

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TOPYEKÛN HARP DÖNEMİNDE
DOKTRİNLERDEKİ DEĞİŞİMLER VE DERS
ÇIKARMA SÜREÇLERİ:

1904-1940

Doruk Akyüz

2502140363

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gültekin Yıldız

İstanbul - 2021

ÖZ

Topyekün Harp Döneminde Doktrinlerdeki Değişimler ve Ders Çıkarma

Süreçleri: 1904-1940

Bu çalışma 1904-1940 yılları arasındaki askeri doktrinlerin modern savaş kaidelerine uyum sürecini ele almaktadır.

Birinci Dünya Savaşı, kendini modern olarak tanımlayan bütün askeri yapılanmaların mevcut taktiklerinin zamanın silah teknolojisiyle uyumlu olmadığını ortaya koymuştur. Rus-Japon ve Balkan Savaşlarında belirgin şekilde savaş alanına yansıyan ancak görmezden gelinen bu uyumsuzluk, Batı Cephesi'nde savaşan orduların benimsediği taktikleri uygulayamaz duruma getirmiştir. Tarafların etkinliklerini yitirmesi sonucunda birbirlerine üstünlük sağlayamamalarına yol açmış ve bu da dört yıl sürecek bir yıpratma savaşı doğurmuştur. Bu başarısızlık, deneme-yanılma temelli bir ders çıkartma ve mevcut doktrinlerde bir reform süreci başlatmıştır. Nitekim bu süreç benzersiz bir değişime yol açmıştı ve Batı Cephesi'nde savaşan orduların 1914'teki doktrinleri ile 1918'deki doktrinleri arasında ciddi bir uçurum bulunmaktaydı.

Her şeye rağmen Birinci Dünya Savaşı'ndaki doktrin reformunun da sağlıklı gerçekleştiği söylenemez. Oldukça zorlu geçen bu süreçte karşılaşılan taktik sorunların çözümleri tatmin edici ölçüde üretilmemiştir. Doğru taktiklerin üretilmesi konusunda tek gerçek başarıyı gösteren taraf Almanlardı. Ancak savaşı kaybetmeleri bu başarılarını gölgelemişti. Savaştan sonra da Almanlar askeri yapılanmalarını genel olarak doğru varsayımlara dayanarak şekillendirirken rakipleri çoğunlukla gerçekçi olmayan varsayımlar üzerinden şekillendirecekti. Bu durum İkinci Dünya Savaşı'nın özellikle ilk iki yılında Almanların rakiplerine karşı benzersiz bir üstünlük sağlamasıyla sonuçlanacaktı. Bu üstünlük 1941'den itibaren yapmaya başladıkları hatalar ve rakiplerinin zaman içinde taktik seviye olarak Almanları yakalamasıyla sona erecek ve sonuç itibarıyla uzun zamandan beri süre gelen taktik dengesizlik durumu İkinci Dünya Savaşı'nda giderilecekti.

Anahtar Kelimeler: Taktik, Doktrin, Ders Çıkartma, Siper Savaşı, Yıpratma Savaşı, Hareket Savaşı, Yönetmelik

ABSTRACT

Changes in the Doctrines and Lessons Learned Processes in Total War Era, 1904-1940

This study discusses the adaptation process of the military doctrines to the modern warfare principles between 1904-1940.

The First World War proved that the tactics of the military establishments which defined themselves modern wasn't in harmony with the contemporary weapon technology. This lack of harmony which was clearly visible in the battlefields of Russo-Japanese and Balkan Wars but ignored, made the tactics impracticable of armies which fought in the Western Front. No side imposed superiority one another because of this loss of efficiency and as a result of it, four years lasting war of attrition was arisen. This failure triggered a lessons learned period which was based on trial and error and a reformation process of the existing tactics. Consequently, this process resulted with an unique alteration and there was a serious gap between the doctrines of 1914 and 1918.

Nonetheless, it can't be said that the reformation of doctrines process in the First World War is smooth. The invented solutions to the tactical problems which were faced in this compelling process weren't really satisfying. Only Germans had a considerable progress in this matter. However, their failure in the war was overshadowed their success in tactical inventions. After the war, Germans shaped their military establishment with correct assumptions while their opponets mostly shaped their's with unrealistic ones. As a result of it, Germans imposed a remarkable superiority to their enemies especially in the first two years of the Second World War. The German superiority had been started to diminish beginning from 1941, because of their mistakes and Allied success at reaching the tactical level of Germans in time. In the end, the long-lasting tactical unbalance was disappeared in the Second World War.

Key Words: Tactic, Doctrine, Lessons Learned, Trench Warfare, War of Attrition, War of Maneuver, Regulations

ÖNSÖZ

Bu çalışma Rus-Japon Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte ders çıkarma ve askeri doktrinlerdeki kritik değişim sürecini ele almaktadır. Birinci Dünya Savaşı doktrinler açısından bir devri kapatmış ve Napoleon dönemi savaşlarından miras kalan askeri doktrinler tasfiye edilerek bu gün “modern savaş” olarak adlandırılan yeni bir devir başlamıştır. Bu başlangıç, bir doktrin krizi sonucu gerçekleşmiştir. Endüstri devriminin etkilerinin silah teknolojilerine yansısıyla mevcut doktrinler demode hale gelmeye başlamış, ancak askeri yapılanmalar değişim konusunda direnmişlerdir. Bu direniş sonucunda doktrinler giderek artan bir şekilde savaş alanı şartlarıyla uyumsuz hale gelmeye başlamışlardır. Tarihin ilk modern savaşı sayılan Rus-Japon Savaşı bu uyumsuzluğun gözden kaçamayacak şekilde akut hale geldiği bir dönemi temsil eder ve günümüzde bu savaş, bu uyumsuzluğa istinaden “çıkartılmayan derslerin savaşı” olarak anılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı ise doktrin ile dönemin silahları arasındaki uyumsuzluk üzerine olan tartışmaları sona erdirmiştir. Bu dönem bir kabullenme dönemidir. Mevcut doktrinlerin yeni silahlarla birlikte güncellenilmesi gerektiğinin kabulüyle birlikte uyum süreci başlar. Uyum sürecine tarafların geçmişten ve zamanın şartlarından çıkarttıkları dersler yön verecektir. Tarafların çıkarttıkları dersler birbirinden oldukça farklı olduğundan Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra izlenen ve geliştirilen doktrinler de birbirinden oldukça farklılık arz edecektir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı öncesinde gerek Almanlar, gerekse Fransızlar saldırıya yönelirken, savaştan sonra Fransızlar tamamen savunma temelli, Almanlar ise tamamen saldırı temelli bir doktrin benimseyecektir. Bu farklılığın sonucu olarak da İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında beklenmeyen sonuçlar ortaya çıkacaktır. Tezin son aşamasını oluşturan bu dönemden sonra “modern savaş” kavramının stabil hale geldiği ve orduların Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi nispeten birbirine benzeyen doktrinler benimsediği söylenebilir.

Yoğun çalışma temposuna rağmen tezin başından sonuna kadar yardımlarını eksik etmeyen danışman hocam Prof. Dr. Gültekin Yıldız'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Ayrıca çalışmanın içeriği konusunda bana yol gösteren Prof. Dr. Burak Gülboy'a ve verdiği moral destek ve fikirlerle çalışmama renk katan Prof. Dr. Barış Doster'e müteşekkirim. Jürimde yer almayı kabul eden ve yaptıkları katkılarla tezimi

zenginleştiren ve çok daha okunabilir kılan Prof. Dr. Mahir Aydın’a, Prof. Dr. Hasip Saygılı’ya, Prof Dr. Ali Fuat Örenç’e ve Doç. Dr. Mehmet Beşikçi’ye teşekkürlerimi sunmak benim için bir zevktir. Annem Can Akyüz ve babam Yusuf Akyüz’ün maddi ve manevi destekleri olmadan bu çalışma tamamlanamazdı. Onlara olan minnettarlığımı kelimelerle ifade edemem.

Doruk Akyüz

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLER LİSTESİ	xi
HARİTALAR LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. Kavramsal Çerçeve	1
2. Çalışmanın Kapsamı	10
3. Literatür Değerlendirmesi	12

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ: 1904-1914

1.1 Rus-Japon Savaşı	16
1.1.1 Mevcut Doktrinlerin Miyadının Dolduğunun Teyit Edilmesi	17
1.1.2 Port Arthur Muharebesi ve Kuşatması: Doktrinin İflası ve Değişim Sürecinin Başlaması	21
1.1.3 Rus-Japon Savaşı'nın Askerî Doktrin Bazında Genel Değerlendirmesi	26
1.1.4 Rus-Japon Savaşı'ndan Çıkarılan Dersler ve Bu Derslerin Askerî Doktrinlere Yansıması	29
1.2 Balkan Savaşı	35
1.2.1 Birinci Dünya Savaşı'ndaki Batı Cephesi'nin Provası	37
1.2.2 Balkan Savaşı'ndan Çıkarılan Dersler	40
1.3 Birinci Dünya Savaşına Giden Süreçte Askerî Doktrin	43
1.3.1 Fransa	44
1.3.2 İngiltere	47
1.3.3 Almanya	50
1.3.4 Mevcut Doktrinlerin Altından Kalkamayacağı Beklentiler	55
1.3.5 Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Silah Teknolojileri	59

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ESNASINDA KARA HARP DOKTRİNLERİNDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

2.1 1914 Yılındaki Gelişmeler	65
2.1.1 Siper Savaşı Öncesi	65
2.1.2 Manevra Savaşının Tamamen Sona Ermesi ve Siper Savaşının Başlangıcı	73
2.1.3 Siper Savaşının Kabullenilmesi, Uyum ve Çözüm Sürecinin Başlaması	74
2.2 1915 Yılındaki Gelişmeler	78
2.2.1 Fransa	78
2.2.1.1 <i>Fransız Siper Temizleyicileri: Zamanının Öncesinde Bir Taktik Denemesi</i>	81
2.2.2 İngiltere	87
2.2.3 Almanya	90
2.2.3.1 Siper Savaşı Paradoksunun Çözümünün İlk Adımı: Hücum Birliğinin (Strumtruppen) Kuruluşu	91
2.3 1916 Yılındaki Gelişmeler	96
2.3.1 Verdun: Yıpratma Savaşının Saldırıya Uyarlanması	96
2.3.2 Somme: Ateş Gücünün Doktrinin Merkezine Oturtulması	101
2.3.3 Alman Savunma Doktrinlerindeki Değişim ve Hindenburg Hattı	105
2.3.4 İngilizlerin Somme'dan Çıkarttıkları Dersler ve Piyade Reformları	109
2.4 1917 Yılındaki Gelişmeler	111
2.4.1 Deneme-Yanılma Sürecinin İflası	111
2.4.2 Doktrinde Riski En Aza İndirme Çabaları	116
2.4.3 Amerikalıların Savaşa Girişi ve Üç Yıllık Ders Çıkartma Sürecini Yok Saymaları	119
2.4.4 Alman Hücum Taktiklerinin Gelişim Süreci	121
2.5 1918 Yılındaki Gelişmeler	125
2.5.1 Siper Savaşı Paradoksunun Çözümü	125
2.5.2 Yüz Gün Harekatı: Metodik Savaşın Doruk Noktası	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İSTİLAL HARBİ

3.1 Alman Derinlemesine Savunma Doktrinine Adaptasyon	136
---	-----

3.1.1 Sakarya Muharebesi'ne Hazırlık	141
3.1.2 Sakarya Muharebesi	150
3.1.3 Sakarya Muharebesi'nin Doktriner Değerlendirmesi ve Sonuçları	157
3.2 Büyük Taarruza Giden Süreçte Alman Hücum Taktiklerine Adaptasyon	159
3.2.1 Kurtuluş Savaşı Öncesinde Alman Hücum Taktiklerinin Osmanlı Ordusu'na İthali	160
3.2.2 Kurtuluş Savaşı Esnasında Hücum Taburlarının Tekrardan Kurulması	163
3.2.3 Hücum Taktiklerinin Resmi Doktrin Olarak Kabul Edilmesi ve Ordunun Doktrin Gereğince Eğitilmesi	164
3.3 Büyük Taarruz'a Hazırlık	168
3.3.1 Operasyonel Seviye Planı	168
3.3.2 Aldatma ve Gizlilik	170
3.3.3 Taktik Seviye Planı	172
3.3.4 Topçunun Operasyondaki Yeri	174
3.4 Büyük Taarruz.....	176

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İLK İKİ YILI: 1919-1940

4.1 İki Savaş Arası Dönemde Almanya	183
4.1.1 Alman Ordusu'nun Yeniden Yapılanması	183
4.1.2 Hans von Seeckt'in Başlattığı Ders Çıkartma Süreci	185
4.1.3 Alman Ordusu'nun Doktrini	187
4.1.4 Mekanizasyon ve Tankçılık	190
4.1.5 <i>Blitzkrieg</i> 'in Doğuşu	195
4.1.6 Hava Kuvvetlerinin Kara Harekatındaki Rolü	200
4.2 İki Savaş Arası Dönemde Fransa	203
4.2.1 Savunma Anlayışının Doktrinin Merkezine Yerleşmesi	203
4.2.2 Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Fransız Ordusu'nun Resmi Doktrini	205
4.2.3 Savunma Doktrininin Somutlaşması: Maginot Hattı	209
4.2.3.1 Maginot Hattı'nın Gerçek Amacı	211
4.2.4 Mekanizasyon ve Tankçılık	213

3.2.5 İkinci Dünya Savaşı Başında Fransız Ordusu’nun Doktriner Açıdan Durumu	216
4.3 Polonya Seferi: Yenilenen Doktrinin İlk Sınavı	218
4.3.1 Almanların Operasyondan Çıkarttıkları Dersler	221
4.3.2 Fransızların Polonya Seferinden Çıkarttıkları Dersler	223
4.4 Fransa Seferi: <i>Blitzkrieg</i> ’in Doruk Noktası	228
4.5 <i>Blitzkrieg</i> ’in İflası	241
SONUÇ	248
KAYNAKÇA	255
ÖZGEÇMİŞ	266

RESİMLER LİSTESİ

		Sayfa
Resim 1	Fransız Sipere Hücüm Çizimi	80
Resim 2	Fransızların 1915’te Kullandıkları El Bombaları	82
Resim 3	Almanların 1915’te Kullandıkları El Bombaları	94
Resim 4	İlk Hücüm Birlikleri	96

HARİTALAR LİSTESİ

		Sayfa
Harita 1	Verdun Muharebesi	98
Harita 2	Somme Muharebesi'nin İlk Günü	103
Harita 3	Hücum Taktikleri	123
Harita 4	04 Ağustos 1921 Günü Tahmini Yunan İlerleyiş Rotaları	143
Harita 5	20 Ağustos 1921'de 4. Tümen Savunma Mevzileri	147
Harita 6	05 Eylül 1921'de 5.Grup Mevzileri	148
Harita 7	22 Ağustos 1921'de Tarafların Durumu	150
Harita 8	Büyük Taarruz Öncesinde Tarafların Durumları	177
Harita 9	27 Ağustos 1921 Akşamı. Hat Yarıldıktan sonra	178

KISALTMALAR LİSTESİ

A. g. e.	: Adı Geçen Eser
A. e.	: Aynı Eser
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (Arşivi)
BDH	: Büyük Dünya Harbi
Bkz.	: Bakınız
Ed.	: Editör
İSH	: İstiklal Harbi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
U.S.	: United States

GİRİŞ

Askeri yapılanmalarda taktik hatalar neden sıkça görülür? Tarih, neredeyse göz göre göre yapılan askerî hatalarla doludur ve çoğu zaman bu hataların telafisi için çok az emek verilmiştir. Yapılan bilimsel incelemelerin büyük çoğunluğu bu soruyu, orduların katı ve hiyerarşik yapısının yarattığı “gönüllü körlükle” cevaplamaktadır. Bu gönüllü körlük yüzünden, üzerine çok fazla önem atfedilen ders çıkartma süreçleri çoğu zaman eksik veya hatalı, etkili taktik arayışındaki doktriner değişim süreçleri de sancılı geçmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Doktrin nedir? Latince’de “öğreti” anlamına gelen (*doctrina*) kelimesinden gelmektedir. Doktrin kelimesi - her ne kadar önceden de kullanılıyor olsa da – Katolik Kilisesi tarafından terimleştirilmiştir ve kilisenin yaymayı hedeflediği ilkeler bütününe ifade eder ve inananlar için izlenmesi gereken “yol”u gösterir.¹ Zaman içinde terim kilisenin tekelinden çıkarak başka kurum ve fikir akımları tarafından da kullanılmaya başlanmıştır.

Askeri doktrinin tanımı NATO’nun sözlüğünde “askerî güçlerin, hedeflerine ulaşmak için uygulamaya koyduğu eylemlere yön veren temel ilkeler” olarak özetlenmiştir.² Görünüş itibariyle askeri doktrin, kilisenin icat ettiği terimle benzer gibi görünse de özünde iki doktrin belirgin bir farklılık ihtiva etmektedir. Askeri doktrin de dini doktrin gibi bir yoldur. Ancak kilisenin tanımladığı doktrin büyük ölçüde süreci ifade eden bir terimken askeri doktrinler çoğunlukla sonuca odaklanır. O “sonuç” da net bir şekilde görevde başarıya ulaşmak, düşmanın yenilgiye uğratılması, yani kısaca “zafer”dir. Sonuca bu denli odaklanması savaşın bir ölüm-kalım meselesi olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Savaşın bir ölüm

¹ Geoffrey Sloan, “Military Doctrine, Command Philosophy and the Generation of Fighting Power: Genesis and Theory”, **International Affairs**, Vol. 88, No. 2 (2012), s. 244.

² NATO, **NATO Glossary of Terms and Definitions**, NATO Standardization Office, 2019, s. 44.

kalım meselesi olması başarılı bir sonucu yani zaferi zorunlu kılar. Bu önkoşul, izlenen yöntemi de kritik bir hale getirir ve bu doğrultuda doktrinin işe yararlılığı devamlılık arz eden bir tartışma konusu haline gelir. Hatalı bir doktrin yüzünden bir toplumun başına büyük felaketler gelebilir, toplum egemenlik haklarını dahi kaybedebilir. Doğru bir doktrinle ise zayıf bir güç dahi beklenmedik başarılarla imza atabilir. Bundan dolayı bir askeri doktrinin “mükemmel” veya en azından “yeterli” olması gerekliliği gerek askerler gerekse siviller tarafından genel kabul gören bir varsayımdır ve yeterliliğin ölçütü doktrinin milli hedeflere ulaşma yönünde vaat ettiği başarıdır.

Yeterlilik zorunluluğu, değişen şartlarla birlikte değişim zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bu bağlamda dini doktrinlerde sıkça karşılaşılan “dogma”ların askeri doktrinlerde yeri olmamalıdır. Ancak böyle bir durum söz konusu değildir. Dogmalar, askeri doktrinlerde, dini doktrinler kadar kemikleşmiş olmasa da sıkça rastlanan bir öğedir. Dogmalar hiçbir zaman tamamen doktrinden arındırılamaz ve aşılması halinde kütleleşmeye yol açabilirler. Doktrinin silahlı gücü başarıya götürme zorunluluğu önkoşulu yetersiz bir doktrinin askeri karar alıcılar ve diğer subaylar tarafından benimsenmeyeceği anlamına gelmez. Doktrinin yegane test alanı olan savaşlardan edinilen sonuçlar dahi yetersiz bir doktrinin tavsiyesini tetiklemeyebilir. Savaşın ölüm-kalım meselesi vasfı “doğru” olanın keşfi için gerekli motivasyonu sağlamayabilir. Çeşitli sebeplerden ötürü daima belli ölçüde değişime direnç vardır.

“Rasyonelleştirme” bu direncin sıkça görülen, etkin araçlarından biridir ve tarihte pek çok kez değişime mani olduğu görülmüştür. Değişimin zorunlu olduğu, ancak çeşitli sebeplerden ötürü yaşanmadığı zamanlarda rasyonelleştirme devreye girer. Bu çalışmanın da incelemeye aldığı yetersiz, demode ve işe yaramaz olarak tanımlanan doktrinlerin ortak özelliği, askeri karar alıcıların dogmaların etkisinde kalmaları sonucunda rasyonelleştirme vasıtasıyla muhafaza edilmeleridir.

Doktrinin ihtiva ettiği ilke tipleri arasında bir kesinlik veya sınırlama olmasa da genel olarak askeri doktrinler taktik, organizasyon ve komuta-kontrol ilkelerini ihtiva eder. Mevcut şartlar ve gerekliliklere göre doktrin başka alanlara giren ilkeleri de ihtiva edebilir. Ancak askeri doktrinleri ele alan tarih anlatıları çoğu zaman sadece bu üç unsur ile ilgilenir. Aynı şekilde bu çalışma da doktrini taktik, organizasyon ve

komuta-kontrol ilkeleriyle sınırlamıştır. Bu çalışmanın ilgi alanı bu üç unsurdan oluşmaktadır.

Bu unsurlar aslen taktik seviyeye ait olsalar da doktrinler operasyonel ve stratejik seviyeye yön verecek şekilde dizayn edilmişlerdir ve bir doktrinin başarılı sayılabilmesi için taktik seviye kadar operasyonel ve stratejik seviyedeki sorunlara da cevap veriyor olması gerekir. Örneğin gayr-ı resmi adıyla *Blitzkrieg*, taktik seviyede çok hızlı sonuç almayı hedefler. Hız prensibi operasyonel seviyede de geçerlidir ve amaç düşmanın cevap vermesine fırsat vermeden operasyonel derinliği yakalayarak düşman ordusunu kuşatıp imha etmektir. Stratejik seviyede de amaç düşman ordusunu olabildiğince hızlı bir şekilde etkisiz hale getirerek savaşı en kısa sürede sona erdirmektir. Böylece Almanlar kaynak konusunda kendilerinden daha üstün bir düşmanla başa çıkabilecektir. Hız, Almanların kaynak yönündeki dezavantajını dengelemek ve kaynakları tükenmeden savaşı sona erdirmek için başvurdukları faktördür ve her seviyede kilit rol oynar.

Geoffrey Sloan, bu bağlamda doktrinin taktik, operasyonel ve stratejik seviyede birbirinden farklı işlevleri olduğunu ancak bu işlevlerin birbirlerine bağlı olduklarını ifade etmiştir. Stratejik seviyede doktrin istikameti gösterir ve kavrayış sağlar. Operasyonel seviyede kavrayış ve izahat sağlar. Taktik seviyede ise izahat sağlar ve eğitimin temelini oluşturur.³

Bilinen ilk yazılı askerî doktrin, 1607 yılında *Wapenhandlingen van Roers, Musketten, Ende Spiessen (Arkebüz, Misket ve Kargı ile Talim)* adıyla Hollanda Ordusu tarafından üretilmiştir. Bu kitapçık piyadenin yanaşık düzen hareketlerini kapsayan bir talimnameden ibarettir ve herhangi bir taktik kıymeti yoktur. 19. yüzyılda orduların aşırı derecede büyümesiyle birlikte, standart bir doktrinin ordu genelinde muhafaza edilmesi için yazılı doktrinler zorunluluk haline gelmiştir. Bu doktrinler, *Arkebüz, Misket ve Kargı ile Talim*'den farklı olarak ordunun tamamının taktik eylemlerini kapsayan yönetmeliklerdir. Yönetmelikler branşlara özel talimnamelerle desteklenmiştir.⁴ Yazılı doktrin genelkurmaylık çağında bir zorunluluk olsa da yazılı doktrinlerden önce olduğu gibi bir doktrini muhafaza eden en temel unsur bizzat ordunun kendisidir.

³ Sloan, a. g. e., 245.

⁴ Aaron Jackson, **The Roots of Military Doctrine: Change and Continuity of Understanding the Practice of Warfare**, Kansas, Combat Studies Institute Press, 2013, s. 12, 15-17.

Üç tip temel askeri doktrinden bahsedilebilir; saldırı, savunma ve caydırma doktrinleri. Saldırı doktrini olarak Almanların *Blitzkrieg*'i, savunma doktrini olarak Fransızların Maginot Hattı'na dayalı ülkeyi bir bariyerle kaplama stratejisi ve caydırıcı doktrin olarak da İsviçrelielerin benimsediği gerilla stratejisi örnek verilebilir.⁵

Jack Snyder, bütün doktrinlerin belli ölçüde dogmatik olduğunu ve dogmatik olduğu ölçüde değişme direnç gösterdiğini belirtmiştir. Otoritenin fazlasıyla merkezi olduğu kurumlarda dogmanın etkisi daha fazla hissedilir. Kurum, doktrini talimnameler, yönetmelikler, eğitim ve savaş planlarıyla dogmalaştırır. Savaş gibi doktrinin sorgulanacağı uygun etkenlerin eksikliğinde dogmalar tehlikeli bir boyuta ulaşabilir.⁶

Değişime mani olan dogmalar taktik kökenli olduğu gibi başka unsurlardan da kaynaklanıyor olabilir. Mesela Osmanlı askeri organizasyonu, çok uzun bir müddet çağdaşlarının gerisinde kalmasına rağmen siyasal sebeplerden ötürü kalıcı organizasyonal ve haliyle doktriner değişimler gerçekleştirememiştir. Yeniçeriler, doktriner değişimi kendi sınıflarına bir tehdit olarak algıladıkları için değişim çağrılarına şiddetle direnmişler ve Yeniçeri Ocağı kaldırılmadan hiçbir doktriner atılım kalıcı olmamıştır. Bu örnekte ön plana çıkan dogmalar, taktik unsurlardan ziyade Doğu ve Batı arasındaki kültürel çatışmayı yansıtmaktadır.

“Ders çıkarma” olgusu doktriner değişim sürecindeki en kilit safhalardan biridir. Ders çıkarma, geçmişteki olaylara, uygulamalara ve tutumlara bakarak doktrini onaylama veya yanlışlama amacı güder. “Ders çıkarma” kulağa pozitivist bir yaklaşım olarak gelse de Ders çıkarma süreçleri de doktrinler gibi belli bir ölçüde dogmaların etkisi altındadır ve çoğunlukla ampirik bilgiye ulaşma veya mevcut ampirik bilgiyi değerlendirme amacından ziyade varsayımlar üzerine kuruludur.

Snyder, doktrinlerin büyük ölçüde geçmişte yaşanan deneyimler üzerine geliştirildiğini ve özellikle askeri doktrinlerin değişime olan direncinin temelinde bunun, yani ders çıkarma süreçlerinin yattığını belirtmiştir. Ona göre Geçmişteki savaşlar ve bu savaşlar sonucunda yaşanan taktik ve organizasyonsal değişimler bir

⁵ Barry R. Posen, **The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany between the World Wars**, London, Cornell University Press, 1984, s. 16.

⁶ Jack Snyder, **The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914**, London, Cornell University Press, 1989, s. 29.

düşünce yapısı oluşturur. Zaman içinde teknoloji ve diğer faktörler değişse de eski kalıplar değişmeyebilir. Yani başka bir tabirle önyargı haline gelirler.⁷ Fransa'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkardığı dersler bunun güzel bir örneği olabilir. Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan savunma anlayışının tartışmasız bir şekilde üstün olduğu algısıyla çıkmışlardı. Birinci Dünya Savaşı, saldırı kültürünü öldürmüştü, ancak Fransızlar bunun yerine savunma kültürünü yerleştirmişlerdi. Savaş bittiğinde Fransız askerî zihniyeti üzerinde dogmaların etkisi muazzam boyuttaydı ve Fransızların Birinci Dünya Savaşı deneyimleri İkinci Dünya Savaşı'nda kendilerini felakete götürecekti.

Bunun yanı sıra William Fuller Jr., askerî yapılanmaların çoğunlukla kendilerinin dahil olmadıkları savaşlardan bir şeyler öğrenme eğiliminde olmadıklarını belirtmiştir. Çünkü mevcut doktrinin yanlışlanması demek, ciddi anlamda bir yatırım ve emek anlamına gelmektedir. Ancak başka bir coğrafyada yaşanan bir savaş, bir orduya bu yönde bir zorlama getirmez veya nispeten az getirir.⁸ Rus-Japon ve Balkan Savaşları bu yönde mükemmel birer örnek teşkil ederler. Her iki savaş da askerî yapılanmalar tarafından sistematik bir şekilde gözlem altına alınmıştır. Her iki savaştan da çıkartılan sonuç, saldırıya dayalı doktrinlerin onaylanması yönündedir. Birinci Dünya Savaşı, bu sonuçların son derece hatalı olduğunu ortaya koymuştur. Gözlem, mükemmel olsa bile çıkartılan sonuçlar olan-bitenden çok daha farklı olabilir.

“Ders çıkarma” özellikle Rus-Japon Savaşı'ndan itibaren literatürde sıkça karşılaşılan bir terim olmuştur. Rus-Japon Savaşı'yla birlikte savaş gözlemciliğinin kurumsal hale gelmesi ve başarıyla modernleşen Japonya'dan öğrenilecek çok şeyin olduğu iddia edilmesiyle birlikte ders çıkartma kelimeleri sıkça görülür olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte terimin kullanımı daha da yaygınlaşmıştır. Batı Cephesi'nde yaşanan siper savaşı, çıkarılmayan derslerin sonucu yaşanmış bir kriz olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı değerlendirilmeye alınırken çoğu zaman Rus-Japon Savaşı, Balkan Savaşı, Amerikan İç Savaşı gibi yakın dönemde gerçekleşmiş savaşlardaki deneyimlerden de bahsedilir.

⁷ Snyder, a. g. e., 29.

⁸ William C. Fuller Jr., “What is a Military Lesson?”, **Strategic Studies**, Ed. by Thomas M. Mahnken, Joseph A. Maiolo, London, Routledge, 2008, s. 35.

Birinci Dünya Savaşı aynı zamanda topyekûn harp kavramının bir norm haline geldiği dönemdir. Bir toplumun tüm kaynaklarını seferber ederek savaşa dahil etmesi anlamına gelen topyekûn harp örnekleri Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de görülmüş olsa da Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte büyük savaşların topyekûn savaşa dönüşmesi neredeyse kaçınılmaz olarak değerlendirilmiştir. Bundan dolayı Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren karar alıcıların savaşa olan yaklaşımları daima topyekûn savaş merkezli olmuş, savaş planları, silahlanma ve doktrinler topyekûn harp gerçeği göz önünde bulundurularak şekillendirilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda görülen taktik kriz, savaşa katılan orduların benimsedikleri doktrinlerin 20. yüzyıl silah teknolojisiyle son derece uyumsuz olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte yaşanmış ve bu uyumsuzluk dört yıl sürece bir yıpratma savaşı doğurmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde modernlik iddiasında bulunan tüm ordular ideal savaş tarzı olarak saldırıyı benimsemişti ve savaşa katılan tüm orduların planları saldırı üzerine kuruluydu. Ancak mevcut şartlar altında saldırıya dayalı bir harekâtın başarıya ulaşması çok zordu. Kullanımda olan doktrinler, gelişen silah teknolojisiyle birlikte gerektiği gibi revize edilmemiş, süngü hücumlarına dayalı taktiklerin nihai sonuca götürecek tek yöntem olduğu iddia edilmişti. Ancak düzensiz gelişen silah teknolojisi, uzun zamandan beri köklü bir değişim görmemiş taktikleri demode ve sonuç alınamaz hale getirmişti. Bu durum, ders çıkartma sürecindeki dogmaların etkisiyle yok sayılmış veya fark edilmemişti.

Kütleleşmiş saldırı anlayışının kökeni Napoléon Savaşlarında, demode hale gelmiş doktrinlerin kökeni ise 16. Ve 17. yüzyıllarda gerçekleşmiş olan Seksen Yıl Savaşlarında yatmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte hakim anlayışlar çok az değişim geçirmişti.

16. ve 17. yüzyılda Hollandalıların İspanyollara karşı verdiği bağımsızlık savaşında Hollanda Kralı William Louis'in icat ettiği (daha doğrusu Roma lejyonlarından devşirdiği) yanaşık düzen taktiği ile harp tarihinde yeni bir devir açılmıştı. Tüfekli ve mızraklı askerlerin yan yana dizilerek dört sıralık hatlar halinde uyguladığı bu taktiğin temel amacı en dar alandan en yüksek ateşi rakibe göndermekti. Üç yüz yıllık bir süre içinde savaş alanlarına hükmedecek olan bu taktik zaman içinde gerek teknolojik gerekse doktriner anlamda geliştirilmişti. Tüfeklere eklenen süngülerle her tüfek aynı zamanda bir mızrağa dönüştürülerek

mızrakçılar lağv edilmiş ve böylece birliğin hem ateş üstünlüğü hem de yakın dövüş kabiliyeti arttırılmış, bu sayede de birlikler kitlesel hücumlar düzenleyebilecek kapasiteye gelmişlerdi. 18. yüzyıla gelindiğinde yanaşık düzenle savaşıyan bir ordu, ancak yanaşık düzeni benimsemiş bir başka ordu tarafından yenilgiye uğratılabiliyordu.

Napoléon Savaşları döneminde popüleritesi doruğa çıkan bu Protestan doktrini, Avrupa güçlerini dünyanın geri kalanından üstün kılmış ve Batı'nın askerî alandaki üstünlüğünün sembollerinden biri haline gelmişti. Yanaşık düzende askerler tören nizamına benzer şekilde bir nizamla muharebeye girdikleri için komutan birlikleri üzerinde tam bir kontrole sahipti. Keza tüm askerler subayların verdiği emri duyabilecek mesafedelerdi. Nizamları, komutu alan tüm askerlerin kitlesel olarak komutanın emrettiği eylemi anında gerçekleştirmelerini mümkün kılıyordu. Bu yöntem manevrayı oldukça kolaylaştırıyordu. Manevranın kolaylaşması demek büyük birliklerin düzenli bir şekilde düşmanın zayıf noktasına kısa süre içinde sevk edilebilmesi anlamına geliyordu ve bu da nizamı saldırı için oldukça elverişli kılmaktaydı. Büyük Friedrich ve Napoléon gibi komutanlar zaferlerini yanaşık düzenin bu özelliğini doğru kullanmalarına borçlulardı. Bu kadar başarılı bir uygulamanın kültleşmesi kaçınılmazdı. Napoléon'un uygulamalarıyla birlikte saldırı da kültleşecekti.

19. yüzyılın ortalarından itibaren ateş gücü, manevra ekolüne rakip bir ekol olarak ortaya çıkacaktı. Endüstri devriminin silah teknolojisine yansması ile birlikte silahların ateş gücü giderek artmaya başlamış ve haliyle savaş alanındaki etkileri de artmıştı. Ateşli silahların gelişimi tamamen yanaşık düzene zarar verecek şekilde gerçekleşmişti. Tören nizamında savaşıyan askerler çok kolay hedefler haline gelmekteydi. Tüfeklerin menzilleri kısa ve isabet oranlarının düşük olduğu yıllarda bu durum kayda değer bir sorun olmasa da kuyruktan dolma yivli tüfeklerin kullanıma girmesiyle manevranın hedefi olan zayıf noktalar giderek zor bulunur hale gelmişti. Saldırı anlayışının manevrayla özdeşleştirildiği bir dönemde ateş gücü ekolü saldırı taraftarları arasında destekçi bulamamış ve savunmaya ait bir unsur olarak değerlendirilmişti.

Ateş gücünün giderek artan etkisiyle tören nizamlarını andıran tipte yanaşık düzen formasyonları zamanla terk edilmeye başlanmışsa da bu doktrinin kalbinde yer

alan “olabildiğince dar bir alana olabildiğince fazla asker sokma” anlayışı terk edilmemiş ve süngü hücumları doktrinin vazgeçilmez ögesi olmaya devam etmişti. Yanaşık düzenin terk edilmesi demek, subayların muharebe alanındaki tam kontrolünün de terk edilmesi demektir. Bu durum tabii ki arzu edilmeyen bir şeydi ve şekil değişse de temel prensipler değişmemişti. Komutan hala komuta ettiği birliklere doğrudan emir verecek mesafede bulunuyordu ve manevra taraftarı subaylar bu uygulamayı gerçekleştiremeyecekleri her türlü nizamı şiddetle karşı çıkmaktalardı.⁹ Buna karşın saldırı taraftarları, manevranın savunma ile özdeşleştirdikleri ateş gücüne daima üstün geldiğini savunsalar da manevra ile ateş gücünü yenilgiye uğratacak bir çözüm üretememişlerdi.

Saldırı taraftarı subayların bu tutumu kendilerini iyice muhafazakarlaştırmış, bu muhafazakarlık da doktrini iyice dogmatikleştirerek, bilinçli bir şekilde edinilmiş bir körlük doğurmuştu. Bu körlük sonucunda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern silahların savaşa verdiği şekil kasti bir şekilde görmezden gelinmiş ve doktrinlerin köklü bir değişime ihtiyacı olmadığı savunulmuştu. Ateş gücünün savaşın doğasına etkisinin görmezden gelinmesi ateş silahların da kontrolsüz bir şekilde gelişmesine yol açmıştı. Bu durum silahlarla doktrinler arasındaki uyumsuzluğu daha da arttırmıştı.

Bu uyumsuzluk Birinci Dünya Savaşı’na kadar devam edecek ve sonunda taktik bir kriz doğuracaktı. Savaş, Batı Cephesi’nde hiç de beklenildiği gibi bir manevra savaşı şeklinde cereyan etmemiş, ilk aylardan itibaren durağanlaşarak dört yıl sürecek bir siper savaşına dönüşmüştü.¹⁰ Siper savaşları, ateş gücünün kendini göstermeye başladığı 19. yüzyıl ortalarından beri görülmekte ve savaşın evrildiği yön hakkında en belirgin sinyali vermekteydi. Modern silahların muazzam yıkım gücü açık arazide durmayı oldukça tehlikeli hale getirmekte, bu da manevrayı zorlaştırmaktaydı. Silahların yıkıcılığının artmasıyla birlikte siper savaşları da daha sık görülür hale gelmiş ve en sonunda Birinci Dünya Savaşı’nda aşılamaz bir taktik

⁹ Muhafazakâr subayların yanaşık düzenin terk edilmesine karşı çıkmalarının temel sebebi dağıntı nizamında komuta-kontrolün ve ateş disiplini yakalamanın zor olmasıdır. Araziye yayılan askerler, yanaşık düzene oranla komutanın emriyle tek vücut halinde hızlı bir şekilde hareket edememekte, askerler istemsizce birbirlerinin önüne geçtiği için sağlıklı bir ateş hattı oluşturulamamakta ve hatta birlik yere yattığında bazı askerler komutanın görüş ve etki alanından tamamen çıkmakta ve savaş alanında kaybolmaktaydı. (Thomas A. Bruno, “Ignoring the Obvious: Combined Arms and Fire&Manouver Tactics Prior to World War I”, United States Marine Corps University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Quantico, 2002, s. 19)

¹⁰ Savaş, diğer cephelerde hareket savaşı şeklinde cereyan etmeye devam etmiştir.

soruna dönüşmüştü. Dört yıl boyunca süren savaşta çok ağır kayıplar verilmiş, bunun karşılığında da çok sınırlı sonuçlar alınmıştı. Sonuç itibariyle Birinci Dünya Savaşı öncesinde çıkartılmayan dersler, savaş esnasında ağır kayıplar verilerek çıkartılmış ve yavaşık düzen temelli doktrinler terk edilerek deneme-yanılma yöntemiyle zamanın şartlarına uygun taktikler geliştirilmişti. 1918 yılına gelindiğinde kitlesel hücum taktikleri tamamen terk edilmişti. Bunun yerine küçük takımlardan oluşan, düşman ateşinden korunmak için en ufak engelleri bile değerlendiren ve temkinli hareket eden, düşman ateşine ateş ve el bombalarıyla cevap veren, otomatik silahlar ve tank gibi zırhlı ağır silah platformlarıyla desteklenen gruplar ortaya çıkmıştı. Almanlar taktik üstünlük konusunda rakiplerinden (ve müttefiklerinden) daima bir adım önde olsa da Batı Cephesi'nde savaşan tüm ordular manga sistemine dayalı taktikleri benimsemişti. Birinci Dünya Savaşı tamamlandığında savaş, 1914'teki bir subayın tamamen yabancı olduğu doktrinlerle yönetilmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte saldırı kültü iflas etmişti. Ancak bu doktrinlerin dogmatizmden arındırıldığı anlamına gelmemektedir. Savaşın dört yıllık acı deneyimi sonucunda İngiltere ve Fransa'da savunma anlayışı kült haline gelecekti. Bu ülkeler, iki savaş arası dönemde doktrinlerini Birinci Dünya Savaşı deneyimleri üzerine bina etmişlerdi ve hazırlandıkları savaş, yeni bir statik siper savaşıydı. İkinci Dünya Savaşı, bakış açılarının hatalı, geliştirdikleri doktrinlerin ise işlevsiz olduğunu gösterecekti. Benimsedikleri doktrinler sonucunda Fransızlar altı hafta içinde savaş dışı kalacak, İngilizler ise uzun süre saldırıya geçebilecek konuma gelemeyecekti.

Siper savaşı paradoksunu gerçek anlamda çözen tek taraf olan Alman tarafında ise dogmaların etkisi daha azdı. Almanlar da artık saldırının katî üstünlüğüne inanmıyor olsalar da İngilizler ve Fransızların tam zıddı bir yöne giderek hareket savaşına yönelik doktrinler geliştirmişlerdi. İngilizler ve Fransızların aksine Almanların Birinci Dünya Savaşı deneyimleri yeni kültlere dönüşmemişti. Ancak onlar da düşünce yapılarını Batı Cephesi ekseninden çıkartamamışlardı. Almanlar, iki savaş arası dönemde manevra anlayışını tekrardan diriltse de geliştirdikleri doktrinler Batı Cephesi'nde oluşan sorunları çözmeye yönelikti. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler sonucunda İkinci Dünya Savaşı'nda, Kıta Avrupası'nda muazzam başarılar kazanacaklardı. Ancak savaşı Kıta Avrupası dışına taşıdıkları anda doktrinleri yetersiz kalacak ve ciddi sorunlarla karşılaşacaklardı.

2. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma, topyekûn savaş döneminde dünya genelinde askerî doktrinlere yön veren Batılı askerî yapılanmaların, zamanın taktik şartlarına olan bakış açısını ve doktriner tutumlarını ele almakta ve bunun savaş alanına olan yansımaları değerlendirme amacı gütmektedir. Çalışma, savaşlardan ve diğer askerî unsurlardan çıkartılan veya çıkartılmayan derslerin askerî doktrinler üzerindeki etkisini analiz etmeye çalışmaktadır. Bundan dolayı, savaş alanındaki taktik şartların doktriner değişimin ana tetikleyicisi olduğu, önceki muharebelerden çıkartılan veya çıkartılmayan dersler vasıtasıyla doktrinlerini şekillendiren (veya muhafaza eden) askerî yapılanmalar önceliğe alınmıştır. Örneğin Rusya, Birinci Dünya Savaşı'nın da İkinci Dünya Savaşı'nın da ana aktörlerinden biri olmasına rağmen, siyasi olayların geliştirilen taktiklere savaşlardan çıkartılan derslerden daha fazla etki etmesi, etkin bir doktrin benimsenmesine mani olan unsurun rasyonelleştirmeden ziyade başka unsurlar olması sebebiyle incelemenin dışında tutulmuştur.

Birinci bölüm, Rusya haricindeki Batılı güçlerin dahil olmadıkları ancak gözlemciler göndererek yakından takip ettikleri Rus-Japon ve Balkan Savaşlarını ve Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nde savaşacak olan tarafların doktriner açıdan savaş hazırlıklarını ele almaktadır. Bu savaşlarda taraflar hemen hemen aynı taktiklerle savaşmışlardı ve uygulamaya konan taktik konsept galipler için dahi ciddi sorunlar teşkil etmişti. Rus-Japon ve Balkan Savaşlarındaki şartların, Birinci Dünya Savaşı şartlarıyla çok benzer olması bu iki savaşı çok kritik kılmaktadır. Batılı güçler, bu savaşları baz alarak gelecekte birbirleriyle yapacakları savaşa hazırlanmışlar ve bu savaşlarda belirgin bir şekilde ortaya çıkan şartları dikkate almamalarından dolayı Birinci Dünya Savaşı'nda ciddi taktik sorunlar yaşamışlardır.

İkinci bölüm, tamamen Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'ne ayrılmıştır. Batı Cephesi, 19. yüzyıl ortalarından beri süre gelen ders çıkartma süreci ve askerî yapılanmaların doktriner değişime direnmesi sonucunda ortaya çıkan sonucu temsil etmektedir. Bu sonucun bu kadar güçlü bir örnek teşkil etmesi bakımından bu çalışmanın da ana motivasyonunu oluşturmaktadır. Birinci Dünya Savaşı, uzun zaman boyunca süregelen varsayımların çökmesi sonucunda belki de tarihte hiç görülmedik hız ve çapta bir doktriner değişime sahne olmuştur. Günümüzde “modern doktrin” olarak anılan ve hala geçerli olan taktik doktrinlerin temeli bu savaşta

atılmıştır. Batı Cephesi haricinde hiçbir cephede kayda değer bir doktriner değişim yaşanmadığı ve savaşın sonuna kadar mevcut taktikler muhafaza edildiği için diğer cepheler çalışmanın dışında tutulmuştur.

Üçüncü bölüm iki savaş arası dönemi kapsamaktadır. Bu bölümün ilk başlığı, Batı Cephesi'nde başlayan doktriner değişimin dünya savaş tarihine verdiği yönü ortaya koymak amacıyla Büyük Taarruz'a ayrılmıştır. Büyük Taarruz, uygulanan taktikler yönünden Batı Cephesi'yle benzerlikler göstermektedir. Yunanlılar, Batı Cephesi'ndekine benzer savunma taktikleriyle savaşmaktayken, Türkler de Almanların tahkimli mevzilere karşı geliştirdiği doktriner çözümleri uygulamaya koymuştur. Elde edilen sonuçlar, Almanların Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirdiği doktrinlerin sağlaması olurken, İngilizlerle Fransızların Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttığı dersleri yanırlamaktadır.

Bölümün devamında Fransa ve Almanya'nın iki savaş arasındaki doktrin geliştirme süreçlerinin analizi yapılmıştır. Fransa, savunma anlayışının temsilcisi, Almanya da saldırı anlayışının temsilcisi olarak ele alınmıştır. Bu iki ülkenin ortak noktası, iki savaş arası dönemde geliştirdikleri askerî doktrinlerin tamamen birbirleriyle savaşmaya odaklı bir şekilde geliştirilmiş olmasıdır. Bu açıdan, eğer İkinci Dünya Savaşı'nda olup bitenler bir sonuç olarak kabul edilecekse (bu çalışma, "iyi doktrin savaş alanında etkili olandır" varsayımıyla yazılmıştır), Almanya ve Fransa'nın iki savaş arası dönemdeki tutumları, Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler ve bu derslerin birbiriyle kıyaslanması açısından mükemmel bir örnek görevi görmektedir.

İngiltere üç nedenden ötürü bu kapsamın dışında tutulmuştur. İlk neden İngiltere'nin savaşa Almanya ve Fransa'dan çok daha farklı bir şekilde hazırlanmış olmasıdır. Almanlar ve Fransızlar ağırlıklarının büyük çoğunluğunu kara kuvvetlerine vermişler ve birbirlerine karşı karada savaşmak üzere örgütlenmişlerdi. İngiltere ise ağırlığını öncelikle deniz kuvvetlerine ikinci olarak da hava kuvvetlerine vermişti. Orduya yapılan yatırım azdı ve Almanlarla Kıta Avrupası'nda bir savaşa hazırlanılmamıştı. İkinci olarak İngiltere, savaşa Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da aktif olarak savaşa katılırken 1940'da çok az varlık göstermiş ve Fransa'nın savaş dışı kalmasında neredeyse hiçbir kritik rolü olmamıştı. 1944'te Avrupa'ya geri döndüğünde de tamamen yenilenmiş ve savaş alanında şekillenmiş

doktrinlerle savaşımlardı. Üçüncü olarak, İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler Fransızlarla çok benzerdi. İngilizler de Fransızlar gibi doktrinlerini savunma üzerine bina etmişlerdi. Orduya yapılan yatırımın az olmasının sebebi Manş Denizi'nin, Maginot Hattı'nın yaptığı işi çok daha iyi yapacağının düşünülmesiydi. Bu noktada donanma Britanya'yı düşman işgalinden koruyacak ana unsur olarak ön plana çıkmaktaydı ve İngilizler olası bir işgal girişiminin Britanya Adası'na değil, kolonilerine geleceğini düşünmekteydi (düşündükleri gibi çıkacaktı).

Dördüncü bölüm İkinci Dünya Savaşı'nın ilk iki yılını kapsamaktadır. Almanya ile Fransa 1940 yılında karşı karşıya gelmişlerdir. Aralarındaki savaş, iki milletin mücadelesi olduğu kadar iki savaş arasında geliştirdikleri doktrinlerin de mücadelesi olmuştur. İki savaş arası dönem, Almanya ve Fransa'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları derslerin birbiriyle kıyaslanması için uygun örnekler sunarken, Fransa Seferi geliştirilen doktrinlerin birbiriyle kıyaslanması için çok güzel örnekler sunmaktadır. Sonuç itibariyle yirmi yıl boyunca hazırlandıkları bu rekabetten Almanlar galip ayrılmıştır.

3. Literatür Değerlendirmesi

Döneme şahitlik etmiş ve muharebelere katılmış subayların yaptıkları çalışmalar ve yazdıkları anılar, subayların zihin yapısı, mevcut olayları hangi bakış açısıyla değerlendirdikleri ve çıkarttıkları dersler yönünde önemli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmalar üzerinden özellikle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreci okumak mümkündür. Bunun yanı sıra bu çalışmalar, öne sürülen fikirlerin dolaylı yoldan geliştirilen doktrinlere etki etmesi veya doğrudan doktrine dönüşmüş olması açısından da kritik bir öneme haizdir. Ardant du Picq'in 1870'de Fransız-Prusya Savaşı'nda ölmeden önce yazdığı *Savaş Çalışmaları (Etudes sur le Combat, Battle Studies)* isimli kitabı Fransa'nın Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte geliştirdiği doktrinlerin fikir kaynağını oluşturmuştur.¹¹ Ferdinand Foch'un *Savaşın Kaideleri (Des Principes de la guerre)* ve *Savaşın İcrası (De la conduite de la guerre)* isimli kitaplarındaki teorilerin bir kısmı Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce hazırlanan Fransız Ordusu yönetmeliğine girerek resmi doktrin haline gelmiştir. General Jean

¹¹ Bkz. Ardant du Picq, **Battle Studies: Ancient and Modern Battle**, New York, The Macmillan Company, 1921.

Colin, 1911'de yayınladığı *Savaşın Dönüşümleri (Les transformations de la Guerre, The Transformations of War)* isimli kitabında Birinci Dünya Savaşı öncesinde çıkartılmayan derslere dikkat çekerek, savaşın gelecekte alacağı hal hakkında harika bir projeksiyon çizmiştir. Rus-Japon Savaşı'ndaki deneyimlerini *Savaştaki Gerçek Deneyimler (Actual Experiences in War)* kitabında derleyen Rus Yüzbaşı L. Z. Soloviev'in çalışması da bizzat savaşa katılan bir subayın çıkarttığı yanlış derslere bir örnektir.

Dönemi kavramsal olarak ve olgularla ele alan pek çok ikinci el çalışma bulunmaktadır. Jack Snyder, *The Ideology of the Offensive: The Military Decision Making and the Disasters of 1914* isimli kitabında Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçteki askerî doktrinleri stratejik planlama çerçevesinden değerlendirmiştir. Snyder, devletlerin koydukları hedefler sonucunda saldırgan doktrinlerde ısrar edildiği, ancak mevcut doktrinlerle bu hedeflere ulaşmanın çok zor olduğunu belirtmiştir. Snyder, süreci ders çıkartma ve doktriner değişim süreci perspektifinden değerlendirmemiştir. Mevcut şartlar savunmayı desteklerken saldırının seçilmesini hata olarak değerlendirmektedir. Barry Posen, *The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany Between the World Wars* isimli kitabıyla benzer bir çalışmayı iki savaş arası dönemi için hazırlamıştır. Posen, doktrin seçimi ve gelişimini grand strateji çerçevesinden değerlendirmiştir. Bu bağlamda Almanların *Blitzkrieg*'i ve İngilizlerin havacılığa dayalı savunma anlayışını başarı, Fransızların Maginot Hattı'na dayalı savunma anlayışını ise başarısızlık örneği olarak değerlendirmiştir. Robert Allan Doughty'nin Fransız Ordusu üzerine yazdığı üç kitabına bu çalışmada sıkça başvurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nı kapsayan *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War* kitabı, savaşı Fransız çerçevesinden değerlendiren nadir çalışmalardandır. Doughty, Fransızların öğrenme eğrisini ve daha az kayıp vererek daha fazla başarıya ulaşma çabalarını başarıyla analiz etmiştir. Doughty'nin çalışmasının yanı sıra, Jonathan Krause'un *Early Trench Tactics in the French Army: The Second Battle of Artois, May-June 1915* adlı kitabı Fransızların 1915'teki kritik bir taktik denemesini inceleyen alanında tek bir çalışmadır. Krause, geliştirilen doktrini ve piyade ile topçunun doktrindeki yerini detaylıca analiz etmiştir. Krause'un kitabı, Birinci Dünya Savaşı'nın taktik sorunlarını ve deneme-yanılma sürecini bir kesit alarak inceleyen önemli bir monografidir. Robert Allan Doughty, *The Seeds of Disaster: The Development of*

French Army Doctrine 1919-1939 isimli kitabında *Pyrrhic Victory*'de kaldığı yerden devam etmiştir. Kitap, iki savaş arası dönemde Fransızların benimsediği doktrin üzerinden İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgilerini tartışmaktadır. Kitap, dönemin Fransız Ordusu'nu pek çok yönden inceleyen, yoğun analizle dolu bir çalışmadır ve çalışmamın kritik kaynaklarından birini oluşturmuştur. Doughty, çalışmamda yer verdiğim üçüncü kitabı, *The Breaking Point: the Sedan and Fall of France, 1940*'da *The Seeds of Disaster*'da sunduğu argümanların sonuçlarını tartışmıştır. Kitap, Fransa seferinin en kritik zamanları olan ilk on gününü kapsamaktadır. *Pyrrhic Victory* ve *The Seeds of Disaster*'ın aksine kitapta Almanlara da fazlasıyla yer verilmiştir. Bruce Gudmundsson'ın *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918* isimli çalışması, Almanların Birinci Dünya Savaşı boyunca geliştirdikleri saldırı doktrinleri üzerine kuruludur. Gudmundsson, Almanların doktriner gelişimini dağınık bir şekilde anlatsa da çok detaylı olarak ele almaktadır. David Zabecki'nin *The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War* isimli çalışması, Gudmundsson'ın çalışmasında değerlendirdiği doktrinlerin uygulamaya konduğu muharebeleri ele alan detaylı bir monografidir. Zabecki doktrin-strateji ilişkisini detaylıca analiz ederek önemli bir boşluğu doldurmuştur. Alman yenilgisini, Almanların taktik yönden son derece yaratıcı ve başarılı olmalarına rağmen, taktik seviye ile operasyonel ve stratejik seviye arasında bağlantı kuramamalarına bağlamıştır. Ele aldığı örnek Almanların genel tutumundan bir kesittir ve bu çalışmayla Almanların İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgilerine de açıklık getirmektedir. James Corum'un *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform* isimli kitabı, *The Seeds of Disaster*'ın Alman versiyonu olarak tanımlanabilir. Corum, Alman Ordusu'nun Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki doktriner gelişimi ve ders çıkartma sürecini (Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkartılan dersler) detaylıca anlatmasının yanı sıra Doughty gibi ordu-siyaset ilişkilerine de yer vermiştir. Corum'un kitabı, Alman Ordusu'nun Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki yeniden yapılanması üzerine hazırlanmış en detaylı çalışmalardan biri olsa da büyük ölçüde Hans von Seeckt'in ordunun başında olduğu döneme odaklanmaktadır. Seeckt'in 1926'daki istifasıyla birlikte kitaptaki detay seviyesi de azalmaktadır. Robert Citino'nun *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army, 1920-1939* isimli kitabı, Corum'un kitabına oranla nispeten daha az detaya sahiptir ve ancak Corum'un aksine iki savaş arası dönemin tüm yıllarına eşit olarak odaklanmıştır. Mary R. Habeck'in *Storm of Steel: The Development of Armor*

Doctrine in Germany and the Soviet Union, 1919-1939 adlı kitabı, Corum ve Citino'nun çalışmalarının tamamen zırhlı birliklere odaklanmış versiyonu olarak tanımlanabilir. Habeck, Alman ve Rus tank doktrinlerinin gelişimi ve benzerlikleri üzerine verdiği detaylı bilginin yanı sıra iki ülke arasındaki doktriner işbirliği üzerine de detaylı bilgi vermiştir.

Basılı kitapların yanı sıra, yayınlanmamış pek çok çalışmaya da başvurulmuştur ve bu çalışmaların büyük çoğunluğu Amerikan Ordusu bünyesinde hazırlanmıştır. Benjamin Mayer, *The Origins of Operational Depth in the First World War* isimli monografisinde Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen taktikleri operasyonel seviyedeki amaçları doğrultusunda değerlendirmiştir. Mayer, Türkçe'ye "stratejik kuşatma" adıyla geçen "operasyonel derinlik" kavramı üzerine yapılan yegane monografiyi hazırlayarak çok önemli bir boşluğu doldurmuştur. Timoty Lupfer, *The Dynamics of Doctrine: The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War* isimli çalışmasında Almanların 1916 ve 1917 arasındaki savunma alanındaki doktriner değişimleri ile sistematik ders çıkartma süreçlerini ve 1915 ile 1918 arasındaki saldırı alanındaki doktriner değişimlerini savaş alanındaki etkileriyle birlikte detaylıca incelemiştir. Thomas Bruno, *Ignoring the Obvious: Combined Arms and Fire and Manouver Tactics Prior to World War I* adlı yüksek lisans tezinde Rus-Japon Savaşı esnasında geliştirilen taktiklerin analizini yapmış ve çıkartılmayan dersleri değerlendirerek, Rus-Japon Savaşı'nda ortaya çıkan sorunlar üzerine geliştirilip daha sonra unutulmuş taktikleri ortaya koymuştur. James Sisemore da *The Russo-Japanese War, Lessons not Learned* isimli yüksek lisans tezinde, Bruno'nun çalışması gibi Rus-Japon Savaşı'nda yapılp, Birinci Dünya Savaşı'nda tekrarlanan hataları değerlendirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 Rus-Japon Savaşı

Rus-Japon Savaşı, Birinci Dünya Savaşı gibi katılan taraflar için beklenmedik bir şekilde cereyan etmişti. Savaş katılan Rus Yüzbaşı Soloviev, kitabına “okulda bize öğretilenlerle savaş alanında gördüklerim arasında hiçbir benzerlik yoktu, bize öğretilen pek çok şey uygulanabilir değildi” sözleriyle başlamıştı.¹² Birinci Dünya Savaşı’nda karşılaşılan taktik sorunların tamamına Rus-Japon Savaşı’nda da karşılaşıldı ve bu sorunların büyük çoğunluğuna çözüm üretildi. Özellikle Japonlar, karşılarına çıkan engellere savaş boyunca efektif çözümler getirerek etkin bir şekilde savaştılar. Bu sorunlar ve üretilen çözümler, yabancı gözlemcilerin raporlarında detaylıca yer aldı. Buna karşın 19. yüzyıl taktiklerinden vazgeçmek istemeyen Batılı subaylar, savaşta görülen taktik sorunları kayda değer olarak değerlendirmediler ve haliyle çıkartılan dersleri reddettiler. Taktik ve organizasyon değişiminin zorunlu olduğunu savunan pek çok subay da mevcuttu ancak ders çıkartmayı reddeden subaylar hemen hemen tüm ordularda ağır basmış ve Rus-Japon Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı arasında Batı ordularında gözle görülür bir doktriner değişim gerçekleşmemişti.

Rus-Japon Savaşı, Birinci Dünya Savaşı’na kadar en sıkı gözlenen savaş olmuştu. 15 ülkeden savaşı gözlemlemek için 83 subay gönderilmişti.¹³ Savaşa giden gözlemcilerin yanı sıra, savaş alanına girmeyen pek çok subay da savaşı yakından takip etmişti. Savaşı takip eden subaylar, bakış açılarına göre doğru veya yanlış bir takım dersler çıkartmışlardı ve bu dersler yeni tartışmalar doğurmuştu. Birinci Dünya Savaşı değişim taraftarı subayları haklı çıkarmış olsa da muhafazakar subayların da o yıllarda kendilerine göre haklı argümanları bulunmaktaydı.

Savaşın takipçileri, genel olarak Rus-Japon Savaşı’nı Alman Birleşme Savaşları üzerinden değerlendirdiler. Japonya’nın Alman Birleşme Savaşları’nda hemen hemen Prusya’nın izlediği yolu izlemesi ve Japon zaferi, Rus-Japon Savaşı’nda çıkartılan dersler üzerinde belirleyici rol oynadı. Rus-Japon Savaşı’nın muhafazakar takipçileri bu savaştan genel olarak iki adet ders çıkarttılar. İlki stratejik

¹² L. Z. Soloviev, **Actual Experiences in War: Battle Action of the Infantry: Impressions of a Company Commander**, Washington, Government Printing Office, 1906, s. 5.

¹³ Yigal Sheffy, “A Model not to Follow: The European Armies and the Lessons of the War”, **The Impact of the Russo-Japanese War**, Ed. by Rotem Kowner, London, Routledge, 2007, s. 256.

seviyede saldırının daima savunmaya üstün olduğuydu. İkincisi ise saldıran tarafında ağır kayıpları göze alması durumunda hiçbir tahkimatın onu durduramayacağıydı. Japon Zaferi, Rusların sayısal üstünlüğü ve çoğu yerde tahkimatlarda mevzilenmelerine rağmen kazanılmıştı. Savunmanın yanlış bir yöntem olduğunu destekleyecek daha güzel bir örnek bulunamazdı.¹⁴

Rus-Japon Savaşı'nı “model savaş” olarak baz alanlar için (bu bakış açısına sahip kişiler ezici çoğunluğu kapsamaktaydı) Rus-Japon Savaşı, Bismarck dönemi savaş anlayışının sağlaması olmuştu. Bu algıya göre savaşlar 35 yıl önce olduğu gibi hala bir-iki büyük muharebeyle sona ermekteydi ve muhtemelen gelecekteki Avrupa savaşı da aynı şekilde cereyan edecekti.¹⁵ Ancak bu subaylar çıkardıkları iki derste de yanıldıkları gibi Rus-Japon Savaşı'nın Bismarck dönemi savaşlarına benzediği değerlendirmesi de yanlıştı. Her ne kadar savaşın sonucu birkaç büyük muharebe ile belli olmuş olsa da Rus-Japon Savaşı, Bismarck dönemi savaşları gibi kısa süreli değil, tam tersine gereğinden fazla uzamış bir savaştı.¹⁶ Rus-Japon Savaşı'nın gereğinden fazla uzamasının altında taktik sorunlar yatmaktaydı ve bu taktik sorunların yok sayılması sonucunda Birinci Dünya Savaşı çok daha uzun ve çok daha kanlı bir savaş olacaktı.

Değişim taraftarı subaylar ise zaten Rus-Japon Savaşı'ndan önce de mevcut şartları eleştirmekteydiler. Reform taraftarı subayların da miladı çoğunlukla Bismarck dönemi savaşlarıydı. Bu tarihten itibaren 93 Harbi ve Boer Savaşı'nda da ateş gücünün savaşın doğasına yaptığı etkiye dikkat çekmeye çalışmışlardı.

1.1.1 Mevcut Doktrinlerin Miyadının Dolduğunun Teyit Edilmesi

Rus-Japon Savaşı öncesindeki pek çok muharebede ateş gücünün manevraya olan üstünlüğün sinyallerinin verildiği kabul edilecek olursa, hiç kuşkusuz Rus-Japon Savaşı'nın ilk muharebelerinden olan Nanşan Muharebesi bir devrin sona erdiğinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. 26 Mayıs'ta gerçekleşen bu muharebede tek bir Rus alayı, tahkimli bir mevzide üç Japon tümenine 24 saatten

¹⁴ Fuller Jr, **a. g. e.**, 40, Snyder, **a. g. e.**, 80.

¹⁵ Fuller Jr, **a. g. e.**, 41. Bu yaklaşıma karşı çıkan subaylar da bulunmaktaydı. Alman teorisyen Friedrich von Bernhardi, bir savaş deneyiminin asla başka bir savaş deneyimini yansıtmayacağını, bir savaştan çıkartılan derslerin başka bir savaşta uygulanabilecek yöntemler olmadığını savunmuştu ve gelecekte yaşanacak olan Avrupa savaşının Rus-Japon Savaşı'na benzeyeceği iddialarına karşı çıkmıştı. Buna karşın Avrupa'da yaşanacak bir savaşın daha kısa süreceğini iddia etmekteydi ve bu iddiasında yanılacaktı. (**A. e.**, 43)

¹⁶ **A. e.**

fazla bir süre direnmiş ve muharebe sonucunda Japonlar 4300 kişi kadar kayıp verirlerken, Ruslar 1500 kişi kadar kayıp vermişlerdi (neredeyse alayın yarısı). Rus komuta kademesinin aldığı yanlış kararlar sonucunda bunu potansiyellerinin çok altında bir performansla gerçekleştirmişlerdi.¹⁷

Nanşan Hattı, Port Arthur yolu üzerinde bir darboğazda bulunmaktaydı. Hattın, iki yanı denizlerle çevrili tepelerden oluşması pasif savunma için mükemmel ortam sağlıyordu. Deniz, hattın çevresinden dolaşmayı veya kanatlardan saldırmayı imkânsız kılmaktaydı. Tek yol dar bir alandan ön cepheye yapılacak taarruzlardı ve bu hat aşılmadan Port Arthur'a ulaşmak imkansızdı. Bundan dolayı Ruslar tepeleri güçlü koruganlarla tahkim etmişlerdi.¹⁸

Nanşan'daki savunma mevzileri, mevcut saldırı doktrinlerini tamamen etkisiz hale getirebilecek bir kapasiteye sahipti ve daha da kötüsü Japonlar mevcut yöntemlerinin son derece etkili olduğunu düşünüyorlardı. Haliyle saldırılarını klasik süngü hücumları şeklinde icra edeceklerdi. Buna karşın muharebe, Rus komuta kademesinin yanlış kararları yüzünden olması gerekenden çok daha kısa sürmüştü ve mevzi gerektiği gibi savunulamamıştı. Mevzinin savunulması için 20.000 asker ayrılmış ancak Port Arthur'un savunmasından sorumlu General Stössel, Nanşan'ın gerisine yapılabilecek bir Japon çıkartmasından korkarak, Nanşan'ın savunmasından sorumlu olan General Fock'u yanlış yönlendirmişti. Sonuç itibarıyla Fock'un emrindeki tümenden sadece bir alay (3800 asker) Nanşan Tepesi'nde muharebeye girmiş, geri kalan birlikler Nanşan'ın gerisindeki on kilometrelik alana yayılmış halde beklemede kalmıştı.¹⁹ Rusların yanlış kararı, tepede yeterli yoğunluğun sağlanmasına engel olmuş ve tepenin bir gün içerisinde düşmesine yol açmıştı.

Nanşan'da Rusların yaptığı bir başka kritik hata topçuyu istihdam etme tarzlarıydı. Ruslar, topçuyu direkt atış yapmak üzere yoğunlukla en yüksekteki noktalara yerleştirmişlerdi. Endirekt atış hiç düşünülmemiş ve mevziler gizlenmemişti. Bundan dolayı Rus bataryaları Japonlar tarafından kolayca tespit edilerek, tahkimli mevzilerdeki toplar dahi Japon topçusu tarafından kolayca savaş

¹⁷ Nicholas Murray, **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, Washington, Potomac Books, 2013, 129.

¹⁸ Robert B. Edgerton, **Warriors Of The Rising Sun: A History Of The Japanese Military**, New York, Basic Books, 1999, s. 138.

¹⁹ James D. Sisemore, "The Russo-Japanese War, Lessons not Learned", Southwest Missouri State University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Springfield, 1991, s. 20-21.

dışı bırakılmıştı. Bu hata, Rusların, daha Nanşan taarruzunun ilk saatlerinde toplarının büyük çoğunluğunu kaybetmeleriyle sonuçlanmıştı.²⁰

Tüm bu eksikliklere rağmen Ruslar ardı ardına gerçekleştirilen Japon taarruzlarını sadece tüfek ve makineli tüfek atışlarıyla uzun bir süre durdurmayı becermişlerdi. Japon komutanları, daha ilk taarruzlarda tahkimli mevzilerden açılan makineli tüfek ateşinin ne kadar ölümcül olduğunu anlamışlar ve topçu ateşini makineli tüfeklerin olduğu mevzilere odaklamışlardı. Buna karşın hiçbir makineli tüfek susturulamamıştı.²¹

Muharebenin aldığı şekil Japonları çaresiz bir konumda bırakmıştı. Ruslara karşı olan gerek nicelik, gerek niteliksel üstünlüklerine rağmen bilinen yöntemlerle hiçbir sonuç alınamıyordu. Verilen kayıplar o kadar beklenmedik bir boyuttaydı ki karargâha kayıplarla ilgili ilk rapor ulaştığında (o an için 3817 kişi) yazıcının yanlışlıkla bir rakam daha eklediği düşünülmüştü.²² Bu noktada Rus komuta kademesinin yetersizliği yine yardımlarına koşmuştu. General Fock, mevzinin etkin bir şekilde savunulduğu ve uzun bir süre daha Japon taarruzlarına dayanabileceği bariz olan bir anda gidişattan tedirgin olarak geri çekilme kararı almış ve Port Arthur'daki karargaha yolladığı raporlarla Stössel'i de ikna etmişti. Rusların beklenmedik bir anda geri çekilmeleri sonucunda Japonlar, şiddetli taarruzlarla alamadıkları mevziyi ellerini kollarını sallayarak ele geçirmişlerdi.²³

Zafer, Japon başarısından ziyade Rus beceriksizliğinin sonucuydu. Rusların direnmeye devam etmeleri durumunda Japon kayıplarının daha da artacağı ve taze birliklerle desteklenmesi halinde mevzinin çok daha uzun bir süre elde tutulacağı barizdi. Nanşan'ın gerektiği gibi savunulması durumunda Japon kayıpları muhtemelen 10.000'i geçecek, mevzi en az birkaç gün daha dayanacak ve bir ihtimal muharebe yıpratma savaşına dönüşecekti. Ancak Fock'un erkenden pes etmesi sonucunda muharebe olması gerektiği gibi neticelenmemişti. Muharebenin yıpratma savaşına dönüşmeden sona erdirilmesi, modern silahların ağır kayıplar verdirme konusunda son derece mahir olduğunu göstermiş, ancak savaşın doğasında ve gidişatında ciddi bir değişime yol açmadığı yönünde bir izlenim bırakmıştı.

²⁰ Sisemore, a. g. e., 22.

²¹ A. e., 23.

²² Edward Drea, **Japan's Imperial Army: Its Rise and Fall, 1853-1945**, Kansas, University Press of Kansas, 2009, s. 104.

²³ Sisemore, a. g. e., 24.

Japonlara ve gözlemcilerle göre bu muharebe süngü hücumlarıyla kazanılmıştı. Japonların kayıpları muazzam boyuttaydı ancak ortada katî bir başarı vardı. Bu başarı sonucunda akılda şey Rusların komuta-kontrol alanındaki zafiyetleri değil, süngünün gücü olmuştu ve bu da ders çıkartma sürecine olumsuz etki ederek demode taktiklerin hala etkili olduğunun düşünülmesine yol açmıştı.

İngiliz resmi tarihi, doğanın ve tahkimatların “geçilemez” kıldığı Nanşan Hattı’nın, Japon subayının kayıpları umursamayan acımazsızlığı ve Japon piyadesinin fedakârlığı ve azmi ile zorlu bir mücadeleden sonra ele geçirildiğini yazmıştı. Fock’un ihtiyatları savaş alanına göndermekteki başarısızlığı haricinde hiçbir Rus hatası veya yetersizliğinden bahsedilmemiş ve Rusların geri çekilmesinin sebebi olarak Japonların üzerlerinde kurduğu amansız baskı gösterilmişti. Bu anlatıya göre muharebeye damgasını vuran yegâne unsur Japonların karakteristik özelliklerini yansıtan savaş tarzlarıydı.²⁴ Birinci Dünya Savaşı’ndan önce Nanşan Muharebesi’ne yer veren yazılarda nadiren bundan farklı görüşler yer alacaktı.

Nanşan Muharebesi’nden Japonların çıkardığı yegane ders, ateş gücünün kritik rol oynadığı ve ellerindeki silahların yeterli düzeyde ateş üretemediği idi. Japonlar, muharebeden hemen sonra bu sorunu –en azından belli bir ölçüde- çözecek alternatifler aramaya başlamışlardı. İlk alternatif “el bombalarıydı.” Doğaçlama yapılan bu bombalar, bambu, mermi kovanları ve konserve kutuları gibi nesnelere doldurulan patlayıcılardan oluşuyordu ve fitille patlatılıyordu. Bu bombalar Birinci Dünya Savaşı esnasında üretilen modern el bombalarına göre oldukça ilkel ve sorunlulardı.²⁵ Rus Yüzbaşı Soloviev’in kaydettiği üzere, bu bombalar güçlü bir patlama etkisine sahip olsalar da üzerleri kumla kaplanarak kolayca söndürülebiliyorlardı.²⁶ Ancak tüm yetersizliklerine rağmen önemli bir eksikliği kapatmış ve piyadenin ateş gücünü oldukça arttırmışlardı. Port Arthur Muharebesi’nin başlarından itibaren tüm savaş boyunca giderek artan bir fazlalıkta el bombası kullanılacaktı.

1.1.2 Port Arthur Muharebesi ve Kuşatması: Doktrinin İflası ve Değişim Sürecinin Başlaması

²⁴ Anonim, **Official History of the Russo-Japanese War: Part II, From the Battle of Yalu to Liaoyang Exclusive**, London, Harrion and Sons, 1908, s. 15, 25-26.

²⁵ Sisemore, **a. g. e.**, 33.

²⁶ **A. e.**

Port Arthur, çevresi tepelerle kuşatılmış bir liman şehridir. Ruslar Port Arthur'u 1898'de aldıklarında şehri çevreleyen iki savunma hattı planlamışlardı. Dış hat çoğunlukla şehrin çevresindeki tepelere inşa edilen altı büyük ve sekiz küçük tahkimattan oluşuyordu. Piyade tahkimatlarının yanı sıra altı adet tahkimli topçu mevzisi de bulunmaktaydı. İç hat ise dört küçük kaleden ve şehri tamamen çevreleyen bir siper hattından oluşmaktaydı. Tüm bu mevziler birbirlerini destekleyecek şekilde inşa edilmesi planlanmıştı. Ancak savaş başladığında savunma sisteminin hemen hemen yarısı tamamlanmıştı ve inşaatlar hala devam etmekteydi. Tahkimatların tamamlanmamış olmasının yanı sıra tasarımlarında pek çok teknik hata da bulunmaktaydı.²⁷ Buna rağmen savunma sistemi vazifesini fazlasıyla yerine getirecekti.

Nanşan Hattı alındıktan sonra üç gün süren kısa bir muharebe sonucunda III. Ordu, Port Arthur'a ulaşmıştı. Operasyonu yöneten General Nogi Maresuke 10 yıl önceki Çin-Japon Savaşı'nda yaptığı gibi hızlı bir hücumla şehri almayı planlıyordu. Nogi, şehrin çevresindeki bazı tepelere gerçekleştirdiği açılış taarruzlarından sonra şehre ön cepheden saldırma kararı almıştı. 21 Ağustos'ta başlayan süngü hücumları, verilen ağır kayıplara rağmen hiçbir sonuç alınamadığı için durdurulmuştu. Üç gün süren taarruzların bilançosu 14000 ila 15000 Japon kaybına karşılık, 3000 Rus askeriydi. Bu başarısızlık sonucunda Nanşan'da gerçekleşmeyen şey gerçekleşmiş ve General Nogi, Port Arthur çevresinde siper kazılmasını emrederek muharebeyi kuşatma savaşı olarak devam ettirme kararı almıştı.²⁸

Makineli tüfek Nanşan'da olduğu gibi Port Arthur taarruzlarında da en çok ön plana çıkan silah olmuştu. Ruslar, Nanşan'da olduğu gibi toplarını başarılı bir şekilde kullanamamışlar ve Japonları büyük ölçüde tüfek ve makineli tüfek atışlarıyla durdurmuşlardı. Hatta bir gözlemcinin iddiasına göre Nogi kuşatma muharebesi kararını makineli tüfekler yüzünden almıştı.²⁹

Kuşatma savaşına geçilmesiyle birlikte tekrardan şehrin çevresindeki tepeler Japonların hedefi haline gelmişti. Japonlar insan boyunda siperler kazarak mevzilere yaklaşmışlar, Ruslar da tepelerden siperlere patlayıcılar yuvarlamak, topçu ateşi,

²⁷ Nicholas Murray, **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, s. 131, Sisemore, **a. g. e.**, 30.

²⁸ **A. e.**, 35-36.

²⁹ Sisemore, **a. g. e.**, 32.

Japonlardan taklit ettikleri el bombalarını atmak ve geceleyin düzenledikleri karşı-taarruzlar ile Japonları durdurmaya çalışmışlardı.³⁰

Üretilen ateşi düşman siperine göndermek en ciddi sorunlardan biriydi ve modern silahların bunda kayda değer bir başarı sağlayamadığı görülmüştü. Kurşunlar siperlerin içine giremiyor ve uzak mesafeden açılan topçu ateşi de isabetli olmuyordu. El bombaları bu konuda iyi bir iş çıkartıyor olsalar da onlar da çok kısa mesafelerde işe yarıyorlardı. Taraflar (önce Japonlar, sonra Ruslar) bu sorunu çözmek için, kuşatma esnasında bambudan ve tahtadan siper havanları üretmişlerdi. Cephane olarak, el bombaları gibi konserve kutusu ve mermi kovani gibi nesnelere doldurulan patlayıcılar kullanılıyor ve bu nesneler kara barut yardımıyla fırlatılıyordu.³¹ Bu hantal havan topları hiç durmadan devam eden siper savaşında düşmana zayıf verdirme konusunda etkili olsalar da hücumları desteklemek konusunda yetersiz kalmışlardı.

Japonlar, Port Arthur'daki ilk çarpışmalardan sonra taktiklerinde kökten bir değişikliğe gittiler. Manevraya dayalı anlayış terk ederek, araziye yayılmak, arazi şartlarından faydalanarak gizlice ilerlemek ve ani sıçramalar yaparak düşman ateşinden olabildiğince kaçınmak gibi yöntemleri uygulamaya başladılar. Bunların yanı sıra Japonların taktiklerinde yaptığı modifikasyonların üç tanesi devrimsel nitelik taşıması bakımından özellikle önemliydi ve gelecekteki savaşlara da damgasını vuracaktı.

Bunlardan ilki koruma ateşiydi. Japonların ilk kez 31 Ağustos'ta Liaoyang Muharebesi'nde kullandıkları bu taktik, bir birliğin düşman mevzisine ateş açmak suretiyle baskı altına alması ve bu esnada başka bir birliğin düşman mevzisi üzerine ilerlemesi üzerine kuruluydu.³² Eşgüdümlü bir şekilde gerçekleşen bu yöntem sayesinde kayıplar gözle görülür şekilde azalmış ve taarruzların başarı şansı artmıştı.

Ağustos'tan sonra Port Arthur'da Japonların düşman mevzilerine doğru ilerleyişi çoğu zaman başka bir birliğin açtığı koruma ateşi altında hızlı sıçramalarla gerçekleşecekti. Eğer güçlü bir düşman ateşiyle karşılaşılırsa ilerleyiş olduğu yerde durdurulup, hızlıca siper kazılır ve destek birliklerinin gelmesi beklenirdi. Gelen

³⁰ A. e., 37.

³¹ Anthony Saunders, **Trench Warfare: 1850-1950**, Barnsley, Pen and Sword, 2010, s. 28.

³² Bruno, a. g. e., 21.

ihtiyat birlikleri mevcut siperlere girer, diğer birlik de ihtiyatların verdiği ateş desteği altında yeni bir sıçrama yapardı. Bu sıçramanın sonucunda da eğer gerekliyse yeni bir siper kazılır, bir önceki siperi işgal eden ihtiyatlar mevzilerini terk ederek yeni sipere gelirdi. Bu süreç, son taarruzun yapılacağı ana kadar devam ederdi.³³

Japonlar zaman içinde koruma ateşi konseptini geliştirmişler ve önce makineli tüfekleri, daha sonra topları da koruma ateşi açma amacıyla kullanmaya başlamışlardı. Topçunun ve makineli tüfeklerin piyadeyi yakından takip ederek, yakın mesafeden Ruslara ateş açması, gözlemciler tarafından Japonların ateş gücünü agresif bir şekilde kullanması olarak yorumlanmıştı.³⁴ Her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'nın başında kullanılmayacak olsa da koruma ateşi konsepti genel olarak askeri teorisyenler tarafından beğenilmişti. Makineli tüfeklerin özellikle bu iş için uygun bir silah olduğu düşünülmüş ve topçu ateşinin sustuğu an ile süngü hücumu arasındaki boşluğu kapatabileceği düşünülmüştü. Almanlar Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bu yaklaşımı piyade doktrinlerinin parçası haline getirmişlerdi.³⁵ 1914'ten sonra da tüm taraflar bu konsepte adapte olacaktı.

İkinci devrimsel yenilik rakibin “derinliğini” vurmaktı. Japonlar, uzun süren mücadeleler sonucunda alınamayan 203 Rakımlı Tepe'nin ihtiyatlarla ayakta kaldığını tespit etmişlerdi. Japon topçusu tepede kelimenin tam anlamıyla taş üzerinde taş bırakmamış ve Japon piyadesi azimle hücumlarına devam etmişti. Ancak Ruslar da aynı azimle Japonlara karşı koymuşlar ve inatçı bir savunmayla tepeyi terk etmemişlerdi. Rusların günlük ortalama kaybettiği 500 askerin yerini komşu tepelerden gelen birliklerin aldığı tespit edilmesi muharebenin kırılma noktası olmuştu. İhtiyatların mevziye ulaştığı tek bir yol vardı. Japonlar, topçu ateşini bu yola yoğunlaştırarak taze birliklerin 203 Rakımlı Tepe'ye ulaşmasına mani olmuşlar ve Rus savunmasını bu şekilde çökertmişlerdi. Japonlar, 203 Rakımlı Tepe'yi başarıyla izole ettikten sonraki ilk taarruzda mevziyi ele geçireceklerdi.³⁶

Japonların, Rus geri hattını vurmaları tamamen modern topçunun kendilerine sunduğu bir imkândı. Modern topların menzili, isabet kabiliyeti ve mermilerin yıkım gücü sayesinde Japonlar, 203 Rakımlı Tepe'yi arkadan çevirmeden mevziyi kuşatma

³³ A. e., 11-12.

³⁴ Sisemore, a. g. e., 44.

³⁵ Bruno, a. g. e., 24.

³⁶ Meirion and Susie Harries, **Soldiers of the Sun**, New York, Random House, 1919, s. 88.

imkânı bulmuşlar ve bu da kendilerine beklenmedik bir taktik üstünlük sağlamıştı. Japonlar bu yöntemi sonraki muharebelerde de kullanacak ve Rus ihtiyatlarını daha muharebe alanına ulaşmadan vuracaklardı. Rus Yüzbaşı Soloviev'in kaydettiği üzere, Ocak 1905'te gerçekleşen Sandepu Muharebesi'nde ihtiyatlar savaş alanına ulaşmadan ağır kayıplar vermişlerdi. İhtiyatlar muharebe alanına giderken sütun nizamında ilerledikleri için muharebe alanındaki birliklere oranda topçu ateşinden daha fazla zarar görebiliyorlardı. Bu sebepten dolayı Soloviev, birliklerin tamamen eriyip gitmemesi için daha muharebe alanına ulaşmadan avcı nizamına geçildiğini belirtmiştir.³⁷ Avcı hatları, kayıpları azaltsa da ihtiyattan gelen birliğin muharebeye gecikmeli olarak gireceğini garantilemekteydi. Düşmanın derinliğine yapılan atışlar en kötü ihtimalle ihtiyatların gecikmesini sağlıyordu.

“Düşmanın derinliğini vurma” yöntemi, modern silahların (Rus-Japon Savaşı örneğinde topçunun) o tarihe kadar görülmedik biçimde savaş alanını kontrol altına alabilme kabiliyetine sahip olduklarını ortaya çıkarmıştı. Bu yöntem sayesinde tarihte ilk kez sadece silahlar kullanılarak düşman mevzileri izole hale getirilmiş ve savaş alanının geri kalanı ile bağlantıları kesilmişti. Hedef bölgede Rusların manevra kabiliyeti tamamen yok edilmiş ve bu sayede Japonların eline en az kayıpla düşmanı tamamen imha ederek mevziyi ele geçirme fırsatı geçmişti.³⁸ Bu yöntem, Japonların yaşadığı taktik çaresizliğin doruk noktasında ortaya çıkmış ve Birinci Dünya Savaşı'nda da sıkça kullanılacak olması bakımından kritik bir dersi teşkil etmişti. Ancak Rus-Japon Savaşı'nda keşfedilen pek çok taktik gibi derinliği vurma yöntemi de derin dondurucuya kaldırılacak ve Birinci Dünya Savaşı'nda tekrardan keşfedilmeyi bekleyecekti.³⁹

Üçüncü yenilik taarruzları küçük birimlerle gerçekleştirmekti. Japonlar, 5 Aralık'ta 203 Rakımlı Tepe'ye yaptıkları son taarruzda piyade nizamını tamamen

³⁷ Soloviev, **a. g. e.**, 26.

³⁸ Charles L. Crow, “Tactical and Operational Depth”, U. S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, **Yayınlanmamış Monografi**, Kansas, 1986, s.24.

³⁹ Bu durum derinliği vurma yönteminin tamamen yok sayıldığı anlamına gelmemektedir. Alman Albay (daha sonra general) Wilhelm Balck, savaştan sonra topçuluk (ve süvari) üzerine yazdığı kitabında bu yöntemi daha basit bir şekilde tavsiye etmiştir. Balck'ın tavsiyesi Mukden Meydan Muharebesi'nde olduğu gibi uzun süreli bir topçu izolasyonu değil, taarruz eden piyade düşman mevzilerine yaklaştığında bombardımanı kesmek yerine düşman derinliklerine kaydırmak üzerinedir. Böylece hem düşmana yaklaşmış olan piyade dost ateşiyle vurulmayacak, hem de düşman ihtiyatları yavaşlatılacak ve olabildiğince tahribata uğratılacaktır. Balck'ın tavsiyesi sadece piyade hücumu esnasında gerçekleşmesi ve kısa süreli olması bakımından Rus-Japon Savaşı'ndaki derinliği vurma yönteminden farklılık arz etmektedir. (Wilhelm Balck, **Tactics: Volume II, Cavalry, Field and Heavy Artillery in Field Warfare**, Kansas, U. S. Cavalry Association, 1914, 423)

değiştirmişlerdi. Bu taarruzda Japonlar, her biri farklı göreve sahip, birbirinden bağımsız 3-4 kişilik gruplar halinde düşman mevzilerine ilerlemişlerdi. Sıçramalar esnasında çok az kayıp vermelerinin yanı sıra, savunmanın birbirinden bağımsız hareket eden çok sayıda küçük grupla başa çıkamadığı kaydedilmişti. Gruplar, düşman mevzilerinde birleşmişler ama mevziler çok az askerle alınmıştı. Wangtai Tahkimatı'nın siperleri 25 asker, korugan da 10 asker tarafından ele geçirilmişti.⁴⁰

Aslen bu yöntem, Boer Savaşı'ndan sonra, 1903 yılında Alman Ordusu'nda gündeme gelmişti ve 1906'da yeni yönetmeliğin yayınlanmasıyla doktrin haline gelecekti. 1918'de de siper savaşı paradoksunu, bu uygulamanın çok daha gelişmiş haliyle yıkacaklardı. Ancak Rus-Japon Savaşı'ndan alınan bu ders, Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Alman Ordusu dahil hiçbir orduda bir değişikliğe yol açmayacaktı ve Alman Ordusu'nda birkaç birlik haricinde manga sistemine adaptasyon gerçekleşmeyecekti.⁴¹

Küçük birliklerle taarruz ve koruma ateşi, Ruslar tarafından da (Japonlar kadar etkin olmasa da) kullanılmıştı. Ruslar, Şa Ho Muharebesi'nde Japonların mevzilendiği bir tepeye yaptıkları taarruzda 4-5 kişilik gruplar halinde araziye yayılarak ilerlemişlerdi. Rus topçusu, Japon piyadesini başarıyla sindirerek ilerleyen piyadeyi korumuş ve tepe başarıyla alınmıştı.⁴² Derinliği vurma yöntemi ise Ruslar tarafından kullanılmadı.

Port Arthur Kuşatması'ndan sonra savaşın son kara muharebesi olan Mukden Meydan Muharebesi yapılacaktı. Bu muharebede devrimsel bir keşif gerçekleşmemiş olsa da Port Arthur kuşatmasında Japonların çıkarttığı dersler ve bunun sonucunda keşfettikleri yenilikler, Mukden Meydan Muharebesi'nde artan bir yoğunlukta kullanılmıştı. Mukden Meydan Muharebesi, Port Arthur'a göre çok daha kısa sürdüğünden (Port Arthur kuşatması 5 ay kadar sürerken Mukden Meydan Muharebesi 20 gün sürmüştü) ve muharebeye büyük ölçüde manevralar damgasını vurduğundan, çıkartılan dersler ve yapılan gözlemler, taktikten ziyade operasyonel boyutta olmuştu. Bu derslerden çıkartılan sonuçlar da Port Arthur'un taktik dersleri gibi hatalı olacaktı.

⁴⁰ Bruno, a. g. e., 45-46.

⁴¹ Steven D. Jackman, "Shoulder to Shoulder: Close Control and "Old Prussian Drill" in German Offensive Infantry Tactics, 1871-1914", **The Journal of Military History**, Vol. 68, No. 1 (Jan., 2004), s. 100.

⁴² Bruno, a. g. e., 11.

1.1.3 Rus-Japon Savaşı'nın Askerî Doktrin Bazında Genel Değerlendirmesi

Mukden Meydan Muharebesi sona erdiğiindeki Japon taktikleri ile Nanşan Muharebesi'ndeki uygulamalar arasında devrimsel nitelikte değişiklikler görülmekteydi. Japonlar, Mukden Meydan Muharebesi'nde Avrupa'nın manevraya dayalı geleneksel taktiklerini hemen hemen tamamen terk etmişlerdi. Kitleli manevranın yerini araziye yayılmak, her biri kendi hedeflerine sahip bir düzine kadar adamdan oluşan küçük gruplarla ilerlemek, bir engelden diğerine sıçramak gibi taktikler almıştı.⁴³ Her ne kadar ateş gücünün savaş alanı üzerindeki etkileri iyice analiz edilmişse de bu devrim süreci, ya da başka bir deyişle "Japonların ders çıkartma süreci" (muhtemelen gözlemcilerin böyle bir vazifeleri olmamasından dolayı) gerektiği gibi analiz edilmemişti. Bu açıdan Rus-Japon Savaşı üzerine yazılan yazılar (modern savaşın gerçeklerinin farkına varan kişilerin yazıları dahi) ikna edicilik yönünden –en azından bir nebze- eksikti ve bu da ister istemez Japonların üstün başarısı ile Rusların beceriksizliğini ön plana çıkarmaktaydı.

Rus-Japon Savaşı'nda, Birinci Dünya Savaşı'nın pek çok özelliği görülmüş olsa da Batı Cephesi'ndeki siper savaşı paradoksuna benzer bir taktik sorun bu savaşta görülmemişti. Bunun sebebi taraflar arasındaki güç dengesi sorunuydu. Japon Ordusu, çok etkin bir orduyken, Rus Ordusu etkisiz bir güçtü. Japonlar, Birinci Dünya Savaşı'na katılan tarafların karşılaştığı taktik engellerin tamamıyla karşılaşmışlar ve bu engelleri başarıyla aşmışlardı. James Sisemore, Japonların savaşın gidişatına uyum sağlama becerilerini Alman askeri sistemini benimsemiş olmalarına bağlamıştır. Alman sisteminin esnekliği ve subaylara inisiyatif vermesi sayesinde Japonlar, Ruslara oranla modern savaşın beklenmedik engellerinin üstesinden çok daha iyi gelmişlerdi.⁴⁴

Ruslar ise esnek bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra, Boer Savaşı ve Fransız-Prusya Savaşı'ndan dahi gerekli olan asgari dersleri çıkarmadan savaşa girmişlerdi. Rus Ordusu'nun piyade doktrini, teorisyen Mihail Dragomirov'un 93 Harbi'nden sonra şekillendirdiği taktikler üzerine kuruluydu. Dragomirov'un doktrini genel olarak askerlerin olabildiğince birbirine yanaşık durduğu avcı hatlarına dayalıydı.

⁴³ Michael Howard, "Men against Fire: Expectations of War in 1914", *International Security*, Vo. 9, no. 1 (Summer, 1984), s. 54.

⁴⁴ Bruno, a. g. e., 6.

Dragomirov, bu şekilde süngü hücumu öncesinde ateş üstünlüğünü yakalamayı amaçlamıştı.⁴⁵ Bunu, modern piyade tüfeğinin sunduğu imkânları reddederek, zamanın tüfeklerini Napoléon Savaşları dönemindeki ağızdan dolma tüfekler gibi kullanarak gerçekleştirmeyi öngördüğü için ortaya amacını gerçekleştirmekten son derece uzak, komik bir doktrin çıkmıştı. Düşmanın üzerine ilerleyen askerler, önce tek atışlık bir salvo yapıyorlar ve sonrasında süngü hücumuna kalkıyorlardı. Rus Ordusu'nda doğru düzgün atış eğitimi de verilmediği için bu atışlar da çoğu zaman karambole yapılmaktaydı.⁴⁶ Rusların benimsediği doktrin sayesinde Japonlar, Rusların tahkimli mevziler ardına saklanmadığı hemen her yerde ateş üstünlüğünü kolayca ele geçirmişlerdi.

Yüzbaşı Soloviev, Dragomirov'un fikirleri üzerine kurulu olan piyade yönetmeliğinin, tüfek ateşi ve istihdamı konusunda gerçekte olan biteni çok az yansıttığından yakınmıştı. Soloviev, yönetmeliğin, etkili tüfek menzili olarak 1000 metreyi gösterdiğini ve bazı özel durumlar haricinde uzak mesafe atışlarından hiç bahsetmediğini ifade etmiştir. Soloviev, kendi deneyimlerine göre sürgülü tüfeklerin 2000 metrede dahi gayet etkili olduklarını ve bu mesafeden bölük gibi büyük bir birimine açık alanda kayıplar verdirilebileceğini iddia etmiş ve Japonların uzak mesafeden çok etkili atışlar yaptıklarını kaydetmiştir. Ancak yönetmeliğin takip edilmesi durumunda, silahın bu avantajından faydalanılamayacağını eklemiştir.⁴⁷

Soloviev, her ne kadar ateş gücünü övse de süngüyü demode hale getirecek bir unsur olarak değerlendirmemiştir. Süngünün zamanının geçtiğini iddia edenlere eleştirel yaklaşarak, süngü hücumlarının fazlasıyla yer aldığı Rus-Japon Savaşı'nın tek başına bu iddiaları çürütecek bir örnek olduğunu belirtmiştir. Savını desteklemek için verdiği bir örnekte, üç gün boyunca ateş alınan bir mevzinin, süngü hücumu ile birkaç dakika içinde alındığına şahit olduğunu belirtmektedir. Buna karşılık hiçbir mevzi sadece ateş altına alınarak alınmamış, tahkimli mevzilerden çekilen tüm birlikler düşman ateşinden kaçmak suretiyle değil, emirler vasıtasıyla geri çekilmiştir. Mücadele ile alınan tüm mevziler de süngü hücumları vasıtasıyla alınmıştır. Verdiği örneklerden yola çıkarak, ateş gücünün katî sonuç getirecek bir

⁴⁵ A. e.

⁴⁶ Sisemore, a. g. e., 34.

⁴⁷ Soloviev, a. g. e., 9.

kabiliyete sahip olmadığını ve kesin sonuç için süngünün şart olduğunu iddia etmiş ve bu konuda herhangi bir orta yol olmadığını iddia etmiştir.⁴⁸

Soloviev, iddialarında haklı gibi görünse de süngü hücumlarının 20 yüzyılda dahi hala etkili olmasının sebebi, o yıllarda siperleri vurmak için ne özel bir silah, ne de siper baskınları için sofistike bir taktik geliştirilmiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Alev makinaları, havanlar ve modern el bombalarının olmadığı bir dönemde siperin içine insan sokmak gibi kaba bir yöntem hala tahkimli mevzileri ele geçirmenin yegâne yoluydu. Bir başka deyişle, askerî zihniyetin modern savaşa henüz daha ayak uyduramamış olmasından dolayı süngü modern savaş alanında kendine yer edinebilmişti.

Bunun yanı sıra Soloviev, ateş gücünün süngü hücumlarını durdurmakta pek ala yetersiz olabileceğini ve bu aşamada düşman saldırısını püskürtmenin tek yolunun yakın dövüş eğitiminden geçtiğini eklemiştir. Tarafların, birbirlerinin siperlerine ulaşmasına rağmen başarısızlıkla sonuçlanan pek çok hücum örneği mevcuttu. Soloviev'e göre, Rus askerinin süngü eğitimi almamış olması durumunda Japonlar mevzileri çok daha kolay bir şekilde ele geçireceklerdi ve sırf bu unsur dahi süngü eğitiminin asla demode olamayacağını ispatıydı.⁴⁹

Rus-Japon Savaşı, taktikler kadar kullanıma giren yeni silahlar için de bir sınavdı ve silah tasarımlarının ulaştığı nokta da mevcut taktikler gibi geçer not almamıştı. Rus-Japon Savaşı'nda modern silahların çok da sağlıklı bir şekilde gelişmediği ve savaş alanındaki her soruna cevap veremediği ortaya çıkmıştı. Modern silahlar, açık alandaki rakibe karşı son derece etkili olmakla beraber, çukur kazmak suretiyle yer seviyesi altına inen veya beton koruganların içine sığınan bir rakibe karşı büyük ölçüde etkisiz oldukları görülmüştü. Mevcut silahların işini yarım yapmaları savaşı belli zamanlarda icra edilemez hale getirmekteydi. Bu sorunun çözümü için birkaç yüzyıl geriye gidilerek, orta çağdan kalma primitif el bombaları ve tahta havanlar tekrardan kullanıma sokulmuş ve gözle görülür bir etki yakalanmıştı.

⁴⁸ A. e., 23-24.

⁴⁹ Soloviev, a. g. e., 23-24.

1.1.4 Rus-Japon Savaşı'ndan Çıkarılan Dersler ve Bu Derslerin Askerî Doktrinlere Yansıması

Japonlar, savaşta pek çok yeniliğe imza atmalarına rağmen yeni bir doktrin geliştirmediler ve savaştan sonra da Alman yönetmeliklerini kullanmaya devam ettiler. Japon Ordusu'ndan Avrupa'ya herhangi bir doktrin ihracatı gerçekleşmedi ve bilindiği kadarıyla herhangi bir Japon teorisyeninin yazdığı bir kitap Avrupa dillerine çevrilerek yeni bir doktriner akım başlatmadı. Avrupa Ordularının doktrinlerindeki sınırlı değişimlerin temelini savaşa giden gözlemcilerin raporları oluşturdu.

Japonlar, savaştan çıkardıkları dersleri temel alarak yeni bir yönetmelik yazmamalarına rağmen, Birinci Dünya Savaşı'nda girdikleri yegane muharebe olan (Rus İç Savaşı bir kenara bırakılacak olursa) 1914'teki Çingdao Kuşatması'nda Rus-Japon Savaşı'ndan öğrendikleri yöntemleri bir kez daha başarıyla uyguladılar. Çin'deki küçük Alman kolonisine yaptıkları saldırı, tam bir mühendis savaşı olarak gerçekleşti. Batı Cephesi'nde yaşananların aksine Japonlar, acele etmeden sistematik bir şekilde Alman savunmasını tahrip ettiler. İki ay kadar süren kuşatmadan sonra yaptıkları taarruzda mevcut tüm engelleri kullanarak, küçük gruplar halinde Alman mevzilerine ilerlediler. Japonlar, yoğun makineli tüfek ve topçu ateşine rağmen çok az kayıp vererek şehri bir gün içinde aldılar.⁵⁰

Aynı yönetmeliği kullanan Almanlar ise 1914'ü muazzam kayıplar vererek kapatacaklardı. Muhtemelen Japon başarısının sırrı, Alman yönetmeliklerinin düşük seviye komutanları özgür bırakması ve inisiyatif almaya teşvik etmesinde yatmaktaydı. Bu şekilde Japonlar, Rus-Japon Savaşı'ndan öğrendiklerini, Almanların 1914 sonunda demode olduğuna karar verdikleri ve değiştirilmesi gerektiğine hükmettikleri bir yönetmelik dahilinde başarıyla uyguladılar.

Savaşa katılan yabancı gözlemciler, modern silahların yıkım gücünü ve etkisini kendi gözleriyle görmüşler ve gördüklerini iyi bir şekilde analiz ederek raporlamışlardır.⁵¹ Buna karşın savaştan çıkarttıkları dersler çoğu zaman gözlemleriyle ters orantılıydı. Bu kişiler (muhtemelen tamamı) Japon Ordusu'nun

⁵⁰ Edgerton, a. g. e., 229-230.

⁵¹ Sheffy, a. g. e., 256-257.

performansından etkilenmişler ve Japon savaş tarzına çoğunlukla duygusal yönden yaklaşmışlardır. Muhtemelen bunun sonucu olarak da modern silahın etkilerini en çok yok sayan ve “daima taarruz” anlayışını ve saldırı ruhunun önemini en çok savunan subaylar bu kişiler arasından çıkmışlardır.

İngiliz gözlemci Binbaşı Bird, Rusların yenilmesini savunma hatları ardına çekilmelerine bağlamıştır. Bu yöntemle zaferin imkansız olduğunu iddia etmiştir. Diğer İngiliz gözlemcisi Ian Hamilton, Rus-Japon Savaşı’nı silahların değil, iradesini zayıfın iradesine kabul ettiren insanın savaşı olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda bir teorist olan Fransız gözlemci Oscar de Négrier, Rus-Japon Savaşı’nın bir kez daha zaferin sadece saldırı ile kazanılabileceğini ispatladığını belirtmiştir. Négrier, moralman üstün bir ordunun teknolojik yönden yetersiz ve sayıca az olsa bile zafere ulaşabileceğini iddia edecek kadar ileri gidecekti.⁵²

İngiliz Ordusu, Rus-Japon Savaşı’nın ders çıkartma süreçlerine verdiği zararı gözler önüne seren, diğer ordulara göre daha belirgin örnekler sunmaktadır. Savaş Ofisi, Boer Savaşı’ndan çıkartılan dersler sonucunda ateş gücünün cepheye yapılan süngü hücumlarını oldukça tehlikeli hale getirdiğini belirterek ve ateş üstünlüğünü ele geçirmek, düşmanı arkadan veya kanatlardan çevirmek gibi alternatifleri vurgulamıştı. Ancak Rus-Japon Savaşı bu kararların reddedilmesine yol açarak tekrardan geleneksel taarruz anlayışına geri dönülmesine sebep olmuştur. Boer Savaşı’ndan sonra yenilenen piyade talimnamesi, yanaşık düzene karşı çıkmakta ve açık araziden düşman üzerine yürüme hususunda aşırı derecede temkinliyen, 1914’ün piyade talimnamesi ise sonucu her ne olursa olsun piyadenin düşmana yaklaşmasını ve hücumda yanaşık düzeni öğütlemekteydi. Bu anlayış, sadece ordunun karar alma mekanizmasının bakış açısını yansıtmıyor, pek çok subay tarafından da destekleniyordu.⁵³

Avcı hatları, Batılı Ordular tarafından benimsenmesine rağmen manga sistemi neredeyse tamamen yok sayılmıştı. Ancak Rus-Japon Savaşı, avcı sisteminin de demode hale geldiğini ortaya koymuştu. Savaştan sonra Avrupa Ordularındaki temel tartışma konusu, avcı hattında ilerleyen askerlerin arasında kaç metre boşluk olması

⁵² Fuller Jr., **a. g. e.**, 41, T. H. E. Travers, “Technology, Tactics, and Morale: Jean de Bloch, the Boer War, and British Military Theory, 1900-1914”, **The Journal of Modern History**, Vol. 51, No. 2 (Jun., 1979), s. 282.

⁵³ T. H. E. Travers, “The Offensive and the Problem of Innovation in British Military Thought, 1870-1915”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 13, No. 3 (Jul., 1978), s. 37-538.

gerektiği idi. Buna karşın Port Arthur Kuşatması, her ne şekilde uygulanırsa uygulansın avcı hatlarının savunmacının açtığı yoğun ateşi kaldıramadığını ama küçük birliklerin düşman mevzilerine ulaşmayı başardığını göstermişti.⁵⁴ Manga sistemi, savaştan sonra sadece Alman Ordusu'nda doktrin haline getirilip, 1906 Yönetmeliği'ne "Boer taktikleri" adı altında girmişti. Ancak bu yaklaşım ana uygulamadan ziyade zorunlu kalındığında uygulanacak bir alternatif olarak değerlendirilmiş ve mangalar halinde ilerlemenin taarruzu yavaşlatacağı belirtilerek, ilk fırsatta müfrezenin tekrardan bir araya getirilmesi ve hücumların mangalar halinde yapılmaması öğütlenmişti. Bu sistem, yönetmelikte yer almasına rağmen yakın komutaya önem veren Alman subayları tarafından benimsenmeyecek ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde sadece birkaç birlik "Boer taktikleri"yle eğitilecekti (Alman tabur ve bölük komutanları yönetmeliğin dışına çıkmamak kaydıyla askerlerini istedikleri gibi eğitebiliyorlardı).⁵⁵ Diğer ordular ise bu dersi tamamen yok saymışlardı.

Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan derslerin yok sayılmasından daha kötüsü ise çıkartılan yanlış derslerin doktrin haline gelmesiydi. Rus-Japon Savaşı'ndan sonra güncel taktiklerle alakalı bir çalışma yapan Alman Albay (daha sonra general) Wilhelm Balck, Japon taarruzlarındaki başarısızlıkları, saldıran grupların ihtiyatlarla yeteri kadar ve zamanında beslenememesine bağlamıştı. Ona göre sorun mevcut taktiklerde değil, taarruz esnasında savaş dışı kalan askerlerin yerinin zamanında doldurulamaması ve bunun sonucunda da taarruzların zaman içinde cılızlaşması ve bir süre sonra tamamen etkisiz hale gelmesiydi. Önerdiği çözüm ise ihtiyatları hızlandırarak kaybedilen askerlerin yerlerinin hızla doldurulması ve taarruzun ivme kaybetmeden devam ettirilmesiydi.⁵⁶ Alman subayları, Birinci Dünya Savaşı öncesinde genel olarak Balck'la benzer fikirlerde olduklarından dolayı 1914'te uyguladıkları taktikler de Japonlarınkiden çok daha farklı olacak, büyük kitlelere dayalı taktikler belki de önceki yıllardan daha acımasız bir şekilde uygulamaya konacaktı.

Fransız Ordusu'nda da benzer bir durum söz konusuydu. Japon Ordusu'nun fedakarlık ve kararlılık yönünde yarattığı imaj, tam olarak Ferdiand Foch'un

⁵⁴ Bruno, a. g. e., 47.

⁵⁵ Jackman, a. g. e., 101-102.

⁵⁶ Wilhelm Balck, **Tactics, Vol. I Introduction and Formal Tactics of Infantry**, Kansas City, U. S. Cavalry Association, 1911, s. 238-239.

1890'dan beri harp akademisinde yaydığı fikirlerin sağlaması olmuştu.⁵⁷ Foch, Rus-Japon Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransız piyade doktrinlerine etki eden en önemli figürdü ve fikirleri 1913 ve 1914 tarihlerinde yönetmelik haline gelmişti. Bu durum, Birinci Dünya Savaşı başladığında Fransız Ordusu'nun, Japon Ordusu'nun (savaşın ilk muharebeleri hariç) gerçekteki uygulamalarını değil, çarpıtılan ve abartılan uygulamalarını yansıtmaya yol açacaktı.

Topçuluk ise savaştan sonra en çok değişimin görüldüğü alandı. 1904 öncesinde teorik bir tartışma konusu olan endirekt topçu ateşi (eğik atış), Rus-Japon Savaşı'nda pratiğe döküldü ve uygulanabilirliğinin ispatlanmasının yanı sıra son derece gerekli olduğu da ortaya çıktı. Fransız-Prusya ve Boer Savaşlarında açık alandaki piyadenin ciddi bir tehdit altında olduğu ortaya çıkmıştı. Rus-Japon Savaşı'nda ise, açık alanda mevzilenmiş topçu bataryalarının da tehdit altında olduğu ortaya çıkacaktı. Rus-Japon Savaşı'na kadar sahra topları çoğunlukla açık arazide, savaş alanını iyi gören avantajlı bir konuma mevzilenir ve düşmana direkt atış yapardı. Rus-Japon Savaşı'nda ise, topların ve tüfeklerin menzillerinin aşırı derecede uzaması sonucunda, açık arazide mevzilenen toplar (çoğunlukla Rus bataryaları), rakip topçu ateşi ve piyade saldırılarıyla kolayca savaş dışı bırakılmıştı (Japonlar Rus toplarını çoğunlukla piyade ateşiyle susturmuştu). Bu sebepten dolayı Japonlar savaşın ilk evrelerinden itibaren topçuyu tepeler gibi engellerin arkasına gizleyerek endirekt atış yöntemiyle istihdam edecekti. Ruslar ise bazı yerlerde endirekt atış sistemini kullanmış, bazı yerlerde de bataryalarını açık araziye yerleştirerek direkt atış yapmaya devam etmişlerdi. Rusların topçularını gizlemediği muharebelerde Japonlar çoğu zaman muharebelerin başından sonuna kadar toplarını etkin bir şekilde kullanırlarken, Rus bataryaları susmak durumunda kalmıştı.⁵⁸

Rus-Japon Savaşı'ndan sonra endirekt atışın önemi ve topçunun bu yönde istihdamı Avrupa doktrinlerinde görülmeye başlanmıştı. Alman 1906 topçu yönetmeliği, açık, yarı gizli (topların düşman görüşünden gizlendiği, ancak yakın mesafedeki bir gözcünün sesli olarak hedef bildirimi yapabildiği türden mevzilenme) ve gizli (topçular hiçbir şekilde hedefi göremezler, bu konumlanmada hedef telefon

⁵⁷ Snyder, a. g. e., 80.

⁵⁸ Bruno, a. g. e., 28.

vasıtasıyla öğrenilir) olmak üzere üç adet topçu istihdam yöntemi sunmuş, ancak bu yöntemlerden açık olanı tavsiye etmemişti. Fransız 1910 yönetmeliği de endirekt atışı tavsiye etmekle birlikte bu yöntem benimsenmemiş ve eğitim direkt atışla sınırlı tutulmaya devam edilmişti. Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'na da aynı zihniyetle girecekler ve topçuyu, piyadeye yakın destek verme amacıyla kullanacaklardı.⁵⁹

Taarruz öncesinde düşman mevzisinin bombalanması, muharebe esnasında ateş üstünlüğünü elde etme ve karma sınıflar gibi unsurlar Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Batılı Orduların hemfikir olduğu gerekliliklerdi. Buna karşın Alman Ordusu haricinde piyade ile topçunun birbirine tam olarak entegre olduğu da söylenemez. Genel olarak bütün Avrupa ordularında zamanın gerçeklerini iyi analiz eden subaylar bulunmaktaydı. Ancak bu fikirlerin çok azı doktrine dönüşebiliyordu. İngiliz Ordusu'ndan Albay George Francis Robert Henderson, Rus-Japon Savaşı'ndan önce yazdığı *Tactics of Three Arms Combined* isimli makalede, atış üstünlüğünün piyade ile topçunun yakın işbirliğiyle ve düşmanı çevirmek gibi yöntemlerle arazinin başarıyla kullanılmasıyla yakalanacağını iddia etmişti.⁶⁰ Rus-Japon Savaşı, bu subayı haklı çıkarmasına rağmen İngiliz Ordusu'ndaki pek çok subay topçuyu sadece piyadenin ateş gücünü arttıran bir eklenti olarak görmüştü. Rus-Japon Savaşı'ndan sonra yazılan İngiliz talimnameleri de topçu-piyade koordinasyonunun öneminden bahsetse de bunun nasıl ve hangi amaçla yapılacağını açıklamadıkları için Henderson gibi kişilerin fikirleri doktrin haline gelmemişti.⁶¹

Keza Fransızlar da topçuya sınırlı bir paye biçmişlerdi. Fransızlar, topçuyu İngilizlerden daha agresif kullanarak, ilerleyen piyadeye yakın destek verme amacıyla istihdam etmeyi planlamışlardı. Ancak topçunun yegane amacı düşmanı baskı altına alarak ve demoralize ederek piyadenin düşman mevzisine yaklaşmasını sağlamaktı. Fransız topçusuna ateş üstünlüğünü ele geçirmek ve düşmanı imha etmek gibi görevler yüklenmemişti.⁶² Zaten ellerindeki orta kalibreli toplar da bu görevler için yetersiz kalmaktaydı. Rus-Japon Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler sonucunda yüksek kalibreli topların hareket ettirilmeleri çok zor olduğundan dolayı kendi doktrinleri çerçevesinde işe yaramaz olarak değerlendirmişlerdi ve Birinci Dünya

⁵⁹ Bruno, a. g. e., 27-28.

⁶⁰ G. F. R. Henderson, *The Science of War: A Collection of Essays and Lectures, 1891-1903*, London, Longmans, Green and Co., 1910, s. 72, 86.

⁶¹ Bruno, a. g. e., 27, 37-38, Spencer Jones, *From Boer War to World War: Tactical Reform of the British Army, 1902-1914*, Norman, University of Oklahoma Press, 2012, s. 53.

⁶² Bruno, a. g. e., 37.

Savaşı öncesinde Fransız Ordusu'nda çok az ağır top bulunmaktaydı.⁶³ Sonuç itibariyle Fransız topçusu da İngiliz topçusu gibi bir karma sınıf doktrinine entegre edilmemiş, yardımcı bir unsur olarak kalmıştı.

Almanlar ise topçunun piyadeye verdiği destek kadar, piyadenin de topçuya verdiği desteğin üzerinde durarak sınıflar arası işbirliğini İngiltere ve Fransa'dan çok daha etkin bir şekilde doktrinize etmişlerdi. Örneğin düşmanın iyi mevzilendiği ve bu yüzden topçunun ateş üstünlüğünü yakalamakta zorlandığı bir durumda piyadeyi kullanarak düşmanı karşı-taarruza zorlamayı, düşman piyadesi korunaklı mevzilerini terk edip açık alana çıktığında da topçu ile imha etmek gibi yöntemleri doktrinlerine eklemişlerdi.⁶⁴

Rus-Japon Savaşı sonrasında ateş gücünü artırma amacıyla teşkilatlanma yönündeki en radikal değişiklik Osmanlılardan gelecekti. Osmanlılar 1910'dan itibaren tümenlerdeki piyade sayısını azaltmak ve topçu sayısını arttırmak suretiyle organizasyon sistemlerini değiştirmişlerdi.⁶⁵ Üçgen tümen adını verdikleri bu sistem, tümenin ateş gücünü eski kare sisteme oranla daha fazla ön plana çıkarmasının yanı sıra daha az asker barındırması bakımından manevra kabiliyetini de arttırmaktaydı. Üçgen tümen sistemi özellikle Birinci Dünya Savaşı esnasında diğer ordular tarafından taklit edilerek dünya genelinde standart anlayış haline gelecekti.

Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan hatalı dersler, taktikler kadar silahların gelişimine de zarar vermişti. Modern silahların yıkıcı etkisi yok sayıldığı gibi zayıflıkları ve yetersiz kaldıkları noktalar da büyük ölçüde yok sayılmıştı. Hazırlanan raporlarda bu yetersizlikler irdelenmesine rağmen modern savaş alanında gerekliliği görülen silahlar büyük ölçüde üretilmemişti.⁶⁶ Bundan dolayı Rus-Japon Savaşı'nda modern silahların yetersizliklerinden kaynaklanan sorunlar Birinci Dünya Savaşı'nda

⁶³ David G. Herrmann, **The Arming of Europe and the First World War**, Princeton, Princeton University Press, 1996, s. 92.

⁶⁴ Bruno, **a. g. e.**, 38. 1916'da Verdun'da başlatacakları saldırıyı bu anlayış üzerine bina edeceklerdi.

⁶⁵ Edward J. Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2013, s. 69.

⁶⁶ Almanlar, bu konuda nispeten istisna konumundadır. Almanlar, siper havanları ve el bombalarını Birinci Dünya Savaşı öncesinde üretmişlerdir. İngilizler de savaş öncesinde çarptığı anda patlayan bir el bombası üretmişlerse de Birinci Dünya Savaşı'nda bu silahın işe yaramaz olduğu ortaya çıkmış ve 1915'te envanterden çıkartılmıştır.

da görülecekti ve Rus-Japon Savaşı'nda olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı'nda ilkel doğaçlama silahlar kullanılacaktı.⁶⁷

1.2 Balkan Savaşı

Balkan Savaşı, Rus-Japon Savaşı'ndan ne tür dersler çıkartıldığıının anlaşılması açısından iyi bir örnektir. Balkan Savaşı patlak verdiğinde Rus-Japon Savaşı'nın etkileri hala tazeydi ve Japon Ordusu'nun savaştaki performansı gerek Balkan İttifakı, gerekse Osmanlılar için bir model teşkil etmekteydi. Ancak bu model savaştan çıkartılan taktik derslerden ziyade “Japonvari” olarak tanımlanan taarruz ruhunu yansıtıyordu. Fedakarlık, kararlılık, kahramanlık, söylemlerde en fazla ön plana çıkan öğelerdi. Bulgar Başkomutan yardımcısı Mihail Savof, savaş başladığı anda yabancı ülkelerden gelen gazetecilere Edirne Kalesi'ni almak için Japonlar gibi 100.000 askeri feda etmeye hazır olduklarını açıkça belirtmişti.⁶⁸ Savov'un üslubu genel olarak savaşa katılan tarafların düşüncelerini yansıtmaktaydı. Savaşa katılan tüm ordular planlarını taarruz üzerine bina etmişlerdi. Bunun doğal sonucu olarak ağır kayıplar beklenen bir şeydi ama Japonlar gibi bunun üstesinden gelerek zafere ulaşacaklardı!

Batılı subaylar da çoğu zaman savaşı Rus-Japon Savaşı üzerinden değerlendirmişlerdir. Batılı gözlemciler ve savaşı yorumlayan kişiler özellikle Sırp ve Bulgarların hücumlarını “Japonvari” olarak, olumlu yönde tanımlamışlardır. Çıkarttıkları dersler de nispeten bu yönde, seferberlik, askerin iradesi ve süngü hücumlarının önemi üzerine olmuştur.⁶⁹

Genel olarak Balkan İttifakı'nı oluşturan ülkeler bu savaşa uzun zamandan beri hazırlanmışlardı. Ulusal bütçelerinin büyük kısmı ordularının büyütülmesine ayrılmıştı ve halk savaş konusunda istekliydiler.⁷⁰ Osmanlılar ise pek çok açıdan hazırlıksızlardı. Osmanlı Ordusu Balkan Savaşı patlak verdiğinde yeniden teşkilatlanma aşamasındaydı. 1910 yılında başlayan üçgen tümen sistemine adaptasyon Balkan Savaşı arifesinde hala devam etmekteydi. Üçgen tümen

⁶⁷ Anthony Saunders, **Weapons of the Trench War**, Stroud, Sutton Publishing, 1999, s. 51.

⁶⁸ Richard Hall, **Balkan Savaşları 1912-1913: Birinci Dünya Savaşı'nın Provası**, İstanbul, Homer Yayınları, 2003, s. 33.

⁶⁹ Buna karşın ateş üstünlüğünü elde etmek gibi Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan bazı taktik derslerin izleri de görülmüştür. Richard Hall, Bulgarların sahra topunun taarruzdaki önemini Rus-Japon Savaşı'nda tespit ettiklerini ve savaştan sonra topçuluğa önem verdiklerini belirtmiştir. (Hall, **a. g. e.**, 22)

⁷⁰ **A. e.**, 18.

sisteminin başarısı Birinci Dünya Savaşı'nda anlaşılacak diğer ordular tarafından taklit edilecek olsa da yeniden teşkilatlanma dönemleri bir ordunun savaşa en az hazır olduğu süreçlerdi. Komutanlar yeni sisteme aşina değillerdi ve henüz daha gerekli olan tatbikatlar yapılmamıştı.⁷¹ Ordunun teşkilatlanma aşamasında olması, ordu içindeki siyasal hizipleşmeler, asker sayısının az ve eğitimin noksan olması ve bir takım diğer sorunlar Osmanlıları savaşın en hazırlıksız tarafı haline getirmişti. Buna karşın planlarını saldırı üzerine kurmuşlardı ve hatta ilk saldıran taraf olacaklardı. Osmanlıların, Bulgarları kuşatma amacıyla yaptıkları saldırı kolayca bertaraf edilecekti. Alman doktrinleriyle savaşan Türkler, yanlış istihbarat sonucu kendilerinden çok daha zayıf olduğunu sandıkları Bulgar güçlerini kuşatarak imha etmeye çalışmışlar ama sonuç itibarıyla kendilerinden sayıca üstün bir Bulgar Ordusu'na toslamışlardı. Osmanlı başarısızlığı, taarruz eden tarafın ne denli bir risk altında olduğunu ortaya koymaktaydı.⁷² Bu taarruzla tüm enerjisini harcayan Osmanlıların Bulgar karşı-taarruzu karşısında direnebilecek dermanları kalmayacaktı.

Batı Cephesi'nde ise Sırlara karşı hazırladıkları hareketli savunma planları hiç de beklenen sonuçlar vermeyecekti. Osmanlı Ordusu, Sırp ve Bulgar Orduları karşısında kısa sürede çökmüştü ve bu ordular Osmanlı toprakları içine doğru hızla ilerlemişlerdi. Karadağ ve Yunan Ordusu'nun operasyonu ise Bulgar ve Sırp Ordularına göre daha az kesin sonuçlu idi.

Bulgarların ve Sırpların operasyonları başarıyla sona erse de savaş arifesindeki retoriklerine uygun şekilde ağır kayıplardan kaçamamışlardı. Özellikle Sırp beklediklerinden daha çok daha fazla Osmanlı askerleriyle karşılaşmalarından dolayı umulmadık zayıat verdiler. Richard Hall, bir gazetecinin Sırp taarruzlarının Japonların Port Arthur'da yaptıkları intihar taarruzlarının aynısı olduğunu yazdığını belirtmiştir.⁷³ Bulgar ve Sırp taarruzları zaman zaman durdurulabilmiş olsa da Osmanlı savunmasının, karlılıkla tekrarlanan hücumlar karşısında çökmekten başka şansı kalmamıştı. Balkan İttifakı'nın katî zaferlerinin yanı sıra hedeflerini çok kısa süre içinde ele geçirmeleri ve Lüleburgaz gibi bazı muharebelerde sayıca az olmaları taarruz anlayışını benimsemiş muhafazakar subayların retoriklerini doğrulayan bir

⁷¹ Erickson, *Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu*, s. 69, 132-133.

⁷² A. e., 132.

⁷³ Hall, a. g. e., 63.

başka gelişmeydi. Rus-Japon Savaşı, taarruzun stratejik seviyede saldırıya üstün olduğuna dair bir intiba uyandırmışken, Balkan Savaşı operasyonel ve taktik seviyede de ateş gücü engeline rağmen taarruzun hala geçerli olduğunu ortaya koymuştu.⁷⁴ Osmanlıların içinde bulunduğu olumsuz şartlar, zaferlerin şans eseri kazanıldığı gerçeğini perdelemiş ve demode taktikleri olumlayarak ders çıkartma sürecine zarar vermişti.

1.2.1 Birinci Dünya Savaşı'ndaki Batı Cephesi'nin Provası

Bulgar Ordusu'nun ivmesi İstanbul önlerindeki Çatalca Hattı'nda durdurulacak ve savaş bu noktada olması gereken seyrine geri dönecekti. Çatalca Hattı, konumu açısından Nanşan'daki Rus tahkimatlarıyla aynı görevi üstlenmiştir ve iki savunma sistemi arasında da pek çok ortak özellik bulunmaktadır. Terkos Gölü ile Büyükçekmece Gölü arasını tamamen kapatan bu mevzi 93 Harbi'nden sonra inşa edilmişti ve güçlü tahkimatlara sahipti. Mevzi önünde derinliği iki kilometreye varan açık alanda hiçbir doğal görüş engelini bulunmaması ve hattın bir kilometre kadar önünden bir derenin geçmesi hattı pasif direniş için mükemmel bir konuma getirmektedir. Osmanlı Ordusu'nun Trakya'daki bozgunu sonrasında tahkimatlar birbirlerine siperlerle bağlanarak ve önüne dikenli tel çekilerek Bulgar taarruzuna hazırlanmışlardı. Bulgar Ordusu'nun amfibi operasyon düzenleme kabiliyeti olmadığından dolayı tek yol (Nanşan'da olduğu gibi) ön cepheden yapılacak olan taarruzlardı.⁷⁵

Bulgarlar da planlarını Nanşan'a saldıran Japonlar gibi hazırlamışlardı. Aslen Bulgar Ordusu'nun o tarihte bu hattı aşabilmesi imkansıza yakın olmasına rağmen, operasyonu düzenleyecek olan General Radko Dimitrief, hızlı bir taarruzla başarı şansının %85-%90 olduğunu iddia etmekteydi. Başkomutan yardımcısı Mihail Savof da gazetecilere, taarruzdan bir gün önce, 16 Kasım'da "8 gün içinde İstanbul'da olacağız" demişti.⁷⁶ Bu yorumlar ve alınan kararlar, Bulgar komuta kademesinin durumun vahametini kavramaktan ne kadar uzak ve geçmişteki örneklerden ders çıkartmakta ne kadar başarısız olduklarını göz önüne sermektedir. Buna karşın Nanşan'daki Japon başarısı göz önüne alınacak olursa Bulgarların zafere neredeyse

⁷⁴ Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu**, s. 134.

⁷⁵ Nicholas Murray, **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, 196.

⁷⁶ Hall, **a. g. e.**, 48.

kesin gözüyle bakmaları dönemin şartlarına göre normal sayılabilir. Keza Rus-Japon Savaşı'ndan çıkarttıkları yegane ders yüksek bir moralin önünde hiçbir şeyin duramayacağıydı ve önceki muharebelerde kazandıkları kolay zaferler bu bakış açısının doğruluğunun ispatı niteliğindeydi.

Bulgar hücumu Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcındaki hücumlar gibi planlanmıştı. Topçu ateşini takiben piyade hücumu başlayacaktı ve Bulgarlar süngü hücumlarıyla düşman mevzilerini ele geçirmeye çalışacaklardı.⁷⁷ Plan, Japonların Rus-Japon Savaşı boyunca geliştirdikleri taktik inceliklerin hiçbirini içermemesinin yanı sıra baskın, şaşırtma gibi yöntemler de içermemekteydi. Taarruz basitçe cepheden yapılacak kitlesel bir hücum şeklinde gerçekleşecekti. Dimitriyef Kırkkilise ve Lüleburgaz'da bu taktiklerle zafer kazanmıştı. Bu muharebelerde olduğu gibi Türklerin paniğe kapılarak kaçmaya başlamalarını ve bu paniğin kitlesel bir ricata dönüşmesini umuyordu. Dimitriyef zaferden o kadar emindi ki Osmanlı Ordusu karşısındaki sayısal üstünlüğüne rağmen birliklerinin yarısını takip harekâtında kullanmak üzere ihtiyata ayırarak muharebe anında sayısal üstünlüğü de Osmanlılara hediye edecekti (14 alaya karşılık 15 alay).⁷⁸

Beklenen taarruz 17 Kasım günü 05:00'te başlamıştı. Bulgar taarruzu Türklerin yoğun topçu, tüfek ve makineli tüfek ateşleri karşısında daha sabahın erken saatlerinde durdurulacaktı. Osmanlı hattına en çok yaklaşan Bulgar birlikleri dahi birkaç yüz metreden fazla yaklaşmamışlardı ve gün boyunca hattın hiçbir noktası tehlike altına girmemişti. Osmanlılar çok kolay bir şekilde muharebenin kontrolünü ele geçirmişlerdi. Bulgar askerleri yere yatmak ve hızlıca avcı çukurları kazmak suretiyle yoğun ateşten korunmaya çalışmışlar ve bulabildikleri korunaklı noktalarda havanın kararmasını beklemişlerdi.⁷⁹

İngiliz donanma ve ordu dergisi *Royal United Services Institution Journal*'da savaşın hemen ardından yayınlanmaya başlanan Balkan Savaşı makaleleri dizisinde bazı noktalarda Bulgarların küçük birlikler halinde Osmanlı hattına ilerlemeye çalıştıkları kaydedilmiştir. Ancak bu “küçük birliklerin” kaç kişiden oluştuğuna dair

⁷⁷ A. e.

⁷⁸ Erickson, *Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu*, s. 171-172.

⁷⁹ A. e., 173-175, Hall, a. g. e., 48-49.

herhangi bir bilgi verilmemiş ve Osmanlı topçusu tarafından kolaylıkla dağıtıldıkları belirtilmiştir.⁸⁰

Bulgarların Çatalca Muharebesi'ndeki tek başarısı, 17 Kasım'ı 18 Kasım'a bağlayan gece ani bir baskınla tabyalardan birini ele geçirmeleri ve hattı 500 metre kadar yarmalarıydı. Bulgarlar bu noktada savaşı kazanmak için bir fırsat yakalamış olsalar da Türkler, Bulgar ihtiyatlarının gelmesine izin vermeden karşı-taarruzla hattı yaran Bulgarları geriye atacaklardı. Ertesi gün, aynı birliklerle taarruz yenilenecek ve yine aynı sonuç alınacaktı. İki gün süren Çatalca Muharebesi katı bir Osmanlı zaferiyle sonuçlanmış ve Bulgarlar savaştaki ilk yenilgilerini almışlardı. Bulgar Ordusu için bu iki günün bilançosu oldukça ağırdı. 12.024 asker kaybedilmişti. Osmanlı kaybı ise bundan çok daha azdı. Erickson, Osmanlı tarafının kayıplarını 5000'den az olduğunu düşündüğünü belirtmektedir.⁸¹

Balkan Savaşlarının pek çok aşamasında savunmacının saldıran tarafa olan üstünlüğü belirgin olsa da hiçbir örnek Çatalca Muharebesi kadar net bir barizliğe sahip değildi. Buna rağmen muharebe olması gerektiği gibi yorumlanmamıştı. Bazı Bulgar komutanları başarısızlığın sebebini Bulgar subaylarının “modern taktik bilgiye” sahip olmamalarına bağlamışlardı. Ancak Hall'ın belirttiği üzere o tarihte hiçbir Avrupa ordusunda “modern” olarak nitelendirilecek bir taktik bilgi yoktu. Eğer böyle bir yaklaşım söz konusu olsaydı, Batı Cephesi'ndeki çatışmalar Çatalca Muharebesi'ne benzemezdi.⁸² Yabancı gözlemcilerin yorumları da gerçeği yansıtmaktan uzaktı. Türk Ordusu'nda görev yapan İngiliz muhabiri Bernard Grant, Çatalca Hattı'nın kuvvetinin abartıldığını ve hattın Türklerin kahramanlıkları ve kararlılıkları sayesinde tutulduğunu belirtmişti. Grant'a göre Bulgarlar da savaşın ilk günlerindeki fedakarlıkla savaşmamışlardı. Bulgarlar, Kırkkilise ve Lüleburgaz'daki kararlılıklarını Çatalca'da da göstermiş ve Bulgar komutanları bu muharebelerde sahip oldukları adamlarını acımasızca feda etme özgürlüğüne sahip olsalardı pek ala Çatalca Hattı da aşılabilirdi.⁸³ Türk Ordusu'na atanan İngiliz gözlemcisi Reginald

⁸⁰ Anonim, “The War in the Balkan Peninsula”, **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 57, No. 419 (1913), s. 135.

⁸¹ Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu**, s. 176-177.

⁸² Hall, **a. g. e.**, 50.

⁸³ Philip Gibbs ve Bernard Grant, **The Balkan War: Adventurers of War with Cross and Crescent**, Boston, Small, Maynard and Company Publishers, s. 234.

Rankin ise zaferi koleraya bağlamış ve İstanbul'un kolera tarafından kurtarıldığını iddia etmişti.⁸⁴

1.2.2 Balkan Savaşı'ndan Çıkarılan Dersler

Batı'nın muhafazakar subayları, Balkan Savaşları'ndan da Rus-Japon Savaşı gibi işlerine gelen noktalarda gerekli olan dersleri çıkartıp, işlerine gelmeyen yerleri yok saymışlardı. Balkan Savaşı'nın Rus-Japon Savaşı'ndan farkı ise işlerine gelen pek çok taktik örnek barındırmasıydı. Balkan Savaşı üzerine yapılan analizler nadiren taktik sorunları kapsamaktaydı. Savaşın çıkartılan dersler çoğunlukla taarruz anlayışını olumlamakta ve Sırpların Bulgarların cüretkar süngü hücumları üzerine kurulu taktiklerini model olarak göstermekteydi. Sonuç itibariyle, yoğun ateş gücü ve süngü hücumları karşısında savunan taraf çoğu zaman paniğe kapılarak tahkimli mevzilerinden kaçmıştı. Rus-Japon Savaşı, sadece stratejik sonuçları itibariyle taarruzun önemini savunan muhafazakar subaylara aradıkları argümanları sunmuşken, Balkan Savaşı taktik süreç bakımından da bu subaylara istediklerini vermektedir. Bu durum da Balkan Savaşı'ndan çıkarılan derslerin, Rus-Japon Savaşı'na göre çok daha aşırı, çok daha yanlış ve çok daha komik olmasına yol açmıştı. Örneğin İngiliz Yüzbaşı (daha sonra General) John Frederick Fuller, 1914 Nisanı'nda yazdığı makalede Lüleburgaz Muharebesi'nde Bulgarların sayıca az olmalarına rağmen taarruz ederek zafer kazanmalarından yola çıkarak, sayısal üstünlüğün zafer için bir esas teşkil etmediğini ve belli şartların sağlanması durumunda küçük İngiliz Ordusu'nun kendinden çok daha büyük Alman Ordusu'nu, taarruz ederek ezip geçeceğini iddia etmişti.⁸⁵

Tüm çıkarımlar bu kadar komik olmasa da gerçekçi de değillerdi. Bir başka İngiliz subayı olan Albay Mayne, savaşın hemen ardından (Şubat, 1913) yazdığı Balkan Savaşı makalesinde savaş alanının büyümesini olumlu ve saldıran tarafın lehine bir gelişme olarak değerlendirmişti. Albay Mayne'a göre geniş bir alanda manevra yapmak suretiyle düşmanın kanatlarına yönelmek ve geniş bir alana yayılmış bir rakibin birliklerini birbirinden kopartarak tecrit etmek küçük bir alana göre daha

⁸⁴ Reginald Rankin, **The Inner History of the Balkan War**, London, Costable and Company, 1914, s. 313.

⁸⁵ J. F. C. Fuller, "The Tactics of Penetration: A Counterblast to German Numerical Superiority", **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 59, No. 438 (1914), s. 382.

kolaydı.⁸⁶ Mayne'ın Kırkkilise ve Lüleburgaz Muharebeleri üzerinden yaptığı bu yorumda eksik olan şey, taarruz eden tarafın etkinliğini kaybetmiş bir orduya karşı üstünlük sağlamış olmasıydı. Birinci Dünya Savaşı (özellikle 1914 Eylül ve Ekimi'ndeki muharebeler), bu yorumun yanlış olduğunu ortaya koyacaktı. Geniş bir savaş alanı ciddi anlamda yıpranmış olsa dahi manevra ve ateş üretme kabiliyetini koruyan bir gücü kuşatmak veya çevirmek için uygun bir ortam sağlamamaktaydı. Ordular, birliklerinin büyük çoğunluğunu araziye yaymak zorunda kaldıklarından manevra için ellerinde az birlik kalıyordu ve yüksek ateş gücü manevra yapan unsurları kolayca durdurabiliyordu.

Mayne, ateş gücünün üstünlüğünü kabul etmiş ve kötü eğitilmiş, cephanesiz sıkıntısı yaşayan Türklerin, Bulgarlara ve Sırlara süngü hücumları esnasında ağır kayıplar verdirmeyi becerdiğini belirtmiştir. Ancak buna karşın mevcut taktiklerde herhangi bir değişim tavsiyesinde bulunmamış ve Bulgarlarla Sırların gerçekleştirdikleri mükemmel seferberlik, moral ve eğitim üstünlükleriyle ateş gücünün üstesinden geldiklerini iddia etmiş ve bu iki ordudaki savaş hazırlıkları ile uygulamaları İngiltere için bir model olarak sunmuştur.⁸⁷

Çatalca Muharebesi gibi örnekler istisna durumundaydı ve Çatalca Muharebesi de pek çok kişi tarafından hareket savaşından bir sapma olarak değil, diğer muharebelerle eşdeğer bir çatışma olarak değerlendirilmişti. Aslen Çatalca Muharebesi, savaşın seyrini dramatik bir şekilde değiştirmede için yapılan değerlendirmeler Balkan Savaşı'nın şartlarına uygundu. Çatalca Muharebesi, Batı Cephesi'nde olduğu gibi uzun soluklu bir yıpratma savaşını tetiklememiş, kısa süre sonra tarafların ateşkes yapmasına yol açmıştı. Balkan Savaşı, pek çok subayın tahmin ettiği gibi "birkaç kanlı muharebe ile hızlıca sona eren" bir savaş olmuştu ve Çatalca Muharebesi bu süreci değiştirmemişti. Bu açıdan savaş yorumlayan subayların gelecekteki Avrupa Savaşı'ndan da benzer sonuçlar beklemeleri normal sayılabilir.

Osmanlıların savaşın büyük çoğunluğunda etkinlik gösterememiş olması, piyade taktikleri kadar topçu kullanımı yönünde de ders çıkartma sürecine zarar vermiş olması muhtemeldir. Bulgarlar topçularını, agresif ve Rus-Japon Savaşı'ndaki

⁸⁶ C. B. Mayne, "The Balkan War and Some of its Lessons", **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 57, No. 423 (1913), s. 653.

⁸⁷ A. e., 656.

Ruslar (ve Birinci Dünya Savaşı başındaki Fransızlar) gibi çoğunlukla yakın mesafede direkt atış yapmak üzere istihdam etmişlerdi. Osmanlılar, Bulgarlara karşı doğru düzgün mukavemet gösteremediği için bu uygulama Çatalca Muharebesi'ne kadar etkili bir şekilde gerçekleştirildi. Türklerin savaşa hazır oldukları Çatalca Muharebesi'nde ise açık alanda istihdam edilen Bulgar topçusu ağır kayıplar verdi. İngiliz gözlemci ve muhabir Ashmead-Bartlett, savaş gemilerinin açtığı ateşin özellikle Bulgar topçusu üzerinde çok etkili olduğunu ve bir bataryanın denizden açılan ateşle tamamen imha edildiğini kaydetmiştir. Bulgarlar, verdikleri kayıplardan sonra toplarını avantajlı mevziler yerine tepeler ardına gizlemişlerdir.⁸⁸ Buna karşın çıkartılan sonuçlar bambaşkaydı ve hatta Fransız Creusot topunun, Osmanlıların kullandığı Alman Krupp toplarından üstün olduğu dahi zannedilmişti.⁸⁹ Muhtemelen bu çıkarımlar, Fransızları toplarını açık alanda istihdam etmeleri yönünde teşvik eden unsurlardan olmuştur. Fransızlar da Birinci Dünya Savaşı'nın başında toplarını Bulgarlar gibi kullanacaklar ve Çatalca Muharebesi'nde olduğu gibi ağır topçu kayıpları vereceklerdi.

Balkan Savaşı'ndan en çok ders çıkartan taraf Osmanlılar olmuştu ve savaşın hemen ardından Enver Paşa orduyu reform dönemine sokmuştu. Bu reformlar büyük ölçüde teşkilat yönünde olsalar da taktik sorunların çözümüne yönelik uygulamalar da yapılmış ve müfreze ve bölük gibi küçük birlikleri taarruzda ön plana çıkartan tipte eğitim verilmeye başlanmıştı. Savunma da ise ateş gücü ve ihtiyatlara ağırlık verilmesi hedeflenmişti. Bu yeniliklere rağmen asıl amaç savaş alanında görülen taktik sorunların üstesinden gelmekten ziyade zamanın Alman Ordusu'nun taktik yeterliliğine ulaşmak olmuştu ve bu iş için de Almanya'dan yeni bir askerî heyet getirtilmişti.⁹⁰

1.3 Birinci Dünya Savaşına Giden Süreçte Askerî Doktrin

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Avrupa Ordularının taktik seviyede ciddi kusurları ve yetersizlikleri bulunmaktaydı. Buna rağmen taktik en az üzerinde durulan seviye olmuştu ve Birinci Dünya Savaşı'na katılacak olan tüm büyük ordular

⁸⁸ Ellis Ashmead-Bartlett, **With the Turks in Thrace**, New York, George H. Doran, 1913, s. 271.

⁸⁹ **A. e.**, 166.

⁹⁰ Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu**, s. 430-431, Nicholas Murray, **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, s. 217.

operasyonel seviyeye yoğunlaşmıştı. Haliyle bu süreçte orduların operasyonel kabiliyeti artarken taktik kabiliyetinde kayda değer bir gelişme görülmemişti.

Bu orduların tamamı saldırı saplantısı içindeydi ve taktik seviyede tarafların sorunları hemen hemen birbirleriyle aynıydı; saldırıda arzu ettikleri sonuçları elde edememek. Subayların büyük çoğunluğu savaş alanında verilen kayıplardan ziyade modern savaşın komuta-kontrol ve moral üzerindeki yıpratıcı etkisinden şikayetçilerdi. Askerin itaat ve moral seviyesinin her koşulda yüksek tutulması durumunda ise mevcut sorunların üstesinden gelineceği düşünülmektedir. Taraflar bu soruna kendi askerî gelenekleri doğrultusunda çözümler aramışlardı. Almanlar askeri yoğun bir disipline tabi tutarak moral zayıflığının üstesinden gelmeye, Fransızlar askere savaşçılık ve taarruz ruhu ile vatanseverlik aşılayarak yoğun ateş gücü altında moralinin çökmesinin önüne geçmeye çalışmışlardı. İngilizler ise eğitime yoğunlaşarak daha kabiliyetli ve daha üstün niteliklere sahip bir asker tipini yaratmaya çalışmışlardı. Verilecek olan ağır kayıplar ise kabullenilmişti ve kayıpları önleme yönünde çözüm arayan subaylar azınlıkta kalmıştı.

Birinci Dünya Savaşı'na yön verecek olan bu üç ordu da savaş esnasında yaşanacak taktik krizi öngören subaylar bulunmaktaydı ve bu subaylar, bu krizin yaşanmaması için çeşitli çözümler üretmişlerdi. Bu çözümlerden en çok dile getirilenlerden biri, Rus-Japon Savaşı'ndaki Japon doğaçlama küçük grup taktiklerine benzer ast-subay tarafından yönetilen mangalara dayalı taktiklerdi.⁹¹ 1918'de siper savaşı paradoksunu yıkacak olan bu sistem, savaştan önce üç orduda da fazlasıyla dile getirilmişti ancak manga sistemine adapte olma yönünde kayda değer bir adım atılmamıştı.

1.3.1 Fransa

⁹¹ Bu subayların tamamını reformcu olarak tanımlamak doğru olmaz. Rus-Japon Savaşı'na gözlemci olarak giden Fransız General Oskar de Négrier, manga sisteminin önemine dikkat çekmesine rağmen, sık düzenlere dayalı taarruz anlayışının savunuculuğunu yapmaya devam etmişti. (Fuller Jr., **a. g. e.**, 41) Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, tank taktiklerine dayalı fikirleriyle ön plana çıkacak olan İngiliz subay Fuller, Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce yazdığı makalede ateş gücünün artık savaşın kalbinde yer aldığını ve yakın dövüş anlayışının terk edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna karşın ateş gücünü savunmacıdan çok saldıran tarafa yardım eden bir unsur olduğunu ve özellikle topların belli bir noktaya yoğunlaşması durumunda saldıran tarafın o bölgede galip gelmesinin neredeyse kesin olduğunu iddia etmiştir. (Fuller, **a. g. e.**, 380-381) Birinci Dünya Savaşı, Fuller'i ilk tespitinde haklı, ikincisinde de haksız çıkartacaktı. Fuller ve Négrier gibi kritik konulara dikkat çeken ancak hatalı veya eksik önerilerde bulunan pek çok subay bulunmaktaydı.

Fransız-Prusya Savaşı'ndan sonra Fransız Ordusu modern savaş şartlarına adapte olma konusunda ivme kazanmış olsa da Fransız Ordusu'nda 1871-1914 yılları arasındaki doktriner değişim süreci gel-gitlerle dolu olmuş ve yapılan değişikliklerin hiç biri kalıcı olmamıştı. Fransız-Prusya Savaşı'ndan çıkartılan taktik dersleri doktrin haline getiren ilk askerî yapılanma Fransız Ordusu olmuştu. Bu savaştan sonraki on yılda savunma anlayışı Fransız subayları arasında popülerlik kazanmaya başlamıştı. Bu bakış açısı 1875'te yenilenecek Fransız yönetmeliğine de yansıtılacaktı. Savunmaya atfedilen bir özellik olan ateş gücüne ağırlık verme, avcı nizamında temkinli bir şekilde düşmana yaklaşma gibi yöntemler ilk olarak 1875 yılında yayınlanan Fransız yönetmeliğinde yer almıştı. Ancak Napoléon dönemi taktiklerinin takipçisi pek çok subay bu yönetmeliğe saldırı ruhuna zarar verdiği bahanesiyle karşı çıkmıştı. Bu subayların ortak özelliği, 93 Harbi'nde uyguladığı agresif taktiklerle ön plana çıkan Rus teorisyen Mihail Dragomirov'dan etkilenmiş olmalarıydı. 1884 yönetmeliğinin şekillenmesinde bu subayların etkisi daha fazla olacak ve 1875 yönetmeliğinin getirdiği yenilikler büyük ölçüde kaybolacaktı. Yönetmelik, 1887'de tekrardan yenilenerek daha da agresif bir hale getirilecekti. 1887 yönetmeliğine göre piyade olabilecek en sert ateş altında dahi ilerlemeye devam etmeli ve çok iyi savunulan mevzileri alabilmeliydi. Bu yönetmelik taarruzda sık nizamları tavsiye etmekteydi.⁹²

Boer Savaşı'nın etkisiyle eksen tekrardan savunma tarafına kaymış ve 1904 yılında yayınlanan yönetmelik yeni nizamları tekrardan uygulamaya koymuştu. Bu yönetmelik ateş gücü ve dağınık nizamlar kadar arazinin sistematik şekilde sütte olarak kullanılmasını da öğütlemekteydi.⁹³

İlerleyen yıllarda küçük birlik tartışmaları da ortaya atılmıştı. Fransız General Jean Colin, 1911'de yayınladığı *Savaşın Dönüşümleri (Les transformations de la Guerre)* isimli kitabında büyük ölçüde Fransız-Prusya Savaşı'nda gördüklerinden yola çıkarak 200 kişilik bölüklerin taarruz için uygun olmadıklarını, avcı gruplarının mangalar halinde ilerlemeleri gerektiğini belirtmiştir. Colin, büyük birliklerin hantal olmalarının kaçınılmaz olduğunu ve hızlı orduların daima küçük gruplara ayrılarak manevra yaptıklarını ifade etmiştir. Colin'in bakış açısı çoğu Fransız subayı gibi

⁹² Joseph C. Arnold, "French Tactical Doctrine, 1870-1914", **Military Affairs**, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1978), s. 61-62, Snyder, **a. g. e.**, 61, 64.

⁹³ **A. e.**, 78.

moral temellidir. Colin, silahların askerlerin morali üzerindeki etkisinin eskiye oranla çok yüksek olduğunu ve askerın yakından görüp, sesini duyduğu bir komutanı çok daha rahat bir şekilde izleyeceğini, daha doğrusu ilerlemekten korkan askerlerin tereddüt anında komutanın görüşünden kaçmalarının (bir çukura girip saklanmak gibi) daha zor olacağını iddia etmiştir.⁹⁴ Colin, Rus-Japon Savaşı'nda Japon Ordusu'na gözlemci olarak gönderilen General Oskar de Négrier'in gelecekteki muharebelerin daimi hatlar şeklinde değil bir ast subay tarafından komuta edilen küçük gruplarla icra edileceğini öngördüğünü kaydetmiştir. Colin, Ardant du Picq'in de küçük birlik nizamını tavsiye ettiğini belirterek, bu iki önemli düşünürün benzer şeyleri söylemelerinin tesadüf olmadığını belirtmiştir.⁹⁵ Ancak Rus-Japon Savaşı'nın olması gerekenin tam tersi etki ederek savunmanın popülaritesini tekrardan azaltması ve Dreyfus Olayı yüzünden ordunun kendine agresif bir kimlik arayışı içine girmesi sonucunda bu fikirlerin doktrinleşmesi bir yana, 1913 ile 1914 yönetmeliklerinde eski uygulamalara geri dönecekti.⁹⁶

1913 ve 1914 yönetmeliklerinde, muhafazakar subayların başını çeken ve Rus-Japon Savaşı'nın savaşın doğasında hiçbir değişiklik yapmadığını savunan Ferdinand Foch'un ciddi etkisi bulunmaktaydı. Bu yönetmelikler, büyük ölçüde Foch'un *Savaşın Kaideleri (Des Principes de la guerre)* ve *Savaşın İcrası (De la conduite de la guerre)* kitaplarındaki fikirlerinin doktrin haline gelmiş haliydi. Foch, modern silahlar ve savaşa eklenilen diğer yeni unsurların, savaşın temel kurallarını unutturduğu fikrindeydi. Savaşın temel kurallarını unutan ve bu gereksiz yeni unsurları harekâtın merkezine alan bir komutan yenilgiye mahkûmdu.⁹⁷ Foch'un taarruz taraftarlığı fanatizm boyutundaydı. Foch rakipten daha zayıf olursa dahi

⁹⁴ Fransız-Prusya Savaşı'nda avcı nizamına geçildikten sonra, özellikle taarruzlarda, askerlerin subayların komuta alanlarından çıkarak savaş alanında kaybolmaları sıkça rastlanan bir durumdu. (Howard, a. g. e., 50).

⁹⁵ Jean Colin, *The Transformations of War*, 86-88. Negrier yaptığı gerçekçi öngörüye rağmen muhafazakar kanatta bir subaydı. Rus-Japon Savaşı'ndan çıkarttığı sonuç taarruzun zafer için gerekli olduğu ve moralman üstün bir ordunun sayıca az ve teknolojik yönden geri olmasına rağmen zafer kazanabileceği yönündeydi. (Fuller Jr., a. g. e., 41) Colin'in bir başka gerçekçi tahmini ise gelecekte yaşanacak olan Avrupa muharebelerinin Mukden Meydan Muharebesi gibi çok geniş bir alana yayılacağı ve Mukden Meydan Muharebesi'ndeki gibi manevra denemelerinin bir sonuç getirmeyeceği yönündeydi. Muazzam boyutlara ulaşan savaş alanı, pek çok subay tarafından tahmin edilmiş olsa da Colin, savaş alanında Napoléon dönemi manevralarının görülmeyeceğini, görülse de bu manevraların operasyonu kesin sonuca ulaştıracak son hücumla götürmeyeceğini doğru bir şekilde tahmin eden nadir subaylardandı. Colin'e göre tarafların sahip oldukları birliklerin büyük çoğunluğu birbirleri karşısında mevzilenecekler ve çatışmaların büyük çoğunluğu cepheden yapılan taarruzlar şeklinde gerçekleşecekti. (Jean Colin, *The Transformations of War*, London, Hugh Rees, 1912, s. 167-168)

⁹⁶ Snyder, a. g. e., 80-81.

⁹⁷ Ferdinand Foch, *The Principles of War*, New York, Henry Holt and Company, 1920, s. 28-29.

taarruz etme taraftarıydı ve rakibin belli bir noktasına indirilecek sert bir darbenin topyekun bir çöküşü tetikleyeceğini iddia ediyordu. Bu iş için de taktik seviyede basit ama hızlı kitlesel hücumları öngörmüştü. Zamanın orduları tarih boyunca görülmedik boyutta yıkım üretme kapasitesine sahiplerdi ve bu yıkımı ortaya çıkarmanın tek yolu saldırıydı. Eğer bu kaidenin gerçekleştirilmemesi durumunda kaçınılmaz olarak düşmanın ürettiği yıkıma maruz kalınacaktı.⁹⁸ Bundan dolayı potansiyel düşman Almanya'nın, Fransa'dan daha kuvvetli bir askerî güce sahip olduğunu bilmesine rağmen taarruzu tek yol olarak görmüş ve fikirlerinin doktrin haline gelmesinde önemli rol oynamıştı.

Eğer Birinci Dünya Savaşı, Rus-Japon Savaşı'ndan hemen sonra çıkmış olsaydı, Fransız Ordusu savaşın başında 1914'e göre çok daha etkili bir performans sergileyebilirdi. Ancak 1914'te Fransız piyadesi, 1870'te olduğu gibi süngü takarak, yeterli ateş desteğine sahip olmadan Almanların üzerine yürüyecekti.⁹⁹

Fransızların, 1914'te benimsediği doktrin nispeten o dönemin Avrupa subayının bakış açısını yansıtıyor olsa da iç siyasetin de zamanın gerçeklerinin yadsınmasında rolü olmuştu. Fransız-Prusya Savaşı'ndan sonra dogmatizmin nispeten düşük olduğu rasyonel bir ortam hakimdi. Ancak Dreyfus Olayı ve sonrasında orduya yapılan saldırılar kurumsal ideolojinin radikalleşmesine ve taarruz anlayışına aşırı bir önem atfedilmesine yol açmıştı.¹⁰⁰ Bu siyasi ortam Boer Savaşı ve Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan derslere gölge düşürecek ve Foch'un radikal sayılabilecek görüşleri, on yıldan fazla bir zamandan beri yazılı halde mevcut olmasına rağmen siyasi ortam nedeniyle Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde doktrin haline gelecekti.

1.3.2 İngiltere

İngiliz subayları, Boer Savaşı'ndan sonra ateş gücünün yıkıcılığını kabul etmiş olsalar da buna taktik çözümler üretmek yerine Fransızlar gibi moral ve disiplin gibi unsurları arttırarak ellerindeki askerin dayanıklılığını arttırma yoluna gitmişlerdi. Boer Savaşı, İngilizler için oldukça maliyetli olmuştu ama bu savaştan önemli dersler çıkartmışlardı. Boerlar tamamen ateş gücü ve küçük gruplara dayalı, gerilla savaşını

⁹⁸ A. e., 45-47, 327.

⁹⁹ Arnold, a. g. e., 65, Herrmann, a. g. e., 26.

¹⁰⁰ Snyder, a. g. e., 31.

andıran (hatta bazı noktalarda doğrudan gerilla savaşına dayalı) asimetrik bir muharebe tipini benimsemişlerdi. Taktiklerini büyük ölçüde Fransız-Prusya Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler üzerine bina eden İngilizler ise bu muharebe tipine uyum sağlamakta zorlanmışlardı. İlk muharebelerde yaptıkları saldırılar ağır kayıplar ve başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Zaman içinde araziye yayılmak, merkezden saldırmak yerine kanatlara yoğunlaşmak, topçu-piyade koordinasyonunu sağlamak ve Boerların gerilla akınlarına karşı kilit noktalara koruganlar inşa etmek (sekiz binden fazla korugan inşa etmişlerdi) suretiyle dengeyi yakalayabilmişlerdi. Ancak hiçbir zaman Boerlar üzerinde katî bir üstünlük sağlayamamışlar ve Boerların yıpratma savaşına daha fazla dayanamamaları sonucu ateşkes taleplerini kabul etmişlerdi.¹⁰¹

Almanların ve Fransızların aksine İngilizlerin taktik zihniyetten ziyade çok daha ciddi kurumsal eksiklikleri bulunmaktaydı. Küçük çaplı koloni savaşları haricinde savaşa girmeyen ve 20. yüzyıla kadar da pek de girme ihtimali olmayan İngiltere, Almanların ve Fransızların Ordularına yaptıkları yatırımları yapmaktan kaçınarak modern savaşın talep ettiği genelkurmay teşkilatını kurmamışlardı. Bu durum da İngiliz Ordusu'nu, standart bir doktrine sahip olmaktan ve modern dünyada geniş çapta operasyon düzenleyebilecek kabiliyetten alı koymaktaydı. Ancak kolonial bir savaşın dahi modern savaşın gerektirdiği teşkilat yapısı ile operasyonel kabiliyeti talep etmesi bu reformları zorunlu kılacaktı. Boer Savaşı'ndan çıkartılan dersler sonucunda 1904'te genelkurmaylık kurularak çağdaşlarını yakalama yolunda önemli bir adım atılmıştı. Standart bir yönetmeliğe sahip olmaları da 1909'u bulacaktı. Bu gelişmeler ordunun yapısını kökten değiştirmemişti. İngiliz Ordusu, Birinci Dünya Savaşı çıktığında hala geniş çapta operasyon düzenleyecek kabiliyetten uzak, küçük bir polis gücüydü ve yapılan değişiklikler bir Avrupa savaşından ziyade büyük bir koloni savaşına yönelikti.¹⁰² Buna rağmen genelkurmaylık sisteminin modern orduların omurgasını oluşturmasından dolayı bu dersler Birinci Dünya Savaşı'ndaki İngiliz Ordusu'nun performansı üzerinde kilit rol oynayacaktı.

Taktik atılımlar ise teşkilatsal gelişmeler kadar kalıcı olmamış ve Boer Savaşı'ndan çıkartılan derslerin büyük çoğunluğu doktrine dönüşmemişti. Taktik ve

¹⁰¹ Jones, a. g. e., 33-35.

¹⁰² Jones, a. g. e., 50,53, 56.

operasyonel bakış açısı yönünden de Boer Savaşı, İngiliz subayına taarruz konusunda temkinli olmayı öğretmişti ve pek çok subayın yenilikçi, ilginç fikirleri bulunmaktaydı. Boer Savaşı'nda yaşanan taktik sorunlar bu fikirlerin uygulanmaya konması için uygun ortamı sağlasa da Rus-Japon Savaşı'nın yarattığı etki tekrardan temkinliliği reddeden ve kesin sonuç talep eden taarruz zihniyetinin ön plana çıkmasına yol açacaktı.

Bu yenilikçi fikirlerden en çok ağır basanı ast-subay tarafından yönetilen küçük taktik birliklerdi ve savaşı takip eden yıllarda bu anlayışa yönelik tatbikatlar yapılmıştı. 1904 yılında, birlik komutanı yetiştirmek üzere bir ast-subay okulu açılmışsa da ekonomik yetersizlikler bahane edilerek 1906 yılında kapatılmıştı. Spencer Jones, bu bahanenin gerçekçi olmadığını ve asıl sebebin subayların birlik komutanlığı pozisyonunu sosyal statüsü düşük kimselerle paylaşmak istememeleri olduğunu belirtmektedir.¹⁰³ Ast-subay okulunun kapatılması ve Rus-Japon Savaşı'nın etkisi, manga bazlı taktiklerle beraber köklü bir taktik değişimin rafa kaldırılmasına yol açacaktı.

Mevcut taktik sorunlara, doktriner çözümler kadar teknik çözümler arayan subaylar da bulunmaktaydı. Baden-Powell, 1903'te yayınladığı *Pratikte Savaş (War in Practice)* adlı kitabında gündüz yapılan saldırıları intihar olarak değerlendirerek, makineli tüfeğin bazı istisnai durumlar haricinde araziye geçilemez hale getirdiğini belirtmiş ve uzun savunma hatlarını aşamaz ve kanatlardan çevrilemez olarak nitelemişti. Baden-Powell, bu sorunlara karşı sunduğu taktik çözümlerin yanı sıra zırhlı otomobil ve "hareketli kale" (öküz ve atların çektiği zırhlı vagonlar) gibi teknik çözümleri de önermişti. Hafif silahların seri atış kabiliyetine de dikkat çekerek, seri atış kabiliyetinin savaşa alanındaki taktik sıkıntıların çözümü olabileceğini ve gelecekteki tüfeklerin daha seri atış yapan yarı-otomatik silahlara dönüşeceğini iddia etmişti.¹⁰⁴ Baden-Powell'in tavsiyeleri Birinci Dünya Savaşı öncesinde dikkate alınmamış olsa da ilginç bir şekilde İngilizler siper savaşı paradoksunu çözmek için

¹⁰³ A. e., 44-46.

¹⁰⁴ T. H. E. Travers, "Technology, Tactics, and Morale: Jean de Bloch, the Boer War, and British Military Theory, 1900-1914", s. 271, B. F. S. Baden-Powell, **War in Practice: Some Tactical and Other Lessons of the Campaign in South Africa, 1899-1902**, London, Isbister&Company Limited, 1903, s. 264. Baden-Powell, zırhlı araç tavsiyesini Boer Savaşı'nda etkili bir şekilde kullanılan bir zırhlı trenin performansından etkilenecek vermiştir. Tren uzun süre Boerler tarafından bombalanmasına rağmen kayda değer hasar almayarak geri dönmüştü. Trenden yola çıkarak zırhlı otomobillerin de gelecek vaat ettiğine dair bir değerlendirmede bulunmuştur. (Baden-Powell, a. g. e., 253)

taktik çözümler üretmekten çok teknik savaşa yöneleceklerdi ve Baden-Powell'in tavsiye ettiği tipte zırhlı araçları ilk kullanan taraf İngilizler olacaktı.

Boer Savaşı'nda ortaya çıkan taktik sorunlara bulunan nihai çözüm ise asker kalitesini arttırmaya çalışmak olmuştu. Rus-Japon Savaşı'na gözlemci olarak giden General Ian Hamilton, 1903'te yaptığı bir sunumda Boer Savaşı'ndaki gibi sorunların üstesinden gelmek için daha sıkı bir eğitimle askeri gerek psikolojik, gerekse fiziksel yönden daha güçlü bir birey haline getirmeyi önermişti. Hamilton, aslen o tarihte küçük birlik taraftarı olarak, bu fikirleri küçük birlikleri etkin bir hale getirmek amacıyla ortaya atmış olsa da Hamilton'ın "üstün asker" teorisi muhafazakar subaylar tarafından da kabul gören bir görüş olmuştu. Pek çok subay savaşta insan unsurunu, çok taktiklerini kullanarak daha fazla ön plana çıkartma taraftarıydı ve başarıyı taktik çözümlerden ziyade askerin psikolojik durumunda aramaktalardı. Ateş gücü ise tamamen yok sayılmayarak başarılı bir taarruz için olmazsa olmaz olarak değerlendirilmişti. Verilecek olan kayıplar için ise bir çözüm üretilmemişti ve kaçınılmaz olarak kabul edilmişti. Bu görüşler özellikle Rus-Japon Savaşı'ndan sonra giderek artan sayıda taraftar toplayacaktı ve Hamilton da küçük birliklere yönelik fikirlerini terk edecekti.¹⁰⁵ General Lancelot Kiggell, 1910'da yaptığı bir beyanatta, Boer Savaşı ile birlikte, savaşın artık sadece ateşli silahlara dayandığına dair bir algı oluştuğunu, Rus-Japon Savaşı'nın ise bu algıyı yıkarak süngünün hala geçerli olduğunu bir kez daha ispatladığını beyan etmiştir. Kiggell'in fikirleri genel olarak İngiliz muhafazakar subayının görüşünü yansıtmaktadır.¹⁰⁶ Bu tarihten Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte de İngiliz Ordusu, ateş gücü konseptini savaşın merkezinden çıkartıp, süngü hücumuna dayalı geleneksel prensiplere meyledecekti.

Asker kalitesi yönünden hedeflenen noktaya ulaşılmış ve 1902-1914 yılları arasında İngiliz tarihinde görülmüş en iyi eğitime ve organizasyona sahip silahlı güç ortaya çıkartılmıştı.¹⁰⁷ Ancak taktik yönden izlenen yanlış yol yüzünden bu emekler hemen hemen hiçbir işe yaramayacaktı.

¹⁰⁵ General Hamilton'ın idealize ettiği ordu tipi ve bunun Alman Ordusu'yla kıyaslaması için bkz. Ian Hamilton, **Compulsory Service: A Study of the Question in the Light of Experience**, London, John Murray, 1911.

¹⁰⁶ T. H. E. Travers, "The Offensive and the Problem of Innovation in British Military Thought, 1870-1915", s. 531, T. H. E. Travers, "Technology, Tactics, and Morale: Jean de Bloch, the Boer War, and British Military Theory, 1900-1914", s. 271-277, Jones, **a. g. e.**, 43.

¹⁰⁷ Jones, **a. g. e.**, 10-11.

Birinci Dünya Savaşı'nın başında, İngiliz Sefer Kuvveti, eğitim ve profesyonellik seviyesiyle gerçekten de diğer ordulardan fark yaratmış ve İngiliz askerinin kabiliyeti 1914'ün inisiyatif gerektiren hareketli muharebelerinde kritik rol oynamıştı. Ancak sayı ve ateş gücü yönünden çok üstün Alman Ordusu karşında (çoğu muharebede savunmada olmasına rağmen) ağır kayıplar vermekten kaçınmamıştı. 1914 Kasımı sonunda kayıp sayısı 90.000'e ulaşacaktı. Belçika'ya gönderilen asker sayısının 120.000 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa bu sayı, İngiliz düzenli ordusunun neredeyse imhanın eşiğine gelmiş olduğu yönünde değerlendirilebilir. Bu durumdan daha kötü olan şey ise formel bir doktrin olmamasından dolayı İngiliz Sefer Kuvveti'nin bütün taktik bilgisi ve kabiliyeti de kendisiyle birlikte yok olmuştu. 1914 sonundan itibaren İngiliz Ordusu her şeyi ile birlikte yeni baştan kurulacak ve tüm savaş boyunca 1914'teki kabiliyetine ulaşamayacaktı. Bu kayıplar karşısında alınan yegane başarı ise önce Almanları yavaşlatarak Fransızların kısa bir süre nefes alabilmesini sağlamak ve sonrasında da Fransızlarla birlikte tamamen durdurmak olmuştu.¹⁰⁸

1.3.3 Almanya

Fransızların aksine Almanlar Fransız-Prusya Savaşı'nın ortaya çıkarttığı gerçekleri kabullenmekte daha gönülsüzlerdi ve kazanan taraf olmanın verdiği özgüvenle değişime ellerinden geldiğinde direneceklerdi. Buna karşın zaman içinde gerçekleşen sınırlı değişim Fransız Ordusu'na göre daha kalıcı olacaktı.

Fransız-Prusya Savaşı'nda görülen aksaklıklar, taktik bir sorun olarak değerlendirilmek yerine askerlerin doğal zayıflıklarına ve askerî mekanizmanın bunun üstesinden gelememesine bağlanmıştı. Muhafazakâr Alman subayının bu soruna bulduğu çözüm ise “yakın kontrol” ve “disiplin”di. Araziye dağılmaya yönelik nizamlarda bu iki unsurun etkisinin azalacağı düşünüldüğünden (avcı nizamı askere itaat etmeme şansı veriyordu, itaat etse bile yanaşık düzen kadar hızlı refleks gösteremiyordu) yanaşık düzene dayalı “eski usul Prusya talimi” yegane çözüm olarak değerlendirilmişti. 18. Yüzyıldan kalma bu anlayış, subaya en kolay komuta imkanını sunmaktaydı. Buna karşın, modern savaşın gerektirdiği esnekliği ve bağımsızlığı öldürmekteydi. Yanaşık düzenle birlikte avcı düzeni eğitimi verilse bile,

¹⁰⁸ Jones, a. g. e., 4-10, 57, Robert T. Foley, “Dumb Donkeys or Cunning Foxes? Learning in the British and German Armies during the Great War”, **International Affairs**, Vol. 90, No. 2 (2014), s. 282-283.

“eski usul Prusya talimi” araziye ve şartlara göre hareket etme yeteneğini köreltmekte ve inisiyatif almayı zorlaştırmaktaydı. Alman avcı nizamında, dur emriyle birlikte aynı anda ayakların yere vurulması gibi pek çok yanaşık düzen geleneği izine rastlamak mümkündü.¹⁰⁹ Bu anlayış, pek çok reformcu subay tarafından eleştirilmişti. Ancak muhafazakar subayların karar alma mekanizmasında ağır basması sebebiyle Birinci Dünya Savaşı’na kadar yürürlükte kalacaktı.

Almanlar, Fransız-Prusya Savaşı başında avcı hattı ile yanaşık düzen karması bir sisten uygulamıştı. Doktrin, önde ilerlemekte olan avcı hattının arkadan gelen yanaşık düzen kolunu perdelemesi üzerine kuruluydu. Avcı hattındaki askerler savaş dışı kaldıkça arkadan takip eden kol hattı yeni askerlerle beslemekteydi. Bu yöntem önceki savaşlarda işe yaramış olsa da son teknoloji ürünü Fransız *Chassepot* tüfeği karşısında çaresiz kalmıştı. Tüfeğin uzun menzili avcı kalkanını anlamsız kılarak, doğrudan arkadan gelen kolun hedef alınmasını sağlamıştı. Bunun yanı sıra, bu sistem avcı hattının siper alması gibi çok önemli karakteristik unsurlarını (ilerleyen kolu tamamen açığa çıkaracağından dolayı) kullanılmasını önlüyor ve bu yüzden avcı hattının da ağır kayıplar vermesine yol açıyordu. Almanlar, tüm birlikleri avcı nizamında vuruş sathına sokma, olabildiğince araziye yayılma, küçük gruplarla sıçramalar yaparak düşmana yaklaşma ve koruma ateşi altında ilerleme yöntemleri gibi savaş esnasında geliştirdikleri çözümlerle bu doktriner sorunun üstesinden gelmişlerdi. Buna karşın savaşın tamamlanmasıyla birlikte bu yenilikler unutulmuş ve Kayser I. Wilhelm dahil pek çok subay zaferi değişime gerek olmadığı şeklinde yorumlamıştı.¹¹⁰

Savaştan sonra Almanlar, hem yanaşık düzeni hem de avcı düzenini içeren taktikleri test etmek suretiyle ilginç bir geçiş dönemi yaşamışlardı. Bu taktikler doğrultusunda yapılan manevralarda avcı hattı düşmanın yakınına girip yere yatıyor ve ateş gücüyle düşmanı baskı altına alıyordu. Bu aşamadan sonra yanaşık düzen hücumla kalkarak avcı hattının koruma ateşi altında sindirilmiş düşmanı ezip geçiyordu.¹¹¹ 1876’da yayınlanan Alman yönetmeliği, avcı hattını takip eden tabur kolunu bölük koluyla değiştirmişti. Birlik küçülmüş olsa da tören nizamında ilerleyen kol hala vuruş sathına girmektedir. Savaşta geliştirilen tipte taktiklerin

¹⁰⁹ Jackman, a. g. e., 81, 93.

¹¹⁰ A. e., 85-88.

¹¹¹ Jackman, a. g. e., 90.

doktrin haline gelmesi ise reformcu subay Sigismund von Schlichting'in etkisiyle 1888 yönetmeliğinde gerçekleşecekti. Bu yönetmelikle birlikte kol tamamen vuruş sathının dışında tutuluyordu ve tehlikeli bölgeye sadece avcı hattının girmesine izin veriliyordu. Schlichting, vuruş sathındaki hareketi da daha temkinli hale getirmiş, savunmanın siper, ateş üstünlüğü gibi avantajlarını saldırıya uyarlamıştı. Ancak bu yönetmelikte yanaşık düzene dayalı taktiklerin doğru kullanılması durumunda hala işe yarar olduğunu savunan muhafazakar subayların fikirlerine de yer verilmişti ve bu durum yönetmeliğin esnekliğini ve modern savaşa olan uyumunu tartışmalı hale getirmişti. “Eski usul Prusya talimi” yönetmelikte kalmış ve eğitimin temelini oluşturmuştu. Yönetmelik avcı hattındaki askerlerin arasındaki mesafeyi bir-iki adım olarak öngörmüştü. Bu yaklaşım askerlerin siper alma kabiliyetini törpülemesinin yanı sıra düzen ve kontrol taraftarı subayların avcı nizamının esnekliğini düzen uğruna feda etme imkanı veriyordu. Son olarak avcı hattı tarafından zayıflatılan düşmana yapılacak süngü hücumunun omuz omuza yapılmasını tavsiye ederek muharebe alanında yanaşık düzene yer vermişti.¹¹²

1888 yönetmeliği reformcu subaylar için yeteri kadar tatmin edici olmamıştı. Bir subayın 1895'te olası bir Fransa seferi için yürüttüğü tahminde mevcut teşkilat yapısı ve teknolojiyle Almanya'nın ancak Fransa'nın sınır bölgelerini zapt edeceğini ve sonrasında taktik bir pat durumuyla karşılaşılacağını iddia etmişti. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan durum tam olarak buydu. Boer Savaşı ve Rus-Japon Savaşı'nda da 1888 yönetmeliğini kullanan İngilizler ve Japonlar ciddi taktik sorunlar yaşayacaklar ve çözümü doktrinin dışına çıkmakta bulacaklardı.¹¹³

Boer Savaşı yeni tartışmalar doğurmuştu. Albay Karl von Lindenau, “Boer taktikleri” adını verdiği, bir ast-subay tarafından yönetilen ve Boerlerin *komando* gruplarını andıran küçük gruplara dayalı bir sistemin talimlere eklenmesini önermişti. Bu fikre destek çıkan pek çok subay olsa da Lindenau'nun teorisi zamanına göre fazla devrimseldi ve Alman Ordusu'nda böylesine radikal bir değişikliği gerektirecek bir travma henüz yaşanmamıştı. Subay kadrosunun büyük çoğunluğun bu fikre orduyu disiplinsiz çete gruplarına dönüştüreceği ve bu nizamda

¹¹² A. e., 96-97, Eric Dorn Brose, **The Kaiser's Army: The Politics of Military Technology in Germany During the Machine Age, 1870-1918**, Oxford, Oxford University Press, 2004, s. 73, Antulio J. Echevarrio, “On the Brink of the Abyss: The Warrior Identity and German Military Thought before the Great War”, **War and Society**, Vol. 13, No. 2 (Oct., 1995), s. 26.

¹¹³ Jackman, a. g. e., 99, Dennis Showalter, “Deterrence to Doomsday Machine: The German Way of War, 1880-1914”, **The Journal of Military History**, Vol. 63, No. 3 (Jul., 2000), s. 689.

koordine bir şekilde ilerlemenin imkansız olduğu bahanesiyle karşı çıkmıştı. Buna rağmen (muhtemelen Rus-Japon Savaşı'nın etkisiyle) “Boer taktikleri” 1906 yönetmeliğinde yer alacaktı.¹¹⁴

1906 yönetmeliğinde Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan derslerin önemli rolü olmuştu. Japon başarısı Alman Ordusu için önemli bir model olmuş ve piyadenin tekrardan taarruza yönelmesine yol açmıştı. Yönetmelik “Boer taktikleri” gibi önemli sayılabilecek yenilikler içerse de genel olarak devrimsel bir nitelik taşımamaktaydı. Rus-Japon Savaşı, Schlichting'in 1888 yönetmeliğine eklediği taktiklerin sağlamasını yaptığından dolayı bu doktrinlere dokunulmamıştı. “Eski usul Prusya talimi” de yönetmelikte yer almaktaydı ve yönetmelik hala kapanış hamlesini olan süngü hücumu gibi yanaşık düzenine dayalı taktikleri önermekteydi. “Boer taktikleri” ise alternatif bir öge olarak değerlendirilmiş ve taarruzu yavaşlatacağı belirtilerek, fırsat olduğunda müfrezenin sütte altında tekrardan bir araya getirilmesini öğütlenmişti.¹¹⁵

“Eski usul Prusya talimi”nin muhafaza edilmesi, önceki yönetmeliklerde olduğu gibi 1906 yönetmeliğinde de esnek saiklerin uygulanmasına ket vuracak ve avcı nizamı olması gerekenden daha resmi halde kalmaya devam edecekti. “Boer taktikleri” ise genel olarak kabul görmeyecek, birkaç birlik haricinde mangaya dayalı bu sistemin eğitimi verilmeyecekti. “Boer taktikleri”, Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen *Sturmtrupp* taktiklerine benzer gibi görünse de *Sturmtrupp* taktikleri ve teşkilatı çok daha sofistike ögeler taşımaktadır. “Boer taktikleri” sadece yüzeysel teması öngörürken hücum mangaları düşman hattına nüfuz ederek hattın içinde hareket için tasarlanmıştı ve “karma sınıf” niteliği taşıdıklarından ateş gücü bakımından başlarının çaresine bakacak donanıma sahiplerdi. Bunun yanı sıra yakın temas silahları süngü değil, el bombalarıydı.¹¹⁶ Bu açıdan “Boer taktikleri”ni muhalefet eden subaylar kısmen haklılık payı taşımaktalardır. Sıçramalarla düşmana doğru ilerleyen mangalar, kayıpları azaltıyor olsa da yegane silahı tüfek olan askerlerin oluşturduğu mangalar can yakacak bir kuvvete sahip değildi. Bundan dolayı ateş üstünlüğünü ele geçirmenin tek yolu olabildiğince tüfekçiyi ateş hattına

¹¹⁴ Jackman, a. g. e., 100-101.

¹¹⁵ A. e., 101, Brose, a. g. e., 153-154, Echevarrio, a. g. e., 32.

¹¹⁶ Jackman, a. g. e., 101-103.

sokmaktı.¹¹⁷ Birinci Dünya Savaşı öncesi, askerî zihniyet kadar gerekli ekipmana sahip olunmaması bakımından da manga sisteminin benimsenmesi için erken bir tarihi. 1914'te Japonların küçük gruplara dayalı taktiklerine ve “Boer taktikleri”ne tezat bir şekilde Albay Wilhelm Balck, taktik kıymeti olan en küçük birimi “bölük” olarak tanımlamış, ancak bunu da zayıf bir birlik olarak değerlendirerek tek başına üstlendiği görevleri yerine getirmekte başarısız olabileceğini ve mutlaka diğer birlikler tarafından yakından desteklenmesi gerektiğini iddia etmişti.¹¹⁸ Nitekim, savaş başladığında Almanların en çok uyguladığı nizam, o tarihte katî surette demode hale gelmiş olan sık avcı hatları olacaktı.

Birinci Dünya Savaşı'nda yaygınlaşacak olan “karma sınıf” uygulamaları savaş öncesinde tüm ordularda emekleme aşamasındaydı. Almanlar, Rus-Japon Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler sonucunda topçu-piyade işbirliğini diğer ordulardan çok daha farklı bir boyuta taşımışlardı ve savaş alanında karşılaşılabilecek pek çok soruna cevap verecek çeşitlilikte toplar üretmişlerdi. Almanların, topçuya biçtikleri “imha” rolü, topçuyu taktik açıdan merkeze yaklaştırmıştı. Diğer ordularda genel olarak topçu piyade destek silahı olarak değerlendirilirken, Alman Ordusu'nda yeri geldiğinde piyade, yeri geldiğinde topçu yardımcı unsur rolünü üstlenmekte veya eşit ağırlığa sahip olmaktalardı. Bu yaklaşım, Almanları savaş öncesinde tek gerçek “karma sınıf” uygulayıcısı haline getirecekti.¹¹⁹

Ancak Almanların “karma sınıf” anlayışı bununla sınırlıydı ve diğer ordularda da olduğu gibi karma sınıf anlayışı piyadeye nüfuz etmemişti. 1914 öncesinde tüm ordularda karma sınıf konseptine en yakın branş mühendislerdi. Piyade birlikleri ise sınırlı sayıdaki ağır makineli tüfekler hariç tüfekçilerden oluşmaktaydı. Piyadeyi karma sınıfa dönüştürecek olan hafif makineli tüfek, alev makinası, el bombası, havan topu gibi silahlar henüz daha envantere eklenmemişti. Bu yaklaşımın genel olarak iki sebebi bulunmaktaydı. İlki manevra yapması planlanan piyadenin hızının ağır silah yüküyle yavaşlatılmaması, ikincisi ise bu silahların özel eğitim gerektirmesi ve orduların bu konuda (daha doğrusu bu sisteme adaptasyon

¹¹⁷ Bruce Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, Santa Barbara, Preager, 1995, s. 19.

¹¹⁸ Balck, **Tactics, Vol. I Introduction and Formal Tactics of Infantry**, s. 32-34.

¹¹⁹ Brose, **a. g. e.**, 169, Bruno, **a. g. e.**, 38.

konusunda) gönülsüz olmalarıydı.¹²⁰ Piyadenin sadece tüfekçilerle sınırlı tutulması, 1914'teki taktik seçeneklerini oldukça sınırlayacak ve savunmacının ateş gücüne karşı siper kazmayı yegane çare haline getirecekti.

1.3.4 Mevcut Doktrinlerin Altından Kalkamayacağı Beklentiler

Gelecekte Avrupa'da yaşanacak olan savaşın uzun soluklu bir yıpratma savaşına dönüşeceğini tahmin eden yegane kişi Leh/Yahudi ekonomist Jean de Bloch olmuştu. Rusya'da bankerlik yapmakta olan Bloch, modern silahlar ve mevcut taktikler üzerinden yaptığı okuma sonucunda büyük güçler arasında yapılacak bir savaşın uluslar nezdinde “intiharvari” olduğu kanaatine varmıştı. Bloch, ateş gücünün geldiği noktanın savaş alanında katliama yol açacağını ve bundan korunmanın tek yolunun siper kazarak içine girmek olduğunu tahmin etmişti. Savaşın alacağı şekil, kesin sonuçlu muharebelerin önüne geçecek ve operasyonel boyutta bir kilitlenme durumu ortaya çıkacaktı. Bu durumda savaşın, kaynakları sömüren uzun soluklu bir yıpratma savaşına dönüşmesi anlamına geliyordu. Bloch'a göre yeni savaş, savaşarak değil, açlık, hastalık, iflas gibi olaylar sonucunda sona erecekti. Bu öngörüye göre de savaşın kazanılmasında ülkenin ekonomik ve endüstriyel gücü kadar toplumun dayanıklılığı ve tahammül seviyesi kilit rol oynayacaktı.¹²¹

Bloch, açlığı çöküşe yol açacak en yüksek ihtimal olarak değerlendirmişti. Bloch'a göre orduların lojistik altyapısı cephedeki askerleri beslemeye yetmeyecek ve bu durum da isyanlarla sonuçlanacaktı. Hastalık ve yaralıların da başa çıkılabilecek seviyenin çok üstünde olacağını tahmin etmişti.¹²²

Bloch'un iddialarına rağmen modern ordular dört yıl boyunca milyonları başarıyla istihdam etmeyi becermişlerdi. Tıbbi hizmetler de Bloch'un tahayyül ettiğinden çok daha üst seviyedeydi. Batı Cephesi, dört yıl süren bir yıpratma savaşına sahne olmuş olsa da bu savaş, Bloch'un tasvir ettiği kadar sert değildi.¹²³

¹²⁰ Jonathan M. House, **Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th Century, Tactics, Doctrine, and Organization**, Washington, U. S. Government Printing Office, 1984, s. 13.

¹²¹ Howard, **a. g. e.**, 41-44, Lawrence Freedman, **The Future of War**, New York, Public Affairs, 2017, s. 14-16, 23.

¹²² Howard, **a. g. e.**, 44.

¹²³ **A. e.**

Bu ufak yanlışlar haricinde ise haklı çıkmıştı. Savaş alanında katliamlar yaşanmış ve birlikler siperlere gömülmeye mahkum olmuşlardı. Bunun sonucu olarak da kısa süreli savaş ihtimaline veda edilerek uzun soluklu bir yıpratma savaşı başlamıştı. Bu yıpratma savaşı Bloch'un tasvir ettiği kadar sert olmasa da "kabus" olarak tanımlamak için yeterliydi. Bunların yanı sıra Almanya, -her ne kadar savaşa bir süre daha devam edecek kapasiteye sahip olsa da- ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı yenilgiyi kabul etmişti.¹²⁴

Zamanın muhafazakar subayları, Bloch'un hipotezlerini çürütecek argümanlara sahip değillerdi. Bundan dolayı çoğu zaman Bloch'un iddialarına cevap vermek yerine onu yok saymışlardı ve Bloch'un iddiaları bilindiği kadarıyla herhangi bir değişimi tetiklememişti.¹²⁵ Bloch da mevcut taktik sorunlara bir çözüm üretmemiş (böyle bir kabiliyeti yoktu) ve savaştan kaçınılmasını öğütlemekten başka bir şey yapmamıştı.¹²⁶

Subayların büyük çoğunluğunun gelecekteki savaştan beklentileri ise Bloch'dan çok daha farklıydı. Onlar, orduların sahip olduğu yıkım gücünün savaşların süresini kısaltacağına inanmaktalar ve bu iddialarını tarihe bağlamaktalardı. Fransız-Prusya Savaşı, Rus-Japon Savaşı ve özellikle Balkan Savaşı modern bir ordunun yarattığı yıkımla savaşı ne kadar hızlı neticelendirebileceğinin somut bir örneğiydi. 20. yüzyılda, Avrupa'da çıkacak olan savaşın da bu savaşlar gibi bir iki kanlı muharebe ile sonuçlanacağı umulmaktaydı. Planlar da bu bakış açısına göre hazırlanmıştı. 1914 Ağustosunda savaşa katılan bütün tarafların planı ilk darbeyi olabildiğince hızlı ve katî bir şekilde vurmak üzerine kuruluydu.

1914'te plancılardan saldırıya odaklanmalarının altında kendilerine göre haklı bir takım sebepler yatmaktaydı. Avrupa güçlerinin tamamının saldırı anlayışını benimsemesi daha da tahrik olmalarına sebep olarak saldırganlığın doruk noktası olan "ilk vuruş" anlayışının önem kazanmasına yol açmıştı.¹²⁷ Taraflar, rakiplerinin saldırganlığını sona erdirmenin yegane yolunun hızlı bir şekilde topraklarına dalarak onları savaş dışı bırakmak veya sakatlamaktan geçtiğine inanmışlardı. Bu girişimin

¹²⁴ A. e., 45.

¹²⁵ A. e.

¹²⁶ T. H. E. Travers, "Technology, Tactics, and Morale: Jean de Bloch, the Boer War, and British Military Theory, 1900-1914", s. 267-268.

¹²⁷ Bu durum 1914 yılı için geçerlidir. 1910 ila 1914 arası diplomatik krizler sonucu saldırganlığın tırmandığı bir dönem olmuştur. Jack Snyder, savaşın 1910'da çıkması durumunda Fransa ile Rusya'nın savunmada kalmalarının muhtemel olduğunu iddia etmektedir. (Snyder, a. g. e., 39)

başarısızlıkla sonuçlanması halinde rakip güçlü bir saldırı gerçekleştirebilir ve savaş tırmanabilirdi. İngiltere ve Osmanlı haricinde hazırlanan tüm planlar rakibin planına karşı bir reaksiyon niteliği taşıyordu. Keza Almanlar, Rusların yavaş seferberliğini Fransa'yı hızlıca nakavt etmek için bir fırsat olarak değerlendirmişlerdi.¹²⁸ Fransızlar seferberlik aşamasındaki her 24 saatlik gecikmenin 15-20 kilometrelik Alman ilerleyişiyle sonuçlanacağını hesaplamışlardı ve Schlieffen Planı'nı bilmelerinden dolayı Alman sağ kanadının zayıf olacağını umuyorlardı. Ruslar da Schlieffen Planı'nın uygulanması durumunda Almanya'nın doğu sınırının kısa bir süre savunmasız kalacağını düşünerek, ne olursa olsun hızlı bir taarruzun tek çare olduğuna inanmışlardı.¹²⁹

Savunma yapmanın ise olumsuzlukla sonuçlanacağına kanaat getirilmişti. Almanlar, hızlıca saldırıya geçmemeleri halinde Rusya ile Fransa arasında ezileceklerini ve buna İngiltere'nin denizdeki üstünlüğünün eklenmesi durumunda hiçbir şanslarının kalmayacağını düşünmüşlerdi. Schlieffen Planı'nın alternatiflerinin Almanya'yı uzun bir yıpratma savaşına taşıyacağı düşünülüyor ve düşmanların taarruzu durdurulsa bile ülkenin ekonomisinin böyle bir savaşı kaldırabileceği umulmuyordu. Alman plancılarına göre savunmada kalmanın maliyeti saldırıya göre çok daha fazlaydı ve “önleyici savaş” tek çareydi.¹³⁰

Almanların bu yaklaşımı Rusya için bir fırsat kapısı açmıştı. Almanların tüm güçlerini Fransa'ya yığarak, doğu sınırında çok az bir kuvvet bırakacakları beklentisi, Rusları da, Almanlar gibi ani bir taarruz planı hazırlamaya itmişti. Ruslar da Almanlar gibi uzun bir savaşta başarı şansı görmüyorlardı ve yeterince hazır olmasalar dahi hızlıca yapılacak bir taarruzu tek çare olarak değerlendiriyorlardı.¹³¹ Bu fırsatı tepmeleri ise Fransa'nın savaş dışı kalmasına yol açabilir ve Almanya'nın tüm gücüyle Rusya'ya saldırmasına yol açabilirdi.

Fransa, bu iki ülkeye oranla rasyonellik seviyesi en düşük plana sahipti. Schlieffen Planı'nın detayları, Fransızlarca iyi bilinmekteydi. Alman Ordusu, Fransız

¹²⁸ Hew Strachan, **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005, s. 129. Almanya ve Fransa iki hafta içinde seferberliklerini iki hafta içinde tamamlayabilecek kapasitedelerdi. Ruslar ise bu süre içinde ellerindeki gücün ancak yarısını seferber edebiliyor ve savaş alanına 35 ila 40 tümen sürebiliyordu. (Snyder, a. g. e., 107)

¹²⁹ Keith Neilson, Great Britain”, **War Planing 1914**, Ed. by Richard F. Hamilton, Holger H. Herwig, Cambridge University Press, 2010, s. 175, Posen, a. g. e., 20-23, Matthew J. Flynn, **First Strike: Preemptive War in Modern History**, London, Routledge, 2008, s. 76.

¹³⁰ Snyder, a. g. e., 23, 108, Flynn, a. g. e., 78, 91-92.

¹³¹ Snyder, a. g. e., 23, Flynn, a. g. e., 78.

Ordusu'ndan daha büyüktü ve Almanların ordularının büyük bir kısmıyla Fransa'ya saldıracak olmaları, Fransızlara savunmayı emretmekteydi. Buna rağmen Rusya ile koordinasyon içinde olmak ve savaş hedefi olan Alsace-Lorraine bölgesini ele geçirmek amacıyla ve bunların yanı sıra Alman sağ kanadının zayıf olduğunu bilmelerinden dolayı taarruz kararı almışlardı. Rusya ile eşgüdümlü olarak yapacakları taarruzların Almanların operasyonunu allak bullak edeceğine inanıyorlardı. Şayet Rus taarruzu sonucu Almanlar Schlieffen Planı'nı yarıda kesip hatırı sayılır sayıda birliği doğuya sevk etseler dahi Fransızların Almanya'nın kالبine yaptıkları taarruz sonucunda aynı anda iki cephede savaşmaya mahkûm olacaktardı. Bu bakış açısı sonucunda Almanların beklenen taarruz güzergahı olan Belçika sınırında savunma amacıyla çok az birlik bırakılmasına ve ordunun büyük çoğunluğunun Alman sınırına gönderilmesine karar verilmişti.¹³²

İngiltere ise kıta Avrupası güçleri gibi saldırı üzerine kurulu doktrinleri benimsemelerine rağmen, savaş planlarını ani bir taarruz üzerine bina etmemişlerdi. Hiçbir Avrupa gücü İngiliz ana karası için bir tehdit oluşturmadığından dolayı, ani bir taarruzla bu tehdidi bertaraf etmek gibi bir derterleri de olmamıştı. İngilizler, krizin ve patlak vermesi halinde savaşın gidişatına göre hareket etme kararı almışlardı ve planları donanmanın merkezde olduğu bir ticari ablukayı kapsadığından dolayı uzun soluklu bir savaşı olumsuzluk olarak değerlendirmiyorlardı.¹³³

Mevcut taktik sorunların henüz aşılmamış olması, saldırıya dayalı savaş planlarını da kusurlu hale getirmekteydi (ki bu planlar operasyonel seviyede de kusurluydu). Saldırının her şartta doğru ve gerekli bir tutum olarak değerlendiren peşin hüküm zamanın ordularının ifa edemeyecekleri görevlere zorlanmasına yol açmıştı.¹³⁴ Sonuç itibariyle uygulamaya konan planların tamamı başarısızlıkla sonuçlanacaktı ve bu durum taktik nedenlerden kaynaklanmıştı. Fransızların "Plan XVII'si", Almanların, Fransa'nın büyük bir alanını işgal etmesiyle, Rusların "A Planı" ise ordularının hatırı sayılır bir kısmının imha olmasıyla sonuçlanmıştı. Almanların "Schlieffen Planı" ise Fransızların yaptıkları kritik hataya rağmen başarısızlıkla sonuçlanmış ve Fransızlar Alman taarruzunu durdurmayı

¹³² Robert A. Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press, 2005, s. 22,24, 43, Robert A. Doughty, "France", **War Planing 1914**, Ed. by Richard F. Hamilton, Holger H. Herwig, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 147, Snyder, a. g. e., 54.

¹³³ Neilson, a. g. e., 175-178.

¹³⁴ Snyder, a. g. e., 17.

başarmışlardı. Almanlar, savaşın başında Ruslara ve Fransızlara oranla nispeten daha az bir yıkım yaşamışlardı ve bu plan sayesinde tüm savaş boyunca, savaşı kendi topraklarının dışında tutmayı becermişlerdi. Ancak bu kısa vadeli bir getiriydi. Schlieffen Planı'nın Belçika üzerinden Fransa'ya yapılacak bir operasyon üzerine kurulu olması, Belçika'nın garantörü olan İngiltere'nin de savaşa girmesini kaçınılmaz hale getirmişti ve bu durum uzun vadede Almanya'nın zararlı çıkmasına yol açmıştı.¹³⁵

1.3.5 Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Silah Teknolojileri

Birinci Dünya Savaşı'ndaki taktik krizin sebebi modern silahlara uygun doktrinlerin geliştirilmemesi olarak değerlendirilse de aslen modern silahların gelişimi de kusurlu bir şekilde gerçekleşmişti ve bu durumun sorumlusu da Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçteki askerî karar alıcılardı. Modern silahların gelişimi orduların ilgisizliği sonucunda belli bir ölçüde kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmişti. Bunun sonucu olarak da savaş alanında karşılaşılabilecek her şarta uygun tipte silah geliştirilmemiş, sadece belli başlı işleri yapacak silahlar geliştirilmişti. Bu durumdan dolayı Birinci Dünya Savaşı esnasında taktikler kadar silahlar da bir reform sürecine girecekti.

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte geliştirilen modern silahlar açık alanda yapılan meydan muharebeleri ve kuşatmalarda kullanılmak üzere tasarlanmışlardı ve işlerinde son derece etkililerdi. 1914 yılında ordular genel olarak üç temel silahla silahlanmışlardı; seri atışlı toplar (obüsler, sahra, dağ ve kuşatma topları), makineli tüfekler ve uzun menzilli piyade tüfekleri. 20. yüzyıla gelindiğinde bu silahlar, askerlerin düşmanla yakın dövüşe girmeleri ve hedef bölgeyi zapt etmeleri için aşmaları gereken “vuruş sathını” gerek boyut olarak genişletmiş gerekse bu bölgeye gönderdikleri yıkımın yoğunluğunu muazzam bir boyuta taşımışlardı.¹³⁶ Buna karşın bu yıkıcı etki askerin yer seviyesi üzerinde durması halinde geçerliydi ve askerlerin çukur kazmak suretiyle toprak seviyesinin altına inmeleri durumunda bu silahlar etkilerini büyük ölçüde yitiriyorlardı. Modern silahların bu noksanlığı, askerlerin normal şartlarda dayanmaları imkansız olan yoğun ateş gücüne siper kazmak suretiyle dayanmalarını sağlamaktaydı. 1914'te hiçbir ordu çukurlara dayalı bir

¹³⁵ Sheffy, a. g. e., 255.

¹³⁶ Saunders, **Trench Warfare: 1850-1950**, s. 5.

muhabereye uygun bir ekipmanla donatılmamıştı ve doğal olarak taraflar, askerlerini hayatta tutmak için silahların ürettikleri ateşi göndermekte aciz kaldıkları çukurlara dayalı bir sistemi savaşın merkezine alacaklardı.

El bombaları ve siper havanları Birinci Dünya Savaşı'nda siper savaşının simgesel silahları olarak ön plana çıkacaklardı. Aslen İngilizler Rus-Japon Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler sonucunda 1908'de ilk modern el bombasını envanterlerine eklemişlerdi. Ancak bu alet siper savaşı için uygun değildi¹³⁷ ve savaş alanında istenen sonucu veremediği için 1915'te kullanımdan çıkartılacaktı. Bunun yanı sıra savaş patlak verdiğinde İngiliz Ordusu'nda bu bombalardan sadece 420 adet bulunduğu için İngilizlerin el bombaları ile donatılmış olduklarını iddia etmek güçtür. Bundan dolayı İngilizler işe yarar el bombaları üretene kadar konserve kutularından doğaçlama olarak yaptıkları (Rus-Japon Savaşı'ndakilere benzer) bombaları kullanacaklardı.¹³⁸

Almanlar ise (yine Rus-Japon Savaşı'ndan çıkartılan dersler sonucunda) 1913'te envanterlerine ekledikleri *Kugelhandgranate 1913* ile düşman siperlerine fırlatabilecekleri etkili bir bombayla savaşa girmişlerdi. Bu bomba, Birinci Dünya Savaşı esnasında tasarlanan bombalara göre zayıf olsa da başka hiçbir güçte böyle bir silah olmaması bakımından bir avantaj olarak nitelendirilebilir. Almanlar el bombalarının yanı sıra tüfekten atılan daha uzun menzilli bombaları da envanterlerine eklemişlerdi. İngilizlerin aksine savaş öncesinde Almanlar kayda değer sayıda el bombası üretmiş olsalar da ellerindeki bomba sayısı Batı Cephesi çapında bir siper savaşı için yetersizdi.¹³⁹ Fransızlarla Ruslar ise savaş öncesinde hiç el bombası üretmemişlerdi.

Siper havanı ise Birinci Dünya Savaşı öncesinde sadece Almanlar tarafından 1910 yılında üretilmişti. Almanlar bu silahla 1914'te kendilerini siperler içinde güvende sanan İngilizlere bir şok yaşatacak olsalar da savaş başladığında Alman

¹³⁷ *No. 1 Grenade* adı verilen bu silah, pimi çekildikten sonra çarptığı anda patlamaktaydı ve bu durum da kazalara sebep oluyordu. Bombanın 40 santimden uzun olması, siperin içinden atılması durumunda, atılan siperin duvarına çarparak patlamasına yol açabiliyordu. Bunun yanı sıra askerler yerde yatarken bombayı atmaya çalışmaları durumunda da kazalar sıkça yaşanmaktaydı. (Saunders, **Weapons of the Trench War, 1914-1918**, s. 2) Perküsyon bombalarının kullanıcıya yarattığı tehlikenin anlaşılması sonucunda 1915'te yerini zaman ayarlı el bombalarına bırakacaktı.

¹³⁸ Saunders, **Trench Warfare: 1850-1950**, s. 30, Saunders, **Weapons of the Trench War, 1914-1918**, s. 2, 10-12.

¹³⁹ Saunders, **Trench Warfare: 1850-1950**, s. 30-31, Saunders, **Weapons of the Trench War, 1914-1918**, s. 1.

Ordusu'nda sadece 100 adet siper havanı olduğundan dolayı bu şok küçük çaplı olacak ve kayda değer bir etki yaratmayacaktı.¹⁴⁰

Almanlar, geniş çaplı bir siper savaşını öngörmediklerinden dolayı, yeterli sayıda el bombası ve havan topu üretmemişler ve bu silahları merkeze alan siper baskını taktiklerini geliştirmemişlerdi. Bu açıdan 1914'te İngilizler ve Fransızlar kadar çaresizlerdi. Ancak bu silahların siper savaşında ne kadar etkili olduklarını ispatlayarak İngilizlerle Fransızlara örnek olacaklardı ve onlar da hızla kendi havan toplarıyla el bombalarını geliştireceklerdi.¹⁴¹

Piyade silahları, modern silahlar arasında en çok ihmal edildi. Birinci Dünya Savaşı Öncesinde piyadeye çok önem verilmiş olmasına rağmen, ateş gücüne aynı oranda ehemmiyet verilmediği için piyadenin ürettiği ateşe de ehemmiyet verilmemişti. Ateş üretimi çoğunlukla ağır silahların vazifesi olarak değerlendirilmiş ve topçu ana ateş üreticisi olarak kabul edilmişti. Bu bakış açısından dolayı topçunun savaşa olan etkisi beklenmedik şekilde artarken, aynı artış hafif silahlarda daha düşük seviyeliydi. 1914'e gelindiğinde piyadenin yegane silahı hala ucuna süngü takılmış tüfektir. Şarjörlü ve kuyruktan dolma sürgülü tüfekler, eski tüfeklere oranla çok daha fazla ateş üretme kapasitesine sahip olsalar da modern savaş alanında bu oran yetersiz kalmaktaydı. Keza 1914'te piyadenin açık arazide dahi tek başına kayda değer bir ateş üretebilmesi için çok sayıda askerin ateş hattına girmesi zorunluydu. Bu durum kitlesel piyade taktiklerinin ıskartaya çıkartılmasının önüne geçmekteydi. Nitekim hafif silah reformu gerçekleşmeden küçük birliğe dayalı taktiklerin uygulamaya konması durumunda etkili sonuçlar alınamayabilirdi.

Birinci Dünya Savaşı bu reformun katalizörü olacaktı. Zaman içinde hafif makineli tüfek, el bombası, alev makinesi, makineli tabanca gibi silahlar piyade envanterine eklenecek ve piyade, tek tip silah anlayışını terk ederek kendi içinde bir karma sınıf sistemine sahip olacaktı. Bu gelişmeler yeni piyade taktiklerinin de önünü açacaktı.

¹⁴⁰ A. e., 28, Nicholas Murray, **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, 215. Alman gözlemcileri, Balkan Savaşı'nda da havan toplarının kilit rol oynayabileceği pek çok duruma şahit olduklarını kaydetmişlerdi. (David T. Zabecki, "German Artillery in the First World War", **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, s. 110)

¹⁴¹ Saunders, **Weapons of the Trench War, 1914-1918**, s. 34.

Ancak bu aşamaya gelene kadar kitlesel hücumlar tek çare olmaya devam edecekti. Piyade, taktik yetersizliğine rağmen 1914'te modern silahların yetersizliğini örtebilecek yegane çözüm olarak değerlendirilmişti. Keza 1914'te siper temizliğinin en etkin yolu bizzat piyadenin siperin içine girmesiydi ve hedefleri ele geçirecek tek unsur yine piyadeydi. Subaylar, savaşın ilk aylarında kitlesel süngü hücumlarının demode hale geldiğini anlamış olsalar da düşman siperlerini ele geçirmek için süngülü tüfeklerle donatılmış piyade hücumlarından başka çareleri yoktu. Ekipman yetersizliğinin taktik seçenekleri sınırlaması sonucunda süngü hücumları (büyük çoğunluğu başarısızlıkla sonuçlansa da) kilit rol oynamaya devam edecekti. Bu aşamada ateş gücünün rolü ise piyadenin düşmana ulaşmasına yardımcı olmak olacaktı.

Modern silahların yetersizliklerinin yanı sıra taraflar eski taktiklerden vazgeçememeleri sonucunda savaşın başında ellerindeki silahları da tam potansiyeliyle kullanamamışlardı. 1914'e gelindiğinde orduların sahip olduğu modern topçu rakibin derinliğini hedef alarak komuta-kontrol, ihtiyat ve diğer unsurlarını vurmaya mümkün kılarak savunmanın büyük çoğunluğuyla hiç uğraşmadan rakibi imha edecek operasyonel bir manevraya olanak veriyordu.¹⁴² Port Arthur Kuşatması'nda bunun ilk örnekleri görülmüştü. Buna karşın hiçbir Avrupa gücü, Birinci Dünya Savaşı arifesinde derinliği yakalama konusunda doktrinlerinde teknolojiye yer vermemişti. İlk muharebelerde topçu, yüzeysel temaslar haricinde kullanılmamıştı. Kademeli nizamlarla manevra hala operasyonel derinliği yakalama yönündeki yegane yöntemdi.¹⁴³

Bu yaklaşım Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte değişecekti. 1914'te komutanlar, düşmanın derinliğini vurmaya hayal dahi etmemiş olsalar da ilerleyen aylarda düşmanın derinlikleri vurulmak suretiyle hedefledikleri bölgeyi izole etmeden bu bölgenin zapt edilemeyeceği konusunda ikna olacaktı.¹⁴⁴

¹⁴² Benjamin J. Maher, "Origins of Operational Depth in the First World War", School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, **Yayınlanmamış Monografi**, Kansas, 2016, s. 1.

¹⁴³ A. e., 7.

¹⁴⁴ Maher, a. g. e., 1.

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ESNASINDA KARA HARP DOKTRİNLERİNDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

1914 Ağustos'uyla birlikte uzun zamandan beri inatla vazgeçilmeyen hatalı yaklaşımların bedelini ödeme zamanı gelmişti. Teknolojik gelişmelerin uzun zamandan beri yok sayılması “olması gereken” taktiklerle, uygulanan taktikler arasında ciddi bir uçurum yaratmıştı. Bu durum sonucunda 1914-1918 yılları

arasında ortaya çıkacak olan taktik kriz değişimlerin de radikal olmasına yol açacaktı. Keza artık ufak değişikliklerle günü kurtarmak mümkün değildi. Taktiklerin kökten değişmesi gerekiyordu ve bu durum organizasyonel ve teknolojik değişiklikleri de beraberinde getirecekti.

1914-1918 yılları arasındaki süreç, bu çalışmanın konusu olan “doktriner değişim” sürecinin tarihteki doruk noktası olmuş, bu kadar kısa süre içerisinde bu kadar çaplı bir taktiksel değişim tarihin hiçbir döneminde görülmemiştir. Öyle ki 1914’teki bir piyade taburu komutanının 1918’e ışınlanması durumunda çevresinde olup bitenler hakkında hiçbir fikri olması mümkün değildi. 1918’e gelindiğinde, 1914’te kabul gören tüm kaideler değişmişti ve 1914’teki uygulamalar artık hiçbir işe yaramamaktaydı (aslen teknik olarak Batı Cephesi’nde 1914’teki uygulamalar, 1914’te de çoğu zaman pek bir işe yaramamaktaydı). Bu durum, Birinci Dünya Savaşı’nda Batı Cephesi’ne özel olsa da bu bölgede gerçekleşen “doktriner değişim” zamanla genele yayılarak gelecekteki nizamî operasyonların temelini oluşturacaktı. Birinci Dünya Savaşı bir taktiksel devri sona erdirerek yeni bir taktiksel devir başlatmıştır ve bu devir hala sona ermemiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşen tüm geniş çaplı operasyonlardaki taktik uygulamaların kökeni (istisnai durumlar haricinde) Birinci Dünya Savaşı’nda yatmaktadır.¹⁴⁵

Aynı durumu “ders çıkartma” süreci için de söyleyebilmek ise şüphelidir. Sonuç itibariyle Birinci Dünya Savaşı, ders çıkartmak için artık geç bir tarihti. Savaşın ilk aylarında nerelerde hata yapıldığı açıkça karar alıcıların yüzüne vurulmuştu ve bir ders çıkartma sürecine fırsat kalmadan deneme-yanılmaya dayalı bir “çözüm arayışı” süreci başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı’ndaki değişimleri tetikleyecek bir ders çıkartma sürecinin, savaştan çok daha önce başlaması gerekliydi. Nitekim, bu durumdan dolayı günümüzde Rus-Japon Savaşı ve Balkan Savaşı, “çıkartılmayan derslerin savaşları” olarak anılmaktadır.

2.1 1914 Yılındaki Gelişmeler

2.1.1 Siper Savaşı Öncesi

¹⁴⁵ David B. Zabecki, “Military Developments of World War I”, **International Encyclopedia of the First World War**, 2017, s. 2. Bu durum, herkesin Batı Cephesi’ndeki gelişmeleri taklit ettiği anlamına gelmemektedir. Ancak Batı Cephesi’ndeki gelişmelere adapte olan taraflar çoğu zaman taktik olarak üstün konuma geçmiştir ve bu uygulamaları rakiplerine dikte ettirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı fiilen Almanya ve Fransa'nın birbirleri üzerine yürümesiyle Ağustos başında başlamıştı. İki taraf da birbirlerinin hamlelerini az buçuk kestirebiliyordu ve iki tarafın da amacı zayıf olarak niteledikleri, birbirlerinin sağ kanadına olabildiğince güçlü bir şekilde taarruz etmektir.¹⁴⁶

İki taraf da her ne olursa olsun taarruzlarına devam etme kararı vermişlerdi. Bu kararı ilk bozan taraf Fransızlar olacaktı. Fransız taarruzları, muhafazakâr subayların doktrinlerini ve söylemlerini yansıtır şekilde yetersiz ateş gücü desteğiyle, klasik süngü hücumları şeklinde gerçekleşmişti. Muharebenin ilk günlerindeki taarruzlar dört dörtlük bir şekilde icra edilmiş ve ilk büyük hedef olan Mulhouse, sayıca çok az olan Almanların geri çekilmesiyle 8 Ağustos'ta tek bir kurşun dahi atılmadan ele geçirilmişti. Ancak bu şehir Alman karşı-taarruzu ile iki gün sonra geri alacaktı.¹⁴⁷ Mulhouse Fransızların Ağustos ayındaki yegane başarısıydı. Sonraki taarruzlar Almanların tahkimli mevzilerine karşı gerçekleşecek, hiç biri başarılı olmayacak ve topçu üstünlüğüne sahip Alman karşı-taarruzları ile Fransızlar her seferinde taarruza başladıkları noktaya geri çekileceklerdi. 24 Ağustos'a gelindiğinde ne operasyonel, ne de stratejik bir başarı söz konusuydu ve Belçika kalelerinin Almanları durdurmaktaki başarısızlığının da etkisiyle bu tarihte Plan XVII'nin iptaline karar verilmişti.¹⁴⁸ 44 yıldan beri geri alınma hayalleri kurulan Alsace ve Lorraine'den vazgeçilmesi 20 günden kısa sürmüştü.

Harekatı yöneten Fransız Generali, Plan XVII'in de mimarı olan Joseph Joffre'du. Joffre, başarısızlığın suçunu özellikle düşük rütbeli subaylar olmak üzere başka kişilere atmış ve Fransız askerinin saldırı için gerekli olan niteliklere sahip olmadığından yakınlık, sayısal üstünlüğe rağmen uğranan başarısızlığı buna bağlamıştı. Gerçekte ise taarruz edilen bölgelerde Almanlar ne zayıftı ne de taktik yönden Fransız Ordusu böyle bir operasyonun altından kalkabilecek konumdaydı. Buna rağmen Joffre'un mazeretleri askerî karar alıcılar tarafından kabul edilmişti.¹⁴⁹ Fransızlar henüz o tarihte izledikleri yolun yanlış olduğunu anlamaktan uzaktı.

Fransızların aksine Almanlar uzun yürüyüşler gerektiren, geniş alana yayılmış bir operasyon planlamışlardı. Fransa'daki hedeflerine ulaşabilmeleri için önce

¹⁴⁶ Barbara Tuchman, **The Guns of August**, Londra, Penguin, 2014, s. 177.

¹⁴⁷ A. e., 202-203.

¹⁴⁸ Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 75-76, John Keegan, **The First World War**, New York, Random House, 1999, s. 91-94.

¹⁴⁹ Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 75.

Belçika'nın aşılması gerekiyordu. Liège, Nemur ve diğer nehirlerin kıyılarında inşa edilmiş kaleler Alman ilerleyişini ciddi oranda yavaşlatma potansiyeline sahipti. 1888 ve 1892 yılları arasında olası bir Alman taarruzuna önlem olarak inşa edilen bu kaleler zamanın en modern ve en güçlü tahkimatları kategorisindeydi. Bu kaleler toplarıyla birbirlerini ve yakınlarındaki şehirleri kollayacak şekilde inşa edilmişlerdi ve bu yapıları zapt etmeden operasyonu sağlıklı biçimde yürütmek imkân dâhilinde değildi. Fransızların aksine Almanlar, bu engeli gerektiği gibi dikkate almışlar ve sırf bu kaleleri yerle bir etmek için özel toplar geliştirmişlerdi (420 mm. Krupp, bunun yanı sıra Avusturya'dan 305 mm. Skoda topları alınmıştı). 210 milimetreye kadar direnmesi tasarlanan kalelerin (inşa edildikleri tarihteki en büyük çaplı mermi buydu) bu canavarların attığı mühimmatlara karşı hiçbir şansları yoktu.¹⁵⁰

Almanlar da diğer güçler gibi yeterli ateş gücü desteği almadan taarruz etme eğilimindelerdi. Muhtemelen bu bakış açısından dolayı Belçika'ya girdiklerinde başta kuşatma toplarının desteği olmadan 5 Ağustos'ta Liège çevresindeki kalelere saldırmışlardı. Muharebeye katılan toplar, beton koruganlara karşı tamamen etkisizlerdi ve ard arda tekrarlanan süngü hücumlarının tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Liège, Birinci Dünya Savaşı boyunca görülecek olan, hücum eden tarafın toplu katliama uğradığı ilk örnekti ve Almanlar bu hücumlarda Japonların Nanşan'da yaşadığı şaşkınlığın benzerini yaşamışlardı. Belçikalı bir subay Alman askerlerinin cesetlerinin üst üste yığıldığını kaydetmişti. Düşmana fütursuzca yaklaşan bir tuğgeneral, von Wussow makineli tüfek ateşine yakalanarak hayatını kaybetmişti. Devam eden günlerde taarruzların yanı sıra, Belçikalıları teslim zorlamak amacıyla şehir topçu ve zeplinlerle bombalanmıştı. "Teslim ol" çağrılarının sonuç vermemesi üzerine 9 Ağustos'ta operasyon durdurulacak ve kuşatma topları beklenecekti. Essen'den gönderilen toplar 12 Ağustos'ta savaş alanına ulaşarak muharebeye girecekti. Kuşatma toplarının ateş açmaya başlamasından itibaren saatler içerisinde kaleler düşecekti. 2 gün sonra şehir alınmış ve toplar şehrin batısında kalan kalelere ateş açmaya başlamıştı. 16 Ağustos'a gelindiğinde Liège çevresindeki tüm kaleler ele geçirilmişti.¹⁵¹

¹⁵⁰ Keegan, **The First World War**, s. 77-78, Tuchman, **a. g. e.**, 180-181.

¹⁵¹ Tuchman, **a. g. e.**, 189-197, 208-209, Timoty T. Lupfer, "The Dynamics of Doctrine: The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War", U. S. Army Command and General Staff College, **Yayınlanmamış Monografi**, Kansas, 1981, s. 1-2.

Liège kalelerinin savaş dışı bırakılmasıyla birlikte Belçika'yı koruyan kalkan da ortadan kalkmış oluyordu. Brüksel 20 Ağustos'ta direnişle karşılaşılmadan alınacaktı. Namur'daki kaleler de üç günlük bombardıman sonucunda 24 Ağustos günü teslim alınacaklardı. Almanların, kuşatma topları Belçika'ya ulaştıktan sonra sınır bölgelerindeki kaleleri nakavt etmesi toplamda 12 gün sürmüştü.¹⁵²

Fransızlar planlarını bu kalelerin Almanları uzun süre oyalaması ihtimali üzerine bina etmişlerdi. Almanlar Belçika'da oyalanırken kendileri doğrudan Almanlarla temasa geçecek ve Almanlar Fransa'ya girmeden hedeflerine ulaşarak Alman taarruzunu bertaraf edeceklerdi.¹⁵³ Sadece Liège çevresindeki kalelerin Almanları iki hafta oyalaması bekleniyordu. Eğer Almanlar yüksek kalibreli kuşatma toplarına sahip olmasalardı bu sürenin çok daha uzayacağı açıktır. Ancak Almanların kuşatma topu jokerini kullanmaları gidişatı tamamen değiştirecekti. Almanlar ilk yedi gün hiçbir kaleyi alamamışken, topların savaşa dahil olmasıyla on iki kalenin on biri, dört gün içinde yerle bir edilecek, sonuncu kale de teslim olacaktı. 11 gün Fransızların beklentilerine yakın olsa da kuşatma toplarının oyuna dahil edilmesi Belçika'daki hiçbir tahkimatın artık Almanları durduracak kapasiteye sahip olmadığı anlamına geliyordu. Nitekim Almanlar, Liège'de yaptıkları hatayı Namur'da yapmayarak, nafile taarruzlarla vakit kaybetmeden tüm müstahkem mevkiyi bombardımanla üç gün içinde alacaklardı. Namur'un düşmesi ile birlikte Alman Ordusu ile Fransa arasında tahkimli bir mevzi kalmamıştı (Almanlar Namur'un düşmesini beklemeden Fransa'ya doğru harekete geçmişlerdi) ve artık Almanları durdurabilecek tek güç Fransız Ordusu ve İngiliz Sefer Kuvveti'ydi (Belçika Ordusu'ndan arta kalanlar Almanların önünden kaçarak Belçika'nın kuzeyine çekilmişlerdi). Fransız kuvvetlerinin büyük çoğunluğunun Almanya sınırında olması Almanların elini rahatlatan önemli bir unsur olmuştu.

¹⁵² Tuchman, a. g.e., 178, Keegan, **The First World War**, s. 86-87, Paddy Griffith, **Fortifications of the Western Front 1914-18**, Oxford, Osprey, 2004, s. 9. Taş ve beton kalelerin süper ağır toplara karşı (200mm üstü) tamamen çaresiz olduğu savaşın ilk derslerindendi. İlerleyen aylarda siper hatlarının ve sipere dayalı direniş merkezlerinin işe yararlılığının ispatlanmasıyla, tahkimli siperlerin gelecekte kalelerin yerini tamamen alacağı subaylar tarafından dillendirilecekti. (Hugo von Freytag-Loringhoven, **Deductions from the World War**, New York ve London, The Knickerbocker Press, 1918, s. 76) Aslen siperlerin geleceğin savunma sistemi olduğu ve koruganların zamanın geçtiği Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de dillendirilmekteydi. (Beca Beca, **A Study of the Development of Infantry Tactics**, London, George Allen and Unwin LTD., 1915, s. 104)

¹⁵³ Douglas Porch, "The French Army in First World War", **Military Effectiveness: Vol. I, First World War**, Ed. by Allan R. Millett, Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 214.

Almanların Belçika'daki beklenmedik hızla ilerlemesi Fransızları alarma geçirecek ve Namur'un düştüğü gün Alsace ve Lorraine tarafına yaptıkları taarruzları iptal ederek birliklerini Belçika tarafına kaydırmaya başlayacaklardı. Bu tarihten önce Fransız Beşinci Ordusu, Belçika içlerine girerek Almanları durdurmaya çalıştıysa da iki gün süren (21-23 Ağustos) Clarleroi Muharebesi'nde kendilerinden çok daha kalabalık Alman güçlerine karşı koyamayarak geri çekileceklerdi. Aynı günlerde Ardennes bölgesine giren Üçüncü ve Dördüncü Fransız Ordusu da sayıca kendilerinden az oldukları zannettikleri Almanlara taarruz etmişlerdi. Tahkimli Alman mevzilerine saldıran Fransızlar ağır kayıplarla püskürtülmüştü. Topçuları da önceki muharebelerde olduğu gibi uzun menzilli Alman topçusu tarafından kolayca savaş dışı bırakılmıştı ve bazı tümenler neredeyse toplarının tamamını kaybetmişlerdi.¹⁵⁴

Belçika'ya giren İngiliz güçleri de Almanları durdurmak ve Fransızlara zaman kazandırmak amacıyla 23 Ağustos'ta Mons'ta ilk muharebelerini vereceklerdi. Bir gün süren bu muharebede sayıca çok az olan İngilizler savunmada kalmışlardı. Almanlar ilk kez bu muharebede ne yaptığını tam olarak bilen bir rakiple karşılaşmışlardı. Deneyimsiz Fransız ve Belçikalı askerlerin aksine pek çoğu Boer Savaşı'nda bulunmuş olan İngilizler derin siperler kazarak kendilerini iyice gizlemişlerdi. Almanlar da Liège Muharebesi'nde yaptıkları hatayı tekrarlayarak ateş üstünlüğünü elde etmeyi beklemeden çatışmaya girmişler ve muharebenin ilk anlarında tören nizamında saldırıya geçmişlerdi. Tören nizamında ilerleyen Almanlar, İngilizlere harika hedefler teşkil etmişlerdi ve bu taarruzlar bir kilometre kadar uzaktan açılan ateşlerle kolaylıkla bertaraf edilmişti. Almanlar İngiliz Sefer Kuvveti'nin usta nişancı askerlerinin tüfeklerle ard arda açtığı ateşi bir an için makineli tüfek ateşi sanmışlardı. Almanlar sonraki taarruzları avcı nizamında gerçekleştirerek daha iyi sonuçlar elde edeceklerdi. İngilizler, altı saat süren yoğun çatışmalardan sonra çok sayıda Alman birliğinin muharebeye dahil olarak kendilerini sayıca ciddi oranda dezavantajlı bir duruma düşürmeleri sonucunda geri çekilme kararı alacaklardı.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Keegan, **The First World War**, s. 96-97, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 67-68.

¹⁵⁵ Tuchman, **a. g. e.**, 279-280, Keegan, **The First World War**, s. 98-99, Adrian Gilbert, **Challenge of Battle: The Real History of the British Army in 1914**, Oxford, Osprey Publishing, 2013, s. 66-71.

Mons Muharebesi'nde İngilizler kendilerinden üç kat daha büyük bir Alman gücüne karşı çok başarılı bir artçı harekatı yapmışlardı. Topçu ile başarıyla desteklenen bu artçı girişimi sayesinde dönemin şartlarına uygun bir savunma muharebesi verilmiş ve tam zamanında nispeten az kayıplarla geri çekilmişlerdi.¹⁵⁶

Mons, Clarleroi ve Ardennes Muharebeleri'nden sonra Almanları Belçika'da durdurabilecek hiçbir güç kalmayacak ve İngilizlerle Fransızların, Fransa içlerine doğru iki hafta sürecek olan geri çekilmeleri başlayacaktı. Almanlar ise Belçika'da girdikleri bütün muharebeleri kazanmışlardı. Ağustos sonuna doğru zafer kesin gibi görünmekteydi.¹⁵⁷ Buna karşın Belçika'da umduklarından daha fazla yıpranmışlardı ve yorgun Alman güçleri, kaçmakta olan İngiliz ve Fransız güçlerini takip edemeyerek onlara daha fazla kayıp verdiremeyecekti.¹⁵⁸ İngilizler ve Fransızlar, Belçika'da Almanları durdurmakta başarısız olsalar da girdikleri muharebelerde kritik bir zaman kazanmışlardı. Bu üç muharebe, taktik açıdan Müttefikler için kesin bir yenilgi olsa da Marne Muharebesi'nde Almanların durdurulmasında kritik rol oynayacaktı.

Ağustos muharebelerinde verilen kayıplar ise muazzam boyuttaydı. Almanlar 200.000 kadar kayıp vermişlerdi, Fransız kayıpları 300.000'e yaklaşmıştı, İngiliz kayıpları henüz birkaç binden ibaretti.¹⁵⁹ Bu kayıplar sonucunda Alman Ordusu'nda hiçbir taktik değişim görülmezken Fransız Ordusu'nda değişim belirtileri görülmeye başlanmıştı. 24 Ağustos'ta yayınlanan bir sefer hizmeti notu, yeterli topçu desteğine sahip olunmadan taarruza kalkılmamasını ve düşman üzerine gevşek bir avcı hattıyla ilerlenmesini tavsiye etmekteydi.¹⁶⁰ Anlaşılan odur ki uyguladıkları taktikler hiçbir işe yaramadığından dolayı hatalarını ilk sorgulayan taraf Fransızlar olmuş ve doktriner değişim süreci de ilk olarak Fransız Ordusu'nda başlamıştı.

Almanlar, nihai olarak durdurulacakları Marne'a ulaşana kadar kayda değer bir direnişle karşılaşmayacaklardı. Fransızlar, 29 Ağustos'ta Alman İkinci Ordusu'na

¹⁵⁶ Maher, **a. g. e.**, 13, Adrian Gilbert, **a. g. e.**, 64. Mons taktik bakış açısına göre bir İngiliz yenilgisi sayılsa da Almanların, Charleroi'deki Fransız Beşinci Ordusu'nun kanadına yapacakları saldırıya mani olunarak operasyonel bir başarı sağlanmıştı.

¹⁵⁷ Tuchman, **a. g. e.**, 287-288.

¹⁵⁸ Ian Senior, **Invasion, 1914: The Schlieffen Plan to the Battle of the Marne**, Oxford, Osprey, 2014, s. 120-122.

¹⁵⁹ Holger H. Herwig, **The Marne, 1914: The Opening of World War I and the Battle that Changed the World**, New York, Random House, 2009, s. 95.

¹⁶⁰ Maher, **a. g. e.**, 11.

karşı-taarruz düzenlemişlerse de Almanlar Fransız emirlerini önceden ele geçirdikleri için taarruzu kolayca geri püskürteceklerdi.¹⁶¹

Her şeye rağmen Fransızlar vaziyeti o kadar da kötü olarak değerlendirmiyorlardı. Belçika'daki muharebelerle Alman taarruzunun köreldiğini ve Rusların Doğu Prusya'ya yapacakları taarruzla günü kurtaracaklarını düşünüyorlardı. Ancak Tannenberg felaketinin haberi 30 Ağustos gecesini ulaştığında ne kadar ciddi bir tehlike içinde olduklarını anlayacaklardı.¹⁶²

Buna karşın Almanlar tüm şanslarını tüketmişlerdi ve Fransızlar artık daha fazla hata yapmayacaklardı. Joffre'un emriyle yeni bir ordu (Altıncı Ordu) kurulmuştu ve bu ordu Amiens'in kuzeyinden Alman Birinci Ordusu'nun kanadına saldıracaktı. Bu hamle, Fransızların Marne'da kazanmasını sağlayacaktı. Almanların önünden kaçan askerler gayet yorgunlardı ama Alsace ve Lorraine taraflarından gün geçtikçe daha fazla asker trenlerle Paris yakınlarına aktarılmaktaydı. Buna karşılık Almanların demiryolu gibi bir lüksü yoktu ve (Belçika'da girdikleri muharebelerin yan sıra) günlerce aralıksız süren yürüyüşün yorgunluğunu taşımaktalardı.¹⁶³ Almanların hedefinin tam olarak neresi olduğunun bariz olması Fransızlara muazzam bir avantaj sunmaktaydı. Almanlar Fransa'nın derinlerine doğru ilerledikçe Fransızlar potansiyel savaş alanının yakınlarına asker yığarak sinsice doğru zamanı beklemişlerdi.

Almanlar, Paris yakınlarına geldiklerinde sayısal üstünlüklerini kaybetmişlerdi ve ulaştıkları derinlik sonucunda sağ kanatları taarruza açık hale gelmişti. Bu durum kuşatılma tehlikesini ortaya çıkartmaktaydı ve Fransızlar bu kozu kullanacaklardı. 6 Eylül'de Joffre'un planladığı karşı-taarruzun zamanı gelmişti. Fransızlar Paris ile Verdun arasındaki geniş hattan taarruza geçeceklerdi. Muharebenin en kritik bölgesi Marne Nehri civarında olduğu için muharebenin adı da Marne Muharebesi olarak anılacaktı. Muharebenin savaş alanındaki galibi belli olmasa da beş günlük muharebe sonucunda Almanlar kuşatılma tehlikesinden dolayı geri çekilme kararı

¹⁶¹ Herwig, a. g. e., 105, Matthew Fuhrmann, Nathan Edwards ve Michael Salomone, "The German Offensive of 1914: A New Perspective", **Defense and Security Analysis**, Vol. 21, No. 1 (2005), s. 57.

¹⁶² Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 76.

¹⁶³ Senior, a. g. e., 122.

alacaklardı.¹⁶⁴ Bu karar, Schlieffen Planı'nın da sona ermesi ve Almanların kendilerini çok korktukları iki cepheli savaş içinde bulmaları anlamına geliyordu.

Tamamen açık alanda, tesadüf muharebesi şeklinde, karşılıklı taarruzlarla cereyan eden Marne Muharebesi aşırı derecede kanlı bir mücadele ocaktı. Fransızlar, 213.000 kayıp vermişlerdi. Alman kayıplarının da 100.000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir. İngilizler ise 13.000 kişi kadar kayıp vermişlerdi.¹⁶⁵ Çatışmalar, toplamda altı gün sürmüştü. Savaşta başka hiçbir muharebede bu kadar kısa süre içerisinde bu kadar ağır kayıplar verilmeyecekti. Marne Muharebesi tahkimli mevzi eksikliğiyle siperin önemini açıkça ortaya koymuştu. Keza tarafların siper girmeye saplantısı bu muharebeden sonra başlayacaktı.¹⁶⁶

Günümüzdeki bazı tarihçiler, Alman yenilgisinin geri sayımının Marne Muharebesi'yle başladığını, Marne Muharebesi'nden sonra Almanların galibiyet şansının kalmadığını iddia etmektedirler.¹⁶⁷ Bu bakış açısı Birinci Dünya Savaşı öncesinde, savaşın sonucunun bir iki büyük ve kanlı muharebe ile belli olacağına dair tahmin yürüten subayları kısmen haklı çıkarmaktadır. Marne gerçekten de bir dönüm noktasıydı ve bir aydan biraz uzun bir süre içerisinde bu noktaya gelinmişti. Ancak subayların tahkimli mevzilerin önemini kavrayamamaları yüzünden dört yıllık bir uzatma süreci yaşanacaktı.

Marne Muharebesi'nden sonra takip sırası Müttefiklerdeydi. Almanlar 14 Eylül'de Aisne Nehri'nin kuzeyinde durarak siper kazacaklardı. Alman güçleri şiddetli bir şekilde sarsılmış olmalarına rağmen, modern silahların savunmacıya verdiği avantaj sayesinde Müttefiklerin 15 ve 16 Eylül'de cepheden yaptıkları taarruzları kolayca durduracaklardı. Tahkimli bir mevziye ön cepheden saldırmanın nafile bir girişim olduğu önceki muharebelerde de anlaşıldığından dolayı Müttefikler taarruzlarda ısrarcı olmayarak, Alman siperlerinin karşısında kendi siperlerini kazacaklardı.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Herwig, **a. g. e.**, 173, 197-199, Matthew Fuhrmann, Nathan Edwards ve Michael Salomone, **a. g. e.**, 58, Strachan, **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005, s. 132.

¹⁶⁵ Ian Sumner, **The First Battle of the Marne, 1914**, Oxford, Osprey, 2010, s. 88-90, Herwig, **a. g. e.**, 209.

¹⁶⁶ Matthew Fuhrmann, Nathan Edwards ve Michael Salomone, **a. g. e.**, 39.

¹⁶⁷ Herwig, **a. g. e.**, 203.

¹⁶⁸ Keegan, **The First World War**, s. 123-126, Gilbert, **a. g. e.**, 167-178.

Aisne Muharebesi'nin sonuçlanmasıyla pek çok subay hareket savaşı döneminin artık sona erdiğini kabullenmişti. İki taraf da birbirini ne daha fazla ittirebiliyor ne de geri çekilmeyi kabul ediyordu. Bu durumun sonucu olarak müttefikler de Almanlara ayak uydurarak Alman mevzileri önünde siper kazma kararı alacaklardı. Savaşın ulaştığı noktada artık tek çözüm rakibi kanatlarından, yani tahkimli olmadığı yerden vurmaktı. Aisne'in doğusu ve güneydoğusunda Almanlar bulunduğu için çevirme hareketi sadece batıdan yapılabilirdi. Bu amaçla Müttefik güçleri batıya doğru yöneleceklerdi. Almanlar da aynı bakış açısına sahipti. Onlar da Müttefikleri kanattan vurmak amacıyla batıya doğru ilerleyeceklerdi. İki tarafın da aynı anda birbirlerini kanattan çevirmeye çalışması "Denize Yarış" adı verilen süreci başlatacaktı. Tarafların aynı anda birbirinin açık noktasını bulmaya çalışmaları her defasında karşı karşıya gelmeleriyle sonuçlanacak ve birbirleri karşısında siper kazarak Kuzey Denizi'ne doğru ilerleyeceklerdi. Yapılan muharebelerin tamamı sonuçsuz kalacak ve Ekim ortasında gelindiğinde, İsviçre sınırından Kuzey Denizi'ne kadar (Belçika, Nieuport) 800 kilometrelik bir alan aralıksız bir şekilde siper hatlarıyla kapatılacaktı.¹⁶⁹

Aisne Muharebesi'nden sonraki kabullenme bir ay kadar sonra yerini artık somut, inkar edilemez bir gerçeğe bırakacaktı. Manevra Savaşı tamamen sona ermişti. Artık savaşa devam etmenin tek yolu düşmana cepheden saldırmaktı ve taraflar savaş alanının tamamını tahkimli mevzilere dönüştürerek bu saldırılara en iyi surette karşı koyabilecek şekilde hazırlanmışlardı. Bu durum da muharebeleri açık arazide gerçekleşen açılış muharebelerinden çok da çetrefilli hale getirmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı'nın açılış muharebeleri tarafların Balkan ve Rus-Japon Savaşlarından gerekli olan dersleri çıkartmakta sınıfta kaldıklarının açık bir göstergesiydi. Liège Muharebesi'nde tahkimli mevzilere yapılan süngü hücumları, Mons Muharebesi'nin başında uygulamaya konan tören nizamları Almanların bu savaşlarda yapılan gözlemleri dikkate almadıklarının ispatı niteliğindedir. Fransızların içine düştüğü durum ise Almanlardan daha kötüydü. Ateş gücüne Almanlar kadar yatırım yapmadıkları için Almanlardan daha zor bir durumda kalmışlardı. İngilizler ise savaşa dahil oldukları anda kendilerini savunmada buldukları için savaşın ilk safhasında ateş gücüne olabildiğince ağırlık vererek iyi bir

¹⁶⁹ Keegan, *The First World War*, s. 126-128, Gilbert, *a. g. e.*, 180.

performans göstermiş olsalar da ilerleyen safhalarda (özellikle Ypres Muharebesi'nde) onlar da nafile taarruzlara kalkarak kayıp verme konusunda Fransızlarla Almanları yakalayacaklardı.

2.1.2 Manevra Savaşının Tamamen Sona Ermesi ve Siper Savaşının Başlangıcı

Birinci Ypres Muharebesi (20 Ekim-22 Kasım) Denize Yarış'ın son safhasında gerçekleşmiştir. Muharebe hareket savaşıyla başlamış, siper savaşıyla sona ermiştir. İngilizlerin 13 Ekim'de başlattıkları Alman kanadını çevirme manevrası, 20 Ekim'de enerjilerinin tükenmesi sonucunda kuzey Belçika'daki Ypres'de sona ermişti. İngilizlerin işgal ettikleri bölge ile deniz arasında son bir çevirme harekâtına izin veren bir açıklık kalmıştı. Almanlar bu fırsatı kaçırmayarak İngilizler tükendiği anda denize paralel bir taarruz başlatacaklardı.¹⁷⁰ Almanlar, bu muharebede de Marne Muharebesi'nde uyguladıkları taktiklerin aynısını uygulayacaklardı. Marne Muharebesi'nde Almanların nefesleri tükenmek üzere olduğu için savaşı bu noktaya getiren taktik sorunlar gerektiği gibi anlaşılamamıştı. Bundan dolayı Ypres'de aynı uygulamaları tekrar ederek farklı sonuçlara ulaşmayı umacaklardı.

Almanlar bu muharebede, daha önce hiç çatışmaya girmemiş ve modern savaşın etkisinden habersiz gençlerden oluşan dört taze kolorduyu muharebeye sürecekti. Alman taarruzları, önceki muharebelerde olduğu gibi dirsek dirseğe, sık avcı hatlarıyla gerçekleşmişti. Savaş yorgunu olmayan Alman gençlerinin süngü hücumları zaman zaman başarıya ulaşırsa da yoğun ateş altında gerçekleşen bu hücumlar askerlerin tüm enerjisini emiyor ve savunmacılara birkaç yüz metre geriye çekilerek yeni bir siper hattı oluşturmaları imkânını veriyordu. Bu durum da belirgin bir sonuç alınmasının kronik olarak önüne geçmekte ve operasyonun başarıya ulaşma ihtimalini her geçen gün azaltmaktaydı.¹⁷¹

Uzun bir süre sonuç alınamaması üzerine Kayser II. Wilhelm duruma el koyarak, imparatorluk muhafızlarıyla birlikte savaş alanına gelecekti. Seçme askerlerden oluşan bu birlik,¹¹ Kasım'da muharebeye girmişti. Muhafızlardan oluşan tümen (Winckler Tümeni), önceki pek çok çatışmada olduğu gibi yetersiz ateş

¹⁷⁰ Jack Sheldon ve Nigel Cave, **Ypres 1914: Langemarck**, Barnsley, Pen and Sword, 2014, s. 17-18, Keegan, **The First World War**, s. 131-132.

¹⁷¹ Bruce Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, Santa Barbara, Preager, 1995, s. 5-7.

gücüyle desteklenen, dirsek dirseğe avcı nizamıyla İngilizlerin tahkimli mevzilerine doğru ilerlemişlerdi. Görüş kesen hiçbir engelin olmadığı bir arazide gerçekleştirilen bu taarruz, İngilizlere mükemmel bir ateş sahası sunmaktaydı. Düşman mevzilerine yaklaştıkça İngilizlerin açtığı tüfek, makineli tüfek ve topçu ateşi, avcı hattında gedikler açmış ancak bu boşluklar çevrelerinde süregelen katliama kayıtsızca yaklaşan askerlerle kapatılmıştı. Moral yönden standart birliklerden üstün olan Muhafız Alayları İngiliz mevzilerine ulaşmayı başarmıştı ancak avcı hattı artık sağ kalanlardan oluşan küçük gruplara dönüşmüştü. Yapılan süngü hücumuna, usta nişancı İngilizler ateşle cevap vermeye devam etmişti ve Muhafız Alaylarından geri kalanlar yakın mücadelede bertaraf edilmişlerdi.¹⁷²

Winckler Tümeni'nin hücumu Ypres Muharebesi'nin son büyük operasyonuydu. Muhafız birliğinin başarısızlığı ile Almanlar, mevcut taktikleri değiştirmeden operasyonel seviyede başarıya ulaşamayacaklarına emin olmuşlar ve yeni bir deneme yapmamışlardı. Bu tarihten itibaren Almanlar, operasyona verdikleri odağı taktiklere kaydıracaklardı.¹⁷³

Ypres Muharebesi'nden sonra birkaç küçük operasyon haricinde Batı Cephesi'nde bir hareketlilik görülmeyecekti.

2.1.3 Siper Savaşının Kabullenilmesi, Uyum ve Çözüm Sürecinin Başlaması

Ypres Muharebesi'nden hemen sonra çözüm arayışlarına yönelik deneme-yanılma sürecinin başladığı iddia edilebilir. Temel sorunun taktiklerden kaynaklandığını fark eden ilk taraf Fransızlar olduğu için taktik açmazı çözmek üzere ilk kayda değer gelişme de sonbaharın sonlarına doğru Fransızlardan gelecekti. Savaşın ilerleyen safhalarında adı sıkça duyulacak olan Fransız Generali Philippe Pétain, Japonların ilk kez Port Arthur'da denedikleri, rakibin derinliğini vurarak sınırlı bir toprak parçasını izole hale getirip zapt etme girişiminin farklı bir versiyonunu Ypres Muharebesi'nden hemen sonra başarıyla uygulayacak ve irili-ufaklı birkaç zafere imza atacaktı. Daha sonra “metodik savaş” (*battle conduite*) olarak anılacak bu yöntem sınırlı bir alanı zapt etme üzerine kuruluydu. Pétain'in

¹⁷² Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 10-11. Ypres Muharebesi'nde dikenli teller henüz daha savaşa dahil olmamıştı. Vuruş saatinde hücumu yavaşlatacak hiçbir engel yoktu. (Keegan, **The First World War**, s. 132)

¹⁷³ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 12.

yönteminde piyade, kanatları koruyacak olanlar ve ilk hat siperine saldıracak olanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktaydı. Yapılacak olan taarruzlar zaman çizelgesine katı bir uyum ve itinalı pozisyonlama gerektiriyordu. Topçu önce ön hat siperini bombalayacak, piyadenin taarruza kalkmasıyla birlikte bombardımanı geri hatta taşıyarak, piyadenin hedefi olan bölgeyi elinden geldiğince izole hale getirecekti. Ardından piyade hedef bölgeyi ele geçirecek ve daha fazla ilerlemeyerek işgal ettikleri mevzileri düşman karşı-taarruzuna hazırlayacaklardı.¹⁷⁴

Pétain'in yöntemi sıg bir derinlik anlayışı üzerine kuruluydu. Sadece hedef bölgenin çevresindeki unsurları felç ederek küçük bir alana sağlıklı bir taarruz yapılmasını ön görüyordu. Düşmanın ihtiyatlarını kullanmasının önüne geçmiyor, komuta-kontrol ve lojistik sistemine darbe vurmuyordu. Bu açıdan bu yöntemle sadece küçük bir bölge ele geçirilebilirdi.¹⁷⁵ Hat yarılabilir ve haliyle siper savaşı paradoksunun üstesinden gelinemezdi. Ancak Pétain uygulamaya koyduğu bu yöntemle topçunun taktik önemini bir adım öteye taşımıştı ve savaşın ilerleyen yıllarında tüm taraflar operasyonlarında giderek artan oranda topçularıyla düşmanın derinliğini hedef alacaklardı.

Pétain'in fikirlerinin işe yarayabilmesi için mevcut doktrinlerin tamamen terk edilerek yeni bir anlayışın benimsenmesi şarttı (1914'teki metodik savaş uygulamaları deneysel boyuttaydı ve savaşın gidişatına etki etmekten ziyade yöntemin işe yararlığını ispatlama amacı gütmekteydi). Ateş gücü, anlayışın kalbinde yatan temel unsurdu. Topçu güçlü bir bombardımanla taarruz eden piyadeye yol açacaktı. Zamanlama çok önemli olduğu için operasyonun en ince detayına kadar planlanması şarttı. Taarruz pek çok noktada aynı anda başlatılmalıydı. Bunun sayesinde düşman ihtiyatlarını tek bir noktaya odaklayamayacak ve bazı noktalarda kaçınılmaz olarak sayıca az olacaklardı.¹⁷⁶

Bu doktrin kontrolsüz hızın yerini limitli hedeflere ve zaman çizelgelerine bırakmıştı. Metodik savaş, muharebenin tamamen merkezden kontrol edilmesini emretmekte ve düşük rütbeli subaylara verilen inisiyatif en az seviyeye indirmekteydi. Hedef bölgenin kesin sınırlarla çizilmiş olması ve hedefe ulaşıktan sonra daha fazla ilerlenmesini yasaklanmış olması başarılı bir yarmayı veya yarma

¹⁷⁴ Maher, a. g. e., 19.

¹⁷⁵ A.e., 19-20.

¹⁷⁶ A. e., 20.

başarılsa bile düşman hattının gerisine akarak başarıyı genişletmeyi zorlaştırmaktaydı.¹⁷⁷ Birlikler, önlerinde hiçbir Alman birliği kalmamış olsa dahi topçunun ön hatta yaklaştırılmasını ve yeni hedefin belirlenmesini beklemek zorundalardı. Bu aynı zamanda Alman karşı-taarruzunu da oturup beklemek anlamına geliyordu.

Fransızlar, katî bir sonuç vaat etmemesinden dolayı başta bu anlayışı topyekûn benimsemeseler de bu taktiğin gerektirdiği doktrine adapte olacaktı (sonuç itibariyle diğer yaklaşımlar da benzer temellere dayalıydı). Metodik savaş yöntemine 1918'e kadar gerekli görülen yerlerde başvurulmuş ve diğer doktrinlerle birlikte kullanılmıştı. 1918'de ise Fransızların savaş boyunca siper savaşı paradoksuna nihai bir çözüm bulamamaları sebebiyle operasyonlarda sadece bu yöntem kullanılmıştı.¹⁷⁸

Alman ve İngiliz Ordularında 1914 tamamlanmadan Fransız Ordusu'ndakine benzer somut bir doktrin ortaya atılmamış olsa da onlardaki değişim de gayet belirgindi. İhtiyatlı olmak temel ilke haline gelmişti. Ağustos ayında tüm taraflarda mevcut olan (yeterli) topçu desteği beklenmeden tahkimli mevzilere saldırma anlayışı sonbahar sonunda tamamen terk edilmişti.¹⁷⁹

1914'teki savunma doktrinleri ise sonraki yıllara oranla primitifti. Mevzilerin savunma kıymeti düşüktü ve savunmanın ana yükünü taktiklerden ziyade silahlar taşımaktaydı. 1914 siper hatlarının derinliği oldukça sığdı ve güçlerin büyük çoğunluğu ilk siper hattına yığılmışlardı.¹⁸⁰ Bu durum, yoğun topçu bombardımanlarında kayıpların yüksek ve düşman hücumunu durdurmakla sorumlu birliklerinin büyük çoğunluğunun felç olmasını kaçınılmaz hale getirecekti. Zamanla mevzilerin derinliği artacaktı ve bu artışa doğru orantılı bir şekilde savunma kabiliyetleri de gelişecekti.

1914'teki savunma anlayışındaki yegane değişim ise direniş merkezlerinin siperlerle birbirine bağlanması olmuştu. Bu şekilde manevranın yarattığı arkadan çevrilme tehlikesinin tamamen önüne geçilmişti. Bu yaklaşım zayıf noktaları tamamen yok etmese de (800 kilometrelik siper hattının her yeri aynı güçle

¹⁷⁷ Porch, a. g. e., 215.

¹⁷⁸ Savaşın sonra da metodik savaş anlayışı Fransız Ordusu'nda geçerliliğini koruyacaktı ve II. Dünya Savaşı'na bu anlayışla gireceklerdi.

¹⁷⁹ Pascal Lucas, **The Evolution of Tactical Ideas in France and Germany During the War of 1914-1918**, Paris, 1925, s. 35.

¹⁸⁰ Maher, a. g. e., 17.

savunulamazdı) taarruzları savunmanın en güçlü olduğu nokta olan ön cepheye kanallandırmaktaydı.¹⁸¹

Modern savunma doktrinlerinin 1914 sonunda emekleme aşamasında olmasına rağmen savunmanın merkeze alınması ve siper savaşına geçilmesi, 1914'te görülen en köklü doktriner değişimdi. Nitekim savaşın taktik seviyedeki icrası tamamen değişmişti. Siper Savaşının tarafların izlediği bir yoldan ziyade başlarına gelen bir durum gibi görünmesi bu gerçeği perdeliyor olsa da çukurlara dayalı bir muharebe tipine tamamen tarafların tercihi sonucunda geçilmişti. Keza taraflar çukur kazmayı reddederek, Marne Savaşı'nda olduğu gibi toprak seviyesinin üzerinde kalarak muharebeye devam etmeyi seçebiliyorlardı. Ancak böyle bir tercihte bulunan bir tarafın savaş alanında varlık gösterme şansı yoktu. Bundan dolayı arzu edilmiyor olsa da taraflar kendi rızalarıyla siperlere dayalı bir doktrini benimsemişlerdi.

Bu açıdan 1914 sonuna gelindiğinde Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan doktriner değişim sürecinin önemli bir kısmının tamamlandığı iddia edilebilir. Savaştan önceki önyargılar tamamen yıkılmıştı. Taarruz kültürü tamamen ölmemiş olsa bile artık kimse saldırının kat'i üstünlüğünü savunmuyordu. Ateş gücüne kayıtsız kalınarak yanlış bir yol izlendiği kabul edilmiş, savaştan önce küçümsemenin siperler savaşın merkezine yerleşmişti. Yanlışın kabulü doktriner değişim önünde atılan en önemli adımlardan biriydi. Sorun ise siper savaşının, savaşın neticelenmesine yönelik hiçbir çözüm üretememesi ve çözüm konusunda kimsenin net bir fikri olmamasıydı. Bundan dolayı yolun geri kalan yarısı dört yıl içinde gayet kanlı bir şekilde aşılacaktı.

2.2 1915 Yılındaki Gelişmeler

1915 yılında, Alman hatlarını yarmak için yeni yöntemler denemeye en çok yoğunlaşan taraf Fransızlar olmuştu. İngilizler yetersiz kaynak ve kapasiteden dolayı büyük ölçüde Fransızlara uyum sağlamaya çalışmışlardı. Almanlar ise güçlerinin büyük kısmını Doğu Cephesi'ne ayıracak ve Batı Cephesi'nde güçlerini ekonomik

¹⁸¹ Lucas, a. g. e., 39, 45.

seviyede kullanarak topyekün bir saldırı düzenlemeyeceklerdi.¹⁸² Topçu, 1915 muharebelerinde en çok ön plana çıkan unsur olacaktı.

1915 yılı, tarafların doktriner değişim amacıyla sistemli bir şekilde ders çıkartmaya başladıkları bir dönem olacaktı. Fransızlarla Almanların taarruz taktikleri geliştirmeye yönelik ders çıkartma süreci yöntem itibariyle birbirinden farklılık arz etmekteydi. Fransızlar, cepheden gelen fikir ve görüşlere ağırlık vermişler ve öğrenilen her yeni bilgiyi bir sonraki muharebede uygulamışlardı. Almanlar da cepheden gelen görüşlere kulak tıkamamışlar ve düzenli olarak bilgi toplamışlardı. Ancak Almanlar, bu bilgileri hemen doktrine dönüştürüp uygulamaya koymak yerine deneysel birlikler kurarak testlere tabi tutmuşlardı. Bu testlerin bir kısmı Batı Cephesi'nde, bir kısmı Doğu Cephesi'nde, bir kısmı da cephe gerisinde icra edilmişti. Bu tutumların sonucu olarak, Almanlar, savunma sistemlerini büyük ölçüde Fransızların saldırı taktiklerine paralel şekilde geliştirip yapılan taarruzların kolayca üstesinden gelirken (İngilizlerin Somme taarruzu haricinde ani bir şok yaşamayacaklardı), Müttefikler, Almanların geliştirdikleri taktikler hakkında sağlıklı bilgi edinemeyecekler ve 1918'de hücum taktikleri uygulamaya konduğunda gafil avlanacaklardı.¹⁸³

2.2.1 Fransa

1915 ile birlikte Fransız yüksek komuta kademesi bir bilgi toplama dönemi başlatmıştı. Gerek yüksek, gerekse düşük rütbeli subaylar genelkurmayla düzenli olarak raporlar vermişlerdi. Bu yöntemle alınan kararların sahadaki etkileri takip edilmiş ve sahadaki subayların fikir ve önerileri, yöntemlerin modifikasyonunda kritik rol oynamıştı. Genelkurmay, çıkartılan dersleri bir araya getirerek doktrine dönüştürmüştü.¹⁸⁴

Fransızlar, saldırıya yönelik heveslerine rağmen ekipman yönünden siper savaşı şartlarını sağlayamıyorlardı ve önlerinde aşmaları gereken ciddi bir yol vardı.

¹⁸² Maher, a. g. e., 18.

¹⁸³ Bu durumun sebeplerinden biri, Almanların çözümü piyadede ararken Müttefiklerin ateş gücünde aramasıydı. Piyade taktikleri küçük ölçekli denemeler ve gizlice geliştirilebilirdi. Ancak topçu taktiklerini geliştirmenin yegane yolu düşman üzerinde yarattığı etkiyi gözlemlemektir. Topçunun yarattığı yıkım cephe gerisinde test edilebilir olsa da birliklerin davranış tarzı üzerinde olan etkisi ölçülemezdi.

¹⁸⁴ Jonathan Krause, **Early Trench Tactics in the French Army: The Second Battle of Artois, May-June 1915**, Farnham, Ashgate, 2013, s. 23-24. Krause, Cepheden sorumlu General Foch'un her gün genelkurmayı telefonla arayarak (bazen günde birden fazla) rapor verdiğini belirtmektedir. (A. e., 23)

Fransızlar, savaş öncesinde doktrinlerini 75 milimetrelik standart sahra topları üzerine bina etmelerinden dolayı ellerindeki ağır top sayısı azdı ve 75 milimetrelik toplar tahkimli mevzilere saldırmak için gerekli olan ateşi üretmekten çok uzaklardı. Top eksikliklerinin yanı sıra, havan topu, dikenli tel ve el bombası gibi siper savaşının temel ekipmanlarından da yoksunlardı. Almanların bu ekipmanlara sahip olması (her ne kadar onlarda da yeterli sayıda olmasa da), onları yeni tip muharebede bir sıfır öne geçirmektedir. Fransız Ordusu'ndaki siper savaşı ekipmanı sıkıntısı her ne kadar 1915 sonuna doğru büyük ölçüde çözülecek olsa da (ilk havanları Nisan'da kullanıma girmişti) 1915 başında bu durum ciddi bir sorunu teşkil ediyordu.¹⁸⁵

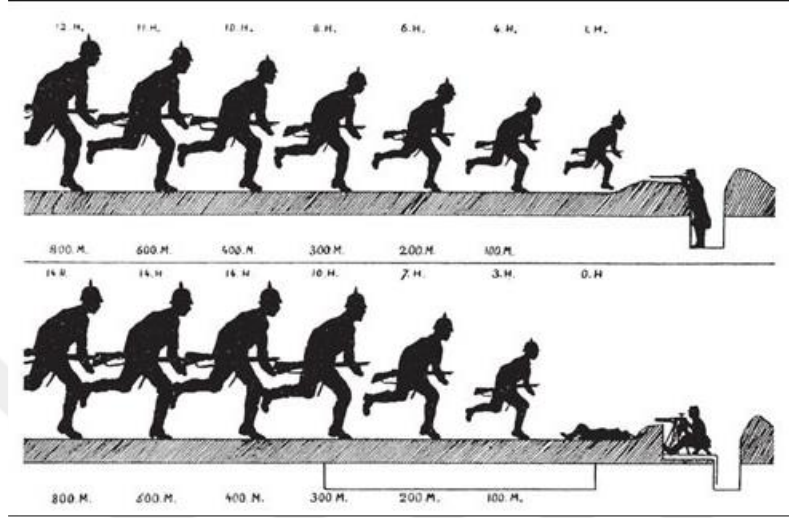
1915'te tüm taraflar rakibin taktik derinliğini etkili bir şekilde vurmadan düşman bölgesine nüfuz edemeyeceklerini anlamışlardı. Fransızlar ellerindeki top sayısının yetersizliğinden dolayı Alman hattının tüm derinliğini vuracak kabiliyette değildi. Ağır top ve havan eksikliği de bombardıman süresini uzatarak sürpriz etkisini yok etmekteydi. Piyade de düşman siperlerine ulaştığında düşman üzerinde üstünlük sağlayacak bir ekipmana (ve eğitime) sahip değildi. 1915'in ilk yarısındaki piyadenin, 1914'teki piyadeden tek farkı ucuna süngü takılmış tüfeğin yanı sıra siperlerde hazırladıkları ilkel el bombalarına sahip olmalarıydı (o da herkeste yoktu). Bu sebepten ötürü ister istemez Pétain'in metodik savaş anlayışının dışına çıkamayacaklardı. Fransızlar ellerindeki güçle sistematik bir şekilde küçük bir alanı temizlemekten öteye gidemezlerdi.¹⁸⁶ Bu yaklaşım da 1915'in ilk yarısındaki operasyonlarda hattı yarma ihtimalini neredeyse imkansız kılmaktaydı.

Birinci Champagne Muharebesi'ndeki Perthes Operasyonu, 1915 başlarında uygulamaya konan güzel bir metodik savaş örneğidir. Bu muharebe, 100 topla desteklenen iki kolordu tarafından üç kilometre genişliğinde bir alanda icra edilmiştir. Saldırı hattının bu kadar dar olmasının sebebi eldeki top sayısının azlığıydı (Almanların 1918'deki taarruzlarında sadece bir tümen üç kilometrelik bir alandan sorumlu olacaktı). İlk dalga, başarıyla ilk hedefleri ele geçirerek üç kilometrelik bir nüfuz sağlanmıştı. Tüm başarı bununla sınırlı olacaktı. Topçunun zamanında ön hatta getirilememesi (bu işlem çok zordu) taarruzun çok kritik bir zamanda durmasına yol açmaktaydı. Operasyon alanının darlığı Almanların tüm

¹⁸⁵ Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 118-119, Porch, **a. g. e.**, 215, Bruce Gudmundsson, "The French Artillery in the First World War", **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, s. 73.

¹⁸⁶ Maher, **a. g. e.**, 20-21, Saunders, **Weapons of the Trench War**, s. 12-14.

güçlerini nüfuz alanına yönlendirmelerini sağlamış ve kolayca yeni bir hat oluşturulmuştu. Fransız topçusunun Alman topçusunu susturmaktaki başarısızlığı (az sayıda, kısa menzilli toplarla bunu başarmak mümkün değildi), Almanların son derece güçlü bir karşı-taarruzla cevap vermelerine yol açacaktı. Bu operasyondan sonra Fransız Genelkurmayı saldırı taktiklerini tekrardan gözden geçireceklerdi.¹⁸⁷

Resim 1: Fransızların hiçbir hazırlık yapılmadan ve özel eğitilmiş birlik kullanmadan bir mevziye saldırılması durumunda neler olacağını gösteren çizim. Sadece tüfekli askerlerin savunduğu bir mevziye saldıran askerlerin çok azı ulaşabilirken makineli tüfekle savunulan bir mevziye hiçbir asker ulaşamıyor. Çizim *Sur le Vif* dergisinin Ocak 1915 sayısında yayınlanmıştır.¹⁸⁸

2.2.1.1 Fransız *Siper Temizleyicileri*: Zamanının Öncesinde Bir Taktik Denemesi

Bir sonraki deneme Mayıs ayındaki Artois Operasyonu'nda yapılacaktı. Bu operasyonda Pétain'in sınırlı hedeflere dayalı konseptinden uzaklaşılacaktı. Operasyonun amacı, piyadenin düşmanın yeni bir hat kurmasına ve karşı-taarruz düzenlemesine imkân vermeden düşmanın derinliğine ilerlemesi ve operasyon alanı dahilindeki savunma mevzilerinin tamamını ele geçirmesi üzerine kuruluydu.

¹⁸⁷ Maher, a. g. e., 21.

¹⁸⁸ Stephen Bull, *German Assault Troops of the First World War: Stosstrupptaktik, The First Stormtroopers*, Stroud, Spellmount, 2007, s. 177.

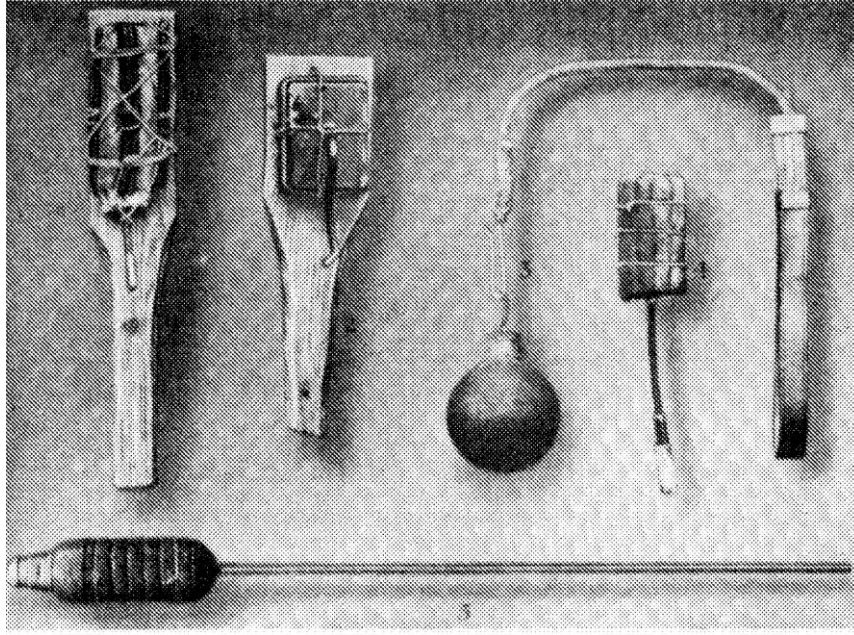
Champagne Muharebesi'nde, savaş alanının dar tutulmasının Almanların açtığı yan ateşinin etkisinin oldukça yüksek olduğu ortaya çıkmıştı. Genelkurmay, yan ateşinin tahrip gücünü azaltmak amacıyla taarruz hattını olabildiğince geniş tutacaktı ve kanattaki birliklerin görevi, yarma yapan unsurları korumak olacaktı. Bu muharebede topçu, Alman topçusu dahil olmak üzere tüm alanı bombalayacak (bu Perthes Muharebesi'nden çıkartılan bir dersti), piyadenin taarruza kalkmasıyla birlikte de baraj ateşi sistemine geçecekti. Her tümen 1000 ila 1800 metre genişliğinde bir alandan sorumlu olduğu için (operasyon toplamda 25 kilometre genişliğinde bir alanı kapsamaktaydı, bunun 15 kilometresi Fransız, 10 kilometresi İngiliz sorumluluğundaydı) birliklerin birkaç gün aralıksız sürecek bir harekâta kayda değer bir darbe almayacakları düşünülmüştü.¹⁸⁹

İkinci Artois Muharebesi'nin en önemli özelliklerinden biri ilk kez bu muharebede süngü hücumlarının yanı sıra yeni bir hücum yönteminin denenecek olmasıydı. Bu muharebede, "Siper Temizleyicileri" (*nettoyeurs de tranchée*) adı verilen özel bir birlik kullanılacaktı. Bu askerler tahkimli mevzileri ele geçirmek üzerine özel eğitim almışlardı ve ekipmanları da standart piyadeden farklıydı. Bu askerler tabancalar, bıçaklar ve el bombaları (fitilli ilkel bomba) ile donatılmışlardı.¹⁹⁰ Fransızlar, bu yöntem ile birlikte piyade hücumuna ateşli silahları dahil ederek yakın dövüşte süngünün tekeline kırıyorlardı.¹⁹¹

¹⁸⁹ A. e., 22, Porch, a. g. e., 25, 31.

¹⁹⁰ Krause, a. g. e., 31-32.

¹⁹¹ Buna rağmen bıçaklardan da vazgeçememişlerdi. Bıçaklar, özellikle ilginç teknikleriyle kolonilerden toplanan askerlerin favorisiydi. Bu askerlerin, tek vuruşta öldüren hamleler bilmeleri bıçağı hala etkili bir silah kılmaktaydı. Kolonial askerlerin bıçak kullanmadaki ustalığı, sessizliğe dayanan yeni taktiklere ve hareket tarzlarına ilham kaynağı olacaktı. (Frederick P. Todd, "The Knife and Club in Trench Warfare, 1914-1918", **The Journal of American Military History Foundation**, Vol. 2, No. 3 (Autumn, 1938), s. 144-147)

Resim 2: Fransızların 1915'te kullandıkları ilkel el bombaları.¹⁹²

Siper Temizleyicileri, yepyeni bir doktrinin parçası olarak, sadece belli alanlarda kullanılacaklardı. Standart askerler önce zayıf noktalardan hattı yarıp, direniş merkezlerini pas geçerek ilerleyebildikleri kadar ilerleyeceklerdi. *Siper Temizleyicileri* ise ikinci dalga olarak hücumla geçecek ve direniş merkezlerini zapt ederek hedef bölgenin işgalini tamamlayacaklardı. Muharebeden sonra bu doktrinin analizini yapan Fransız Yüzbaşı André Laffargue (kendisi muharebeye bizzat katılarak bacağından yaralanmış ve nekahat döneminde *Günümüz Savaşlarında Taarruz üzerine Çalışma/Étude sur l'attaque dans la période actuelle de la guerre*, (İngilizce'ye *Siper Savaşı'nda Taarruz* adıyla çevrilmiştir) isimli bir kitap yazarak muharebenin ve uygulanan taktiklerin analizini yapmıştır), bu yöntemin direniş merkezlerinin mukavemetini yok ettiğini ve kuşatılan direniş merkezlerinin “zararsız adacıklara” dönüştüğünü kaydetmişti.¹⁹³ *Siper Temizleyicilerine* mühendis birlikleri eşlik edecekti. Mühendisler, taşıdıkları bombalarla ve makineli tüfeklerle önce hücumla destek verecekler, mevzi zapt edildikten sonra da bölgeyi karşı taarruza hazır hale getireceklerdi (bu amaçla aletlerinin yanı sıra yanlarında dikenli tel de getiriyorlardı).¹⁹⁴

¹⁹² Saunders, **Weapons of the Trench War**, s. 15.

¹⁹³ André Laffargue, **The Attack in Trench Warfare**, New York, D. Van Nostrand Company, 1917, s. 12.

¹⁹⁴ Krause, a. g. e., 31-32.

Bu taktik doğaçlama olarak ortaya konmamış, Artois Muharebesi'ne özel olarak hazırlanan yönetmelikle (*But et conditions d'une action offensive d'ensemble, Genel Taarruz Eylemi Hedef ve Koşulları*), resmi bir doktrin olarak uygulamaya konulmuştu.¹⁹⁵ Bu doktrin, (Alman hücum taktiklerinin aksine) organizasyon yapısında herhangi bir değişiklik teşkil etmemektedir. Taarruzlar hala kitlesel hareket üzerine kuruluydu.

Bu doktrin, Pétain'in metodik savaş anlayışına tezatlık oluşturmaktaydı. Bu anlayışın savunucularından olan Laffargue, taarruzun limitsiz olması gerektiğini ve kademeli savunma hattının ard arda gerçekleştirilen taarruzlarla aşılamayacağını, tüm hedeflerin tek seferde alınmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Laffargue, muharebenin ilk günü (9 Mayıs) yakalanan başarının, bu yaklaşımın sağlaması olduğunun altını çizmiştir.¹⁹⁶ Laffargue'ın, Artois Muharebesi'nde uygulanan hücum taktiklerinin niteliği yalın bir şekilde tanımlayan ifadesi, metodik savaşla Artois Muharebesi'nde uygulanan (ve hiçbir zaman bir isim konmayan) yaklaşım arasındaki farkı açıkça ortaya koymaktadır.¹⁹⁷

Fransızların yeni saldırı yöntemi, topçu ateşinin güçlü olduğu yerlerde başarılı olacak, zayıf kaldığı yerlerde ise başarısızlığa uğrayacaktı. Operasyon, 9 Mayıs günü dört saatlik topçu bombardımanının ardından başlamış ve kısa süren bombardımanın yarattığı şokun etkisiyle açılış taarruzu çok etkili olmuş, hatta bir tümen (77. Tümen), bir saat içinde dört kilometre kadar ilerlemişti. 77. Tümen ilk günün sonunda Alman birinci ve ikinci hatlarını zapt etmişlerdi. Ancak hareket bölgesinin diğer bölgelerinde bu boyutta bir ilerleyişin sağlanamaması, yapılan nüfuzun dar bir alanda sıkışıp kalmasına neden olacaktı. Ortaya çıkan dar cep, Alman yan ateşi ve topçu ateşinin çok yıkıcı olmasına sebep olarak, ihtiyatların çatışma bölgesine zamanında ulaşmasına mani olmuştu ve bu üç öge Alman karşı-taarruzunun başarıya ulaşmasını

¹⁹⁵ Krause, a. g. e., 23-24.

¹⁹⁶ Laffargue, a. g. e., 1-2. Laffargue'ın 1916'da yayınladığı bu kitap aynı yıl Almanlar tarafından ele geçirilmiştir. Bazı tarihçiler Almanların hücum taktiklerini bu kitap üzerine bina ettiklerini iddia etseler de bu iddia büyük ihtimalle yanlıştır. Almanlar, İkinci Artois Muharebesi'nin yapıldığı tarihte deneylerini icra etmekteydiler ve 1915 sona ererken hücum taktikleri büyük ölçüde şekillenmiş durumdaydı. Kitabın yayımlandığı tarihte deneysel birliklerin (*Sturmabteilung*) organizasyonu, uygulamaları ve ekipmanı, Artois Muharebesi'ndeki siper temizleyicilerinden çok daha farklıydı. Taktiklerdeki birkaç ortak nokta (tüm hedeflerin bir günde ele geçirilmesi ve hücumun yoğun ateş gücüyle desteklenmesi gibi) haricinde başka bir benzerlik yoktu.

¹⁹⁷ Komik bir şekilde Laffargue'ın bahsettiği, 9 Mayıs'ta taktiğin işe yararlığını ispatlayan birlikler Pétain'in komuta ettiği kolorduya bağlılardı.

oldukça kolaylaştırmıştı. Alman karşı-taarruzu ile birlikte 77. Tümen ağır kayıplarla Alman ikinci hattından atılarak birinci hatta gönderileceklerdi.¹⁹⁸

Fransızların ikinci Alman hattını tutmadaki başarısızlıkları Fransız hücum taktiklerine gölge düşürerek metodik savaşa verilen ehemmiyeti arttıracaktı. Her noktada aynı başarının sağlanamaması, başarıya ulaşan birliklerin kendilerini çok kötü bir pozisyonda bulmalarında yol açmıştı. 77. Tümen'in çatışmalarda verdiği kayıplar Fransız Ordusu'nun en iyi askerleriydi ve tümen komutanı dahi karşı taarruz esnasında ölmüştü. Bu durum da doğal olarak birliklerin "ilerleyebildikleri kadar ilerlemelerine" dayalı bir konseptin sorgulanmasına yol açacaktı. Metodik savaş ise yavaş ama emin bir ilerleyiş vaat etmekteydi. Buna karşın, nihai başarısızlığa rağmen 9 Mayıs günü önemli bir taktik başarı sağlanmıştı ve bu başarı, sonbaharda yapılacak olan İkinci Champagne ve Üçüncü Artois Muharebelerinde bu taktiklere bir şans daha verilmesini sağlayacaktı.¹⁹⁹

İkinci Artois Muharebesi'nin ilk günkü başarısı, Almanların güçlerinin büyük çoğunluğunu ilk hatta yığmalarından kaynaklanmıştı. 1915 başındaki Alman siper savaşı doktrini, savaşın ilk hatta kazanılacağı yönündeydi. Bu yaklaşım doğrultusunda savunma hattındaki birliklerin en önde mevzilenmelerinin yanı sıra bu askerlere hattı olabildiğince uzun süre tutmaları emredilmişti.²⁰⁰ İlk hattaki asker sayısının fazla olması ve esneklikten yoksunluk, hazırlık bombardımanının ve şokun etkisini arttırmıştı. Bu durum ilk hattın kolayca yarılmasını sağlamış ve ilk hat yarıldıktan sonra ilerleyen birliklerin karşılırlarına kayda değer bir unsur çıkmamıştı. Almanlar, bu yanlışlarından ders çıkartarak birliklerini daha geniş bir alana yayacaklar ve Müttefik topçusu menzili dışında bir geri çekilme hattı oluşturacaklardı (ancak mevzinin ne pahasına olursa olsun tutulması anlayışı 1915'te terk edilmeyecekti).²⁰¹ Bu yaklaşım Müttefiklerin potansiyel nüfuz derinliğini

¹⁹⁸ Krause, a. g. e., 70, 90, Maher, a. g. e., 22-23, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 159-160, Peter Hart, **The Great War: A Combat History of the First World War**, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 154.

¹⁹⁹ Krause, a. g. e., 82, 92, 109, 158.

²⁰⁰ Bu yaklaşımın sebeplerinden biri toprak kazanmanın veya kaybetmemenin propaganda malzemesi olarak kullanılmasıydı. Bundan dolayı taraflar zor yoldan kazandıkları toprağı kaybetmemek için ellerinden geleni yapıyorlardı. (Lupfer, a. g. e., 3)

²⁰¹ Aslen savunma derinliğin arttırmanın faydasını ilk olarak Fransızlardan görmüşlerdi ve kendi hatlarını Fransız hatlarına bakarak tadil etmişlerdi.

kısaltacaktı ve 1915'in diğer muharebelerinde de bu sorunun üstesinden gelemeyeceklerdi.²⁰²

İlk günkü başarı tüm muharebe boyunca Fransızların ulaşabileceği en uzak nokta olacaktı (Vimy Tepesi). İlk şok atlatıldıktan sonra Alman savunması kendini toparlayacak ve devam eden günlerde Fransızların kayda değer bir başarıları olmayacaktı. Beş hafta kadar sonra (16 Haziran) yeni bir genel taarruz düzenlenecekti ama Almanlar bu sefer hazırlardı. Bu sefer taarruz, üç gün boyunca aralıksız süren bir hazırlık bombardımanı ile başlamıştı. Bombardıman ilk günden çok daha ağır olmasına rağmen (sadece 16 Haziranda 9 Mayıs'ta atılan merminin iki katını atmışlardı), Almanlar, 9 Mayıs'ta derslerini aldıklarından bombardımanın ve haliyle taarruzun etkisi bu güne oranla çok daha düşük olmuş ve yeni hücum taktikleri umulan sonucu vermemişti. Bu sefer ilerlemeler 300-400 metreyi geçemeyecekti. Bazı birlikler Alman ilk hattını zapt etmeyi başarmışlar ama daha ileriye gitmeyi becerememişlerdi. Verilen kayıplar da 9 Mayıs'a göre çok daha fazla olacaktı. Sonuçsuz taarruzlarda iki gün daha ısrar edilecek ve operasyon, 18 Haziran'da Foch tarafından durdurulacaktı.²⁰³

İkinci Artois Muharebesi'nden sonra küçük çaplı hedeflere dayalı metodik savaşa mı yoksa geniş çaplı operasyonlara mı ağırlık verilmesi gerektiği tartışma konusu olmuştu. Bazı subaylar metodik savaşı savunurken bazı subaylar operasyonun Alman savunmasının tüm derinliğini kapsaması gerektiğini iddia etmekteydiler. Sonuç itibarıyla, 9 Mayıs'ta 77. Tümen güçlerinin ilk iki siper hattını hiç durmadan ilerleyerek ele geçirmesini kritik bir taktik başarı olarak değerlendiren Genelkurmay Başkanı Joffre, bu tartışmada metodik savaş muhaliflerinin tarafını tutarak sonraki operasyonun birbirine bağlı sıralı hedeflere dayalı olmasına değil, Alman hattının derinliğinin tamamını kapsamasına karar vermişti. Buna karşın Joffre'un planı İkinci Artois Muharebesi'nin başında olduğu gibi düşman hattını yarıp geçmek değil, düşman hattında geniş bir alanı zapt ederek bir çatlak yaratmak ve hattın geri kalanının önemini kaybetmesine yol açmaktı. Joffre, bu yöntemin

²⁰² Maher, a. g. e., 23, 28, 32, Lucas, a. g. e., 76, Porch, a. g. e., 215, Jonathan House, **Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th Century, Tactics, Doctrine, and Organization**, Washington, U. S. Government Printing Office, 1984, s. 25.

²⁰³ Krause, a. g. e., 127, 128, 132-133, 137, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 164.

başarıya ulaşması durumunda Almanların geri çekilme kararı alacaklarını düşünüyordu. Aslen 16 Haziran taarruzundaki emirleri de bu yönde olmuştu.²⁰⁴

Fransız komuta kademesi, hareketin başarısızlığını ellerindeki materyalin eksikliğine (özellikle ağır topçu ve gaz) bağlamış ve muharebeden alınan yegane ders, ateş gücünün daha da arttırılması gerektiği olmuştu. 9 Mayıs'ta başlayan ilk genel taarruzun tıkanmasından sonra silah üretiminin (makinelî tüfek, el bombası ve uçak dahil) arttırılmasına ve hızlandırılmasına karar verilmişti. Alınan karar doğrultusunda 16 Haziran'daki ikinci genel taarruzda hazırlık bombardımanı daha uzun sürecekti (daha sonra bu yaklaşımın hatalı olduğu ortaya çıkacaktı, uzun süreli bombardıman sürpriz etkisi yok ederek ihtiyatların erkenden muharebe alanına gönderilmesine yol açıyordu).²⁰⁵ 1915'in diğer muharebelerine de bu bakış açısıyla girilecekti. Piyade taktiklerinde ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştı.

İkinci Artois Muharebesi'nden çıkartılan dersler ve Joffre'un fikirleri, 25 Eylül'de eş güdümlü olarak başlatılacak olan İkinci Champagne (Fransız) ve Üçüncü Artois (İngiliz-Fransız) Muharebelerinde uygulamaya konacaktı. Champagne taarruzu 35 kilometre genişliğinde, Artois taarruzu, 9 kilometrelik bir alanda yapılacaktı. Sadece Fransız Ordusu'nda toplamda 2000 kadar ağır top ve 3000 kadar sahra topu operasyonlara destek verecekti. Champagne taarruzu dört günlük hazırlık bombardımanı, Artois, beş günlük bombardımandan sonra başlamıştı. Uzun süreli bombardıman sürpriz etkisini tamamen yok etmişti. Hücum başladığında Alman topçusu Müttefik topçusu menzili dışındaki ikinci hatta hazır beklemekteydi. İki cephede de ilk hat alınmış olsa da ihtiyat ve topçunun zamanında öne alınamaması sonucunda daha fazla ilerlenemeyecek ve bu aşamadan sonra ateş üstünlüğü Almanlarda olacaktı. İkinci Artois Muharebesi'nde olduğu gibi, sonbahar muharebelerinde de en büyük kazanımlar ilk gün gerçekleşecekti.²⁰⁶

Müttefiklerin önceki operasyonlardan çıkarttıkları dersler tamamen sağlıklı değildi ve bunun sonucunda sonbahar taarruzlarında uzun süreli hazırlık

²⁰⁴ Krause, a. g. e., 159-162, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 159.

²⁰⁵ Krause, a. g. e., 159, 162, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 175-176, Lucas, a. g. e., 67.

²⁰⁶ Maher, a. g. e., 23-24, Lucas, a. g. e., 83, Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 190-192.

bombardımanı gibi düşman savunmasını güçlendirecek hatalı uygulamalara imza atmışlardı (1915 yılında bu uygulamanın hatalı olduğunu anlamayacaklardı). Almanlar ise savunma alanında doğru dersleri çıkartarak yapmaları gerekeni yapmışlardı. Müttefikler, bunun sonucu olarak sonbahar muharebelerinde İkinci Artois Muharebesi'nin ilk gününde sağlanan başarıya yaklaşan taktik bir gelişme gösteremeyeceklerdi.

İkinci Champagne ve Üçüncü Artois Operasyonlarının Kasım başında durdurulacak ve Fransızlar 1915'in geri kalanında genel bir operasyon düzenlemeyeceklerdi. Fransız komuta kademesinin sonbahar hareketinden çıkardığı sonuç ateş gücünün hala yetersiz olduğu ve piyadenin de sonuca ulaştıracak bir unsur olarak yetersiz kaldığıydı. Bu bakış açısının sonucu olarak da İkinci Artois Muharebesi'nde uygulamaya konan piyade taktiklerini geliştirmek yerine olabildiğince fazla ateşi düşman üzerine göndermek suretiyle imhaya odaklanacaklardı.²⁰⁷

2.2.2 İngiltere

İngilizler, ellerindeki materyal ve insan gücü eksikliklerinden dolayı kendi yöntemlerini geliştirmekten ziyade Fransızların geliştirdikleri doktrinleri, savaş öncesindeki kendi doktrinleriyle birlikte uygulamışlardı.²⁰⁸ Bağımsız operasyonları da asker sayısı, ekipman ve haliyle hareketin büyüklüğü ve süresi bakımından Fransızların yanında komik bir boyutta kalacaktı.

İngilizler, Mart ayında düzenledikleri Neuve Chapelle Operasyonu'nda Fransızlardan öğrendikleri topçu ve metodik savaş taktiklerini uygulamaya koyacaklardı. Sürpriz etkisini yakalamak amacıyla (ve mühimmat sıkıntısından dolayı) 55 dakikalık kısa ve yoğun bir bombardımandan sonra piyade dalgalar halinde saldırıya geçmişti. Harekat alanındaki Alman mevzilerinin zayıf olmasının da etkisiyle İngilizler iki kilometreye yakın bir nüfuz elde edecekler ve ilk hattı ele geçireceklerdi. Pek çok noktada kayda değer bir ilerleyiş gerçekleştirilmişti. Ancak metodik savaşın getirdiği merkezi kontrol ve inisiyatif eksikliği yarmayı tamamlayacak olan ihtiyatların on saatlik bir gecikmeden sonra savaş alanına

²⁰⁷ Doughty, **Pyrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 202, Maher, a. g. e., 24.

²⁰⁸ Shelford Bidwell ve Dominick Graham, **Fire Power: British Army Weapons and Theories of War, 1904-1945**, Barnsley, Pen and Sword, 2005, s. 70, Maher, a. g. e., 25.

ulaşmasına yol açmıştı. Almanlar, bu süre içinde ihtiyatlarını savaş alanına yetiştirmeyi başmışlardı. İngilizler, ertesi gün (11 Mart) tekrardan saldırıya geçtiklerinde sayı üstünlüklerini de kaybetmişlerdi. İngilizler, 12 Mart'taki Alman karşı-taarruzunu durdursalar da daha fazla ilerleme şansı olmadığı için operasyonu iptal edeceklerdi.²⁰⁹

İngilizler, bu muharebede Alman makineli tüfeklerini savaş dışı bırakmak için düşük kalibreli dağ toplarını, yakın mesafeden atış yapmak üzere piyade birliklerine dağıtmışlardı. Savaş alanında ilk kez denenen bu yöntem tamamen başarısız olmuştu. Dağ topları, Alman makineli tüfeklerini savaş dışı bırakamadıkları gibi Alman topçusu tarafından kolayca savaş dışı bırakılmıştı.²¹⁰

İngilizlerin bu muharebede savaş alanında denenecek bir fikri daha uygulamaya koymuşlardı. İngilizler, bu muharebenin takip hareketinde devreye sokmak için takip hareketini yapacak olan 7. Tümen bünyesinde özel bir hareketli birlik tasarlamışlardı. Bu deneysel birlik, iki dağ topu, bir süvari mangası, bir bisikletli piyade bölüğü ve bir mobil makineli tüfek bataryasından oluşmaktaydı. Yarma gerçekleştirilip takip aşamasına geçilmediği için bu birlik devreye sokulmamış ve muharebe alanındaki sınavı daha sonraya kalmıştı (hiçbir zaman muharebeye girmeyecekti).²¹¹

Temel piyade taktiklerinde ise herhangi bir yenilik yoktu. Piyade, olabildiğince ateş desteği altında, birbirini takip eden sıçramalarla düşmana doğru ilerlemekteydi. Arkadan gelen ihtiyatlar da ya zayıflamış ön hat birliklerinden taarruz görevini devralıyor ya da ön hat birlikleriyle birleşerek taarruza devam ediyorlardı.²¹²

Bir sonraki deneme 9 Mayıs'ta yapılacaktı. İngilizler, Aubers Tepesi'ne yaptıkları saldırılarda Neuve Chapelle Muharebesi'nde uyguladıkları taktiklerin aynılarını uygulayacaklardı. Hazırlık bombardımanı oldukça başarısız geçmişti. Almanlar, daha bombardıma devam ederken tarafsız bölgede hücum için toplanan

²⁰⁹ Strachan, **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005, s. 138, Jonathan Boff, **Haig's Enemy: Crown Prince Rupprecht and Germany's War on the Western Front**, Oxford, Oxford University Press, 2018, s. 61-65, Sanders Marble, "The British Artillery in World War I", **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, s. 39, Martin Samuels, "British Tactical Experiments in 1915", **British Army Review**, Vol. 105 (Dec. 1993), s. 63.

²¹⁰ A. e.

²¹¹ A. e.

²¹² J. C. Dunn, **The War the Infantry Knew 1914-1919**, London, King and Sohn, 1938, s. 159.

askerlerin üzerine ateş açmışlardı. Hücüm başladıktan sonra da hiçbir sonuç alınamamış, taarruz daha ilk etapta durdurulmuştu. Dağ topları, düşmanın derinliklerinde gizlenmiş makineli tüfek yuvalarını vurmaya hedeflediğinden (ön cephedekiler hazırlık bombardımanı esnasında vuruluyordu) ilk taarruza katılmıyorlardı. Operasyon, ilk hücumdaki başarısızlıktan sonra iptal edildiği için bu birlikler savaş hiç katılmamış ve Neuve Chapelle'deki hezimetini yaşamamışlardı.²¹³

Aubers Tepesi'ndeki başarısızlık zayıf bombardımana bağlanmıştı. İngilizler bunun üzerine 16 Mayıs'ta Festubert'te yapacakları hücum öncesinde 36 saatlik bir bombardıman planlamışlardı. Bombardımana endirekt atış yapan obüslerin yanı sıra gece vakti ön cepheye yaklaştırılan sahra topları da direkt atış yaparak katılmışlardı. Bombardımanın etkisi devamlı surette gözlenmişti. Ancak buna rağmen bombardımanın etkisi düşük olmuş ve taarruza kalkan birlikler Almanların açtığı yoğun ateşle karşılaşmışlardı. 25 Mayıs'a kadar devam eden muharebede üç kilometre kadar ilerleme sağlanabilmiş ve kayıpların çok ağır olması sebebiyle operasyon iptal edilmişti.²¹⁴

Festubert'te ki sınırlı başarı uzun soluklu bombardımana bağlanarak, Fransızlarla ortak yapılacak olan Üçüncü Artois Operasyonu'nda beş günlük bir bombardıman planlanmıştı. İngilizler de Fransızlar gibi operasyon alanını geniş tutmuşlardı. Elde edilen sonuçlar da Fransızlar gibi sınırlı olacaktı. Dağ topları bu muharebede de devreye sokulmuştu ve önceki muharebelerde olduğu gibi hazırlık bombardımanından sağ çıkan makineli tüfek yuvalarını avlamakta başarısız olarak ağır kayıplar vermişlerdi.²¹⁵

Üçüncü Artois Muharebesi'ndeki başarısızlıktan sonra deneysel taktikler terk edilecekti. Direkt atış yapan silahlar hiçbir zaman savaş alanında istenilen sonucu vermemiş ve mevcut piyade nizamlarıyla sahra topu gibi silahların savaş alanında etkili bir şekilde kullanılamayacağına kanaat getirilmişti. Kitlesel olarak istihdam edilen piyade, çoğu zaman direkt atış yapan destek silahlarına mani teşkil ediyor ve bu silahlar kendi birliklerini vurmamak için ateş açamıyorlardı. Ağır silahlarla direkt atış desteği küçük birlik nizamını da şart koşmaktaydı. 1915 yılında İngiliz Ordusu'nda bu boyutta bir değişim söz konusu olmadığı için bu anlayış terk edilmiş

²¹³ A. e., 64.

²¹⁴ Samuels, "British Tactical Experiments in 1915", s. 65.

²¹⁵ Bidwell ve Graham, a. g. e., 77.

ve direkt atış yapan ağır silahlar savaş alanına sokulmayarak, 1914'te olduğu gibi topçu tekrardan ana ateş üreticisi haline gelmişti. Çıkartılan dersler sonucunda kitlesel topçu ile Alman savunmasının imhası birincil öncelik haline gelecek ve bu amaca ulaşıldığına kanaat getirilene kadar düşman bombalanacaktı. Bir sonraki operasyon (Somme), bu amaç için gerekli görülen mühimmat ve top sayısına ulaşılana kadar ertelenecekti.²¹⁶

2.2.3 Almanya

1915 yılında Batı Cephesi'nde Alman savaş doktrinlerindeki en gözle görülür gelişme savunma alanında olmuştu. 1914 sonunda aceleyle inşa edilmiş, derinliği düşük savunma hatları, 1915 sonunda geçilmesi neredeyse imkansız savunma sistemlerine dönüşecekti. 10 Mart'ta Neuve Chapelle Harekatı başladığında 2.5 kilometre kadar olan Alman savunmasının derinliği, 25 Eylül'deki sonbahar operasyonları başladığında 8 kilometreye çıkmıştı. Hat, mevzileri birbirine bağlayan irtibat hendekleri, beton koruganlar, direniş merkezlerinin kamufle edilmesi gibi unsurlarla geliştirilmişti. Bunun yanı sıra Almanların ellerindeki topçu ve makineli tüfek sayısını arttırmalarının da savunma kabiliyetine doğrudan etkisi olacaktı. Bahar taarruzlarından sonra hat gerisinde taarruz bölgesinde gönderilmek üzere bir ihtiyat topçusu oluşturulmuştu. Makineli tüfekler de hattın tüm derinliğine dağıtılarak kamufle edilmişlerdi. Araziye gizlenmiş makineli tüfek yuvaları düşmanın belli bir mesafeye girmesini bekleyip, aniden ateş açmak suretiyle piyade kitlelerinin yaptığı işi tek başlarına yapmaktaydı.²¹⁷

Almanlar, sonbahar muharebelerinden çıkarttıkları derslerle topçuyu savunmaya çok daha iyi entegre edeceklerdi. Topçu, artık ön hattaki piyade komutanlarından gelen işaretle atışa başlıyordu. Bu şekilde piyade-topçu işbirliği en üst düzeye çıkartılarak, düşman, canının en çok yanacağı noktaya ulaştığında ateş başlıyordu. Bunun yanı sıra düşman siperleri de eş güdümlü olarak vurulmaktaydı. Taarruz çıkış noktaları baskı altına alınarak ilk dalganın arkadan gelen birliklerle bağlantısı kesiliyordu. İlk dalganın izole hale gelmesiyle taarruz momentumunu kaybediyordu.²¹⁸

²¹⁶ Bidwell ve Graham, **a. g. e.**, 78-79, Samuels, "British Tactical Experiments in 1915", s. 65-66.

²¹⁷ Maher, **a. g. e.**, 26-28.

²¹⁸ Robert T. Foley, "Learning War's Lessons: The German Army and the Battle of Somme 1916", **The Journal of Military History**, Vol. 75 (April 2011), s. 475-476.

1915 muharebelerinden çıkartılan savunma dersleri Ekim ayında yönerge haline getirilerek resmileşecekti.²¹⁹ 1915'te, Almanların savunma alanındaki gelişimi, Müttefiklerin saldırı alanındaki gelişiminden çok daha başarılı şekilde gerçekleşmişti. Bu da 1915 sonbaharındaki taarruzların yanı sıra 1916'daki Müttefik taarruzlarının da kolayca üstesinden gelmelerini sağlayacaktı.

Almanların 1915'teki operasyonları İngilizler gibi sınırlı boyutta kalmıştı. Nisan'da başlattıkları İkinci Ypres Operasyonu, 1915'teki yegane geniş çaplı Alman operasyonuydu ve bu hareket, Batı Cephesi'nde ilk kez kullanacakları (1914 sonunda Doğu Cephesi'nde kullanmışlardı) gazın (klorin gazı) etkilerini ölçmek için yapılmıştı.²²⁰ Gaz saldırısına hazırlıksız yakalanan (o tarihte gaz maskesi olmadığı için hazırlıklı yakalanma ihtimalleri de yoktu) Fransız (kolonial) birlikleri siperlerini terk ederek hatta 8 kilometreye yakın bir boşluk yaratmışlardı. Buna karşın gaz bulutuna girmeye korkan Alman birlikleri bu fırsatı değerlendirip yarma yapamayacaklardı. Müttefikler, sonraki günlerde yapılan saldırılarda ıslak bezle ağız ve burunlarını kapatmak gibi iptidai yöntemlerle olabildiğince gaz saldırılarının üstesinden gelmeye çalışarak mevzilerinde tutunacaklardı. Sonuç itibariyle Almanlar bu silahla umdukları neticeyi elde edemeyeceklerdi.²²¹ Gaz bu tarihten itibaren savaşın sonuna kadar Batı Cephesi'nde sıkça kullanılacaktı.

2.2.3.1 Siper Savaşı Paradoksunun Çözümünün İlk Adımı: Hücum Birliğinin (Sturmtruppen) Kuruluşu

Almanların, 1915 yılındaki gözle görülmeyen doktriner gelişimleri saldırı taktiklerinde gerçekleşmişti. Ypres'deki klorin gazı haricinde Almanların 1915'te siper savaşına çözüm arayışı gözlemler ve deneysel uygulamalarla sınırlı kalmıştı. Bu deneysel uygulamalar Genelkurmay'ın Operasyon Branşı'nın gözetimi altında yapılmaktaydı. Operasyon Branşı'nın Batı Cephesi'nden sorumlu kadrosu bir düzine kadar subaydan oluşmaktaydı. Operasyon Branşı'nın görevi doktrin geliştirmekti ancak bunu taktik konsept icat etmekten ziyade sahadan gelen görüş ve fikirleri

²¹⁹ A. e., 476.

²²⁰ Birinci Dünya Savaşı'nda gazı ilk kullanan taraf 1914'te Fransızlar olmuştu ancak bu saldırılar çok küçük çaplıydı ve test amaçlıydı. (House, a. g. e., 27)

²²¹ Jack Sheldon, **The German Army on the Western Front 1915**, Barnsley, Pen and Sword, 2012, s. 142, 189-191, Keegan, **The First World War**, s. 198-199, House, a. g. e., 27-28.

değerlendirmeye alarak bunları taktik prensiplere dönüştürüp, talimname ve yönetmelikler dahilinde uygulanabilir duruma getirerek icra ediyorlardı.²²²

Operasyon Branşı'na bağlı subaylar, savaş, siper savaşı açmazına girdiği andan itibaren çözüm arayışına girmişlerdi ve siper savaşı paradoksunun çözümü de bu subaylardan ve sahadaki deneysel hücum kıtasının komutanı Yüzbaşı Wilhelm Rohr'dan gelecekti.

Rohr ve Operasyon Branşı'nın subayları, siper savaşına diğer subaylardan değişik bir perspektiften bakmaktalardı. Bu subaylar, mevzilerin arka kısımlarını savunma hatlarının Aşıl topuğu olarak nitelendirmiş ve direniş merkezlerinin arkadan vurulması halinde kolayca düşeceklerini düşünmüşlerdi. Batı Cephesi'ndeki savunma mevzileri önden gelecek saldırılara yönelik şekilde dizayn edilmişlerdi. Siper hatları cephe taarruzlarına karşı çok dirençliydi ve önlerindeki araziye çok güçlü bir yıkım gönderebilecek kapasiteye sahipti. Ancak taarruzun arkadan gelmesi durumunda bu özelliklerini ciddi oranda kaybediyorlardı. Bu mevziler, arkadan çevrilmeleri durumunda kısa süre içinde zapt edilebilirlerdi ve düşman ihtiyatları zamanında muharebe alanına ulaşmadan savunma hattı tamamen ele geçirilerek yarma elde edilebilirdi. Ancak, ortada cevaplanması gereken çok kritik bir soru vardı. Hiçbir açık noktanın olmadığı bir savunma hattında düşman nasıl arkadan çevrilecekti?

Alman Ordusu'nun ileri görüşlü subayları kesintisiz siper hattının manevrayı imkânsız kıldığını kabullenmeyi reddetmişlerdi. Zamanın savunma hatları saldıran tarafın ilerleyişini durdurmakta başarılı olabilirdi ancak bunu belli şartlar altında yapabilirlerdi. Batı Cephesi'nin savunma hatları büyük birlikleri durdurmak üzerine dizayn edilmişlerdi. Küçük birlikler ise direniş merkezlerinden sıyrılarak düşman bölgesine nüfuz edebilirdi. Gerek Alman, gerekse Müttefik mevzilerinde pek çok zayıf nokta bulunmaktaydı. Alman subayları bu zayıf noktaları bir süzgecin delikleri gibi nitelendirmektelerdi. Bu süzgeç büyük bir taşı tutabilirdi ama küçük taşları tutamazdı. Sorun ise 1915'te savunma süzgecinden geçebilecek boyutta taktik kıymeti olan bir birlik bulunmamaktaydı. Öncelikle böyle bir birliğin yaratılması gerekiyordu. Bu biraz zaman alacaktı.

²²² Lupfer, a. g. e., 10.

İlk deneysel birlik, *Sturmabteilung* (Hücum Kıtası) adı altında 2 Mart'ta kurulacaktı. Bu tarihte doktrin henüz daha emekleme aşamasındaydı. Mevcut organizasyon yapısında bir değişiklik ve düşmanı arkadan çevirmek gibi sofistike taktikler henüz daha söz konusu değildi.²²³

İstihkâmcılardan oluşan bu birlik Operasyon Branşı subaylarından Albay Max Bauer'in dizaynıydı. İstihkâmcılar, bu tarihten önce, yöntemlerinin siper savaşında standart birliklere göre çok daha etkili olduğunu ispatlamışlardı. Savaşın başında sadece istihkâmcılarda el bombaları bulunmaktaydı ve bu silahın siper savaşında kritik rol oynadığını düşmanları dahil olmak üzere herkese göstermişlerdi. Ağzına kadar el bombasıyla dolu bir çanta taşıyan bir asker yakınında bulunan bir siper hattını sistematik bir şekilde temizleyebilirdi. El bombalarının, tüfek ve süngüden çok daha etkili olmalarının yanı sıra kullanımı da daha güvenliydi. Tüfekle ateş eden veya süngü hücumuna kalkan bir asker, aynı zamanda kendi bedenini de düşmana göstermekteydi. Ancak bir asker saklandığı bir noktadan vücudunun hiçbir parçasını göstermeden el bombası atabilirdi. Siperin dizaynının da el bombası kullanımına faydası dokunmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı siperleri çoğunlukla zig-zag şeklinde inşa edildiği için, düşman siperine ulaşan bir asker, düşmanın görüşünden çıkmış olabiliyor ve bulunduğu noktadan el bombası ata ata ilerleyerek siperi temizleyebiliyordu.²²⁴

²²³ Bull, a. g. e., 79.

²²⁴ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 35, Patrick T. Stackpole, "German Tactics in the "Michael" Offensive, March 1918, West Point, United States Military Academy, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, New York, 1918, s. 17-18.

Resim 3: Almanların 1915'te kullandıkları el bombaları.²²⁵

Bauer, istihkamacıları potansiyel siper baskın birlikleri olarak değerlendirmişti. Bauer'in istihkamacı anlayışına katkısı ise *Sturmkanone* (hücum topu) adı verilen 37 milimetrelik topları hücum kıtasına eklemek olmuştu.²²⁶ Hücum Kıtası, 20 adet hücum topu ve iki istihkam bölüğünden oluşmaktaydı. Birliğin başına Binbaşı Kalsow getirilmişti. Bu toplarla, İngilizlerin dağ topu denemelerinde olduğu gibi makineli tüfek yuvalarının vurulması hedeflenmişti. Toplar, hafif olduğu için taarruz esnasında piyadeyle birlikte ileri gidecekti.²²⁷

Birlik, üç ayını eğitim ve taktik geliştirmekle geçirdikten sonra Haziran ayında ilk kez muharebeye girmişti. Sonuçlar hiç de iç açıcı değildi. İngilizlerin dağ toğu denemelerinde başlarına gelenin aynısı Almanların başına gelmişti. Hücum topları, kayda değer bir ateş üretemedikleri gibi düşman ateşi altında çok kolay savaş dışı bırakılmışlardı. İki hafta içinde altı top ve 184 asker kaybedilecekti (birlik 649 kişiden oluşmaktaydı) ve beklenen sonuçlar da alınmamıştı. Başarısızlık üzerine Kalsow görevden alınacak yerine 8 Eylül'de Wilhelm Rohr getirilecekti.²²⁸

²²⁵ Bull, a. g. e., 179.

²²⁶ Bu silahlar Bauer'in talebiyle Krupp tarafından üretilmişti. (Gudmundsson, *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918*, s. 35)

²²⁷ Bull, a. g. e., 79-80, Gudmundsson, *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918*, s. 46-47.

²²⁸ Bull, a. g. e., 81.

Rohr, sıra dışı taktik fikirleriyle hücum kıtasının yapısı kökten değiştirerek istihkamcı formatından çıkartacak ve yepyeni bir birliğe dönüştürecek. Rohr birliğin organizasyon yapısını değiştirerek, hücum kıtasını dağcılardan gördüğü manga sistemine adapte etmişti. Rohr birliğin istihkamcı genlerini muhafaza etmişti ve hala ana silah el bombalarıydı. Ancak el bombalarına (ve standart tüfeğe) ek olarak ağır ve hafif makineli tüfekler, alev makineleri, siper havanları ve piyade toplarını hücum kıtasının envanterine eklemişti.²²⁹ Hücum kıtası, bu haliyle sadece bir siper temizleme ünitesi değil her koşulda başının çaresine bakabilecek bir birlik haline gelmişti. Envantere eklenen silahlar ve avcı nizamının terk edilerek manga nizamına geçilmesi doğrultusunda yakın dövüş (süngü hücumu) konsepti de terk edilerek, angajman tarzı olarak “silahlı çatışma” konsepti benimsenmişti. Hücum kıtası bu açıdan belki de 20. yüzyılın en devrimsel yaklaşımıydı.

Rohr organizasyon değişikliği ile birlikte mangaları ast-subayların yönetimine vererek komuta-kontrol sistemini de değiştirmişti. Savaştan önce muharebedeki yegane vazifesi, avcı hattının arkasında durarak kimsenin kaçmadığından ve emirlerin yerine getirildiğinden emin olmak olan ast-subaylar, Rohr’un devrimiyle birlikte kendi taktik birimlerinin komutanı haline gelmişlerdi ve Alman Ordusu’nun düşük rütbeli subaylara inisiyatif vermeye yatkın yapısı sayesinde de operasyon esnasında kendi kararlarını vermekte özgür olacaklardı.²³⁰

Manga sistemi Birinci Dünya Savaşı’ndan önce ortaya atılmış bir teori olsa da hücum birliği mangaları ile Birinci Dünya Savaşı öncesinde kurulması tavsiye edilen mangalar arasında önemli bir fark bulunmaktadır. İleri görüşlü subayların Birinci Dünya Savaşı öncesinde kurulmasını önerdikleri mangalar büyük birliklerin küçültülmüş halinden ibaretti ve bu birliklerin kurulmasındaki temel amaç modern silahların ürettikleri yıkımın birlikler üzerindeki etkisini azaltmaktır. Sınırlı bir taktik kıymete sahip oldukları için kendilerinden kalabalık bir düşmanı nasıl yenilgiye uğratacakları bir muammaydı. Bu sebepten ötürü bu anlayışı savunan subaylar diğer subayları ikna etme konusunda başarısız olmuşlardı. Rohr’un tasarladığı mangalar ise sahip oldukları silahlarla ciddi anlamda can yakacak kapasiteye sahiptiler. Tek

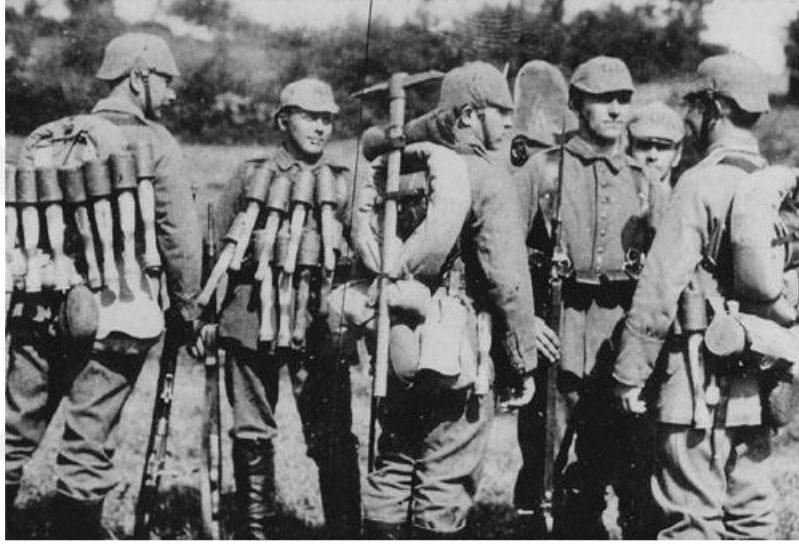
²²⁹ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 47-48. Talep ettiği her silahı alması bakımından General Gaede’nin birliğinde yer alıyor olmasının öneminin de altı çizilmelidir.

²³⁰ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 50. Almanların *Auftragstaktik* adını verdiği bu sistemin tanımı için bkz. U. S. Marine Corps, **MCDP-1: Warfighting**, Washington D. C., United States Marine Corps, 1997, s. 87-88.

başlarına düşmana ciddi bir darbe vurarak kendilerine verilen görevleri yerine getirmeyi vaat ediyorlardı.

Rohr'un deneysel birliği ilk olarak 12 Ekim'de Vosges Dağlarında muharebeye girecek ve kendilerini ispatlayacaklardı. Bu denemede muharebeye katılan ast-subaylar, düşman siper sistemi hakkında olabildiğince bilgi toplamışlar ve siper şemalarını ellerindeki haritalara ve kağıtlara çizmişlerdi. Bu deneyimlerden yola çıkılarak eğitim alanı geliştirilerek düşman siperlerine benzetilmişti.²³¹

Bir sonraki deneme Verdun'da yapılacaktı.

Resim 4: İlk hücum birlikleri.²³²

2.3 1916 Yılı Gelişmeleri

1916 tüm tarafların piyade taktiklerinden ziyade ateş gücüne ağırlık verdikleri bir yıl olacaktı.

2.3.1 Verdun: Yıpratma Savaşının Saldırıya Uyarlanması

Alman komuta kademesi 1915 taarruzlarında Fransızların ciddi anlamda kan kaybettiklerini düşünmekteydi. Genelkurmay Başkanı Falkenhayn, sınırlı hedefleri olan ve yıpratma savaşı temelleri üzerine oturtulmuş bir hareketle Fransız Ordusu'nun biraz daha yorulması halinde Fransızların barış masasına oturabileceğini ummaktaydı. Falkenhayn fikirlerini Şubat ayında başlatacağı Verdun

²³¹ A. e.

²³² Bull, a. g. e., 182.

Operasyonu'yla hayata geçirecekti. Amaç, kilit bir bölgeyi aniden zapt etmek suretiyle Fransızları saldırıya geçmeye zorlamak ve Fransız piyadesi açık alana çıktığı anda topçu ile imha etmektir.²³³

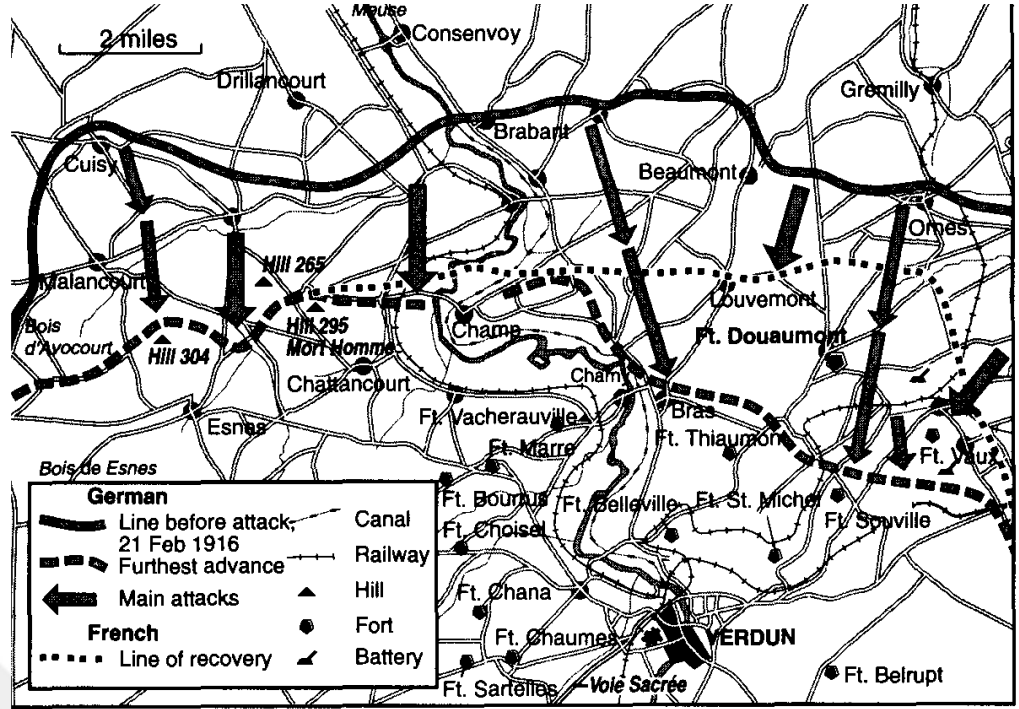
Bu yaklaşımla birlikte Almanlar geleneksel doktrinleri olan kuşatmaya dayalı imha yöntemini rafa kaldırarak yıpratma savaşı temellerine oturtulmuş bir taarruza şans vereceklerdi. Almanlar bu tercihi 1914 ve 1915 muharebelerinden çıkarttıkları dersler sonucunda yapmışlardı. Alman komuta kademesi mevcut taktik uygulamalarla yarma gerçekleştirebileceklerine inanmamaktaydı (hücum taktiklerinin olgunlaşmasına daha zaman vardı). 1915'te ise savunma taktiklerini oldukça geliştirmişlerdi ve Fransızlarla İngilizler, 1915 muharebelerinde yeterince topçu ile desteklenmesi durumunda sınırlı hedeflere sahip bir taarruzun çok az kayıpla başarılabileceğini ispatlamışlardı. Almanlar bu iki unsuru bir araya getirmek suretiyle düşmanın canını ciddi şekilde yakabileceklerini düşünüyorlardı.²³⁴ Operasyonun büyük çoğunluğunda savunma nizamında kalınacağı için riskin de düşük olduğu düşünülmüştü. Bu yaklaşım, savunmanın üstünlüğünün tüm taraflarca kabul edildiği bir dönemde en makul hareket olarak görülebilecek olsa da, Verdun Muharebesi de 1915 muharebeleriyle aynı sonucu paylaşacaktı.

Verdun operasyon için Alman komuta kademesinin aradığı coğrafi koşulları sağlamaktaydı. Verdun önündeki Meuse Tepelerinin ele geçirilmesi durumunda bölgedeki taktik üstünlük Almanlara geçecekti. Bu tepelere ağır toplar yerleştirilerek Verdun çevresindeki kaleler tehdit altına alınabilirdi. Bu durum Fransız karşı-taarruzunu zorunlu kılacaktı ve bu karşı-taarruzlar tepelere yapılacağı için Almanların güçlü bir savunma avantajı olacaktı.²³⁵

²³³ Robert T. Foley, **German Strategy and the Path to Verdun**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 132.

²³⁴ Maher, a. g. e., 42, Robert B. Asprey, **The German High Command at War: Hindenburg and Ludendorff Conduct World War I**, New York, William Morrow and Company Inc., 1991, s. 220.

²³⁵ Foley, **German Strategy and the Path to Verdun**, s. 207.

Harita 1: Verdun Muharebesi.²³⁶

Almanlar, Verdun'da henüz daha olgunlaşmamış piyade taktikleriyle savaşmışlardı. Saldırının ilk günü, topçunun, on saat kadar süren hazırlık ateşiyle siper hatlarını vurmak suretiyle siperdeki birlikleri bastırması ve hattın derinliğini vurmak suretiyle taarruz edilecek mevzilerin izole edilmesiyle birlikte piyade harekete geçmişti (tek bir gün içinde 1.000.000'dan fazla mermi atılmıştı). Verdun'da Alman piyadesinin baraj ateşine ayak uydurma konusunda ilerleme kaydettiği görülmüştü. Keza, piyade baraj ateşinin kesilmesinden birkaç saniye sonra Fransız siperlerine ulaşmıştı. İlk dalgayı istihkamcı teknikleriyle savaşan piyadeler oluşturmaktaydı ve ilk hat mevzileri daha ilk dalgada alınacaktı. Bu askerlerin büyük çoğunluğu bombacıydı. İkinci dalga, mevzileri karşı-taarruza karşı savunmak için gelen tüfekçilerden oluşmaktaydı.²³⁷

İlk gün çok başarılı geçmişti ancak Almanların başarıları, siper hatlarının ele geçirilmesiyle sona erecekti. Sistematiik yöntemlerle siper hattını ele geçirmişlerdi ancak muharebe açık araziye taşındığında 1914'ün düzensiz muharebe tipine geri dönülecekti. Siper hattı çöktükten sonra Fransızlar geri çekilmeyi reddetmişlerdi ve Fransız savunması artık tüm araziye yayılmıştı. Alman askerlerinin üzerine açılan

²³⁶ Keegan, a. g. e., 280.

²³⁷ Paul Jankowski, **Verdun: The Longest Battle of the Great War**, Oxford, Oxford University Press, 2014, s. 65.

ateş, siper gibi bekledikleri bir noktadan değil, mermi çukurları, yıkık evler, ormanlar gibi nereden geleceği belli olmayan pozisyonlardan gelmekteydi ve mevziler tüm araziye dağıldığı için topçu belli bir bölgeye yoğunlaştırılamıyordu. Bu durum, Almanların hazırlıklı olmadıkları bir muharebe tipiydi ve iki taraf için de ağır kayıpları kaçınılmaz kılmaktaydı.²³⁸ Almanlar, Fransız karşı-taarruzlarını ağır toplarıyla ezmeyi hedefliyorlardı, ancak Fransızlar da ağır toplarını savaş alanına getirerek Almanları bombalamaları sonucunda Almanlar taarruzlarını Fransız topçusunun olduğu noktaya doğru genişletmek zorunda kalmışlardı. Şubat ayından sonra muharebenin kontrolünün kaybedilmesiyle, mücadele kimin üstün konumda olduğu belli olmayan bir itiş-kakışa dönüşecekti ve Almanlar hiçbir zaman arzu ettikleri avantajlı savunma pozisyonunu ele geçiremeyeceklerdi. 10 ay kadar süren muharebe, örnek bir yıpratma savaşı olsa da gidişat, Falkenhayn'ın arzu ettiğinden son derece farklı cereyan edecekti.²³⁹

Verdun Harekatı, Fransız Ordusu'na ağır bir darbe vursa da Almanlara da bedeli çok ağır olmuştu ve muharebe sonunda şartların hemen hemen eşit olmasından dolayı Fransızlara barış yapmaya yönelik adımlar attırmamıştı.²⁴⁰ Verdun yenilgisinden sonra operasyonun mimarı olan Falkenhayn makamından olacak ve Almanlar klasik imha anlayışlarına geri döneceklerdi.

Falkenhayn'ın 29 Ağustos'taki istifasından sonra ordunun başına geçen Hindenburg, 2 Eylül'de operasyonu durdursa da Fransızlar kaybettikleri toprağı geri almaya niyetlilerdi ve karşı-taarruzlara devam edeceklerdi. Fransızlar, bahar ve yaz muharebelerindeki başarısızlıklarından çıkarttıkları dersler sonucunda Eylül ayında ilk müşterek sınıflardan oluşan taburlarını ortaya çıkarmışlardı. Birliğin ana unsuru hafif makineli tüfekçiler ve bombacıardan (tüfek bombası ve el bombası) oluşmaktaydı. Hafif makineli tüfekçilerin görevi, tüfekçilerle birlikte düşman mevzilerine doğru ilerlemekle yükümlü bombacılara koruma ateşi açmaktı. Koruma ateşi altında düşman hatlarına yaklaşan bombacılar, mevzileri temizleme görevini üstlenmişti. Bu unsurların yanı sıra, her taburda toplamda 8 adet ağır makineli tüfek ve 37mm'lik hafif toplar bulunmaktaydı. Kolayca taşınabilen bu toplar, makineli

²³⁸ A. e., 71, 78-79.

²³⁹ Asprey, a. g. e., 223-225, Keegan, **The First World War**, s. 284-285, Jankowski, a. g. e., 80-81.

²⁴⁰ Foley, **German Strategy and the Path to Verdun**, s. 258.

tüfek gibi unsurlarla karşılaştığında devreye sokulmak üzere istihdam edilmişti.²⁴¹ Bu birlik, karma sınıf niteliği taşıması bakımından Rohr'un hücum birliğini andırıyordu.

Fransızlar, ateş gücüne adapte olmuş piyade birlikleri tasarlayarak önemli bir adım atmış olsalar da Almanlara kaptırdıkları toprakları geri alacakları sonbahar taarruzlarında topçu hala ön plana çıkan ana unsur olmaya devam edecekti.

Verdun Alman hücum taktiklerinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Rohr'un hücum kıtasının kendini ispatlamasından sonra pek tümende Rohr'un kurduğu birliğe benzer birlikler aceleyle kurularak Verdun operasyonuna yetiştirilmişti (bu birliklerde bizzat Rohr tarafından eğitilmiş askerler ve subaylar vardı). İlk günlerdeki taarruzlarda bombacı birliklerinin yanı sıra bu doğaçlama hücum birlikleri ve Rohr'un kıtası da yer alacaktı. Hücum doktrini henüz daha yaygınlaşmadığı için bu birlikler çoğunlukla sıradan istihkamcı mantığıyla kullanılsa da savaş alanında kendilerini göstereceklerdi. Rohr'un manga sistemini özümsemiş birliği ise yeri geldiğinde araziye yayılıp taarruz esnasında diğer birliklere yardımcı olmak, gerekse yeri geldiğinde bir araya gelerek tüm silahlarıyla tek bir noktaya saldırmak suretiyle en fazla ön plana çıkan birlik olmuştu.²⁴²

Verdun'un ilk günlerinden sonraki başarılarından sonra hücum kıtasının büyütülmesine kadar verilecekti. 1 Nisan'da kıta tabur seviyesine çıkartılacak, dört avcı (Jaeger) taburu da hücum taburuna dönüştürülecekti.²⁴³ Mayıs ayında Falkenhayn, Batı Cephesi'ndeki ordulardan subay ve ast-subayların, döndüklerinde kendi tümenlerinde hücum bölük ve taburları kurmak üzere Rohr'un kıtasında eğitime gönderilmelerini emredecekti. Ekim ayında da Ludendorff Batı Cephesi'ndeki tüm orduların bünyesinde hücum taburları oluşturulmasını emredecekti. Falkenhayn'ın başarısızlığından sonra ordunun başına geçen Hindenburg'un sağ kolu Ludendorff, hareket savaşına inanan bir subay olarak hücum birliğini (*Sturmtrupp*) çok beğenecek (kendisi 1916 sonbaharına kadar Doğu Cephesi'nde görev yaptığı için hücum birliklerinin varlığından haberi yoktu) ve *Sturmtrupp* doktrinini (Operasyon Branşı'nın subayları gibi) siper savaşı

²⁴¹ Christopher Bellamy, **The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice**, London, Routledge, 2016, s. 75, Wilhelm Balck, **Development of Tactics: World War**, Kansas, The General Service School Press, 1922, s. 39-40, 81, House, **a. g. e.**, 33.

²⁴² Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 60-61, 64.

²⁴³ Wilhelm Rohr da *Jaeger* kökenliydi.

paradoksunun çözümü olarak değerlendirerek geliştirilmesine tam destek verecekti. 1917 Şubatı'na gelindiğinde Batı Cephesi'nde 15 hücum taburu, 2 hücum bölüğü göreve hazır durumda olacaktı.²⁴⁴

2.3.2 Somme: Ateş Gücünün Doktrinin Merkezine Oturtulması

İngilizler 1916 yazında arzu ettikleri operasyonu gerçekleştirecek boyutta mühimmatı biriktirmişlerdi. İngilizler bu muharebede ateş gücünün topçu menzilineki her şeyi imha etmesini (veya birliklerin savunma mevzilerini terk etmelerini) ummuşlardı. Sonrasında piyade topçunun dövdüğü alanı işgal edecekti. Bombardımandan sonra geride Alman savunmasına ait unsur kalsa bile bunun çok cılız olacağını ve piyadenin kolayca üstesinden geleceğini düşünmüşlerdi. Operasyonun mimarı General Douglas Haig, bombardmanın yaratacağı etkiden o kadar emindi ki muharebeye eğitim seviyesi düşük birlikleri ve siper savaşında tamamen etkisiz olarak kabul edilen (az sayıda da olsa) süvari birliklerini gönderecekti.²⁴⁵

Bu operasyon aslen bir İngiliz-Fransız ortak harekâtı olarak planlanmıştı. Ancak Fransızlar, Verdun'a yoğunlaştıkları için destekleri düşük olacaktı.²⁴⁶

İngilizler, piyade taarruzu öncesinde altı gün boyunca, yedi Alman tümeninin işgal ettiği bir alana toplamda 1.628.000 top mermisi atmışlardı. Bombardıman Haig'in umduğu etkiyi yaratmayacaktı. Almanlar bazı noktalarda kötü durumda olmalarında rağmen Haig'in hayal ettiği "kitlesel imha" durumu gerçekleşmemişti. Bombardıman siperlere ağır hasar vermişti ancak Almanların inşa ettiği sığınaklar İngiliz istihbaratındakine oranla bombardmana çok daha dayanıklıydı ve İngilizlerin attıkları mermiler arasında bu sığınakları çökertecek kalibrede mermi yoktu. Almanlar tüm bombardıman boyunca bu sığınaklarda güvende kalmışlardı. Bombardıman Alman askerlerini savaş dışı bırakmadığı gibi dikenli tellere de kayda değer bir zarar verememişti. Bombardıman sona erdiği anda Almanlar

²⁴⁴ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 77, 80, 84, Foley, "Dumb Donkeys or Cunning Foxes? Learning in the British and German Armies during the Great War", s. 289.

²⁴⁵ Maher, **a. g. e.**, 39, Hart, **a. g. e.**, 211-213. Amerikalıların eline geçen bir Alman istihbarat kaydına göre Alman piyadesi kadar olmasa da İngiliz piyadesinin Somme Muharebesi'ndeki performansının iyi olduğu ancak komutanların görevlerini ifa edecek kabiliyete sahip olmadığı kaydedilmiştir. İngilizlerin siper savaşına süvari göndermelerini ise yüksek komuta kademesinin taktik yönden ne kadar vasat olduğuna yormuşlardır. (U. S. Government Printing Office, **German and Austrian Tactical Studies**, Washington, Government Printing Office, 1918, s. 49-50)

²⁴⁶ **A. e.**, 209-210.

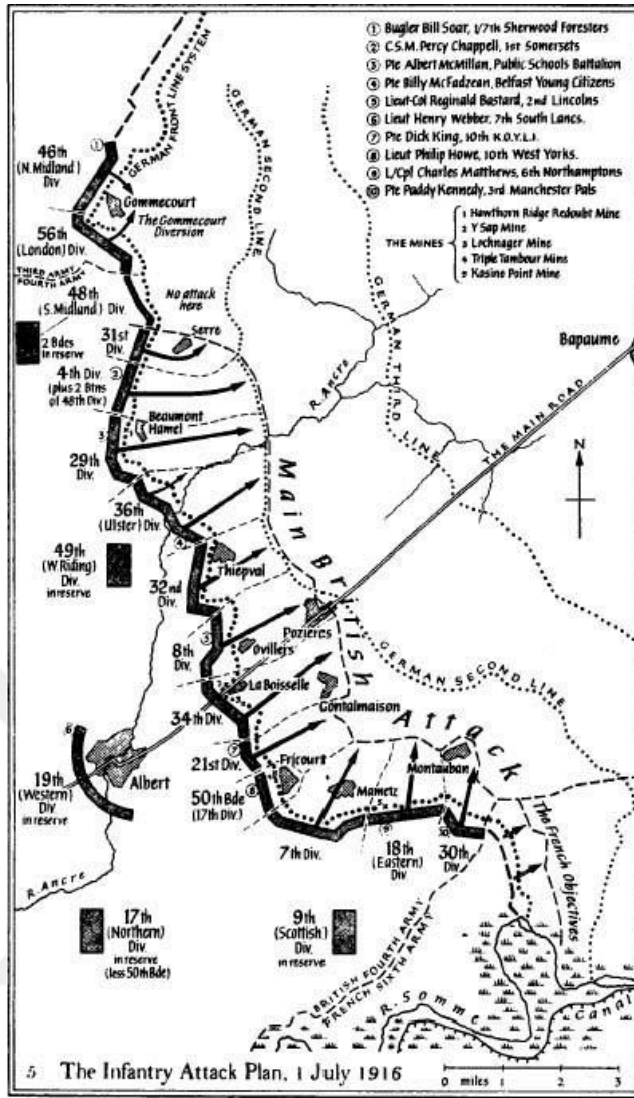
sığınaklarından çıkacak ve siperlerden geriye kalan mevzilerde savunmalarını başarıyla yapacaklardı.²⁴⁷

Bombardıman beklenen etkiyi yapmakta başarısız olduğu için (İngiliz mıntıklarında) taarruz da başarısızlığa mahkum olmuştu. Taarruz eden piyadenin savaş deneyimi ve eğitimi olmadığı için İngiliz piyadesinin direnişle başa çıkma şansı yoktu. Piyadenin yetersizliğinin yanı sıra topçu-piyade işbirliği de sorunluydu ve topçu olması gerektiği gibi taarruzu destekleyememişti. Topçu ve piyade birlikleri arasında telsiz irtibatı olmadığı için baraj ateşi zaman çizelgesine göre açılıyordu. Topçu kendi piyadesini vurmamak için çoğu zaman barajı erken kaldırmaktaydı ve irtibat olmadığından dolayı baraj ateşini tekrardan çağırmak da mümkün değildi. Somme'da harekât hemen hemen tüm noktalarda bu şekilde olacaktı ve hücum eden piyade Alman mevzilerine daha yaklaşmamışken siper üzerindeki baraj ateşi kaldırılacaktı. Sonuç itibariyle İngiliz piyadesi daha yarı yoldayken savaşa hazır bir savunmayla yüz yüze gelmişti. Almanlar, İngiliz piyadesi mevzilerine yaklaşmadan sığınaklarından çıkmış ve makineli tüfeklerini kurmuşlardı. İlk günün İngilizlere maliyeti, 19.000'i ölü olmak üzere 57.000'den fazla kayıptı.²⁴⁸

Verilen kaybın boyutu tamamen İngiliz komuta kademesinin acemiliği ve iş bilmezliğinden kaynaklanmaktaydı. Almanlar da Verdun'da ateş gücünü kullanarak taktik sorunların üstesinden gelmeye çalışmışlardı. Ancak Almanlar bunu düşmanı açık araziye çıkartarak, yani topçunun vazifesini sağlıklı bir şekilde yerine getirebileceği bir ortamı hazırlayarak yapmayı hedeflemişlerdi. İngilizler ise bu zahmete girmeden, Almanları topçu bombardımanına dayanması için özel olarak tasarladıkları mevzilerde vurarak yok edebileceklerini düşünmüşlerdi ve güvendikleri yegane unsur bombardımanın aşırı derecede uzun ve yoğun olmasıydı.

²⁴⁷ Foley, **German Strategy and the Path to Verdun**, s. 1916, 478-479, 487, Lupfer, **a. g. e.**, 5.

²⁴⁸ **A. e.**, 5-7, Martin Middlebrook, **The First Day on the Somme**, London, Penguin, 2003, s. 199-204.

Harita 2: Somme Muharebesi'nin ilk günü.²⁴⁹

Fransızlar ise İngilizlerden çok daha iyi performans göstereceklerdi ve 121. Alman Tümeni'nin sorumluluk alanında ikinci hattın bir kısmını dahi ele geçireceklerdi (İngilizler başarılı oldukları noktalarda birinci hattın ötesine geçememişlerdi). Bu kriz durumu üzerine Falkenhayn 2. gün Fransızların Verdun'daki mottolarına benzer bir şekilde "hattın her ne pahasına olursa olsun tutulmasını" emredecekti. Esnekliği reddeden bu kararın ağır topçuya dayalı Müttefik taktikleri karşısında ciddi sonuçları olacaktı. Geri çekilmenin yasaklanması mevzilerde olabildiğince fazla sayıda askerin bulunmasına yol açacaktı ve bu da topçu karşısında verilen kayıpları arttıracaktı. Bu emrin bir başka etkisi de

²⁴⁹ Middlebrook, a. g. e., 117.

kaybedilen toprağın, karşı-taarruzla geri alınmasını saplantı haline getirmesi olmuştu. Bu durum kayıpları daha da arttıracaktı.²⁵⁰

Yoğun Müttefik bombardımanı tüm muharebe boyunca devam etmişti ve askerler doğaçlama olarak savunma doktrinini modifiye etmişlerdi. Alman askerlerinin bombardımana buldukları çözüm, bombardıman esnasında (eğer başlarını sokacakları bir sığınakları yoksa) siperi terk ederek bomba çukurlarına girmekti.²⁵¹ Temmuz ayına gelindiğinde, pek çok noktada siper hatları tamamen yok olup mermi çukurlarından oluşan dağınık pozisyonlar haline gelmişti. Sığınakların çoğu ya ele geçirilerek imha edilmiş ya da topçu bombardımanına dayanamamıştı (çoğu zaman giriş ve çıkışları çökerek savaş dışı kalıyorlardı). Düşman bombardımanı altında yeni sığınakların kazılması çok zor olduğundan bir süre sonra askerler tüm zamanlarını bu çukurlarda geçirmeye başlayacaklardı.²⁵² Topçunun tahkimatları imha ederken yeni tahkimli mevziler üretmesi Almanların yardımına koşmuştu.

Alman savunma düzeninin alt-üst olması savaşı da düzensiz hale getirecekti. Almanlar iptidai mevzilerinde makineli tüfeklerle düşmanı durdurabildikleri kadar durdurmuşlardı. Ancak düşmanın sıklıkla ilk hatta nüfuz edebiliyor olması savunmanın büyük ölçüde karşı-taarruza dayalı olmasına yol açmıştı. Bu durum karşı-taarruz anlayışının da sofistikeleşmesine yol açarak *Gegenstoss* ve *Gegenangriff* adı altında iki tip karşı-taarruz anlayışı ortaya çıkartacaktı. *Gegenstoss*, düşük rütbeli subayların gerekli gördüklerinde az sayıda askerle aniden yaptıkları bir karşı-taarruz tipiydi. Müttefik nüfuzları büyük ölçüde *Gegenstoss* ile defedilmişti. *Gegenangriff* ise *Gegenstoss*'un başarısızlığa uğraması halinde planlı-programlı ve topçu desteğiyle yapılan bir karşı-taarruz tipiydi.²⁵³ Almanlar bu yöntemlerle muharebeyi kontrol altına almışlardı.

²⁵⁰ Robert T. Foley, "Learning War's Lessons: The German Army and the Battle of Somme 1916", **The Journal of Military History**, Vol. 75 (April 2011), s. 478-480.

²⁵¹ Bu muharebede özellikle derin siperlerin askerlere tehlike arzettiği ortaya çıkmıştı. Yoğun bombardıman sonucunda siper duvarları yıkılıp askerin canlı canlı toprak altında kalmasına yol açmaktaydı. (U. S. Government Printing Office, **German and Austrian Tactical Studies**, Washington, Government Printing Office, 1918, s. 53)

²⁵² A. e., 487-488, Robert T. Foley, "A Case Study in Horizontal Military Innovation: The German Army, 1916-1918", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 35, No. 6 (May 2012), s. 807-809.

²⁵³ Foley, "Learning War's Lessons: The German Army and the Battle of Somme 1916", s. 490-491, Foley, "A Case Study in Horizontal Military Innovation: The German Army, 1916-1918", s. 810.

İngilizler, savaşı alanına gelen deneyimli Fransızların yönlendirmesiyle sınırlı başarılar elde etseler de hiçbir noktada amaçladıkları yarmayı başarmaya yaklaşamayacaklardı ve Somme da Verdun gibi bir yıpratma savaşına evirilecekti. İngilizler, açmazı kırmak amacıyla sonbaharda tankları ilk kez bu muharebede ilk kez devreye sokacaklardı. Tanklar yarattıkları şok etkisiyle, piyadenin belli bir ölçüde ilerlemesini sağlasa da bir kısmı Alman bölgesinde girdikten sonra bozulacak, geri kalanları da topçu tarafından savaş dışı bırakılacaktı ve sonuç itibariyle hedeflenen yarma bu şekilde de sağlanamayacaktı.²⁵⁴

Muharebe sona erdiğinde Müttefiklerin yegane başarısı Alman işgali altındaki bölgede 10 kilometre kadar ilerlemektir. Muazzam bir maliyetle kazanılmış bu taktik başarının hiçbir stratejik ve operasyonel getirisi olmayacaktı. Bunun haricinde İngilizlerin muharebe boyunca başardıkları tek şey ihtiyatlı davranmayı öğrenerek ilk günkü kayıpları vermemek olmuştur.

2.3.3 Alman Savunma Doktrinlerindeki Değişim ve Hindenburg Hattı

Somme savunması büyük ölçüde Operasyon Branşı'ndaki subaylardan biri olan savunma uzmanı Fritz von Lossberg tarafından yönetilmişti.²⁵⁵ Lossberg savunmanın krize girmesiyle savaşı alanına giderek kontrolü ele almıştı.²⁵⁶ Lossberg çoğu zaman karargahta bulunmayarak zamanının çoğunu cephede geçirmişti. Bu sayede inisiyatif en üst düzeyde tutulmuş, birliklerin savunma alanına dağılımı en iyi surette gerçekleşmiş ve *Gegenangriff*'ler en az zaman kaybıyla gerçekleştirilmişti. Bunun yanı sıra tabur komutanlarına kendi mıntıklarında tam yetki vererek, tümen komutanlığına danışmadan gerekeni yapmaları talimatını vermişti. *Gegenstoss*'un önünü açan bu karar, derin bölgelere nüfuz eden düşmanın enerjisinin tükendiği anlardan doğan fırsatları kaçırmama amacıyla verilmişti. Hantallıktan kaynaklanan zaman kaybını en düşük seviyeye indiren bu yaklaşım, muharebenin kontrolünü büyük ölçüde düşük ve orta seviyeli komutanlara bırakmak anlamına geliyordu. Lossberg, yönetimde esneklik taraftarı olsa da esnek taktikleri desteklememekteydi ve Falkenhayn'ın "hattın her ne pahasına olursa olsun tutulması" görüşünün sıkı bir

²⁵⁴ Keegan, **The First World War**, s. 298, David Fletcher, **Tanks and Trenches**, Stroud, The History Press, 2009, s. 10-11, 14.

²⁵⁵ Savunma alanındaki uzmanlığı nedeniyle kendisine "savunma aslanı" (*der Abwehrlöwe*) lakabı takılmıştı. (Bradley John Meyer, "Operational Art and the German Command System in World War I", Ohio State University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Columbus, 1988, s. 353)

²⁵⁶ Somme'dan önce 1915'te Champagne savunmasını yönetmişti. (**A. e.**, 352)

savunucusuydu. Lossberg, Falkenhayn'ın talimatını çok sert bir şekilde uygulayarak, toprak kaybeden subayları görevden almıştı. Bu yaklaşım ağır kayıplara sebep olsa da Lossberg, uygulamalarıyla muharebeyi kontrol altına almıştı.²⁵⁷

Somme Muharebesi ile Alman Ordusu savunma alanında tokyekün bir doktriner değişim sürecine girecekti. Lossberg, ürettiği hızlı çözümlerle günü kurtarmış olsa da Almanların İngiliz bombardımanı altında verdikleri kayıp çok yüksekti. Almanlar, insan kaynaklarını hızla emen bu tipteki bir yıpratma savaşına devam edemezlerdi. Keza, Ludendorff, Ağustos sonunda savaş alanını gezdiğinde (Falkenhayn'ın istifasından sonra Genelkurmay Başkanı olan Hindenburg taktik değişim için Ludendorff'u görevlendirmişti), savunma taktiklerinin değiştirilmemesi durumunda Almanya'nın savaşı kaybedeceğini hesaplamıştı. Ludendorff, Lossberg'in ürettiği çözümleri sürdürülebilir bulmasa da kendisini savunma alanında bir taktik deha olarak değerlendirmişti. Lossberg, yeni savunma doktrinlerinin geliştirilmesinde de kilit rol oynayacaktı.²⁵⁸

Ludendorff Eylül ayında sistematik ders çıkartmaya dayalı yeni bir savunma doktrini geliştirme süreci başlatmıştı. Bu süreçte Operasyon Branşı sahadaki subay ve ast-subaylardan *Erfahrungsberichte* (ders çıkartma raporları) altında rapor ve görüş toplamıştı. Somme'dan önce de buna benzer ders çıkartma belgeleri hazırlandıysa da 1916 Eylül'ün de bu olgu ilk kez sistematik bir hale gelmişti ve ders çıkartma sürecinin sistematik bir hale gelmesi yeni doktrinlerin geliştirilmesini de çabuklaştıracaktı. Operasyon Branşı, Alman subay ve ast-subaylarının hazırladığı belgelerin yanı sıra düşmandan ele geçirilen materyalleri de detaylıca incelemekteydi.²⁵⁹

Sürecin başlangıcından 25 Eylül'e kadar çıkartılan dersler, devam eden muharebeye yardımcı olması amacıyla bir araya getirilerek birliklere dağıtılacaktı. 1 Aralık'ta da geliştirilen doktrin *Mevzi Harbinde Savunma Muharebesi İdaresi Yöntemleri (Grundsätze für die Führung in der Abwehrschlacht im Stellungskrieg)*

²⁵⁷ Meyer, a. g. e., 353-354, 370-374.

²⁵⁸ Lupfer, a. g. e., 7-8,11, Lucas, a. g. e., 91, G. C. Wynne, **If Germany Attacks: The Battle in Depth in the West**, Santa Barbara, Greenwood Press, 1971, s. 84-85, Foley, "A Case Study in Horizontal Military Innovation: The German Army, 1916-1918", s. 813-814.

²⁵⁹ Foley, "Learning War's Lessons, The German Army and the Battles of the Somme, 1916", s. 472-473, Foley, "Dumb Donkeys or Cunning Foxes? Learning in the British and German Armies during the Great War", s. 287-288, Foley, "A Case Study in Horizontal Military Innovation: The German Army, 1916-1918", s. 805, 814-815.

adlı yönetmelikle resmen yürürlüğe girmişti. Bu yönetmelik Almanların savaşın sonuna kadar uygulayacakları savunma doktrinini teşkil edecekti.²⁶⁰

Ders çıkartma süreci ise yeni savunma doktrinin uygulamaya konmasıyla sonlanmayacak ve “ders çıkartma raporları” savaşın sonuna kadar toplanmaya devam edecekti. Almanlar bu şekilde Müttefiklerin 1917 ve 1918’de uygulamaya koydukları yeni yöntemleri analiz ederek karşı-taktikler üreteceklerdi.²⁶¹

Yeni doktrin, Lossberg’in karşı-taarruz taktiklerini ve savaş alanında doğaçlama olarak geliştirilen araziye yayılmaya dayalı esnek taktikleri yansıtacaktı. Falkenhayn’ın mevzilerin olabildiğince sıkı bir şekilde tutulması fikri ise tamamen terk edilmişti (Lossberg, buna şiddetle karşı çıkmış ancak Hermann Geyer ve Max Bauer gibi esneklik taraftarı subayların yanında azınlık olarak kalmıştı). İlk hat zayıf tutulan bir ön karakola dönüştürülmüş ve kaybedilmesine göz yumularak, karşı-taarruzla tekrardan geri alınma ilkesine gidilmişti. Doktrinin ana hedefi araziye tutmak değil, “gücü” muhafaza etmek ve saldıran tarafı tükenişe sürüklemektir. Savunma, tüm derinliğe yayılmıştı (mermi çukurlarının kullanılması resmileşmişti) ve asker sayısından ziyade ateş gücü üstünlüğüne dayanmaktaydı. Doktrinin kalbinde karşı-taarruz anlayışı yattığı için potansiyel olarak saldırı karakteri taşımaktaydı.²⁶²

Birinci Dünya Savaşı yıllarında topçu bariz bir şekilde saldıran (ve savunan) tarafın gücünü belirlemekteydi. Birlikler topçulardan uzaklaştıkça savaşma kabiliyetleri de giderek azalıyordu. Taarruz eden birlikler düşman bölgesinin derinlerine girdikçe, iletişim sistemlerinin ikelliğinden dolayı başta topçu-piyade koordinasyonu yavaşlıyordu. Daha sonra da topçu şemsiyesinden tamamen çıkılarak ciddi bir ateş gücü kaybı yaşanılıyordu. Almanlar bu unsurları çok iyi değerlendirmeye almışlar ve düşman topçusunun menzilineki unsurları zayıf tutarak, topçunun etkisinin azaldığı noktadan itibaren savunmanın gücünü kademeli olarak arttırmışlardı.²⁶³

²⁶⁰ Lupfer, **a. g. e.**, 11-12. Kitap Max Bauer ve Hermann Geyer tarafından yazılmıştır.

²⁶¹ Foley, “Learning War’s Lessons, The German Army and the Battles of the Somme, 1916”, s. 475.

²⁶² Lupfer, **a. g. e.**, 12, 16, 27, Foley, “Learning War’s Lessons, The German Army and the Battles of the Somme, 1916”, s. 472, Robert T. Foley, “The Other Side of the Wire: The German Army in 1917”, **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, s. 162-165.

²⁶³ Lupfer, **a. g. e.**, 12.

Bunun yanı sıra Almanlar, savunma mevzilerini olabildiğince düşman gözcülerinin göremeyeceği noktalara, çoğunlukla görüş kapatan yer şekillerinin ardına kurmuşlardı ve bu mevzileri kamufle ederek olabildiğince hava keşfinden de gizlemeye çalışmışlardı. Almanlar bu şekilde ellerinden geldiğince Müttefiklerin planlarını ve ilerleyişlerini karşılara neyin çıkacağını bilmeden yapmalarını sağlamışlardı.²⁶⁴

Almanlar, ileri karakol bölgesi, muharebe bölgesi ve geri bölge olmak üzere savunma derinliğini üç parçaya ayırmışlardı. İleri karakol bölgesinin görevi, tarafsız bölgede devriye yapılmasını sağlamak, düşman taarruzu başladığında baskın etkisini yok etmek ve bu taarruzları olabildiğince yavaşlatmaktı. Bu hattaki birliklerin komutanları, gerekli gördükleri anda geri çekilme kararı alma konusunda tamamen özgürlerdi. İleri karakol bölgesinin bir özelliği de muharebe bölgesini düşman görüşüne kapatmaktı. Bundan dolayı bazı yerlerde ileri karakol bölgesinin derinliği diğer bölgelere nazaran fazla olabiliyordu. İleri karakol bölgesinin ardından gelen muharebe bölgesi, Almanların düşman taarruzlarını durdurmayı planladıkları alandı. Düşman, bu alanda kendi topçusundan uzaklaşmışken Alman topçu şemsiyesine tamamen girmiş olmaktaydı. Doktrin bu alanın tutulmasını şart koşmasa da iyi zamanlanmış bir karşı-taarruzla mutlaka geri alınmasını tavsiye etmekteydi. Bu hattın arkasında da topçunun mevzilendiği ve karşı-taarruz taburlarının bulunduğu geri hat bulunmaktaydı.²⁶⁵

Yeni doktrin, Somme Muharebesi esnasında ortaya çıkan *Gegenstoss* ve *Gegenangriff* anlayışlarına da düzenleme getirmiş ve bu iki karşı-taarruz tipi arasındaki farklılıkları net bir şekilde ayırmıştı.²⁶⁶ İleri karakol hattındaki mangalar sadece *Gegenstoss*, orta hattaki bölükler yerine göre *Gegenstoss* yerine göre *Gegenangriff* yapacaklardı. Bu birliklerin toplamı iki tabur kadardı. Alayın diğer taburu da (üçgen sistem) bütün halinde geri hatta mevzilenmişti. Bu tabur da muharebe bölgesindeki bölükler gibi yerine göre hiç beklemeden *Gegenstoss*, yerine

²⁶⁴ Lupfer, a. g. e., 12.

²⁶⁵ A. e., 13, Balck, a. g. e., 151-158, 161, 166, Foley, "The Other Side of the Wire: The German Army in 1917", s. 166-167, U. S. Government Printing Office, **German and Austrian Tactical Studies**, Washington, Government Printing Office, 1918, s. 224-225. Almanların karşı-taarruzlara verdikleri ehemmiyetin tersine İngilizler, Alman karşı-taarruzlarını küçümsemişlerdi ve Somme Muharebesi'nin kaybedilmesini hareketli savunmadan ziyade statik savunmaya (makinelî tüfekler) bağlamışlardı. (Paddy Griffith, **Battle Tactics of the Western Front: British Army's Art of Attack, 1916-18**, New Haven, Yale University Press, 1996, s. 76)

²⁶⁶ Foley, "Learning War's Lessons, The German Army and the Battles of the Somme, 1916", s. 502.

göre topçu desteği ile *Gegenangriff* yapacaktı. Bu birliklerin başarısız olması durumunda geri hattın arkasında bulunan karşı-taarruz tümeni *Gegenangriff* için devreye girecekti. Bu karşı-taarruzun da başarısızlığa uğraması durumunda birkaç günlük hazırlıktan sonra ordu/kolordu bazında bir karşı-taarruz düzenlenecekti.²⁶⁷

Gegenstoss konsepti, *Stosstrupp* gibi düşük rütbeli subay ve ast-subayların inisiyatif alması üzerine kuruluydu. Bu anlayış, karargahtan karşı-taarruz onayının gelmesini beklerken kaçırılan fırsatların önüne geçmek amacıyla benimsenmişti. Almanlar, küçük birliğe dayalı taktikleri savunma konseptlerinde de merkeze oturtmalarıyla giderek artan bir hızla manga sistemine dayalı bir orduya dönüşmekteydiler.²⁶⁸

Almanlar, hali hazırda kullanmakta oldukları savunma hattını yeni doktrinleri doğrultusunda modifiye etmeyerek yerine 1916-1917 kışında mevcut savunma hatlarının hemen ardında sıfırdan inşa etmişlerdi. Yeni hat tamamlanınca (Müttefikler daha sonra bu yeni hattı Hindenburg Hattı olarak isimlendireceklerdi, Almanlar hattın farklı bölgelerine farklı isimler vermişlerdi) Almanlar kademeli olarak birliklerini eski hattan yeni hatta kaydıracaklardı.²⁶⁹

Almanlar, Somme Muharebesi'nden çıkarttıkları derslerle ne kadar hızlı öğrenen bir organizasyona sahip olduklarını ispatlamışlardı. Müttefikler de taktik konusunda 1916'da önemli adımlar atmış olsalar da Almanlar, Müttefiklerin taarruz planlarını bozacak önlemleri hızla üretmişlerdi. Yeni savunma sisteminin devreye girmesiyle Müttefikler 1917 taarruzlarında beklenmedikleri kadar dayanıklı ve hiç de aşına olmadıkları bir savunma sistemiyle karşılaşacaklardı.²⁷⁰ 1917 Almanya için zaferlerin yılı olacaktı.

2.3.4 İngilizlerin Somme'dan Çıkarttıkları dersler ve Piyade Reformları

Somme, 1914'te neredeyse imha olan profesyonel ordunun yerini alan deneyimsiz güruhu deneyimli bir orduya dönüştürmüştü. Muharebenin başında, İngiliz piyadesi taktik açıdan Alman piyadesinden de Fransız piyadesinden de

²⁶⁷ Lupfer, *a. g. e.*, 16,19, Balck, *a. g. e.*, 159, 161-167.

²⁶⁸ Stackpole, *a. g. e.*, 4, Lupfer, *a. g. e.*, 20, Foley, "Learning War's Lessons, The German Army and the Battles of the Somme, 1916", s. 491-492, Foley, "Dumb Donkeys or Cunning Foxes? Learning in the British and German Armies during the Great War", s. 290.

²⁶⁹ Cyril Falls, **Military Operations: France and Belgium, 1917**, London, Macmillan and Co., Limited, 1940, s. 87-93, Wynne, *a. g. e.*, 133-134.

²⁷⁰ Lupfer, *a. g. e.*, 11, Snyder, *a. g. e.*, 48.

oldukça gerideydi. Ateş gücü desteğini topçuya bırakan İngiliz piyadesi için belirleyici faktör süngüydü. Tüfek ateşi ve el bombaları, baraj ateşi ile olan irtibatı kaybetmemek için feda edilebilir yardımcı unsurlardı. Bu yaklaşım yüzünden süngü hücumlarında makineli tüfekler karşısında Almanlar karşı-taarruza kalktıklarında da el bombaları karşısında çok ağır kayıplar vermişlerdi.²⁷¹

Somme Muharebesi İngilizleri piyade taktiklerinde reform yapmaya ikna etmişti. İlk taktik gelişmelerden biri avcı nizamını terk ederek, dört mangadan oluşan ve bir arada hareket eden müfreze sistemine geçmişlerdi. Bu açıdan İngiliz küçük birlik nizamı, birbirinden bağımsız hareket eden Alman *Sturmtrupp* mangalarından ziyade bir arada hareket eden Fransız küçük birliklerine benzemektedir. İkinci sırada ise bu mangaların dizaynı vardı.²⁷²

Mangaların dizaynını iki temel unsur belirleyecekti. İlki topçunun piyadeye ateş gücü desteği vermekte yetersiz kalması (Somme Muharebesi ile buna kesin olarak emin olunmuştu) ikincisi ise yeterli ekipmana sahip olmayan piyadenin düşman mevzilerini ele geçirmekte yetersiz kalmasıydı. Piyade, gerek düşman üzerine ilerleme, gerek çatışmaya girme, gerekse zapt görevlerinde olabildiğince kendi başının çaresine bakabilecek duruma getirilmeye çalışılacaktı.²⁷³

İlk grup bombacılar, ikinci grup hafif makineli tüfekçilerden (*Lewis*), üçüncü grup bir keskin nişancı, bir izci ve bunlara eşlik eden dokuz tüfekçiden, dördüncü grup da tüfek bombacılarından oluşmaktaydı. Bu sistemle daha önce alay, tabur, bölük gibi büyük birimlerden gelen pek çok özel unsur, en küçük taktik birim olan müfrezenin organik parçası haline getirilerek, müfreze karma sınıf yapısı kazanmıştı. Yakın dövüş tamamen terk edilerek angajman kaideleri tamamen silahlı çatışma üzerine kurulmuştu. Müfrezenin dört unsuru 100 metrelik bir alana yayılarak ilerliyorlardı. Bombacılar ve tüfekçiler, hafif makineli tüfek ve tüfek bombalarının açtığı koruma ateşi altında düşmana doğru ilerliyorlar ve eğer mümkünse düşmanı kanatlardan çeviriyorlardı. Karma sınıf yapısı sayesinde, birlik, topçudan uzaklaştığında dahi ilerlemek için ihtiyacı olan ateşi belli ölçüde üretebilecekti.²⁷⁴

²⁷¹ Griffith, a. g. e., 65, 67.

²⁷² A. e., 75-76.

²⁷³ A. e., 76-77.

²⁷⁴ Griffith, a. g. e., 77-78.

Keskin nişancılar haricinde İngiliz müfrezesi yapı itibariyle Alman ve Fransız siper baskın birimlerini andırmaktaydı. Keskin nişancılar, topçunun susturamadığı makineli tüfeklerin üstesinden gelmek üzere eklenmişti.²⁷⁵ Alman ve Fransız birliklerinde yer almayan bu unsur, Alman makineli tüfeklerinin İngiliz taktikleri üzerindeki etkisini yansıtan ilginç bir örnektir.

İngiliz Ordusu'nun yeni müfrezeleri, 1917 başından itibaren savaşa hazır hale gelecekti.

2.4 1917 Yılındaki Gelişmeler

1917, Almanların Batı Cephesi'nde tamamen savunmada kaldığı, Müttefiklerin saldırı konumunda olduğu bir yıl olacaktı. Almanlar, 1916'daki savunma reformu sayesinde tüm muharebelerden zaferle ayrılırken, Müttefiklerin ateş gücüne dayalı taarruz taktikleri ise iflas edecekti.

2.4.1 Deneme-Yanılma Sürecinin İflası

1917'nin ilk operasyonu 9 Nisan'da saldırıya geçen İngilizlerden gelecekti (Arras Muharebesi). Bu harekati, 16 Nisan'da Fransız General Nivelle'in düzenlediği Fransız-İngiliz ortak operasyonu izleyecekti. İngilizlerin düzenlediği operasyon, limitli hedefleri olan, Fransızların bir hafta sonra düzenleyeceği çok daha geniş çaplı operasyon öncesinde dikkat dağıtma amacı güden bir harekattı.²⁷⁶ Almanların yeni geliştirdikleri savunma doktrini, komutanların ve birliklerin deneyimsizliğinden dolayı başta bu taarruzlara cevap vermekte başarısız olsa da daha sonra kendini toparlayarak Müttefik saldırılarını fiyaskoya dönüştürecekti.

Arras Muharebesi İngilizlerle Almanların Somme'da çıkarttıkları derslerin kapışması olmuştu. Yapılan doktriner değişimler sonucunda önce İngilizler önde giderken nihai olarak muharebeyi Almanlar kazanmıştı. Bunun sonucu olarak da Almanlar mevcut savunma doktrinlerini korurlarken İngilizler yöntemlerini tekrardan gözden geçireceklerdi.

İngiliz saldırısı üç haftalık bir hazırlık bombardımanı ile başlamıştı. Bu bombardımanla İngilizler 2.700.000'e yakın mermi atarak, Somme'da başaramadıklarını başarmayı amaçlasalar da Almanların savunma nizamlarını

²⁷⁵ A. e., 73-74.

²⁷⁶ Hew Stratchan, **The First World War**, London, Penguin, 2005, s. 243.

değiştirmeleri sonucunda verilen kayıp sayısı Somme'dan daha az olmuştu. Hücüm ise çok daha başarılı geçecekti ve yaptıkları doktrin değişimi sonucunda İngilizler, ilk hedeflerinin büyük çoğunluğuna ulaşacaklardı. Taarruz öncesinde pek çok birlik, taarruz çıkış noktalarına tünellerle güvenli bir şekilde ulaşmışlardı. Taarruzlar da nispeten az kayıplarla kotarılmıştı. 9. ve 4. Tümenler altı kilometre kadar nüfuz ederek savaşın başlangıcından itibaren kaydedilmiş en uzun ilerlemeyi gerçekleştirmişlerdi.²⁷⁷

Muharebenin ilk iki günü hiç de Ludendorff'un umduğu gibi geçmemiş ve yeni doktrinler kendini göstermemişti. Topçu, karşı-taarruzları dakikası dakikasına destekleyememiş ve komutanlar da kendilerinden beklenen dakiklikte karşı-taarruzları başlatamamıştı. Savunma sisteminin pasif direniş kaideleri üzerine bina edilmemiş olması da İngiliz ilerleyişini kolaylaştırmıştı. Ludendorff ortaya çıkan kriz üzerine Lossberg'i bir kez daha muharebe alanına (6. Ordu Kurmay Başkanı olarak) atayacaktı. Lossberg albay rütbesinde olmasında rağmen Ludendorff'tan aldığı tam destek sayesinde 6. Ordu'nun defakto komutanı haline gelecekti.²⁷⁸

Yeni savunma doktrinini dizayn eden subaylardan birinin kontrolü ele alması durumu bir anda değiştirecekti (73 yaşındaki 6. Ordu Komutanı General Falkenhausen yeni taktiklere adapte olma gönüllüsü değildi). İngilizler, 14 Nisan'da kazanımlarını arttırmak için yeniden saldırıya geçtiklerinde bu sefer çok daha başka bir sonuğla karşılaşacaklardı. Topçu önce hücuma kalkan İngiliz piyadesini güçlü bir şekilde vurarak kendi topçularının baraj ateşinden kopartmıştı. Bu durum Alman piyadesinin direnişini oldukça güçlendirmişti. Topçunun başlattığı işi kısa süre içerisinde ani karşı-taarruzlar (*Gegenstoss*) bitirecekti. İngilizler 05:30'da başlattıkları taarruzu, 08:00 ön hattaki birliklerinin üçte ikisini kaybederek sonlandırmışlardı.²⁷⁹

Almanlar yeni savunma yöntemleriyle Nisan'ın geri kalanı ve Mayıs'taki İngiliz taarruzlarının da üstesinden kolayca geleceklerdi. Almanlar bu muharebelerde bir kısım toprağı İngilizlere terk etseler de hattın yarılması söz konusu dahi

²⁷⁷ Griffith, a. g. e., 85-86, Lupfer, a. g. e., 29, Gary Sheffield, "Haig and the British Expeditionary Force in 1917", **1917, Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, s. 6-7, Foley, "The Other Side of the Wire: The German Army in 1917", s. 170.

²⁷⁸ Lupfer, a. g. e., 29, Meyer, a. g. e., 376-378.

²⁷⁹ Lupfer, a. g. e., 30.

olmamıştı. İhtiyatların bir kısmının Fransız taarruz bölgesinden uzak olmasının da hiçbir operasyonel getirisi olmayacaktı.²⁸⁰

Yenilenmiş Alman savunması Fransız taarruzunda kendini çok daha iyi şekilde gösterecekti. Operasyonu yöneten Robert Nivelle taarruzu bir yıl önce Verdun'da başarıyla icra ettiği karşı-taarruz kaideleri üzerine bina etmişti. Fransızlar bu operasyonda İngilizlerin Somme'da yaptığı gibi ağırlığı ateş gücüne vermişlerdi. Plan Alman taktik derinliğinin tamamını topçu ile vurmak üzerine kuruluydu. Operasyon alanındaki tüm savunma mevzileri aynı anda vurulacaktı. Küçük birlik taktikleri ile taarruza kalkan piyade de hızlı bir hücumla bombardımanla yıpranmış savunma mevzilerini Almanlar toparlanamadan ele geçirecekti. Nivelle'in planı tek yumrukta Alman savunmasının işini bitirmektir. Bu açıdan planı Pétain'in metodik savaş kuramından uzaktı.²⁸¹

Fransızlar, Alman savunma sistemindeki değişiklikler üzerine hazırlanan raporları tamamen yok saymışlardı. Verdun karşı-taarruzlarında uygulanan taktiklerin geçerlilik süresi dolmuştu (Nivelle'in tek yaptığı aynı taktikleri daha fazla silah ve adamla daha geniş bir alanda uygulamaktır). 1917'deki Alman savunması gerek topçunun ürettiği yıkıma, gerekse şoka dayalı hızlı piyade taktiklerine 1916'ya göre çok daha dayanıklıydı. Nivelle, İngilizlerin Arras Operasyonu sayesinde Almanların ihtiyat yönetimi konusunda darboğaza gireceklerini düşünmüştü. Ancak Almanların benimsedikleri derinlemesine savunma anlayışı, savunmada ihtiyatları 1916'daki kadar kritik kılmamaktaydı ve savunma hattının bizzat kendisi taarruzu tamamen durduramasa bile amaçlanan hedeflere ulaşamayacak boyutta sakatlayabilecek kapasiteye sahipti. Bu sayede de Nivelle taarruzu başladığında Arras Muharebesi (Almanların baştaki taktik hatalarına rağmen) kontrol altına alınmıştı.²⁸²

Fransızların umursamazlığının aksine Almanlar, Nivelle'in düzenleyeceği taarruz hakkında pek çok belge ele geçirmişler ve planlarını Fransızları aldatacak

²⁸⁰ A. e., 30.

²⁸¹ Dougherty, "French Operational Art, 1888-1940", **Historical Perspectives of the Operational Art**, Ed. by Michael D. Krause, R. Cody Philips, Washington, Center of Military History, United States Army, 2005, s. 83.

²⁸² Lupfer, a. g. e., 33, David Murphy, **Breaking Point of the French Army: The Nivelle Offensive of 1917**, Barnsley, Pen and Sword, 2015, s. 69-72, 126-127, 130.

şekilde yapmışlardı.²⁸³ Örneğin Fransız planı, hazırlık ateşinde Alman topçusunu da susturmak üzerine kurulu olduğu için hazırlık bombardımanı boyunca Almanlar karşı-topçu ateşi açmamışlardı. Bunun sonucu olarak da Fransızlar, Alman topçusunu da imha ettiklerini düşünmüşler ancak taarruza kalktıklarında hesaplamadıkları kadar güçlü bir bombardımana maruz kalmışlardı.²⁸⁴

Piyade, 9 süren hazırlık ateşinden sonra harekete geçmişti. Alman birliklerinin büyük çoğunluğu Hindenburg Hattı'na çekildiği için ilk savunma mevzileri kolaylıkla (pek çoğunda asker yoktu) alınmıştı. Ancak Fransız piyadesi ilerledikçe, büyük çoğunluğu geri yamaçlara²⁸⁵ mevzilenmiş ve topçu bombardımanından sağ çıkmış makineli tüfek yuvaları Fransız piyadelerine sürprizler yaparak kısa süreler içerisinde ağır kayıplar verdirecekti. Fransız birlikleri, Alman ikinci hat olan muharebe bölgelerine ulaşana kadar arka dahil olmak üzere her yönden gelen makineli tüfek atışlarıyla iyice yıpratılmıştı. Bu bölgede de yoğun bir topçu bombardımanı kendilerini beklemekteydi. Bombardıman sonrasındaki karşı-taarruzlar da bitirici darbeyi vurmuştu.²⁸⁶

Nivelle Operasyonu'nda Fransızlar ilk kez tankları geniş çapta kullanmışlardı. Fransızlar da İngilizler gibi tankları, yarmayı gerçekleştirecek ana unsurdan ziyade makineli tüfek yuvalarını havaya uçurmak gibi piyadenin ilerlemesine yardımcı olacak bir ateş platformu olarak değerlendirmişlerdi. Topçu bombardımanın tank üzerinde yıkıcı etkisi olacağı düşünüldüğünden piyade desteği şart koşulmuştu (piyade arazide topçu gözcüsü olmadığından emin olmakla yükümlüydü). Buna karşın, Almanların savunma bölgesini genişletmesi, araziye etkili tank engelleri yerleştirmesi (devam eden sağanak yağmur başlı başına bir engeldi), Fransızların Alman topçusunu susturamamaları ve tabii ki piyadenin Alman topçu gözcülerini

²⁸³ Mart sonunda operasyon hakkında detaylı bilgi içeren belgeler taşıyan bir teğmen keşif görevindeyken Almanlara esir düşmüştü. Nisan başında da Almanların yaptığı bir akında, baskına uğrayan tabur karargahındaki kritik belgeleri kurtarmakla görevlendirilen bir çavuş, üzerindeki belgelerle yakalanmıştı. Almanlar, düşmandan ele geçirilen belgeler ve keşşafarla casusların raporlarını doğru bir şekilde değerlendirerek taarruzun hedef alacağı bölge ve icra tarzını tespit etmişlerdi ve taarruzun her an gerçekleşebileceği yönünde genel kaniya varmışlardı. (Murphy, a. g. e., 74-75)

²⁸⁴ Lupfer, a. g. e., 34.

²⁸⁵ Düşmanın ilerleyiş yönüne göre ters yönde alçalan yamaç veya yokuş. Bu bölgeler topçu gözlemcilerinin görüşünün dışında kaldığından topçu ile vurulması çok zordur. Topçu vursa bile hedefin imha edilip edilmediğini tespit etmek çok zordur. Bu bölgede tertiplenen savunma unsurları, tepeyi aşan piyadeyi aniden vururlar. Geri yamaç savunması, Somme Muharebesi esnasında keşfedilmiştir.

²⁸⁶ Doughty, "French Operational Art, 1888-1940", s. 85-86, Lupfer, a. g. e., 34, Murphy, a. g. e., 136-138.

tespit ederek ortadan kaldıramaması tank desteğini başarısız kılacak ve tank kaybının çok yüksek olmasına yol açacaktı.²⁸⁷

Fransızlar, esnek Alman savunması sayesinde birkaç gün içerisinde 6-7 kilometre kadar ilerlemişse de operasyonun hedeflerinin hiç birine ulaşılmamıştı. Başarısızlığın bariz olmasına rağmen Nivelles'in ısrarla operasyona devam etmesi üzerine 3 Mayıs'ta bazı birlikler emirleri uygulamayı reddedecekti. Bu itaatsizlik zamanla tüm orduya yayılarak genel bir greve dönüşecekti. İsyan sonucunda 9 Mayıs'ta operasyon sona erdirilecek, 16 Mayıs'ta da Nivelles görevden alınarak yerine Pétain getirilecekti.²⁸⁸

Fransızların 3 yıl boyunca deneme-yanılma sürecinde kayda değer bir aşama kaydedememeleri daha fazla taktik hatayı kaldıramayan orduyu çökmenin eşiğine getirmişti. Almanların bu isyandan haberdar olmaması ve kurdukları savunma sisteminin düşman psikolojisi üzerinde bu denli yıkıcı bir etkiye yol açacağını beklememeleri Fransızların yegane şansı olmuştu.²⁸⁹ Almanlar için ise Nivelles Taarruzu yeni Alman savunma doktrininin mükemmel surette çalıştığının ispatıydı.²⁹⁰

Pétain, Nivelles'in geniş alana yayılan ve hedeflerin uzak bölgelerde olduğu muharebe tarzını tamamen terk ederek yerine kendi geliştirdiği metodik savaş anlayışını getirmiş ve Mayıs ayında yayınladığı bir memorandumla bunu resmileştirmişti. Memorandum, hedeflerin yakında olduğu küçük bir alanda cereyan eden operasyonları doktrin haline getirmektedir. Taarruzlar Almanların zayıf olduğu mevzilerde, ateş gücüne ağırlık verilerek ve piyadeye olabildiğince az görev yükleyerek gerçekleştirilecekti. Hedefler ele geçirildikten sonra daha fazla ilerlenmeyerek operasyon sona erdirilecekti ve gerekirse başka bir noktada tekrardan başlatılacaktı. İlerlemenin sınırlı tutulmasıyla muharebe alanına intikal eden Alman ihtiyatlarının karşı-taarruzu tahkimli mevziler gerisinde karşılanması planlanmıştı.²⁹¹ Deneme-yanılma yönteminin tüm kredisinin harcanması, kesin sonuç içermekten son derece uzak ama güvenli bir sistemin benimsenmesini zorunlu kılmıştı.

²⁸⁷ Murphy, **a. g. e.**, 139-142.

²⁸⁸ **A. e.**, 144, 147-150, 155-157, 164-166.

²⁸⁹ **A. e.**, 171-172.

²⁹⁰ Foley, "The Other Side of the Wire: The German Army in 1917", s. 172.

²⁹¹ Doughty, "French Operational Art, 1888-1940", s. 86-87.

Pétain metodik savaş taktiklerini 20 Ağustos'ta düzenlediği saldırıda uygulamaya koyacaktı. Almanların karşı-taarruz için birlik yığıldığı tespit edildiği anda operasyon durdurulmuştu. Deneysel bir amaçla icra edilen operasyon bu yöntemin işe yaradığını ispatlamıştı. 23-26 Ekim arasında Chemin des Dames'da (Nivelle Operasyonu'nun hedefi) daha sağlam stratejik hedefleri olan bir metodik savaş taarruzu icra edilmişti. Avantajlı bir bölge zapt edilerek Alman mevzisi kanattan çevrilmişti. Bunun sonucu olarak da Almanlar geri çekilmek zorunda kalarak Chemin des Dames'i Fransızlara terk etmişlerdi. Bu operasyonda kayıp oranı yüzde dördtü ve Chemin des Dames'in bu kadar kolay ele geçirilmesi Nivelle Operasyonu esnasında yerle bir olan morali yerine getirmişti. Bu başarılar metodik savaşın sağlamasını yapsa da mevcut başarıların hiçbir stratejik kıymeti yoktu ve o esnada (Pétain de dahil olmak üzere) kimse bu yöntemi kullanarak savaşın nasıl sona erdirileceğini bilmiyordu.²⁹²

2.4.2 Doktrinde Riski En Aza İndirme Çabaları

Nivelle'in başarısızlığıyla İngilizler de hattın tek seferde yarılamayacağına ikna olacaklardı ve Arras'ta yaptıkları gibi sınırlı hedeflere sahip, "ısır ve tut" (*bite and hold*) adını verdikleri kendi metodik savaş tarzları olan ard arda taarruz veya zapt edip bekleme konseptini uygulamaya devam edeceklerdi.²⁹³ İngilizler, isyanlarla uğraşan Fransızları bir nebze rahatlatmak için Haziran'da Flanders'e küçük bir saldırı düzenleyeceklerdi (Messines Muharebesi). Operasyonun hedefi, küçük bir noktayı zapt ederek Alman karşı-taarruzlarını def edip, işgal ettikleri toprağı elerlide tutmaktı. Bu operasyonda lağımcılık alanında da bir deneme yapılmıştı ve o zamana kadar görülmedik boyutta patlayıcı Alman mevzileri altında patlatılmıştı. Patlamanın ardından başlatılan piyade hücumuyla ilk hedefler kolayca ele geçirilmişti. Harekat, piyade, topçu şemsiyesinden çıkana kadar devam etmişti. Topçu desteğinin kesilmesiyle birlikte kayıpların hızla artması üzerine ilerleme durdurulmuştu. Toplamda bir hafta süren muharebede Almanlar, İngilizlerden daha fazla kayıp vermişlerdi (çoğu zaman tam tersi söz konusuydu) ve İngilizler, bir sonraki harekât

²⁹² A. e., 87. Almanlar Fransız taktik ve tutumlarındaki değişimi kısa süre içinde tespit etmişler ve doktrinlerini metodik savaşa göre revize etmişlerdi. (U. S. Government Printing Office, **German and Austrian Tactical Studies**, Washington, Government Printing Office, 1918, s. 223)

²⁹³ Bellamy, a. g. e., 78.

alanı olan Passchendaele Tepesi'ni kanattan çevirerek operasyonel önemi olan bir bölgeyi işgal etmişlerdi.²⁹⁴

İngilizler, Temmuz sonunda başlatacakları Üçüncü Ypres (Passchendaele) Muharebesi'nde de "ısır ve tut" yöntemini (İngilizlerin metodik savaşa verdikleri isim) uygulamaya devam edeceklerdi. Bu operasyon da Messines gibi Almanları meşgul ederek, Fransızlara taarruz etmelerinin önüne geçmek amacıyla düzenlenmişti (Almanların hala böyle bir niyetleri yoktu). Bunun yanı sıra Passchendaele ve Passchendaele'ı takip eden operasyonlar sonucunda Alman Ordusu'nun çökme aşamasına geleceğini ve sene sonunda barışa razı olacakları düşünülmüştü (tam tersine Doğu Cephesi'nde savaşın sona ermesiyle askerler batıya sevk edilecekti ve Almanlar 1917 sonunda hiç olmadıkları kadar güçlü olacaklardı).²⁹⁵

Üçüncü Ypres Muharebesi'nde de topçu ön plandaydı ve tank destekli piyade hücumu 15 günlük hazırlık bombardımanından sonra başlamıştı. İlk taarruzlar, iki tarafında beklediği gibi ilk hedeflerin ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştı. Taarruz eden birliklerin Alman ikinci hattına tükenmiş halde ulaşması ile birlikte Alman ihtiyatlarının karşı-taarruzu başlamış ve İngilizlerle az sayıdaki Fransız birliğini birinci hatta geri püskürtmüştü. Operasyonu yöneten Haig, ilk günkü sınırlı kazanımları yeterli görerek harekatin sınırlarını daha fazla zorlamayacaktı ve aşırı yağışın da etkisiyle ikinci gün (2 Ağustos) operasyon iptal edilecekti. Buna rağmen Almanlar, İngilizlerin işgal ettikleri toprağı kritik olarak değerlendirmişti ve geri almak için Verdun'dakine benzer topçu ateşine dayalı bir yıpratma savaşı başlatmışlardı (yoğun yağış onları da karşı-taarruzdan alıkoymaktaydı). Almanların yaklaşımı, İngilizleri taarruz etmeye kışkırtarak, operasyonun "ısır ve tut" çizgisinden çıkmasına yol açacaktı. İngilizler, devam eden günlerde ağır kayıplar vererek çok az kazanım sağladıkları saldırılar düzenleyeceklerdi. Sonuç itibarıyla kısa sürmesi planlanan operasyon üç ay kadar uzayacak ve Müttefikler daha fazla

²⁹⁴ Hart, a. g. e., 347-350, Sheffield, a. g. e., 7-8.

²⁹⁵ Hart, a. g. e., 351.

olmak üzere iki tarafın da muazzam kayıp vermesiyle, tipik, sonuçsuz bir Batı Cephesi muharebesi olarak neticelenecekti.²⁹⁶

Passchendaele, metodik savaşın yıpratma savaşına karşı zaafi olduğunu ortaya çıkartmıştı. Bu anlayışlar zapt edilen bölgeyi düşman karşı-taarruzundan korumaya yönelikti. Ancak rakibin topçu bombardımanını seçmesi halinde düşman karşı-taarruzunu bekleyen çok sayıda asker dar bir cepte sıkışmış oluyordu. Bu durum da saldıran tarafı geri çekilmeye veya temkinli tutumu terk ederek daha da ilerlemeye zorluyordu. Passchendaele’da İngilizler ilerlemeyi seçmişti. Bunun sonucu olarak da korkulan “ağır kayıp” gerçeği ile bir kez daha yüzleşilmişti.

İngilizler, metodik savaşın Passchendaele’da kabusa dönüşmesiyle 1917’de Cambrai’de yapacakları son taarruz denemesinde tekrardan bir yarma denemesi yapacaklardı. 1917 sonuna yaklaşırken, olası bir yarma ihtimali pek çok kişi tarafından neredeyse imkansız olarak nitelendirilirken, General Hugh Tudor, sıra dışı bir fikirle çıkagelmişti. Tudor, 1916’da kullanıma giren tankların bir yarma yapabileceğini iddia etmekteydi. Tanklar o güne kadar bir destek silahı olarak nitelendirilmiş ve bir yarma unsuru olarak değerlendirilmemişti. Ancak Tudor tankların etkili bir topçu desteği ile piyadeye yol açabileceğini düşünmüştü. Tudor’a göre tank ile topçu bir hedef paylaşımı yapabilir (dikenli tellerin imhasının tanka bırakılması gibi) ve bu sayede hazırlık bombardımanı çok kısa tutularak baskın etkisi yaratılabilirdi. Almanların Üçüncü Ypres Muharebesi’yle meşgul olmaları, baskın etkisi yakalama ihtimalini arttırmaktaydı ancak bunun için acele edilmesi gerekiyordu. Bundan dolayı Cambrai Operasyonu, Üçüncü Ypres Muharebesi sona erdikten 10 gün sonra (20 Kasım) başlatılacaktı.²⁹⁷

Hedef Alman birinci ve ikinci hattının aynı anda aşılmasıydı. Bu görev, altı piyade tümeni gibi nispeten az bir güçle, ancak o zamana kadar sahada görülmüş en fazla tankla (476) yapılmaya çalışılacaktı. Operasyon yarmayı hedeflese de

²⁹⁶ A. e., 353, 355-358, 368, Robin Prior, “The British High Command at Passchendaele”, **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, s. 131-132, 134, 135.

²⁹⁷ Hart, a. g. e., 369.

temkinlilik elden bırakılmamış ve kırk sekiz saat içerisinde kayda değer bir başarı sağlanamaması durumunda hareketin sonlandırılması kararı alınmıştı.²⁹⁸

Hücum 1003 topun katıldığı çok kısa bir bombardımandan sonra başlamıştı. Tanklar ilk etapta beklenen şok etkisini yaratarak ilk hattın kolayca alınmasını sağlamış ve ilk gün 5-6 kilometrelik ilerleme sağlanmıştı. Ancak ikinci gün önceki muharebelerde yaşananlar tekrarlanacak ve taarruz ivme kaybedecekti. Tanklar, Alman piyadesi üzerinde ciddi bir şok etkisi yaratsa da öyle ya da böyle imha edilebiliyorlardı ve ilk gün 179 tank (taarruza katılanların üçte birinden fazlası) savaş dışı kalacaktı. Sonuç itibarıyla hat yarılamayacak ve İngilizler Passchendaele’da olduğu gibi kendilerini tehlikeli bir cepte bulacaklardı. Cep iki kanadı da karşı-taarruza açık hale getirmekteydi. Nitekim Almanlar 30 Kasım’da başlattıkları karşı-taarruzla İngiliz kanatlarına saldırarak ve İngilizleri başarıyla geriye atacaktı.²⁹⁹

Cambrai Muharebesi her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da tankların belirleyici bir unsur olarak ön plana çıktığı ilk çatışmaydı. Önceki muharebelerde de tanklar savaş alanında terör estirmiş olsalar da saçtıkları dehşet kısa sürmüş ve korkunun yerini küçümseme almıştı. Ancak Cambrai Muharebesi ile birlikte Almanlar tankın kayda değer bir silah olduğunu kabul edecekler ve gelecekteki planlarını tankları hesaba katarak yapacaklardı.³⁰⁰

2.4.3 Amerikalıların Üç Yıllık Ders Çıkartma Sürecini Yok Saymaları

William C. Fuller, askerî yapılanmaların dahil olmadıkları savaşları dikkate almamaya meyilli olduklarını belirtmiştir.³⁰¹ Fuller, bu yorumu 1914’te birbirine giren Avrupa güçlerini kast ederek yapmışsa da Amerikan Ordusu, Batı Cephesi’nde yer yerinden oynarken üç yıl boyunca olup bitene kayıtsız kalarak bu yorumun altını çok daha sağlam bir şekilde doldurmaktadır. Amerikalılar, 1918’de muharebelere katıldıklarında inatla 1914 taktikleriyle savaşmışlar ve bunu İngilizlerle Fransızların uyarılarına rağmen yapmışlardı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde de mevcut taktik sorunlara dikkat çeken pek çok subay olmasına rağmen, farklı görüşlere sahip subay sayısı çok daha fazlaydı ve mevcut taktikleri muhafaza etmek zamanın modasıydı.

²⁹⁸ A. e., 369, Kenneth Macksey, **Tank Warfare: A History of Tanks in Battle**, New York, Stein and Day, 1972, s. 46-47.

²⁹⁹ Hart, a. g. e., 373-375, Macksey, a. g. e., 49-51, Lupfer, a. g. e., 40.

³⁰⁰ Mackeysey, a. g. e., 53-54.

³⁰¹ Fuller, Jr., a. g. e., 35.

Amerikan askerinin Avrupa'ya ayak bastığı 1917'de ise 1914 öncesi taktiklerine alternatif aramak modaydı. 1914 öncesinde, muhafazakar subayların reformcu subaylara karşı kendilerine göre haklı argümanları bulunsa da 1917'de Amerikalı subayların hiçbir mantıklı argümanı bulunmamaktaydı ve İngilizlerle Fransızların uyarılarına karşı ürettikleri yegane argüman, “savaşmayı bilmediklerinden dolayı bu durumda olduklarıydı”. Amerikan subayların bu tutumu, bir ordunun “kendi kafasına göre çalma ve kendi kafasına göre oynamaya” ne kadar yatkın olduğunun somut bir örneği niteliğindedir.

1917'ye kadar Amerikan gözlemcilerinin ve askeri düşünürlerinin savaştan edindiği izlenim, Avrupa Ordularının Rus-Japon ve Balkan Savaşlarından edindiği izlenimle aynıydı; Amerikalılar da Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkartılacak hiçbir ders bulamamışlardı. Amerika'daki siviller de dahil olmak üzere pek çok kişi Amerikalıların, Avrupalılara modern savaş kaidelerini öğretmesi gerektiğini düşünüyordu.³⁰²

Amerika Birleşik Devletleri savaşa bu zihniyetle girmişti. Amerikan Sefer Gücü Komutanı General Pershing, ASG'nin İngiliz ve Fransız Ordularına karışması halinde özgünlüğünü kaybedeceğini ve bağımsız olarak çok daha etkili olacaklarını düşünmekteydi. Bu bakış açısının etkisiyle Pershing İngiliz ve Fransızların taktikler üzerine verdikleri tavsiyeleri reddetmişti. Pershing'e göre Birinci Dünya Savaşı'nın tarafları ateş gücünün büyümesine kapılmışlardı ve bu da içlerindeki saldırı ruhunun ölmesine yol açmıştı. Pershing siperleri gezdiğinde gördüğü karma sınıf unsurlarını (havanlar, el bombaları, makineli tüfekler vs.) yozlaşmanın unsurları olarak değerlendirmişti. Ona göre ucuna süngü takılmış bir tüfek tek başına yeterliydi ve Amerikan piyadesi herkese örnek olacaktı. Amerikalı bir Albay, Harold Fiske, Berlin'in Fransız ve İngiliz askerleriyle alınabilmesinin imkansız olduğunu, sadece Amerikan askerleriyle alınabileceğini iddia etmişti (Müttefiklerin o tarihte benimsedikleri metodik savaş taktikleri göz önünde bulundurulacak olursa

³⁰² Andrew Wiest, “Preferring to Learn from Experience: The American Expeditionary Force in 1917”, **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, s. 139-140. Batı Cephesi'nde hali hazırda savaşmakta olan bazı subayların da savaşın icrasının kökten değiştiğini kabul etmemesi bu tutumu bir nebze açıklayabilir. (Freytag-Loringhoven, **a. g. e.**, 129)

“Amerikan askerlerinin Berlin’e girmesi iddiası” haricinde çok da yanlış bir yorum değildi).³⁰³

Acemi Amerikan subayları zorunlu olarak İngiliz ve Fransız kurslarında eğitim görmüş ve komutanları emrinde görev yapmış olsa da Pershing, olabildiğince birliklerini izole etmişti. 42. Tümen’in komutanına verdiği emirde Amerikan askerinin eğitiminden Amerikalı subayların sorumlu olması gerektiğini belirterek, İngiliz ve Fransız subaylarından eğitim alınmasını yasaklamıştı. Bu kararlar İngilizlerle Fransızların üç yıldan beri biriktirdikleri kıymetli deneyimin Amerikan Ordusu’na transferi reddedilmiş oluyordu.³⁰⁴

Amerikalıların, Cambrai’deki birkaç küçük çatışma haricinde 1917’de savaş deneyimi olmamıştı. Amerikalıları izleyen İngiliz ve Fransız subayları ise Amerikalıların savaş alanında İngilizlerin, Somme’un ilk gününde yaşadıklarını yaşayacaklarından eminlerdi.³⁰⁵

2.4.4 Alman Hücum Taktiklerinin Gelişim Süreci

1917, Alman hücum taktiklerinin operasyonel boyutunun gelişimi bakımından kilit bir yıl olmuş ve doktrinin tamamen olgunlaşması yılsonunda gerçekleşmişti.

General Oskar von Hutier, 1 Eylül’de Doğu Cephesi’nde başlattığı Riga Operasyonu’yla Wilhelm Rohr’un geliştirdiği taktikleri operasyonel boyuta taşıyacaktı. Almanlar Rus Hattı’nı zayıf noktalardan yararlanarak, araziye yayılmış Rus birliklerini kuşatmak suretiyle imha etmişlerdi. Bu işlem birbirlerine ateş desteği vererek ilerleyen birliklerle yapılmıştı. Bu şekilde birlikler, direniş merkezlerini çevirerek önce izole hale getirmişler daha sonra da çok daha güçlü birliklerle saldırarak zapt etmişlerdi. Hutier bu operasyonla Rohr’un “çevirme” konseptini “baypas” konseptine dönüştürmüştü. Rohr’un geliştirdiği taktikler mevzinin kanatlardan veya arkadan çevrilerek alınmasını çabuklaştırmaktaydı. Hutier ise mevziyi baypas etmek suretiyle kaçış ve destek noktalarını tıkayarak, mevziye yardım gelmesinin veya mevzideki askerlerin bir sonraki hatta çekilmesinin önüne

³⁰³ Wiest, a. g. e., 140, 144, 146, Timothy K. Nenninger, “Tactical Dysfunction in the AEF, 1917-1918”, **Military Affairs**, Vol. 51, No. 4 (Oct. 1987), s. 177. Coffman, Edward M., **The War to End All Wars: The American Military Experience in World War I**, New York, Oxford University Press, 1968, s. 136-140.

³⁰⁴ Andrew Wiest, a. g. e., 145-146.

³⁰⁵ A. e., 148.

geçiyordu. Bu operasyon, Fransızların 1918’de Alman taktiklerine verdikleri tanım olan “sızma taktiklerinden” ziyade tipik bir çevirme manevrası olsa da (yapılan manevralar düşman hattı içinde değil, gerisinde gerçekleştirilmişti ve elit hücum birliklerinin rolü düşük olmuştu) Hutier tam olarak Ludendorff ve Alman Yüksek Komuta Kademesi’nin istediği formülü sunmuştu. Tüm hedefler bir gün içerisinde ele geçirilerek (Fransız Yüzbaşı Laffargue de aynı tutumu tavsiye etmekteydi) savunma etkisiz hale getirilmişti. Alman Komuta Kademesi başarıdan çok etkilenmişti ve bu taktiklerin Rohr’un çevirme taktikleriyle uygulanması halinde Batı Cephesi’nde de benzer sonuçların alınacağı düşünülmektedir.³⁰⁶

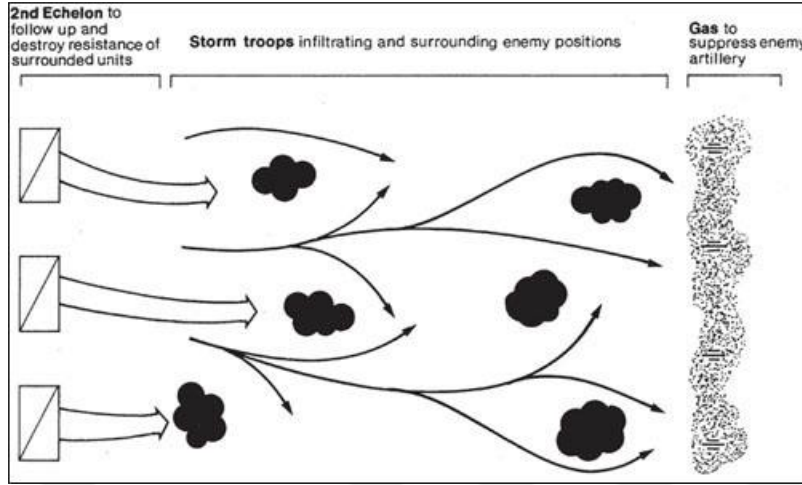
Bunun yanı sıra, Hutier’in uyguladığı çok kısa (5 saat) ama şiddetli ve çok iyi planlanmış hazırlık bombardımanı da Batı Cephesi’nde yapılacak olan taarruz için uygun görülmüştü. Bombardıman topçu uzmanı Albay Georg Bruchmüller (muhtemelen Birinci Dünya Savaşı’nın en yetenekli topçu komutanı ve plancısıydı) tarafından planlanmıştı. Bruchmüller’in bombardıman tarzı üç aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşamada düşman savunmasının tüm kilit noktaları (piyade ve topçu mevzileri, komuta merkezleri, telefon hatları, lojistik merkezleri vs.) vurulmaktaydı. İlk aşamadaki temel amaç yıkım yaratmaktan ziyade düşmanı demoralize etmek ve şok etkisi yaratmaktı. İkinci aşamada düşman topçusu ve ihtiyatlara (ihtiyatların bulunduğu noktalar ve geçeceği yollara) odaklanılıyordu. Üçüncü aşamada ise taarruzdan hemen önce sistematik bir şekilde düşmanın ön mevzileri bombalanıyordu. Bu esnada uzun menzilli topların bir kısmı düşman topçusu ile ihtiyatlarını baskı altına almaya devam ediyordu. Bruchmüller, bu sistemi savaş boyunca geliştirmişti ve bombardıman Riga Operasyonu’nda mükemmel surette sonuç vermişti. Bruchmüller, aynı tipte bir bombardıman planını 1918 taarruzlarında da hazırlamakla görevlendirilecekti.³⁰⁷

Almanlar, Rohr’un çevirme taktiklerini Bruchmüller’in topçu taktikleriyle birleştirerek önce ateş gücü ile taktik derinliği vurup düşmanın direniş merkezlerini yarı yarıya izole hale getiriyorlar, devamında da piyade direniş merkezlerini arkadan çevirerek izolasyonu tamamlıyorlardı. Düşman mevzisi bu aşamaya geldikten sonra

³⁰⁶ Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 120-121, Zabecki, “Military Developments of World War I”, s. 8-9, Stackpole, **a. g. e.**, 29-33.

³⁰⁷ Meyer, **a. g. e.**, 310-311, Zabecki, “German Artillery in the First World War”, s. 119., Stackpole, **a. g. e.**, 4-5.

savunma kabiliyetini büyük ölçüde yitiriyor ve mevzinin düşmesi için geri sayım başlıyordu.

Harita 3: Hücüm birliklerinin savunma alanına sızması ve direniş merkezlerini kuşatması.³⁰⁸

Yeni taktiklerin bir sonraki deneme yeri İtalya Cephesi olacaktı. Ekim’de başlatılan Caperetto Operasyonu’unda Riga’dakine benzer mükemmel bir sonuç alınmıştı. Riga’nın aksine savaş alanı Batı Cephesi gibi kesintisiz bir siper hattından oluşmaktaydı ve bu kez özel eğitilmiş hücüm birlikleri öncülüğünde operasyon gerçekleştirilmişti. Ludendorff’a göre zaferle birlikte siper savaşı paradoksunu kırabilecek bir metodun ortaya çıktığı da ispatlanmıştı. Sonuç itibariyle düşman, Almanlara oranla çok zayıf olsa da savaş alanı Batı Cephesi’ne benzerdi ve burada alınan sonuç pek ala Batı Cephesi’nde de alınabilirdi.³⁰⁹

Bir sonraki deneme yeri Batı Cephesi olacaktı. Almanlar, Cambrai Muharebesi’nde gerçekleştirdikleri karşı-taarruzda hücüm taktiklerinin olgunlaşmış halini ilk kez birinci sınıf bir düşman üzerinde deneyeceklerdi. Düşman derinliklerine ilerledikçe sızma yapan birliklerin kontrolü çoğu zaman kaybedilmiş olsa da ön hattaki direniş merkezleri başarıyla baypas edilerek geri hattaki komuta merkezleri vurulmuş ve top bataryaları susturulmuştu. Ludendorff, savaş alanında yapılan pek çok hataya rağmen zaferi önemli bir başarı olarak değerlendirmişti.

³⁰⁸ Bull, a. g. e., 140.

³⁰⁹ Gudmundsson, *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918*, s. 133-136, 139.

Sonuç itibariyle doktrin henüz daha resmileşerek komutanlara dağıtılmamıştı ve birliklerin büyük çoğunluğu yeni taktiklere göre eğitilmemişti.³¹⁰

Cambrai'den sonra 1918'de yapılacak taarruzun hazırlıkları başlayacaktı. Cambrai öncesinde *Sturmtrupp* taktikleri olarak anılan küçük grup bazlı çevirme taktikleri sadece elit *Sturm* birliklerine (*Sturmbataillon* ve *Sturmkompanie*) öğretilmekteydi. 1917 tamamlanmadan, hücum taktikleri eğitimi 1918 taarruzlarına katılacak tüm birliklere verilmeye başlanmıştı.³¹¹ Eğitim kısa süreliydi ancak Amerikalıların 1918 sonunda yayınladıkları istihbarat raporunda da kaydedildiği gibi sabahtan gece yarısına kadar süren bir yoğunlukta idi.³¹² Hücum taktikleri, 1 Ocak 1918'de *Mevzi Harbinde Taarruz (Der Angriff im Stellungskrieg)* adıyla yayınlanan yeni yönetmelikle birlikte resmi bir doktrin haline gelecekti. Hermann Geyer tarafından derlenmiş olan ve üç yıllık deneyimi yansıtan yönetmelik, kalbinde hücum taktiklerinin yattığı, karma sınıflar üzerine kurulu bir doktrindi.³¹³ *Mevzi Harbinde Taarruz*, hücum taktiklerini elit birlik doktrini olarak değil, standart doktrin olarak değerlendirmeyordu ve operasyona katılacak tüm birlikleri “hücum birliği” olarak tanımlamıştı. Bu kitap Almanların 1918 taarruzlarının ve 1922'deki Büyük Taarruz'un doktriner temelini oluşturacaktı.

Hücum taktiklerinin resmileşmesiyle birlikte Almanlar taktik ve operasyonel tutum bakımından Müttefiklerden çok daha farklı bir yola sapacaklardı. 1917'de çıkartılan dersler sonucunda Müttefikler, ateş gücünün operasyonun kalbinde yattığı ve piyadeye minimum rol biçen, küçük alanları kapsayan limitli taarruzların ötesine geçmemeyi ilke edineceklerdi (Amerikalılar başta bu tutumu reddetseler de zaman içinde onlar da bu anlayışı benimsemek zorunda kalacaklardı). Almanların taktiklerinde ise ateş gücü kadar piyade de kilit rol oynamaktaydı. Müttefiklerin aksine taarruzların hedefi sadece ön hattı değil, tüm hattı kapsıyordu ve tüm hedeflerin tek bir günde ele geçirilmesi ilkesinin benimsenmiş olması bakımından Müttefiklerin yavaş ve emin ilerleyişlerinin tersine hızın kritik bir rolü vardı.³¹⁴

³¹⁰ A. e., 143-145, Ian Passingham, **All the Kaiser's Men: The Life and Death of the German Army on the Western Front 1914-1918**, Stroud, Sutton Publishing, 2005, s. 10-11. Ian Passingham, **The German Offensives of 1918, The Last Desperate Gamble**, Barnsley, Pen and Sword, 2008, s. 11.

³¹¹ Passingham, **The German Offensives of 1918, The Last Desperate Gamble**, s. 25.

³¹² United States, War Department, **Survey of German Tactics 1918, Monograph No. 1**, Washington DC, Government Printing Office, 1918, s. 14.

³¹³ Bull, a. g. e., 149.

³¹⁴ Lupfer, a. g. e., 41, 44.

Müttefikler, ayak bastıkları bölgeyi zapt etme amacı güderlerken, Almanlar düşmana ait olan bir bölgede kontrolü ele geçirmeden manevra yapmaktan çekinmeyerek, düşman hatları içerisine hızla dalıp, hiçbir mevkiyi tutmakla zaman kaybetmeden belirledikleri hedefleri vuracaklardı.

2.5 1918 Yılındaki Gelişmeler

2.5.1 Siper Savaşı Paradoksunun Çözümü

Almanlar taarruza geçmek için doğru formülü keşfetmiş olsalar da 1918'e gelindiğinde Alman Ordusu oldukça yıpranmıştı ve aranan standartların gerisinde kalan pek çok asker bulunmaktaydı (50 yaş üstü erlere dahi rastlanıyordu).³¹⁵ Bunun yanı sıra tüm birlikleri eğitecek kadar zaman ve donatacak kadar ekipman da mevcut değildi. Bu sorunlardan dolayı en iyi askerler “saldırı tümeni” (*Angriffsdivision* veya *Stossdivision*) adı altında belirtilen, operasyona katılacak tümenlere alınmışlardı. Eğitim sona erdiğinde bu askerler taktiksel manada elit hücum birliği seviyesindeydiler. Bazı tümen komutanları, standart askerin geldiği eğitim seviyesini gayet yeterli bularak, hücum taburlarını dahi lağvetmişlerdi. Bu askerler tüm kışı eğitimle geçirmişlerdi ve Cambrai Muharebesi'nin sonundan bahar taarruzlarının başlayacağı Mart ayına kadar 56 tane saldırı tümeni hazırlanmıştı (toplam tümen sayısı 192'ydi). Kalitesi daha da azalan diğer tümenler ise “mevzi tümeni” (*Stellungsdivision*) olarak adlandırılmıştı.³¹⁶

Ludendorff taktik yönden Fransızlardan geri olarak değerlendirdiği İngilizleri hedef olarak belirlemişti. Zayıflığın yanı sıra, Fransızların üzerinde bulunduğu yer şekillerinin zorlu ve manevrayı yavaşlatacak türden olması da hedef olarak İngiliz bölgesinin seçilmesine yol açmıştı. Taarruz noktası olarak İngilizlerle Fransızların kesişme noktası belirlenmişti. İngilizlerin Fransızlarla bağlantısının kesilmesi durumunda yenilginin kaçınılmaz olacağı düşünülmüştü. Taarruz, Amiens ile Arras arasında 75 kilometre genişliğinde bir alanda yapılacaktı.³¹⁷

³¹⁵ Moraller de oldukça düşüktü. 1917'nin zaferlerle geçmesine rağmen çoğu asker savaşın kazanılacağına inanmıyordu. (Passingham, **All the Kaiser's Men: The Life and Death of the German Army on the Western Front 1914-1918**, s. 13)

³¹⁶ Lupfer, a. g. e., 48-49, Gudmundsson, **Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918**, s. 151-152, Stackpole, a. g. e., 6-7.

³¹⁷ A. e., 155, Maher, a. g. e., 48, Stackpole, a. g. e., 48, Passingham, **The German Offensives of 1918, The Last Desperate Gamble**, s. 32.

Doktrin, baskın etkisini (en azından operasyonel ölçekte) bir zorunluluk olarak değerlendirmekteydi (önceki doktrinlerde çoğu zaman alternatif olarak değerlendirilirdi). İhtiyatlar yetişene kadar zaman kazanmak, savunma sisteminin birincil vazifesi olarak varsayılmıştı ve baskın etkisi, “oyalama” durumunu ortadan kaldıran en etkin çözüm olarak nitelendirilmişti.³¹⁸ Baskın etkisinin yakalanabilmesi için taarruz hazırlıkları gizlenmeli, tüm yürüyüşler ve yığınaklar gece vakti yapılmalı ve gündüz vakti düşman görüşünden (hava keşfi) saklanmalıydı. Birlikler, taarruz çıkış noktalarında değil düşmanın görüş menzilinin dışında gizlice mevzilenmeli ve tüm birlikler bir gecede çıkış noktalarına taşınmalı ve sabah erken saatlerde operasyon başlamalıydı.³¹⁹

Doktrinin bu kaidesine harfi harfine uyulmuştu. Yüksek derinliğe sahip savunma mevzileri yığınağı düşman görüşünden fazlasıyla gizleme imkânı tanıyordu. Toplanma bölgesine yapılan yürüyüşler daima gece yapılmış ve gündüz vakti birlikler gizlenmişti. Düşmanın hava keşfine yakalanmamak için tekerlek izleri silinmiş ve pozisyonların gerektiği gibi kamufle olduğunun anlaşılması için üzerlerinden uçak uçurulmuştu.³²⁰

Taarruz, Bruchmüller’in planladığı (Riga’daki gibi) beş saatlik kısa bir hazırlık bombardımanı ardından başlayacaktı. Almanlar, üç yıl boyunca devam eden müttefik operasyonlarından neyin yapılmaması gerektiğini çok iyi öğrenmişlerdi. Tüm ağırlığı ateş gücüne yükleyerek düşmanı yok etmeye çalışmak kesinlikle beklenen sonucu vermiyordu. Tam tersine baskın etkisini yok ederek ve hedef bölgenin neresi olduğunu düşmana söyleyerek savunmanın güçlenmesine yol açıyordu. Bunun yanı sıra Bruchmüller, bombardımanın gereğinden fazla uzaması halinde şok etkisinin de zamanla kaybolduğunu ve askerlerin psikolojik direnç kazandıklarını tespit etmişti. Çıkarttıkları dersler sonucunda Almanların 21 Mart’ta (ve daha sonraki operasyonlarda) yapacakları hazırlık bombardımanın hedefi imhadan ziyade, düşmanın savaş kabiliyetini azaltarak (şok, sindirme ve izolasyon) piyade hareketini desteklemeye yönelikti. Bruchmüller’in bombardımanı, İngiliz taktik derinliğini tamamen vurmasının yanı sıra (30 kilometre ötedeki hedefler dahi vurulmuştu) kalite

³¹⁸ Taktik ölçekte baskın veya tamamen baskın etkisi (sıfır direniş) nadiren görülen bir unsur olarak değerlendirilmiş ve gerekli görülmemişti. Düşmanı bir dereceye kadar gafil avlamak yeterli bulunmuştu. (Hermann Geyer, **Mevzi Harbinde Taarruz**, Eskişehir, Matbayı Liva, 1921, s. 9)

³¹⁹ A. e., 8, 16, 47-48, Lucas, a. g. e., 131.

³²⁰ David T. Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, London, Routledge, 2006, s. 125, Passingham, a. g. e., 37-39.

bakımından da önceki hazırlık bombardımanlarından daha üstündü. Çoğu hazırlık bombardımanı beklenen etkiyi yaratamazken Bruchmüller'in bombardımanı, piyade harekâtı için uygun ortamı tam olarak yaratacaktı.³²¹

İngilizler ise Ludendorff'un tahmin ettiği gibi gerçekten de böyle bir saldırıya hazırlıklı değildi. İngilizler 1917'de karşılaştıkları Alman savunma sisteminin kötü bir kopyasını çıkartmışlardı. Savunma sistemini şekil olarak taklit etseler de sofistike Alman karşı-taarruz tekniklerini benimsemekte başarısız olmuşlardı. Görüntü itibariyle İngiliz savunması Alman 1917 savunmasının statik versiyonuydu. Almanlar birliklerinin üçte ikisini karşı-taarruz amacıyla geride tutarlarken İngilizler, üçte birini geri hatta tutacaklardı. Bu durum, Somme'da Almanların başına geldiği gibi bombardıman esnasında daha fazla kayıp vermelerinin yanı sıra, hareketli savunma yapamayan İngilizlerin çevirme taktiklerinden daha fazla etkilenmeleri anlamına geliyordu. Bunun yanı sıra Almanların karşı-taarruz (*Gegenangriff*) için hemen savunma hattının arkasında tuttuğu ihtiyat tümenlerinin tersine İngilizler ihtiyat tümenlerini hattan en az 15 kilometre geride konuşlandırmaktalardı. Bu da çoğu zaman geniş çaplı ihtiyatların iş işten geçtikten sonra muharebe alanına ulaşması anlamına geliyordu. İngilizlerin Cambrai'de karşılaştıkları Alman hücum taktiklerinin mantığını anlamamış olmaları savunma yapmayı daha da güçleştirmişti.³²² Batı Cephesi'nde savunma taktikleri daima saldırı taktiklerinden bir adım önde olmuştu. Ancak bu sefer saldırı taktikleri kendini gösterecekti.

Birlikler ve toplar 20/21 Mart akşamı operasyona başlayacakları mevzilere yerleşeceklerdi. 21 Mart sabahı, 10.000 kadar namlunun açtığı (6423 top ve 3532 havan) beş saatlik bombardımandan sonra toplamda 100 kilometrelik bir alanda üç

³²¹ David Stevenson, **With our Backs to The Wall: Victory and Defeat in 1918**, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press, 2011, s. 118, 120, Lupfer, **a. g. e.**, 38, Stackpole, **a. g. e.**, 53-55. Bruchmüller, baskın etkisini arttırmak için Pulkowski Metodu (Yüzbaşı Eric Pulkowski) adı verilen, tanzim atışı yapmadan direkt bombardıman aşamasına geçilen bir yöntemi önermiş ancak bu yöntem yüksek komuta tarafından onaylanmamıştı (Geyer ve Bauer bu yöntemi desteklemişti). Operasyonlarda kullanılmayacak olmasına rağmen topçu subayları Pulkowski Metodu'na yönelik eğitim almışlardı. (Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 127-128, 132) Bruchmüller, Pulkowski Metodu'nu 1917'de benimsemiş ve bu tarihteki operasyonlarda kullanmıştı. (David Zabecki, **Steel Wind: Colonel Georg Bruchmüller and the Birth of Modern Artillery**, Westport, Praeger, 1994, s. 49-50) İngilizler, ön hatta bombardımanın çok etkili olduğunu ancak derin bölgelerde bulunan makineli tüfek yuvalarını susturmakta başarısız olduğunu kaydetmişlerdir. (United States, War Department, **Survey of German Tactics 1918, Monograph No. 1**, Washington DC, Government Printing Office, 1918, s. 45-46)

³²² Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 133, Tim Travers, **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, London, Routledge, 1992, s. 56, Stackpole, **a. g. e.**, 65-69.

ordunun (50 saldırı tümeni, 17 mevzi tümeni) katıldığı Michael Operasyonu başlamıştı. Almanlar canla başla savaşmalarına rağmen ilk gün hat yarılamayacaktı. 17. Ordu gün sonunda 4-5 kilometre kadar ilerleyebilmişti ve hattın yarılabilmesi için önünde 7 kilometre kadar bir mesafe vardı. 2. Ordu da benzer sonuçlar almıştı. Oskar von Hutier'in yönettiği 18. Ordu ise İngiliz ikinci hattını da aşarak (muharebe bölgesi) geri hatta ulaşmış ve gün sonunda yarmaya ramak kalmıştı. Hutier'in beklenmedik başarısı (18. Ordu operasyonun güney kanadında görevlendirilmişti ve ana amacı operasyon merkezini Fransız desteğinden korumaktı) Ludendorff'u ümitlendirse de nüfuz ettiği bölge hiçbir stratejik önemi olmayan bir noktaya çıkmaktaydı. Bunun yanı sıra verilen kayıplar (10000 ölü, 29000 yaralı) çok ağırdı ve bu kayıplarla operasyon sürdürülebilir olarak değerlendirilmemişti (değerlendirmenin alınan kararlara bir etkisi olmayacaktı).³²³

Muharebeye İngiliz tarafından bakıldığında ise tam bir Alman başarısı söz konusuydu. Hat yarılmamış olsa da savunma sistemi tamamen etkinliğini yitirmişti. Operasyonun başlangıcından birkaç saat sonra komuta-kontrol sistemi tamamen çökmüştü ve İngilizler bir haftadan önce muharebeyi kontrol altına alamayacaklardı. Piyade her ne kadar Ludendorff'un umduğu kadar üst düzey bir başarı gösterememiş olsa da Bruchmüller'in planladığı bombardıman bu açığı kapatmıştı. Alman topçusu İngiliz derinliğini mükemmel surette vurarak iletişim sistemini yok etmiş ve sahadaki birlikleri yönetilemeyecek duruma getirmişti.³²⁴ Alman piyadesi harekete geçtiğinde ortada bir bütün halinde hareket etme kabiliyetini yitirmiş ve geniş bir araziye gruplar halinde yayılmış bir güruh bulunmaktaydı. Çevirme taktikleriyle bu gruplar kolaylıkla izole hale getirilmişlerdi. Almanların planlarını sarsan durum ise bu grupların beklenmedik bir direniş gösterecek olmasıydı.³²⁵

Hutier ikinci günden itibaren yarma görevini üstlenecekti (18. Ordu 6 taze tümen desteği almıştı) ve hat aynı gün yarılacaktı. İngiliz güçleri artık geri çekilmekteydi ve olabilecek en kısa sürede yeni bir hat oluşturma çabasına girmişlerdi. 22 Mart sonunda Almanlar zafere yakın olduklarını düşünseler de (23

³²³ Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 129, 135, 140-141, Passingham, **a. g. e.**, 39, 44-47.

³²⁴ Almanlar, yer altından geçen kabloların dahi yerlerini havadan çektikleri fotoğraflarla tespit edip, kabloların birleştiği yerleri zırh delici mermilerle vurmuşlardı. (Travers, **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, s. 55)

³²⁵ Travers, **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, s. 50, 54.

Mart'ta Kaiser Wilhelm başarısından ötürü Ludendorff'a madalya verecekti) büyük bir yanılgı içindelerdi. Sanılanın aksine, İngilizler çökmenin eşiğine gelmemişlerdi. Komuta kademesi operasyonun gidişatına göre değişik senaryolar planlamıştı. Bazı subaylar 28 Mart'ta geline nokta sonucunda Fransız bölgesine yönelmeyi önersele de (Georg Operasyonu), Ludendorff hareketi İngiliz bölgesinde tutmaya devam edecek ve 28 Mart'ta Michael Operasyonu'nun parçası olan Mars Operasyonu'nu başlatacaktı. Bu aşamada önemli bir ilerleme sağlanmış olsa da saldıran birliklerin operasyonel kabiliyeti ciddi anlamda körelmişti. Mars Operasyonu başladığında sofistike hücum taktiklerini icra eden birlikler gitmiş, yerlerine eski usul, dirsek dirseğe ilerleyen askerler almıştı. İngilizlerin de savunmalarını toparlamaları üzerine haliyle kayıplar artacak ve operasyon durma noktasında gelecekti. Gün sonunda da resmen durdurulacaktı.³²⁶

Sonuç itibariyle Almanlarla İngilizler arasındaki kovalamaca operasyon başladıktan bir hafta sonra Almanların tükenmesi ve durdurulmasıyla sona erecekti. Planlanandan farklı bir noktada neticelenen hareket sonucunda taktik başarı, operasyonel başarıya dönüşmemişti. Operasyon, lojistik yönünden artık daha fazla sürdürülebilir değildi. Almanlar lojistik merkezlerinden hatırı sayılır oranda uzaklaşmışlardı. Topçu, piyadeye yetişmekte zorlanıyordu ve mühimmat trenleri de topçuya mermi yetiştirmekte zorlanıyordu. Kayıplar muazzam boyuttaydı. Kayıbedilen eğitimli askerlerin yeri hücum taktikleriyle eğitilmemiş askerle doldurulmuştu. Bunun sonucu olarak da hücum taktiklerinin savaşa olan etkisi azalmıştı. Lojistik sorunları sonucunda tükenen askerler savaşmayı tamamen bırakarak yağmaya girişecekti. Ludendorff iki günlük dinlenme süresinden sonra operasyonu 30 Mart'ta tekrardan başlatsa da elle tutulur bir sonuç alınamaması üzerine 5 Nisan'da tekrardan durduracaktı. Keza Müttefikler ilk günlerin şokunu tamamen üzerlerinden atmışlardı ve güçlü karşı-taarruzlarla Almanları geriye püskürtebiliyorlardı.³²⁷

Toplamda 16 gün süren Michael Operasyonu sonucunda 60 kilometrelik bir ilerleme sağlanmış ve geniş bir alan Alman kontrolüne girmişti. İngiliz güçleri

³²⁶ Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 141-143, 155-156, Passingham, **a. g. e.**, 58, 77-80, Travers, **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, s. 90.

³²⁷ Passingham, **a. g. e.**, 67-68, 80, Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 151-155, 159, Stevenson, **a. g. e.**, 60-62.

çökmenin eşiğine gelseler de tutunmayı başarmışlardı ve kilit önemi olan hiçbir bölge ele geçirilmemişti. Bu açıdan stratejik ve operasyonel bir başarıdan söz edilemezdi. Taktik seviyede ise Almanlar mevcut sorunları çözmüş gibi görünüyordu. Siper savaşı paradoksu henüz daha çözülememiş olsa da (savaş belli bir noktadan sonra tekrardan mevzi harbine dönüşüyordu) Batı Cephesi'nde savaş kilitlendikten sonra ilk kez bir savunma sistemi vazifesini ifa edemeyerek çökmüştü. Paradoksun çözülememiş olmasının sebebi de taktik değil lojistikti ve bu durum aslen *Sturmtrupp* taktiklerinin Aşıl topuğuydu. Almanlar, taktik başarıların devamını getirecek ve operasyonel derinliği (stratejik kuşatma) yakalayabilecek bir lojistik sistemi oluşturmamışlardı (beklide o zamanın ekonomik ve teknolojik şartlarında bu mümkün değildi). Almanlar, ancak lojistik merkezlerinden ciddi anlamda uzaklaştıklarında, yani operasyonlarını gerektiği gibi besleyemeyecekleri bir noktada durdurulabilmişlerdi³²⁸ ve işgal ettikleri noktada stratejik kıymeti olan hiçbir yer yoktu. Hedeflerden biri olan Amiens şehri Almanların durdurulduğu noktadan 10 kilometre kadar ötedeiydi. Amiens bir demiryolu kesişim noktasıydı ve bu şehrin alınması halinde Müttefiklerin lojistik sistemi ciddi anlamda aksayacaktı. Eğer Almanlar bunu becermiş olsalardı operasyonel seviyede bir kilit bir noktayı zapt etmiş olacaktı ve önlerinde farklı alternatifler olacaktı. Ancak Almanların işgal ettiği alan operasyonel açıdan Müttefiklere hiçbir zorluk çıkartmayacak bir bölgeydi ve harekât sona erdiğinde Almanların durdurulmuş olmaları Müttefikler için yeterliydi.³²⁹

Michael Operasyonu'ndan sonra dört büyük operasyon daha yapılacaktı. Üçüncü operasyonda (Blücher-Yorck-Görz) Fransızlar hedef alınmış ve Michael'e göre çok daha iyi bir taktik başarı sağlanmıştı. Bu operasyonda Pulkowski Metodu uygulanarak, gece karanlığında tanzim atışı yapılmadan iki saatlik hazırlık

³²⁸ Topçunun, önden giden birlikleri takip edememesi kilit rol oynamıştı bu noktada. Kalaslarla çabucak yapılan iptidai yollar topçunun zamanında öne alınmasını sağlayamamıştı. Bundan dolayı ateş gücü her geçen gün biraz daha azalmıştı ve özellikle 30 Mart sonrasındaki harekâta kayda değer derecede düşmüştü. (Lupfer, a. g. e., 53, Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 163-164)

³²⁹ A. e., 160, 164, 167-168, Maher, a. g. e., 47-49, Stackpole, a. g. e., 91-92. Ludendorff, operasyonu somut hedeflerden ziyade düşmanın zayıf noktaları üzerine bina etmişti. Ana amaç belli bir yerin ele geçirilmesinden çok düşman hattını yarmaktı. Hedeflerin belirgin olmaması ve operasyon esnasında ağırlık noktalarının değişmesi bazı tarihçilere ve harekatta yer alan komutanlara göre hareketin başarısız olmasının temel nedeniydi. Bu kişilere göre Amiens, operasyonun en başından itibaren hedef olarak tayin edilseydi netice de değişebilirdi. (Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 167-168) Bu durum tartışmalı bile olsa Ludendorff gerçekten de stratejik ve operasyonel kabiliyet açısından, taktik yeteneklerine oranla oldukça zayıf bir komutandı.

bombardımanından sonra şafakla beraber hücum başlamıştı. İsabet oranları gayet iyiydi ve baskın etkisi had safhadaydı. İlk gün (27 Mayıs) 18 kilometre kadar ilerlenerek hat yarılmıştı. Karşılarındaki birlikler tamamen hazırlıksızdı ve Pétain 16 tümeni Paris'e giden yolları tıkaması için görevlendirmişti. 1 Haziran'da, Paris'e 60 kilometre kadar uzaktalardı, 3 Haziranda ise 1914'te durduruldukları Marne'a ulaşmışlardı. Bu başarılarla rağmen 3 Haziran Almanların tükendikleri andı ve bu tarihten sonra kayda değer bir ilerleme gerçekleşmeyecek ve 5 Haziran'da operasyon sonlandırılacaktı. Bu operasyon sonucunda da Michael gibi çok geniş bir alan işgal edilmişti. İşgal edilen bölgenin, Michael (ve ikinci operasyon olan Georgette) olduğu gibi operasyonel ve stratejik bir önemi olmasa da, operasyonun asıl amacı Fransız ihtiyatlarını İngiliz bölgesinden uzak tutmak olduğu için stratejik açıdan ayakları yere basan bir operasyondur (amaca ulaşamadı).³³⁰

Bir sonraki operasyonda (Gneisau-Hammerschlag) elle tutulur taktik başarı dahi sağlanamamış ve Alman taarruzu Müttefik karşı-taarruzu ile durdurulmuştu.³³¹ Son büyük operasyon olan Marneschutz-Reims'da ise Müttefikler Alman hücum taktiklerine nasıl karşı koyacaklarını tam olarak öğrenmişlerdi. Fransızlar, Alman taarruz çıkış noktalarını topçuyla vurarak baskın etkisini yok etmişlerdi ve operasyon daha ilk günden (15 Temmuz) ivmesini kaybetmişti. Almanlar, 18 Temmuz'da düzenlenen Müttefik karşı-taarruzuyla da Temmuz kazanımlarının tamamını (168.000 kayıpla birlikte) kaybedeceklerdi. Marneschutz-Reims baştan sonra bir taktik başarısızlıktı.³³²

Temmuz sonuna gelindiğinde Alman askeri gücü altı ay içinde 5.3 milyondan 4 milyona inmişti ve kaybedilen askerler ellerindekilerin en iyileriydi. Bu süreç içerisinde hiç bir operasyonel başarı sağlanamamıştı ve Almanların Temmuz sonundaki stratejik konumu yılbaşı oranla çok daha zayıftı. Müttefikler de bu süreçte ağır kayıplar vermiş olsalar da gerek insan gücü, gerekse ekipman yönünden verdikleri kayıpları yerine koyabilecek konumdaydılar. Marneschutz-Reims Almanların son kurşunuydu ve taarruz güçleri tamamen tükenmişti. Artık inisiyatif Müttefiklerdeydi. Ancak tüm üstünlüklerine rağmen Müttefikler taktik sorunlara

³³⁰ Zabecki, *The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War*, s. 217-218, 224, Passingham, *a. g. e.*, 116-117, Stevenson, *a. g. e.*, 83-85.

³³¹ Zabecki, *The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War*, s. 242-243, Passingham, *a. g. e.*, 119.

³³² Zabecki, *The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War*, s. 271, 273, Passingham, *a. g. e.*, 123-124, Stevenson, *a. g. e.*, 89, 115.

Almanlar gibi etkin bir çözüm üretememişlerdi ve Almanlar hala savunmada iddialı bir güçtü.³³³

Amerikalıların ilk ciddi çatışmaları bahar taarruzları esnasında gerçekleşmişti. Nisan ayında Woevre'deki ilk çarpışmalarında ağır kayıplarına rağmen savunmada kaldıkları için İngilizler ve Fransızlara nispeten benzer bir performans göstermişlerdi. Haziran başında karşı-taarruza geçme zamanı geldiğinde ise gerçek Amerikan acemiliği kendini gösterecekti. 6 Haziran'da Bellau Wood'a yapılan karşı-taarruzda, hareketin boyutuna göre muazzam kayıp verilmişti (9777 kişi). Süngü takarak, sık avcı nizamında disiplinli bir şekilde Alman makineli tüfekleri üzerine yürüyen deniz piyadeleri ağır kayıplar vermişlerdi. Buna karşın Bellau Wood alınmış ve Alman karşı-taarruzu da püskürtülmüştü.³³⁴ 18-21 Temmuz'da gerçekleşen Soissons karşı-taarruzunda da benzer görüntüler yaşanacaktı. 1914'te kullanılan nizamlarla Alman makineli tüfekleri üzerine yürüyen Amerikan piyadesi 12.000 kişi kayıp vereceklerdi. Bu kayıplar sadece iki tümene aitti (o tarihteki bir Amerikan tümeni 28.000 kişiden oluşmaktadır). Kullanılan demode taktiklerin yanı sıra tank-piyade (Fransız tankları) ve topçu-piyade işbirliği de oldukça zayıftı.³³⁵ Amerikalılar, Temmuz ayında verdikleri kayıplardan sonra gerekli dersler çıkartılacak ve İngilizlerle Fransızların taktiklerine asimile olacaklardı. Amerikalılar, her ne kadar operasyonel seviyede olabildiğince ilerleme anlayışlarını terk etmeseler de taktik seviyede metodik savaş ilkelerini benimseyeceklerdi. Şartlara uyum sağlanması, Ağustos sonrasındaki muharebelerde Amerikan güçlerinin etkinliklerini arttıracak ve kayıplarını azaltacaktı.³³⁶

2.5.2 Yüz Gün Harekatı: “Metodik Savaşın” Doruk Noktası

Müttefikler, Alman bahar taarruzlarının iflasının hemen ardından (5 Ağustos), Almanların nefes almasına fırsat vermeden saldırıya geçeceklerdi (8 Ağustos). Savaşın sonuna kadar devam edecek olan bu operasyon, Müttefik Genel Komutanı olarak atanan Ferdinand Foch tarafından yönetilecek ve İngiliz, Fransız, Amerikan

³³³ Passingham, a. g. e., 125,129, Zabecki, **The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War**, s. 311.

³³⁴ Stevenson, a. g. e., 87.

³³⁵ Nenninger, a. g. e., 178.

³³⁶ Maher, a. g. e., 58-61.

ve Belçika güçleri tarafından icra edilecekti. Foch operasyon dâhilindeki tüm taarruzları Pétain'in metodik savaş ilkelerine göre planlamıştı. Bir bölgede saldırıya geçilerek küçük bir alan işgal edilecek, Alman ihtiyatları bölgeye ulaşmadan hareket sonlandırılarak başka bir bölgede tekrardan saldırıya geçilecekti. Bu şekilde Alman ihtiyat sisteminin işe yaramaz hale gelmesi planlanmıştı (işe yarayacaktı). Ancak zapt edilen bölgeler çok küçük olduğu bu yöntemle savaşın sona erdirilmesinin uzun süreceği barizdi. Müttefikler, Almanya'nın içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak, metodik savaş yöntemiyle Almanya'nın işgalini veya Alman Ordusu'nun nihai olarak yenilgiye uğratılmasını değil, Almanların pes ederek ateşkes talebinde bulunmalarını ümit ediyorlardı (gerçekleşecekti). Metodik savaşın vaat ettiği tek pozitif getiri kayıpların düşük olmasıydı. Müttefikler 1918'e kadar olan deneme-yanılma sürecinde daha etkili bir taktik geliştiremedikleri için metodik savaşı tercih etmek zorunda kalmışlardı. Foch da Ağustos ayında taarruza geçtiklerinde savaşın 1919'dan evvel bitmesine ihtimal vermiyordu.³³⁷

8 Ağustos'ta başlayan Amiens Muharebesi'nde Müttefikler, 1917'de uyguladıkları metodik savaş taktikleri üzerine pek bir şey koymamışlardı. Buna karşın sonuç, 1917'de uyguladıkları savunma taktiklerini uygulayabilecek durumda olmayan Almanlar için ağır olmuştu (doktrinin uygulanması için gerekli savunma mevzilerinin hazırlanmasına zaman yoktu). Müttefikler ilk gün 11 kilometre ilerleyerek, 16.000 esir almışlardı. Ludendorff muharebenin ilk gününü "Alman Ordusu'nun kara günü" olarak tanımlamıştı.³³⁸

Müttefiklerin bu muharebede uyguladıkları en büyük yenilik hazırlık bombardımanı yapmadan taarruza kalkmak olmuştu. Topçu bombardımanı piyade taarruzu ile başlamış ve topçunun üçte ikisi Alman bataryaları ile düelloya girmek üzere ilk bombardımana katılmamıştı. Müttefikler bombardımandan feragat ettikleri

³³⁷ Doughty, **Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, s. 461-462. Foch, 1919'da düzenlenecek son taarruzda metodik savaşın terk edilebileceğini düşünmüştü ancak o tarihe kadar Alman güçlerinin ciddi anlamda sakatlanması gerekiyordu. (A. e., 463)

³³⁸ Stevenson, **a. g. e.**, 122-124, Martin Samuels, Shock and Friction as Explanations for Disaster at the Battle of Amiens, 8 August 1918, 7-8. Lossberg de savaştan sonra "muhtemelen Alman Ordusu'nun savaş boyunca aldığı en ağır yenilgi yorumunu yapacaktı" (Martin Samuels, "Shock and Friction as Explanations for Disaster at the Battle of Amiens, 8 August 1918", **War and Society**, Vol. 35, No. 4 (2016), s. 21)

ateş gücünü tanklar ve yakın hava desteği ile kapatmaya çalışmışlardı.³³⁹ Sonuç itibarıyla baskın etkisi had safhadaydı ve ilerleme beklenmedik hızda gerçekleşmişti. Taktik seviyede baskın etkinin yakalanması sayesinde kayıplar düşük olmuştu. Muharebede görülen bir başka yenilik de İngilizlerin ilk kez zırhlı piyade taşıyıcısı (Mark V*) kullanacak olmasıydı. Ancak tankın yavaşlığı yüzünden (saatte 8 km.) beklenen sonuç elde edilememiş, tankların büyük çoğunluğu hedefe ulaşmadan vurulmuş ve içindeki piyade ağır kayıplar vermişti. Bu denemeden çıkartılan ders, piyadenin tankı belli bir uzaklıktan takip etmesinin çok daha sağlıklı olduğuydu.³⁴⁰

Dört gün süren Amiens Muharebesi sonucunda Almanlar 50.000 esir, 25.000 kayıp vermişlerdi. Müttefik kaybı ise 50.000'den azdı. İşgal edilen alan az olsa da asıl amaç Almanların kan kaybetmesi olduğu için Müttefikler açısından Almanların verdiği kaybın kendilerinden fazla olması yeterliydi. Mağlubiyetin Almanlar üzerindeki psikolojik etkisi ise yıkıcı olmuştu. Ludendorff 8 Ağustos'taki sonuca bakarak hiçbir umudun kalmadığını anlamıştı.³⁴¹

Amiens'ten sonra tekrar eden Müttefik taarruzları sonucunda Almanlar Eylül ayında Michael Operasyonu'na başladıkları hatta geri çekileceklerdi.³⁴² Savaş, tekrardan iyi hazırlanmış Hindenburg Hattı'na dayandıktan sonra, İngiliz ve Fransız ilerleyişi yavaşlasa da bu noktada Amerikalılar taze kan olarak devreye gireceklerdi. Pershing, 12 Eylül'de ilk Amerikan Operasyonunu (Saint Mihiel) başlatacağı. Amerikalılar, artık makineli tüfeklerin üzerine sık nizamlarla yürümeyi öğrenmişlerdi ve muharebe boyunca Fransızlardan teknik destek alacaklardı.³⁴³ Taarruz esnasında Almanlar, Hindenburg Hattı'na çekilmekte oldukları için fazla kayıp vermemişlerdi. Buna rağmen 7000 Müttefik kaybına karşılık 17.000 (13.000'i esir) Alman kaybı verilmişti. Saint-Mihiel Harekatı ile 21 Mart'tan itibaren kaybedilen toprağın tamamı geri alınmış oluyordu. Amerikalılar daha fazla ilerlemek

³³⁹ Fransızlar tank sayısındaki eksikliklerini çok kısa süren hazırlık bombardımanı ile kapatmaya çalışmışlardı. (Samuels, "Shock and Friction as Explanations for Disaster at the Battle of Amiens, 8 August 1918", s. 7)

³⁴⁰ A. e., 6-7, 14, Travers, **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, s. 118-122.

³⁴¹ Stevenson, a. g. e., 124.

³⁴² Keegan, **The First World War**, 410-411.

³⁴³ Stevenson, a. g. e., 125.

istemişlerse de operasyon Foch'un emriyle durdurulmuştu ve Foch Amerikan birliklerini kuzeydeki yeni operasyon bölgesine (Meuse-Argonne) sevk etmişti.³⁴⁴

Fransız-Amerikan ortak Meuse-Argonne Operasyonu'nda (26 Eylül) Amerikalılar yine en kritik bölgede yer almışlardı. Amerikalılar, bu muharebede metodik savaş sınırlarını aşarak hattı yarıdıktan sonra ilerleyebildikleri kadar ilerlemeyi hayal etmiş olsalar da Hindenburg Hattı gerçeğiyle yüzleşmişlerdi. İlk gün sürpriz etkisi ve metodik savaş doktrinin ön plana çıkardığı yoğun topçu ateşiyle sekiz kilometre kadar ilerlemiş olsalar da ikinci gün Alman ihtiyatlarının düzenlediği karşı-taarruzlarla durdurulmuşlardı. Harekatın kontrolden çıkması üzerine Amerikalılar yine taktik beceriksizliklerini göstererek sonuçsuz taarruzlar düzenleyerek ağır kayıplar vermişlerdi. Amerikalılar 17 Ekim'de hattı yarmış olsalar da ciddi bir operasyonel kazanım elde edemeden savaş sona erecekti.³⁴⁵

Meuse-Argonne'un müteakip, Hindenburg Hattı'na yapılan diğer taarruzlar da başta ciddi sayılabilecek Alman direnişiyle karşılaşsa da direnişin kırılması kaçınılmaz olacaktı. İngilizler, 29 Eylül'de başlattıkları Saint Quentin Kanalı Operasyonu'nun beşinci gününde hattı tamamen yaracaklardı. Ekim ortalarına gelmeden barış görüşmeleri başlasa da Batı Cephesi'nde savaş ivme kaybetmeyecekti. Ekim ortalarında Hindenburg Hattı'nın tamamen çökmüş olmasına rağmen savaş hala Alman topraklarına taşınmamıştı ve 4 Kasım'da Anvers-Meuse Hattı'na çekilme kararı alınmıştı. Bu esnada Almanya'da devrim hareketi başlayacak ve Almanlar için acele bir ateşkesten başka çare kalmayacaktı.³⁴⁶

Savaşın sonunu getiren Müttefik taktikleri, Almanların 1918'de uygulamaya koyduğu karma sınıfa dayalı hücum taktiklerinin inceliklerinden yoksundu. Başarı, Alman Ordusu'nun aşırı derecede yıpranmış ve ülkenin ekonomisinin çökmüş olmasından kaynaklanmaktaydı. Nihai Müttefik zaferi kesin olsa da savaş sona erdiğinde Alman askeri hala kendi ülkesi dışında savaşıyordu ve Almanların ateşkes talebinde bulunmaması halinde Müttefik askerlerinin ancak aylar sonra Berlin'e gireceği barizdi.

³⁴⁴ Stevenson, **a. g. e.**, 128-129, Maher, **a. g. e.**, 62.

³⁴⁵ Stevenson, **a. g. e.**, 132-134.

³⁴⁶ **A. e.**, 140-141.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İSTİKLAL HARBI

Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi deneyimi ilerleyen yıllarda doktriner açıdan dünya savaş tarihine yön veren bir temel vazifesi görmüştür. Birinci Dünya Savaşı doktriner açıdan bir dönemi kapatarak, günümüzde “modern savaş” olarak tanımlanan yeni bir dönem başlatmıştır. Bu cephede başlayan doktriner akım, zaman içinde tüm dünya ordularına yayılmış ve günümüze kadar gelen doktriner anlayışın temelini oluşturmuştur. Kurtuluş Savaşı, bu etkinin görüldüğü ilk savaşlardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Gerek Türk, gerekse Yunan Ordusu Batı Cephesi'nde geliştirilen doktrinleri resmi doktrin olarak kabul etmiş ve uygulamaya koymuşlardır. 1911 yılından itibaren Fransız askeri ekolünü benimsemiş olan Yunanlılar, tüm savaş boyunca Fransız 1916 doktrini ile, 1882'den itibaren Alman askeri ekolünü benimsemiş olan Türkler ise Sakarya Muharebesi'nde Almanların 1916 sonunda uygulamaya koyduğu esnek savunma doktrini ve Büyük Taarruz'da da 1918'de uygulamaya koyduğu saldırı doktrini ile savaşmışlardır. Batı Cephesi deneyimine dayalı doktrinlerin özellikle Türklerin kazandığı zaferde kilit rol oynadığı söylenebilir.

3.1 Alman Derinlemesine Savunma Doktrinine Adaptasyon

Birinci Dünya Savaşı'nın diğer cephelerindeki şartlar Batı Cephesi'ndeki gibi bir taktik değişimi talep etmemiştir. Diğer cephelerdeki silah sayısı Batı Cephesi'ne

oranla oldukça az olduğu için karşılaşılan yıkımda oldukça az olmuştu ve bundan dolayı da Batı Cephesi haricindeki tüm cephelerde savaş öncesi doktrinleriyle nispeten etkin bir şekilde savaşılabiliyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun katıldığı muharebeler, ateş gücü üretiminin en düşük seviyede kaldığı cepheler olarak değerlendirilebilir. Osmanlıların savaştığı altı cephenin tamamındaki şartlar, Batı Cephesi'nin şartlarına oldukça uzaktı ve Rusya'nın Almanya karşısında yaşadığı gibi başa çıkılamayacak boyutta ateş gücüne maruz kalmamıştı. Bundan dolayı Osmanlı Ordusu'nda tüm savaş boyunca hiçbir zaman doktrin değişimi söz konusu olmamış, savaşın son yılında dahi Almanların savaş öncesi doktrinleriyle etkin bir şekilde savaşıyordu. Osmanlı'nın savaş dışı kalması ise taktik sebeplerden ziyade Almanya gibi ülkenin ekonomik ve kaynak yönünden çökmesi sonucu gerçekleşmişti. Batı Cephesi'nde aldıkları dersler sonucunda 1918'de Osmanlı Ordusu'nun karşısına çıkan İngiliz güçleri taktik yönden kendilerini oldukça geliştirmiş olsalar da Osmanlılar karşısındaki üstünlükleri taktikten ziyade materyel yönündeydi ve mevcut şartlar altında savaşın son yılında Osmanlıların İngilizleri durdurma şansları yoktu.

Kurtuluş Savaşı'na da aynı şartlar altında girilmişti ve savaşın ilk yıllarında temel sorun çağdaş taktiklere adaptasyondan ziyade kaynak toplamak olmuştu. Milli Mücadele ordusunun 1919 yılında hemen her türden kaynak eksikliği bulunmaktaydı. Mevcut şartlar altında Doğu Cephesi haricinde gerilla savaşımdan öte bir muharebe türü verilemeyeceğinden dolayı düzenli ordu taktiklerinin demode olmasının etkisi 1921'e kadar hissedilmeyecekti. Doğu Cephesi'ndeki şartlar da hiçbir zaman taktik değişim talep etmemişti. Bu cephedeki rakipler Türk Ordusu'na nazaran oldukça zayıf olduğu için demode taktiklerle dahi kolayca saf dışı bırakılmışlardı.

1920'de düzenli ordunun Yunan Ordusu'na karşı muharebeye girebilecek konuma gelmesiyle birlikte çağdaş doktrinlere adaptasyon da söz konusu olmuştu. Yunanlılar Fransız 1916 doktrinine adapte olmuşlardı ve bundan dolayı taktik açıdan Türk Ordusu'ndan daha çağdaşlardı. Almanların Birinci Dünya Savaşı'nda ürettikleri talimatname, talimname, yönetmelikler 1920'den itibaren Türkçe'ye çevrilmeye başlamıştır. Bu açıdan doktriner değişim kararı bu tarihte alınmış olabilir. Ancak bu kitapların pek çoğunun basılması 1921'den önce gerçekleşmeyecekti ve bundan

dolayı da Sakarya Muharebesi'ne kadar olan muharebelerde eski doktrin kullanılacaktı.

Aslen Fransız 1916 doktrini, hat savunmasına dayalı Alman savaş öncesi doktrinlerine karşı başarılı olsa da Türkler Birinci ve İkinci İnönü Muharebelerini kazanmışlardı. Bu muharebelerde Yunanlılar Türklerin sınırlarını oldukça zorlamışlardı ve Türk savunması her iki muharebe de çok sıkıntılı anlar yaşamıştı. Ancak bu zorluğun sebeplerinden biri Türklerin hala çok ciddi kaynak sıkıntısı çekmeleri idi. Yunanlılar asker ve silah sayısındaki üstünlüklerinin yanı sıra taktik açıdan da üstün olmalarına rağmen zafere ulaşamamışlardı. Ancak taktik üstünlükleri savaş alanında kendini göstermiş ve Türk savunmasını ciddi anlamda sarsmışlardı. İki muharebe de sabit siper hatlarına karşı yapılmasına rağmen Yunanlıların verdikleri kayıplar Birinci Dünya Savaşı siper savaşlarına nazaran düşük olmuştu. Yunanlılar Türk siperlerine çoğu zaman az kayıp vererek başarıyla yaklaşmışlar ve ateş gücünden ziyade yakın dövüşle durdurulmuşlardı. Buna karşın Türk karşı-taarruzları nispeten daha ağır kayıplı olmuştu.³⁴⁷ İkinci İnönü Muharebesi'nden sonra geri çekilen Yunan birliklerine karşı yapılan genel karşı-taarruz olan Dumlupınar Muharebesi'nde ise Türk Ordusu taarruz yeteneğine kesinlikle sahip olmadığını göstermişti. Bu muharebede çok ağır kayıplar karşılığında neredeyse hiç başarı sağlanmamış, Dumlupınar'daki Yunan savunması ufak çaplı bir sarsıntıya dahi uğratılamamıştı.³⁴⁸ Bu muharebe Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'nde acemice gerçekleştirilen siper taarruzlarını yansıtmaktaydı ve Türk Ordusu'nun henüz daha saldırıya geçemeyecek durumda olduğunun açık bir göstergesiydi.

Yunanlıların tüm güçleriyle saldırıya geçtikleri Kütahya-Eskişehir Muharebesi'nde ise Türk savunması kırılmıştı. Sorun bariz bir şekilde doktrinerdi. İnsan yerine toprağa odaklanan ve statik savunma hatları vasıtasıyla düşmana geçit vermemeyi hedefleyen Türk savunması bu kez vazifesini yerine getirememişti. Siperlerin gereğinden fazla askerle doldurulması ve her ne olursa olsun geri çekilmeme anlayışı, Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'ndekine benzer sahnelerin yaşanmasına yol açmıştı. Zamanın şartlarına uygun olmayan doktrin yüzünden Yunanlıların ürettiği ateş Türk Ordusu'nu felakete sürükleyebilecek

³⁴⁷ Bkz. T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 2. Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921)**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1999.

³⁴⁸ Bkz. a. e.

boyutta yıkıma dönüşmüş ve Yunan topçusu karşısında ağır kayıplar verilmişti. Mevcut demode doktrinin olumsuz etkilerinden biri de moral yönünde olmuştu. Yunan topçusuna karşı verilen kayıpların önüne geçilememesi askerin morali üzerinde yıkıcı bir etki yaratmış ve bu moral bozukluğu da kitlesel firarlara yol açmıştı. Firar eden asker sayısı muazzam boyutta, muharebe esnasında verilen kayıptan çok daha fazlaydı. Kütahya-Eskişehir Muharebesi'ndeki firarın boyutu, askeri hayatta tutmaktan ziyade toprağı muhafaza etmeye odaklanan bir doktrinin zamanının geçtiğinin en önemli göstergelerinden biridir.

Kütahya-Eskişehir Muharebesi'nde bariz bir Yunan taktik üstünlüğü söz konusuydu. Ancak Yunanlılar da planlama hatalarından dolayı taktik üstünlüklerini operasyonel seviyede başarıya dönüştürememişlerdi. Türk Ordusu'nu kuşatma girişimleri başarısız olmuş, Türkler kıl payıyla da olsa Yunan çemberinden çıkmayı başarmışlardı. Operasyonel seviyedeki başarısızlık, taktik seviyedeki başarıyı gölgelemiş ve nispeten Türk kayıplarının düşük seviyede kalmasını sağlamıştı.

25 Temmuz günü Sakarya Nehri doğusunda savunma yapma kararı alınmıştı. Bu kararla birlikte eski savunma anlayışı da terk edilmiş ve savunma planı ve hazırlıkları yeni doktrin baz alınarak hazırlanmıştır. Bu açıdan doktrinin resmen değiştirildiği tarih bu gün civarlarında olmalıdır. Yönetmelik (*Mevzi Harbinde Savunma Muharebesi İdaresi Yöntemleri (Grundsätze für die Führung in der Abwehrschlacht im Stellungskrieg)*) aynı sene ancak bu tarihten önce Türkçe'ye çevrilmiş ve *Mevzi Harbi'nde Müdafaa: Def ve Tard* adı altında yayınlanmıştı. Yönetmeliğin hazır olması yüksek komutanın zaten doktrini değiştirme niyetinde olduğunu göstermektedir. Ancak muhtemelen Kütahya-Eskişehir yenilgisi süreci hızlandırmış olmalıdır.

Almanlar yönetmeliği ilk olarak 1916 yılında yürürlüğe koymuş olsalar da savaşın değişen şartlarıyla birlikte doktrinlerini yenilemişler ve yönetmeliklerini birkaç defa güncellemişlerdi. Türkçe'ye en güncel versiyonu olan 20 Eylül 1918 baskısı çevrilmişti. Bu baskı, spesifik olarak Fransızların ve İngilizlerin 1917 ortalarından itibaren uygulamaya koyduğu metodik savaş kaidelerini etkisiz hale getirmek üzere güncellenmişti. Ancak Yunanlılar, Fransız 1916 yönetmeliğini kullanmaktalardı ve Almanların Aralık 1916'da uygulamaya koyduğu yönetmelik tam olarak bu doktrini etkisiz hale getirmek üzere tasarlanmış ve sonuç itibarıyla

Fransız Ordusu'nu isyana sürükleyecek boyutta bir bozgun yaşanmıştı. Bu açıdan ilk versiyon olan Aralık 1916 yönetmeliği bir ihtimal Türk Ordusu'nda Eylül 1918 yönetmeliğinden daha verimli olabilme olasılığına sahiptir. Ancak Nivelles Taarruzları ile Sakarya Muharebesi'nin sonuçlarının birbirlerine oldukça benzer olduğu göz önüne alınacak olursa muhtemelen yönetmeliğin ilk ve son versiyonu arasında kayda değer bir fark bulunmamaktadır.

Doktrin değişimi aniden gerçekleşmişti. Yeni doktrinlerle herhangi bir manevra yapılmamış ve görünüşe göre bir oryantasyon süreci gerçekleştirilmemişti. Bilindiği kadarıyla Türk subayının derinlemesine savunma anlayışına dair hiçbir deneyimi yoktu. Almanlar yeni doktrinlerine belli bir süre hazırlanmış ve doktrin temelini oluşturan prensipler Somme Muharebesi'nde uygulanmış olmasında rağmen 1917'nin ilk büyük muharebesi olan Arras Muharebesi'nin ilk günü savaş alanındaki birlikler doktrin, istendiği gibi uygulamaya koyamamış, beklenen sonuçlar elde edilememişti. Devam eden günlerde durum toparlanmış olsa da belli başlı sonuçlar devam etmişti. Türk Ordusu'nda çok daha ciddi sorunların yaşanması kaçınılmazdı. Görünüşe göre yüksek komuta doktrini mükemmel surette sindirmişti ve operasyonu da mükemmel bir şekilde yönetecekti. Ancak savaş meydanındaki komutanların yeni doktrine alışkın olmamaları ciddi sorunlara yol açacaktı ve doktrin merkezîyetçilikten uzak ve muharebe alanındaki subayların inisiyatifine dayalı olması bu sorunları daha da büyütecek, yer yer krize dönüştürecekti. Ancak yüksek komuta kademesinin kararlılığı ve yeni taktiklerin Yunanlıların üzerinde yarattığı şaşkınlık bu sorunları bertaraf edecekti.

Bir başka sorun ise doktrin Kurtuluş Savaşı'ndaki muharebe tarzına olan uyumsuzluğu idi. Almanlar bu doktrini siper savaşı şartlarına uygun bir şekilde üretmişlerdi. Ancak Kurtuluş Savaşı bir hareket savaşı tarzında cereyan etmekteydi. Yunanlılar, Türk güçlerinin çevresinden dolaşarak onları kuşatmak ve bu şekilde imha etmek eğilimindeydiler. Doktrin işe yaraması için ise tahkimli mevzilere doğrudan saldırılar yapmak zarurîydi. Batı Cephesi'nde siper hatları kesintisiz bir şekilde tüm cepheyi kapatmış olduğundan rakibin ön cepheye taarruz etmekten başka çaresi yoktu. Dolayısıyla Almanlar düşman taarruzlarını tahkimli mevzilerine nasıl çekeceklerine dair hiç kafa yormamışlar ve bu hususta yönetmeliğe herhangi bir prensip eklememişlerdi. Yunanlıların Türk savunma hatlarının çevresinden dolaşması durumunda doktrin önerebileceği bir çözüm yoktu. Türk yüksek komuta

kademesi bu sorunu savunma hattını olabildiğince uzatmak ve çevirme yapan Yunan kuvvetlerini hareketli birliklerle karşılayacak çözmeye çalışacaktı. Doktrinin yetersiz kaldığı yerlerde doğaçlama devreye girecekti.

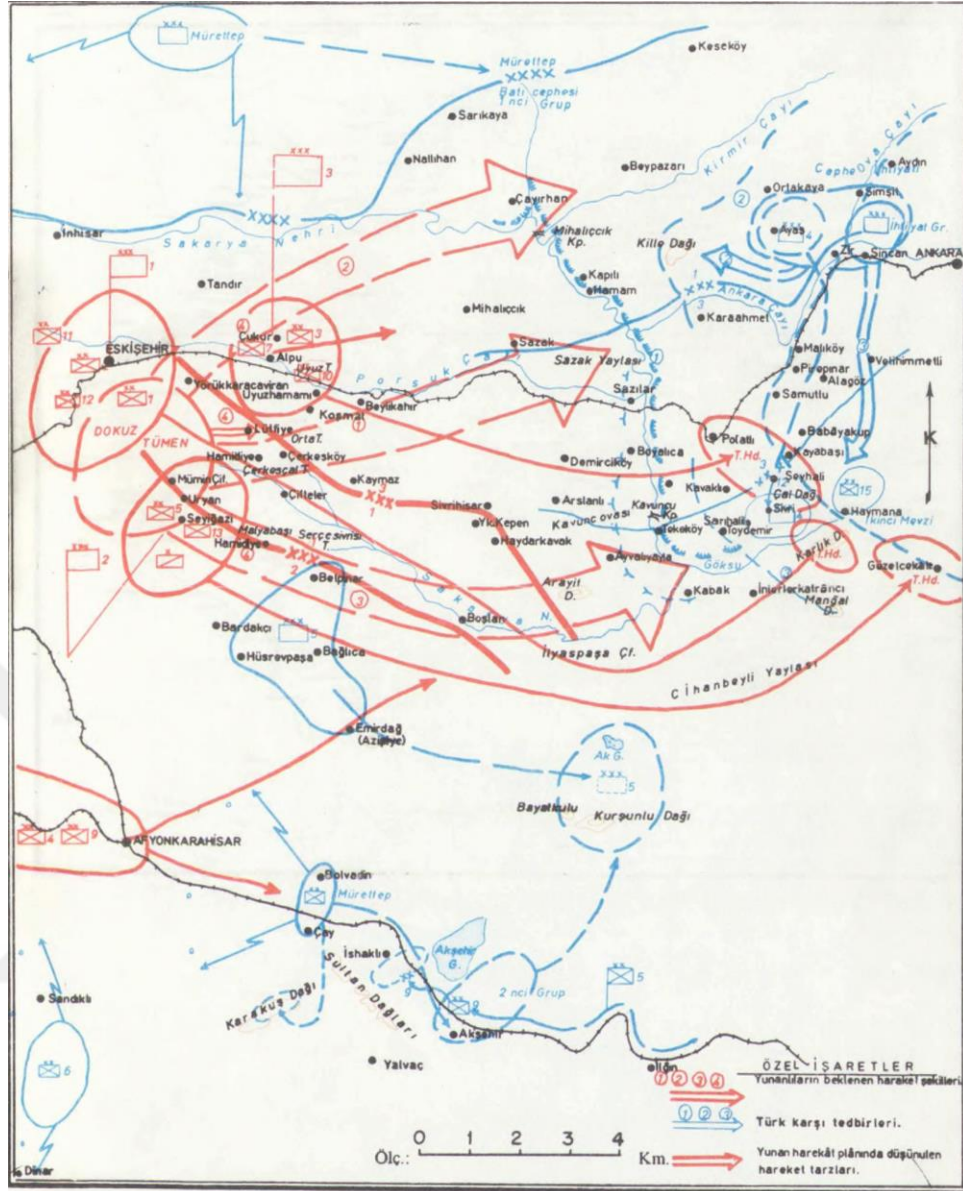
Doktrinin çalışması ve operasyonun planlandığı gibi gitmesi durumunda savaşın yıpratma savaşına dönüşme ihtimali çok yüksekti. Batı Cephesi savunma deneyiminin doğrudan Kurtuluş Savaşı'na taşınması, Türk yüksek komuta kademesinin Batı Cephesi şartlarında savaşmak istediğini ve zaferin, savaşın hareket savaşı formunu kaybederek yıpratma savaşına dönüşmesiyle kazanılacağını umduğunu göstermektedir. Mevcut şartlar göz önünde bulundurulduğunda muharebenin hareket savaşı formunu tamamen kaybetmeyeceği barizdi. Ancak muharebenin Türk tarafının planladığı gibi cereyan etmesi durumunda kesin olarak yıpratma savaşına dönüşecekti. Yunan Ordusu bir siper savaşı/hareket savaşı karması yıpratma savaşına hazırlıklı değildi. Türk Ordusu ise çok sayıdaki süvari tümeniyle fazlasıyla hazırlıklıydı.

3.1.1 Sakarya Muharebesi'ne Hazırlık

Kütahya-Eskişehir Muharebesi'nden sonra aslen Türk tarafının yeni bir savunmaya hazırlanması için oldukça kısıtlı bir süresi olsa da bu süre çok iyi değerlendirilmiş ve doğru hamlelerle uzatılmıştı. Yunan Ordusu'ndaki lojistik ve komuta-kontrol sorunları yüzünden Türk Ordusu gerektiği gibi takip edilememişti. Türklerin yaptıkları karşı-taarruzlar ve ani akınlar da kendilerine çok kıymetli zaman kazandırmıştı. Türkler çok hızlı bir şekilde Sakarya doğusuna çekilmişlerdi. Yunanlıların Sakarya Nehri'ni aşıp saldırıya geçmeleri ise neredeyse bir ayı bulacaktı. Türkler bu süre içerisinde savunma bölgesini olabildiğince savaşa hazırlamışlardı. Ancak insanüstü efora rağmen Yunanlılar geldiğinde tahkimatlar hala hazır değildi.

Türk yüksek komuta kademesi Kütahya-Eskişehir sonrasında Yunanlılardan dört potansiyel operasyonel manevra beklemekteydi: Sakarya Nehri üzerinden doğrudan bir saldırı, kuzey tarafından bir çevirme hamlesi, güney tarafından bir çevirme hamlesi veya iki taraftan birden bir çevirme hamlesi. Bu seçenekler içinden en yapılabilir olanı güneyden yapılacak bir çevirmeydi. Arazi şartları nedeniyle diğer seçenekler makul olarak değerlendirilmemişti. Sakarya Nehri'nin bizzat kendisi ciddi bir engel vazifesi görmekteydi ve nehir üzerinden doğrudan yapılacak bir saldırının

başarı şansı gözle görülür şekilde düşüktü. Sakarya Nehri'nin bu özelliği ve kuzeyden-güneye Anadolu'yu bölen bir hat vazifesi görmesi, savunma bölgesinin nehrin hemen arkasında kurulması kararının alınmasında en etkili unsur olmuştu. Savunma bölgesinin kuzey kısmındaki arazi ise dağlık olması ve sarp yapısı nedeniyle manevraya elverişli değildi, savunma yapmaya ise oldukça elverişliydi. Güney tarafı ise çorak ve lojistik açıdan Yunan Ordusu'nun limitlerini zorlayacak bir konumda olsa da açık arazi olması bakımından manevraya en elverişli bölgeydi. Yunanlıların güneyden gelmeleri durumunda lojistik hatları oldukça uzayacaktı ve muharebenin gerçekleşeceği çölvari arazi de lojistik açıdan Yunanlılara hiçbir yardım vaat etmiyordu. Ancak arazi manevra yapmaya müsaitti ve Yunanlılar çevirme harekatı yapacaklarından dolayı ilk olarak baktıkları unsur bu olmuştu. Buna karşın diğer seçeneklerde olası varsayılarak Yunanlıların niyeti kesinleşinceye kadar kuzey ve Sakarya Nehri'nin doğusundaki bölgelere de tahkimatlar yapılmıştı.

Harita 4: 09 Ağustos 1921'de Türk yüksek komuta kademesinin potansiyel Yunan manevra istikameti tahminleri.³⁴⁹

Yüksek komuta öngörüsünde haklı çıkacaktı. Yunan yüksek komuta kademesi, Türklerin Sakarya Nehri'nin doğu tarafını tüm güçleriyle savunmaları halinde nehrin "geçilemez" bir engel haline geleceği sonucuna varmışlardı. Kuzey bölgesi de hedefledikleri hızlı zaferi vaat etmiyordu. Yunan Ordusu sınırlı kaynaklara sahip bir güçtü ve operasyonun uzaması halinde yenilgi kaçınılmazdı. Bundan dolayı operasyonun olabilecek en çabuk şekilde sona erdirilmesi şarttı. Kuzey bölgesi ise

³⁴⁹ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat, 25 Temmuz-22 Ağustos 1921*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s. 255.

kesinlikle böyle bir hareket için müsait değildi. Bundan dolayı güneyden tek taraflı bir çevirme hareketi yapılacaktı. Operasyonu yöneten komutan, General Anastasios Papoulas perdeleme taarruzları için Sakarya batısında sadece bir tümen bırakmıştı ve üç kolordu ile güneye kayarak Sakarya Nehri'ni geçmişti. Amaç Türk Ordusu'nu güneyden kuzeye doğru çevirerek imha etmek ve sonrasında da Ankara'yı almaktı. Yunanlıların niyeti kesinleştikten sonra Türkler kuzey tarafındaki tahkimat faaliyetlerini durdurmuşlar ve birliklerinin çoğunu güneye kaydırmışlardı.³⁵⁰

Türklerin, Yunanlıların savunma hattını güney kanadından çevirme hamlesine tepkisi, güney kanadını doğuya doğru uzatarak kanat bölgesini ön cepheye çevirmek olmuştu. Ön hat Mangal Dağı'nı kapsayacak şekilde uzatılmıştı. Mevcut şartlarda Yunanlıların çevirme manevrası yapabilmeleri için daha da doğuya sarkmaları gerekecekti. Bu da lojistik merkezlerinden uzaklaşmalarına ve manevra kabiliyetlerinin azalmasına ve Türk hatlarının karşısında birlik konuşlandırmak zorunda oldukları için çevirme manevrası yapacak olan birlik sayısının nispeten daha az olmasına yol açacaktı. Sakarya Muharebesi'ndeki şartlar, Kütahya-Eskişehir'in aksine çevirme yapacak birliklerin küçük olmasını zorunlu kılmıştı ve Yunanlılar bu iş için sadece tek bir kolordu ayırabilmişlerdi (B Kolordusu). Çevirme için görevlendirilmiş kolordu aynı güçte bir birlikle kolayca durdurulabilirdi. O esnada Türk hatlarının karşısında konuşlanan birlikler ise Türk güçlerini olduğu yerde çakılı tutabilmek için çevirme manevrası yapılırken ön cephe taarruzları da yapmak zorundalardı. B Kolordusu'nun durdurulduktan sonra ise cephe taarruzları tek çare haline gelecekti.³⁵¹

Savunma planı doktrinin belirgin bir yansımasıydı ve bu açıdan yüksek komuta kademesinin kaidelerini iyice sindirdiğini göstermekteydi. Statik savunma anlayışı terk edilmiş, savunma bölgesi içerisinde ileri-geri hareketlerle adım adım gerçekleştirilecek bir savunma planlanmıştı. Temel amaç, doktrinin dikte ettirdiği gibi savaş alanındaki askerleri olabildiğince muhafaza etmek ve düşmana olabildiğince zaiyat verdirip ve kaynak harcatıp girişimlerini boşa çıkartmaktı. Yıpratma savaşı bu işin yöntemiymi ve tahkimli mevziler, ateş gücü ve Almanların *Gegenstoss* olarak tanımladığı ani karşı-taarruzlar araçlardı. Karşı-taarruzların daima

³⁵⁰ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi** 57, Belge No.: 1313. T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, 96.

³⁵¹ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi** 70, Belge No.: 1531.

düşman saldırısından sonra gerçekleştirilmesi gerektiği açıkça belirtilmişti. Eğer ortaca acil bir durum yoksa, düşman yaptığı taarruz sonrasında sarsılmış ve zayıf bir durumda değilse karşı-taarruzlar yapılmamalıydı. Düşmanın her adımını kollamak ve uygun zamanda uygun karşılığı vermek cephedeki komutanların birincil yükümlülüğüydü.³⁵²

Yüksek komuta savunma alanının böyle bir stratejinin izlenebilmesi için yeteri kadar derin olduğunu varsaymıştı. Esneklikten vaz geçilerek ölümüne bir statik savunma yapma aşamasına, Yunanlıların ancak 20 kilometre kadar nüfuz elde etmesi durumunda gelineceği hesaplanmıştı. Yüksek komuta, Alman Ordusu'nda olduğu gibi “son adama kadar savunma” ve “hattın her ne olursa olsun korunması” anlayışını net bir şekilde terk etmemiş ve cephe komutanlarına “gerekli görülmesi durumunda geri çekilme” inisiyatifini vermemişti. Geri çekilme kararı hala yüksek komutaya aitti. Ancak operasyonunun sağlıklı bir şekilde devamı için hattın yapısının muhafaza edilmesi anlayışını resmen terk etmişti. Muharebe öncesindeki talimatnamede geri çekilmelerin muharebenin doğal bir parçası olduğu belirtilmiş ve bundan dolayı hatta açılacak olan gediklerin “çökme” olarak değerlendirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Talimatnamede komşuları geri çekilmiş olan bir birliğin hattın düzenini umursamadan olduğu yerde muharebeye devam etmesi ve geri çekilme için yüksek komutanın emrini beklemesi gerektiği açıkça belirtilmiştir.³⁵³

Topçu, bu esnek anlayışı gerçekleştirilebilir kılan ana ateş üreticisi olarak değerlendirilmişti. Doktrinin prensiplerinin yanı sıra yüksek komuta, Kütahya-Eskişehir Muharebesi'ndeki yenilgiyi Yunanlıların topçuyu Türklerden çok daha etkin bir şekilde kullanmasına bağlamıştı. Sakarya Muharebesi'nde ise gerek askerlerin düşman topçusundan korunması gerekse düşmana olabildiğince fazla zaiyat verme açısından topçu merkeze alınmıştı. Piyadenin temel amacı, topçuya açık alanda hedef haline gelmesi için düşman birliklerini üzerine çekmek ve topçuyla düşman arasında bariyer vazifesi görmektir. Düşman açık alanda ne kadar uzun süre kalırsa topçuya o kadar iyi bir hedef haline gelecekti. Bu taktiğin uygulanabilmesi

³⁵² T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, s. 87, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat, 5. Kısım, 2. Kitap**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s. 26.

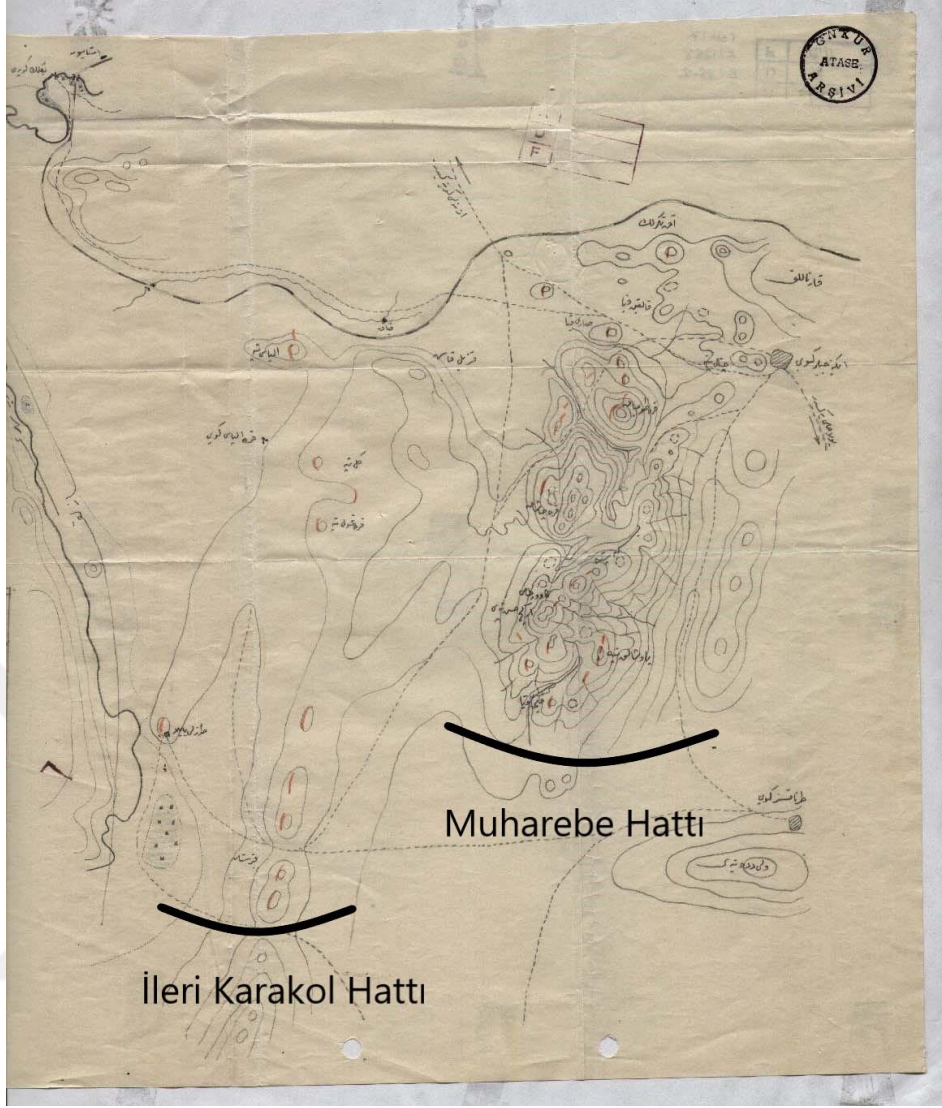
³⁵³ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 57**, Belge No.: 1312, T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, s. 312.

için piyade ile topçu arasında mükemmel surette işbirliği sağlanması gerekiyordu. Yüksek komuta bu doğrultuda bu iki kolun koordinasyonuna öncelik vermişti.³⁵⁴

Piyade mevzileri sadece direniş merkezlerinden teşkildi ve Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'nde olduğu gibi daimi siper hatları yoktu. Bu direniş merkezleri çoğunlukla tepelerin üstlerine yerleştirilmişti. Doktrinin de tavsiye ettiği gibi direniş merkezlerinin lokasyonları iyi makineli tüfek ve direkt atış yapan topçu pozisyonlarına göre seçilmişti. Ateş hattı derinliğine atışın iyi yapılabilmesi için hazırlanmış, otlar yakılmış veya yolunmuş ve çukurlar doldurulmuştu. Bu şekilde Yunan askerleri olabildiğince saklanabilecekleri bölgelerden mahrum bırakılmışlardı. Tüfekçilerin temel amacı makineli tüfek yuvalarını ve direkt atış yapan topları korumaktı ve pozisyonları buna göre seçilmişti. Direniş merkezleri tepelerin en üst noktalarına yapıldığı için görüş açıları da netti ve bu şekilde topçu için mükemmel bir gözcü vazifesi görmektelerdi. Topçu bataryaları da yerleştirildikten sonra ateş açacakları potansiyel noktaların mesafeleri ölçülmüştü.³⁵⁵ Yunanlıların ölümcül topçu ateşini susturmalarının tek yolu bu tepeleri ele geçirmektir.

³⁵⁴ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 69**, Belge No.: 1512. T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, s.87-88.

³⁵⁵ **ATASE (Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivleri)**, İSH (İstiklal Harbi), Klasör: 1393, Dosya: 76. **ATASE**, İSH, Klasör: 1276, Dosya: 164. **ATASE**, İSH, Klasör: 1382, Dosya: 47. **ATASE**, İSH, Klasör: 1303, Dosya: 1.

Harita 5: 20 Ağustos 1921'de 4. Tümen savunma mevzileri.³⁵⁶

³⁵⁶ ATASE, İSH, Klasör: 1288, Dosya: 78.

Harita 6: 05 Eylül 1921’de 5. Grup savunma mevzileri.³⁵⁷

Sakarya Muharebesi’ndeki Türk savunma bölgesi Hindenburg Hattı’yla kıyaslanamayacak kadar zayıftı. Direniş merkezleri basit tahkimatlardan oluşuyordu. Zaman ve kaynak azlığından dolayı daha fazlası mümkün değildi.³⁵⁸ Ancak kendine göre bazı avantajları vardı ve bu avantajlar “yıpratma” etkisini Hindenburg Hattı’ndan dahi şiddetli hale getirmekteydi. Yunanlıların Sakarya Nehri doğusunda ve Türk hatlarının güneyinde işgal ettikleri arazi kesinlikle kendilerine dost değildi. Çölvari arazi pek çok lojistik sorun doğurmaktaydı ve operasyonun lojistik merkezlere uzak bir yerde gerçekleştirilmesi ikmal hatlarını süvari ve düzensiz birliklerin akınlarına açık bir hale getirmekteydi. Bu unsurlar sadece yıpratma savaşının etkisini arttırmamakta, Yunanlıları, Türklerin istediği gibi cephe taarruzları yapmaya da zorlamaktaydı. Keza Yunanlılar ellerindeki kısıtlı kaynaklar hızla azalırken çevirme girişimlerine uzun süre devam edemezlerdi ve bu da cephe taarruzlarını tek seçenek olarak ortada bırakmaktaydı. Altyapı eksiklikleri ve arazi şartlarının olumsuzluğu stratejik seviyede de Türklerin yardımına koşmaktaydı. Yunanlılar uzun süre bu arazide barınamayacaklarını bilmelerinden dolayı hedeflerini bir an önce Türk Ordusu’nu saf dışı bırakmak ve sonrasında makul bir

³⁵⁷ ATASE, İSH, Klasör: 1382, Dosya: 99.

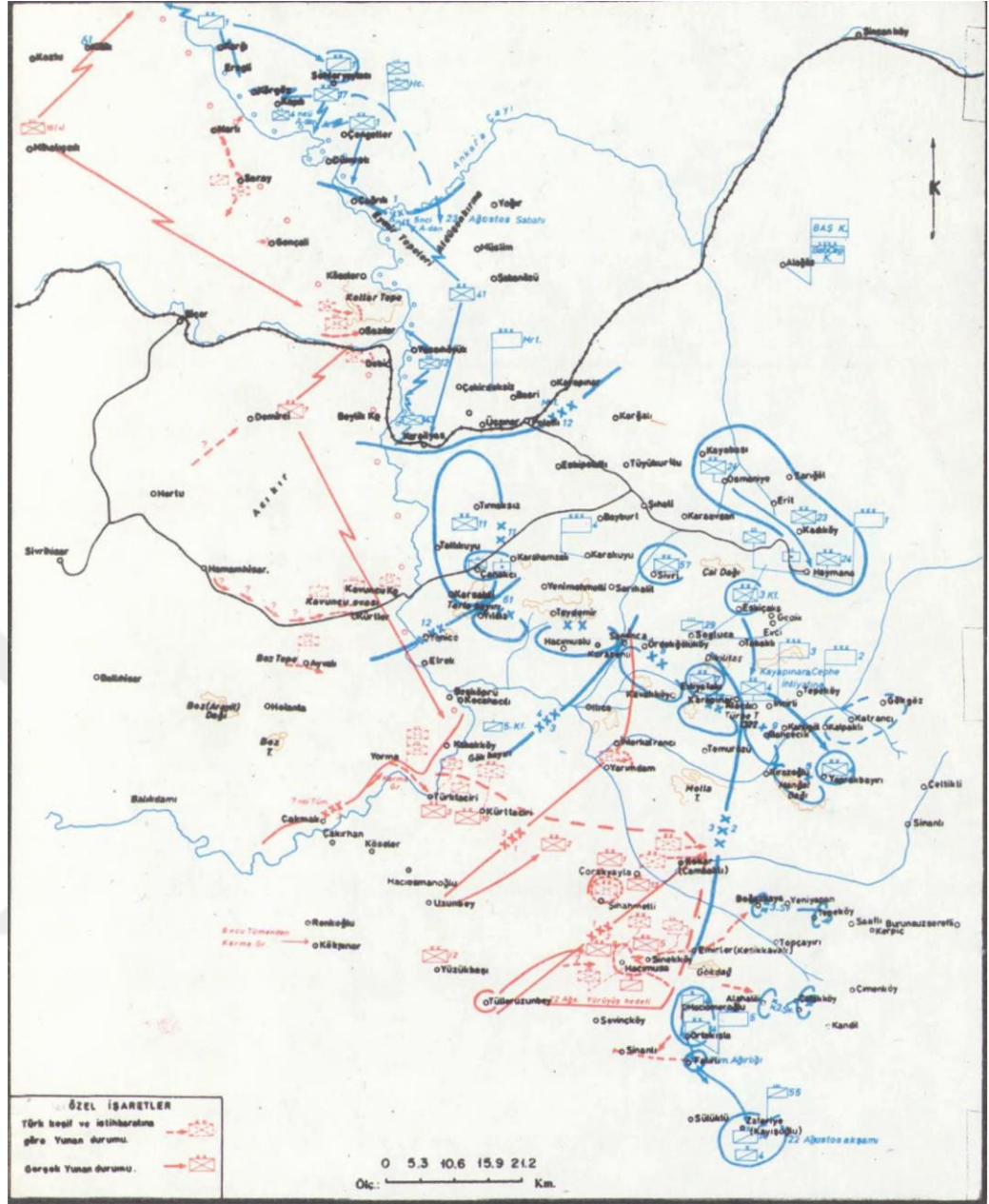
³⁵⁸ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, s. 46.

bölgeye geri çekilerek savaşa diplomasi vasıtasıyla devam etmekle sınırlı tutmuşlardı. Bu durum da Türkler tarafından değerlendirilmeye alınmış ve bu doğrultuda düşmanın iflasına dayanan uzun soluklu bir operasyon planlanmıştı.

Bunların yanı sıra yürüyüş mesafelerinin uzaması Yunanlıların tüm güçleriyle muharebeye konsantre olmalarının önüne geçmekte ve uzun yürüyüşler sonucunda yorulmuş askerle muharebeye girmelerini zorunlu kılmaktaydı. İkmal hattının güvenliğinin sağlanması için belli ölçüde birliğin geride bırakılması zorunluydu. Bundan dolayı Türkler ellerindeki kuvvetin %85'ini muharebeye sokarlarken Yunanlılar %70'ini sokabilmişlerdi. Güç dengesi her 1 savunmacıya karşı 1.2 saldıran yönündeydi ve bu oran zamanın şartları altında kesinlikle savunmacı için avantajdı.³⁵⁹

Sakarya Muharebesi'nin bu şartları savunma alanının derinliğini Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'ne oranla daha da büyütmekte ve düşmanın işgal ettiği araziye de taşımaktaydı. Batı Cephesi'nde İngilizler ve Fransızlar sadece Hindenburg Hattı dahilinde yıpranmaya maruz kalırken Sakarya Muharebesi'nde Yunanlılar cephe gerisinde de yıpranmaya maruz kalmaktaydılar. Bu açıdan Türklerin derinlemesine savunma doktrinini mevcut şartlar doğrultusunda etkin bir şekilde modifiye ettikleri ve operasyonlarını sadece savunma yaptıkları bölgeyle sınırlı tutmayarak düşmanın işgal ettikleri bölgeyi de operasyonun parçası haline getirdikleri söylenebilir. Bu şekilde üç katmanlı savunma prensibine dördüncü bir katman daha eklenmiş ve doktrinin agresif yapısı daha da güçlendirilmişti.

³⁵⁹ Edward J. Erickson, **The Turkish War of Independence: A Military History, 1919-1923** Santa Barbara, Preager, 2021, s. 211-212.

Hartia 7: 22 Ağustos 1921’de tarafların durumu.³⁶⁰

3.1.2 Sakarya Muharebesi

Sakarya Muharebesi 23 Ağustos’ta savunma hattının en doğu noktasındaki mevzi olan Mangal Dağı’na Yunanlıların yaptıkları taarruzla başlamıştı. İlk günün sonucu Türkler açısından iç açıcı değildi ve Mangal Dağı gün sonunda düşmenin eşiğine gelmişti (ertesi gün düşecekti).

³⁶⁰ T. C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi’nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat**, s. 400.

Mangal Dağı başarısızlığı büyük ölçüde doktriner sorunlardan kaynaklanmıştır ve bu başarısızlık doktrin kaidelerine uyulmaması halinde nelerin olacağını açık bir şekilde göstermiştir. Mangal Dağı'nın savunma bölgesine dahil edilmesi çatışmanın başlamasından bir hafta kadar önce gerçekleşmiş ve tahkimat inşası da iki gün önce başlamıştı. Arazi oldukça kayalık olduğu için siper kazmak oldukça meşakatlidir ve tahkimatların gerektiği gibi inşası için yeterli sayıda alet-edevatla en az iki hafta gerekliydi. Sonuç itibarıyla muharebe başladığında siperlerin derinliği 30-40 santim kadardı. Tahkimat bu haliyle kesinlikle muharebe için uygun değildi ve mevziler gerektiği kadar tahkim edilmeden muharebeye girilmemesi açıkça yönetmelikte belirtilmişti.³⁶¹ Bir başka doktriner hata ise Mangal Dağı mevzisinde ileri karakol hattının olmaması ve savunma bölgesinin sadece muharebe hattından ibaret olmasıydı. Buna ek olarak siperler dağın Yunanlılara bakan güney yamaçlarına inşa edilmişlerdi. Bu haliyle mevziler Yunan topçu gözcülerine tamamen açıktı. Bunun yanı sıra ileri karakol hattının olmaması Yunan piyade taarruzunu köreltecek hiçbir unsurun olmaması anlamına geliyordu ve Türklerin şanssızlığına 23 Ağustos günü göz gözü göremeyecek kadar şiddetli bir fırtınanın olması Yunan ilerleyişini Türk topçusundan gizleyecekti.³⁶² Bu haliyle Mangal Dağı mevzisinin savunma kabiliyeti çok düşüktü.

Nitekim 23 Ağustos günü Yunanlıların kolaylıkla dağın güney yamacı mevzilerini ele geçirmesi bunu ispatlamıştı. 30-40 santim derinliğindeki siperler askerlere Yunan topçusu karşısında neredeyse hiç koruma sağlamamış ve kayalık arazi topçunun gücünü daha arttırarak tepeyi bir ölüm tuzağına dönüştürmüştü. Topçu bombardımanı askerlerin büyük çoğunluğunu kaçırmak için yeterli olmuştu ve Yunan askerleri pek çok noktada süngü hücumuna dahi kalkmadan mevzileri ele geçirmişlerdi.³⁶³

Yüksek komuta başarısızlığı doktriner sebeplerden ziyade askerin moral durumuna ve cephedeki komutanların yetersizliğine bağlamıştı. Bunun sonucu olarak doktrinin esneklik prensibine ters düşen bazı kararlar alınmıştı. “Son adama kadar savunma” anlayışı kesin bir şekilde geri getirilmişti ve yüksek komuta aksini iddia

³⁶¹ Bkz. Hermann Geyer ve Max Bauer, **Mevzi Harbinde Müdafaa: Def ve Tard**, İstanbul, Matbayı Askeriye, 1337 (1921).

³⁶² T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat, 5. Kısım, 2. Kitap**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s. 10-11, 23.

³⁶³ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 131**, Belge No.: 28-1.

etmedikçe her mevzi son adamına kadar savunulacaktı. Süngü sngye mücadele sonucunda düşmanın zorla mevziyi zapt etmesi birlikler için tek geçerli geri çekilme bahanesini teşkil etmekteydi. Buna ek olarak savunma mevzilerinin hemen ardına “inzibat hattı” adı verilen mevzilerin kurulması kararı alınmıştı. Bu mevzileri işgal eden “hususî birlikler” kaçmakta olan asker ve subayları muharebe alanına geri göndermekle grevlendirilmışlerdi. İnzibatlar kaçan asker veya subayları bir defa uyacaklardı ve uyarıya karşılık vermeyen asker veya subaylar hiç zaman kaybedilmeden infaz edilecekti.³⁶⁴

Yüksek komuta doktrine tamamen tezat bir şekilde cephedeki birlikler üzerinde sıkı bir kontrol kurma eğilimi esnek savunma anlayışının daha ilk günden terk edildiği anlamına gelmiyordu. Geri çekilmeyi subayların inisiyatifine bırakmayarak tek merkezden yönetme ısrarı doktrinin esneklik anlayışına ters düşen tek hareketti. Bunun haricinde doktrinin kaidelerine olabildiğince uyulmuştu. Ancak bu iki tutum arasındaki tezatlık ileride cephe komutanları ile yüksek komuta arasında küçük bir krize varacak bir uyuşmazlık doğuracaktı.

Genelkurmay Başkanı Fevzi (akmak) Paşa ertesi gün neyin yanlış gittiğini kendi gözleriyle görmek üzere Mangal Dağı bölgesine gelerek komutayı bizzat devralmıştı. Kendi kanaatine göre, raporların olumsuzluğuna nazaran durum o kadar da kötü değildi.³⁶⁵ Savunma hattı sarsılmıştı ancak savunma artık hatlara dayalı olmadığı için bu o kadar da mühim bir konu değildi. Buna karşın ilk operasyonel hedefe ulaşılmış gibi görünüyordu; Yunanlılar başarıyla n cepheye ekilmışlerdi. Hatta ilk günkü başarı çevirme girişimlerini askıya alarak cephe taarruzlarına daha fazla yoğunlaşmalarını dahi sağlayabilirdi.

Fevzi Paşa’nın da tahmin ettiği gibi devam eden günlerde muharebe Türkler açısından olumlu surette cereyan etmişti ve 26 Ağustos gününe kadar Yunanlılar kayda değer kazanımlar sağlayamamıştı. Yunan ilerleyişi yavaştı. Taarruzların büyük çoğunluğu isabetli topçu ateşiyle durdurulmuştu ve başarıya ulaşan taarruzlar da ani karşı-taarruzlarla geri püskürtülmüştü. Bu karşı-taarruzlar yüksek komutanın istediği gibi sadece Yunan hareketlerine reaksiyon olarak gerekleştirilmışti. Büyük çoğunluğu kaybedilen mevzileri geri almak için başlatılmıştı. Mevzi geri alındıktan

³⁶⁴ ATASE, İSH, Klasör: 1288, Dosya: 22.

³⁶⁵ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 19.

sonra karşı-taarruzlar durdurulmuş ve kaçan Yunan askerleri hiçbir zaman takip edilmemişti. Operasyon, doktrinin talep ettiği gibi gereksiz kayıpları en az seviyede tutacak şekilde gerçekleştirilmekte ve düşmanın girişimlerini boşa çıkartmak ve düşmanı olabildiğince yıpratmak haricinde bir şey yapılmamaktaydı. Fevzi Paşa durumdan fazlasıyla memnundu ve 25 Ağustos akşamı Atatürk'e sunduğu raporda “muharebenin tamamıyla elverişli şartlarda yapıldığını ve bundan sonra da aynı şartlarda yapılmaya devam edeceğini tahmin ettiğini” belirtmişti.³⁶⁶

Yunanlılar tüm hatta saldırıya geçmek yerine belli başlı bölgelere yoğunlaşarak saldırma eğilimindeydiler. Sayı üstünlüğünü sağladıkları bölgelerde çoğunlukla başarıya ulaşıyorlardı. Bu tutumla 26 Ağustos'ta ilk kayda değer başarılarını kazanacaklar ve Birinci ve İkinci Grup bölgelerinde ciddi kazanımlar elde edeceklerdi. Bu kazanımlar sonucunda savunma hattında ciddi bir gedik açılmıştı. Yunan yüksek komuta kademesi bu gediği hattın savunma kabiliyetini yitirmesi olarak değerlendirmiş ve bunun sonucu olarak da Türklerin topyekûn bir geri çekilme yapacaklarına dair bir beklentiye girmişti. Ancak Türk yüksek komutası hat savunması anlayışını terk ettiğinden dolayı geri atılan birlikler kısa mesafeli bir geri çekilme yaparak yeni mevziler kurmuş, diğer birlikler de oldukları yerde kalmaya devam etmişlerdi.³⁶⁷ Yunanlıların umduğunun aksine Türk savunmasında bir çökme durumu söz konusu değildi ve iki ordu arasındaki temas kesilmemişti. Derinlemesine savunma doktrini Yunan başarılarının lokal seviyede kalmasını sağlamıştı.

Ancak düşmanın kati surette durdurulması üzerine kurulu hat savunmasının aksine derinlemesine savunma anlayışının istenen sonucu vermesi biraz zaman almaktaydı ve bu da arazideki komutanlar ile yüksek komuta arasındaki krizi doğurmuştu. Eski doktrinin kaidelerinden kopamayan komutanlar hattın bütünlüğünün muhafaza edilmesini bir zaruriyet olarak kabul etmeye devam etmekteydiler. Onlarda Yunanlılar gibi hatta açılan bir gediği savunmayı ciddi bir risk altına soktuğu sonucuna varmışlardı.

27 Ağustos günü gedik daha da büyümüşü. Yüksek komutaya giden raporlar cephedeki komutanların ne denli bir panik içinde olduklarını net bir şekilde ortaya

³⁶⁶ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 47.

³⁶⁷ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 61-62, ATASE, İSH, Klasör: 1314, Dosya: 35.

koyuyordu. Acilen geri çekilmek ve güvenli bir noktada yeni bir hattın kurulması talep edilmekteydi. Ancak muharebeyi savaş alanından takip eden Fevzi Paşa durumu normal olarak değerlendirmekteydi ve komutanların endişelerini yok sayarak oldukları yerden kıpırdamamalarını emretmişti.³⁶⁸ Yüksek komuta da durumu “güven verici” olarak tanımlamış ve 27 Ağustos gecesi “son adama kadar savunma” emrini yinelemişti.³⁶⁹

Komutanlar konumları gereği üstlerinin verdikleri emirlere kayıtsız şartsız uymak zorunda olsalar da itaat etmeleri fikirlerinin değiştiği anlamına gelmiyordu. Doktrine zıt bir şekilde savunma hatlarına gereğinden fazla ehemmiyet veriliyordu ve bu algı yüksek komuta kademesinin umduğundan daha dirençli çıkmıştı. Atatürk, zamanın şartlarında hatların o kadar ehemmiyetinin kalmadığını ve bundan dolayı da hattın belli başlı noktalarda kırılmasının savunmaya kayda değer bir zarar vermeyeceğini vurgulamak için 27 Ağustos günü daha sonra Sakarya Muharebesi’nin mottosu olacak ünlü konuşmasını yapacaktı:

“Hatt-ı müdafa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça bırakılmaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada tekrar düşmana karşı cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda olduğunu gören birlikler ona bağlı olmaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmak ve direnmek zorundadır.”³⁷⁰

Bir diğer mühim sorun ve Yunanlıların lokal seviyede de olsa başarı kazanmalarının sebebi büyük birlikler arasındaki koordinasyon eksikliğiydi. Koordinasyon eksikliği, Yunanlılar saldırıda bir mevziye konsantre olurken aynı konsantrasyonu savunmada Türklerin yapmasına engel olmaktaydı ve bundan dolayı da saldırıya uğrayan birlik sayıca çok üstün bir düşmana karşı mücadele vermek durumunda kalıyordu. Doktrinin “komşu birlikleri destekleme” prensibine uyulmaması araziye yayılmış olan birliklerin yalnız kalmasına yol açarak, “araziye yayılma” prensibini dezavantaja dönüştürmekteydi. Bu durum tüm planları alt üst

³⁶⁸ Cevdet Kerim İncedayı, **İstiklal Harbi (Garp Cephesi)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 135.

³⁶⁹ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 96**, Belget No.: 2538. **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 131**, Belge No.: 33-1, 33-4. ATASE, İSH, Klasör: 1142, Dosya: 195.

³⁷⁰ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2016, s. 417-418.

etmekte ve muharebenin gidişatını hiç de istenmeyen bir şekilde sokmaktaydı. Görünüşe göre yüksek komuta kademesinin aynı emri defalarca tekrarlamasına rağmen bu sorun muharebenin sonuna kadar çözülememiş gibi görünmektedir.³⁷¹

28 ve 29 günlerinde Türk savunması ivmesini kaybetmeye başlamıştı. İlk günlerin aksine karşı-taarruzların sayısı azalmış, başarısızlık sayısı ise artmıştı. Savunma hattındaki gedik iyice büyümüş ve vaziyet yüksek komuta tarafından da kritik olarak değerlendirilmeye başlanmıştı. 29 Ağustos akşamı yüksek komuta sonunda geri çekilmeyi onaylayacak ve birlikler birkaç kilometre geri çekilerek yeni bir hat oluşturacaklardı.³⁷²

Ancak Türklerin içinde bulunduğu sıkıntılı durum savaşı kaybetmekte oldukları anlamına gelmemektedir. Muharebenin bu kritik günlerinde tam da Türk yüksek komuta kademesinin istediği gibi yıpratma savaşı şartları oluşmuştu ve Yunan güçlerindeki ivme ve kan kaybı Türklerden daha fazlaydı. 27 Ağustos günü Yunan yüksek komutası Türklerin araziye ellerinde tutmaktan ziyade yıpratma savaşına ağırlık verdiklerini anlamışlardı. B Kolordusu Komutanı Prens Andre 30 Ağustos'ta Türklerin son derece aktif ve agresif bir savunma verdiklerini ve amaçlarının Yunan güçlerini yavaşlatmak, onları yıpratmak ve olabildiğince fazla top mermisi harcatmak olduğunu iddia etmişti. Gerçekte de olan tam olarak buydu. Yunan kayıpları çok yüksekti, askerler tükenmişti, tayınlar ve top mermileri tükenmek üzereydi.³⁷³ Yunanlılar, Türkler oldukça zayıf bir halde olmasına rağmen lokal başarılarını genel bir başarıya dönüştüremiyorlardı ve nihai amaçları olan Türk Ordusu'nun imha edilmesi hedeflerinden de son derece uzaktılar. Bunun yanı sıra henüz Türk taktiklerinin sadece yarısını çözebilmişlerdi ve bu durum da ilerleyen günlerde kendilerini çok daha zor şartlara sürükleyecekti. Yunanlılar, 30 Ağustos'ta Türklerin geri çekilmesini tamamen yanlış yorumlamışlardı. Yunan yüksek komuta kademesine göre Türk savunması tamamen çökmüştü, Türkler topyekûn bir geri çekilme halindeydiler ve karşılarındaki güçler sadece geride bırakılan artçılardı. Bu da kendilerini cesaretlendirerek, operasyonun tıkandığı ve sona erdirilmesi tartışıldığı

³⁷¹ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 71, 79, 85.

³⁷² **Askeri tarih belgeleri dergisi** 96, Belge No.: 2540. İncedayı, **a. g. e.**, 138-139.

³⁷³ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 124.

bir zamanda saldırıya devam edilmesi kararı almalarına yol açmıştı.³⁷⁴ Ancak geri çekilme taktik bir karardı ve Türkler daha iyi bir savunma yapmak için sadece pozisyonlarını değiştirmişlerdi. Türk Ordusu tüm gücüyle sahadaydı ve karşısına ne çıkarsa çıksın kararlılıkla karşı koyacaktı.

Yunanlılar 30/31 Ağustos gecesi daha ilerleyerek ani bir gece baskınıyla Çal Dağı'nın büyük bir bölümünü zapt etmişlerdi. Mevzi Türkler tarafından oldukça kritik olarak değerlendirilmekteydi ve iki gün süren çatışmalar sonucunda defalarca el değiştirmişti. 2 Eylül'de Türkler tepeden tamamen vazgeçerek bir kez daha geri çekilmişlerdi. Çal Dağı'nın zapt edilmesiyle Yunanlılar 20 kilometrelik nüfuz elde etmiş oluyorlardı ve bu onların muharebe boyunca ulaştıkları en uzak nokta olacaktı. Çal Dağı'nın düşmesiyle birlikte Yunanlılar coğrafi açıdan üstünlüğe sahip olmuşlardı. Ancak enerjilerini tamamen tüketmişler ve Türkleri yenilgiye uğratamayacaklarını kesin olarak anlamışlardı.³⁷⁵

General Papoulas'ın 4 Eylül'de yazıp 6 Eylül'de Yunan başbakanına gönderdiği raporun küçük bir kısmı Çal Dağı muharebesiyle birlikte Yunan yüksek komuta kademesinin Türk taktiklerinin geri kalan yarısını da çözdüklerini göstermektedir. Bu kısım Türklerin uyguladığı taktiklerin mükemmel bir özeti niteliğindedir:

“Ankara'yı bizden ayıran yüz kilometreyi düşman inatla adım adım savunmaktadır. Karşımıza ağır topçusunu çıkarmakta ve birbiri ardına sıraladığı tahkimli mevzileri bize karşı kullanmaktadır. Gayesi bizi tedricen sayıca yıpratmaktır.”³⁷⁶

Yunan Ordusu'nun şartları Türkler tarafından da gözlenmişti. Yüksek komuta, Yunan taarruzunun ivmesini neredeyse tamamen kaybettiğinin farkındaydı. Bu varsayıma dayanarak yeni hattın açık arazide, Yunan mevzilerine yakın bir mesafede oluşturulmasına karar verilmişti. Varsayımlarında haklı çıkacaklardı. 3 Eylül günü cephede hiçbir hareket görülmemişti. 4 ve 5 Eylül günlerinde de Çal Dağı bölgesinden uzak bir yerde Yunanlılar son taarruzlarını düzenleyeceklerdi. Bu

³⁷⁴ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 125.

³⁷⁵ İncedayı, **a. g. e.**, 140-142.

³⁷⁶ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 491.

taarruzlar kolayca püskürtülmüştü. 5 Eylül tarihinden sonra Yunan taarruzları tamamen sona erecekti.³⁷⁷

Sonuç Türk yüksek komuta kademesinin umduğundan da iyiydi. 31 Ağustos akşamı yüksek komuta siper savaşı şartlarının tamamen oluştuğunu ve o andan itibaren muharebenin “ikmal harbi” tarzında (*Materialschlacht*, Almanların ve Osmanlıların yıpratma savaşına verdikleri isim) devam edeceğini tahmin etmişlerdi. Bundan dolayı düşman çökene kadar daimi surette material ikmaline dayalı, uzun bir yıpratma savaşı planlanmıştı.³⁷⁸ Ancak Yunanlıların inatla cephe taarruzlarına devam etmeleri çöküş sürecini hızlandırmıştı ve bu da erken bir operasyonel seviye karşı-taarruzunu söz konusu hale getirmişti. Yüksek komuta 2 Eylül’den itibaren yapılacak karşı-taarruzu tartışmaya başlamıştı. Ancak Türk Ordusu’da fazlasıyla tükenmişti ve yüksek komuta keskin bir istihbarata sahip olmadan harekete geçme niyetinde değildi. Bundan dolayı karşı-taarruz 10 Eylül’den evvel başlamayacaktı. Karşı-taarruzun başlamasından önce Yunanlılar geri çekilmeye başlamışlardı. Karşı-taarruzun kayda değer bir etkisi olmayacak ve Yunan güçlerine gözle görülür bir zarar verilmeyecekti. Ancak zafer kazanılmıştı. Son Yunan birliği de 13 Eylül’de, muharebenin 22. günü Sakarya Nehri batısına geçecekti. Bu gelişmeyle birlikte iki taraf için de resmi olarak Sakarya Muharebesi sona ermiş oluyordu.³⁷⁹

3.1.3 Sakarya Muharebesi’nin Doktriner Değerlendirmesi ve Sonuçları

Türkler, Sakarya Muharebesi’nde Alman derinlemesine savunma doktrinin kaidelerini iyi kötü başarıyla uygulamışlar ve bunun sonucunda da zafere ulaşmışlardı. Araziye yayılmış, göreceli olarak dağınık bir savunma, topçunun iyi kullanımı ve sık sık gerçekleştirilen ani karşı-taarruzlar zaferin anahtarı olmuştu. Yunan topçusu sayıca Türk topçusundan üstün olduğu halde (296 parçaya karşılık 168 parça) yeni doktrin sayesinde Türkler topçuyu çok daha etkin şekilde kullanmışlardı.³⁸⁰ Ateş gücünün Yunan güçlerini durdurmakta başarısız olduğu noktalar da ise karşı-taarruzlar devreye girmişti. Yunan taarruzlarının ani karşı-taarruzlarla karşılanması çoğu zaman iyi sonuçlar vermişti. Türkler muharebe

³⁷⁷ İncedayı, a. g. e., 142-143, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat**, s. 159-160, 168, 169, 176. ATASE, İSH, Klasör: 1224, Dosya: 11.

³⁷⁸ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 131**, Belge No.: 41.

³⁷⁹ Erickson, **The Turkish War of Independence**, s. 226-230, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 131**, Belge No.: 59. ATASE, İSH, Klasör: 1382, Dosya: 101.

³⁸⁰ Erickson, **The Turkish War of Independence**, s. 208.

boyunca pek çok kez karşı-taarruzlarla mevzilerinden atılmışlar, ancak karşı-taarruzlarla geri almasını bilmişlerdi.

Karşı-taarruzlar, Yunan girişimlerini boşa çıkartmakta önemli rol oynamış olsalar da “ani karşı-taarruz” (*Gegenstoss*) konseptinin oldukça kötü bir yan etkisi olduğu ortaya çıkmıştı. Konsept özellikle düşük rütbeli subayların inisiyatifine dayalıydı ve karşı-taarruzların başarısı subayların birlikleri bizzat çatışma bölgesinde yönetmelerine bağlıydı. Bundan dolayı da subay kayıpları önceki muharebelerde görülmedik şekilde artmıştı. 22 günlük muharebe boyunca 300’den fazla subay şehit olmuş, 1000’den fazlası da yaralanmıştı.³⁸¹ Bu kayıpların büyük çoğunluğu karşı-taarruzlar esnasında verilmişti ve yüksek rütbeli komutanlar da (alay ve tabur komutanları) verilen kayıplara dahildi. 25 Ağustos’ta 3. Kafkas Tümeni’nin 7. Alayı’nın 3. Taburu’ndan 6 subay 1. Yunan Tümeni’ne yaptıkları karşı-taarruzlarda şehit olmuştu.³⁸² 28 Ağustos günü 4. Tümen’in hücum taburunda sadece bir subay kalmıştı. ³⁸³ 31 Ağustos’taki Çal Dağı karşı-taarruzlarında 57. Tümen’in 37. Alayı’nda sadece 2 subay kalmıştı. Çal Dağı muharebeleri boyunca 57. Tümen’den üç alay, beş tabur komutanı kaybedilmişti.³⁸⁴ Atatürk subay kayıplarına istinaden bu muharebeyi “subaylar savaşı” olarak tanımlamıştır.

Sakarya Muharebesi, Osmanlı kurmay subay heyetinin Birinci Dünya Savaşı’nın Batı Cephesi deneyimini çok iyi surette bildiklerini ve sindirdiklerini göstermektedir. Görünüşe göre Türk subayları Batılı meslektaşlarının aksine siper savaşını üstesinden gelinmesi gereken olumsuz bir olgu olarak değerlendirmemekte, tam tersine mevcut operasyonel ve stratejik şartlarda bir çözüm olarak değerlendirmektedir. Kurtuluş Savaşı’nı yöneten subay kadrosu Batı Cephesi’ni bir norm olarak ele almış ve bu şartlarda bir savunma savaşı vermek istemişlerdir. Bu doğrultuda öncelikle hareke harbini başarıyla mevzi harbine dönüştürmüşler, sonrasında da iyi bir plan ve derinlemesine savunma doktrinini başarıyla uygulamaya koyarak zafere ulaşmışlardır. Yunan Ordusu başarıyla tahkimli bölgeye çekilmiş, ilerleyişi tahkimli bölgede durdurulmuş ve o andan itibaren muharebe hareket harbi

³⁸¹ Erickson, *The Turkish War of Independence*, s. 238.

³⁸² T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat*, s. 39.

³⁸³ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat*, s. 92.

³⁸⁴ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat*, s. 133.

formunu kaybederek mevzi harbine dönüşmüştü. Türklerin aksine Yunanlılar bu tipte bir muharebeye hazırlanmadıklarından yenilgi kaçınılmazdı.

Türkler muharebe sonucunda gerek kısa vadeli, gerekse uzun vadeli hedeflerine ulaşmışlardı. Kısa vadede Yunan hücumu durdurulmuş ve Yunan Ordusu'ndaki yıpranmanın boyutu Türklerinde umduğundan daha şiddetli olmuştu. Yunan saflarında hemen her şeyin eksikliği görülmekteydi. Açlık sorunu dahi baş göstermişti ve mevcut şartlar altında operasyona devam etmek sadece orduyu daha fazla yıpratmaktan öteye geçemezdi. Uzun vadede ise Yunan Ordusu tamir edilemeyecek boyutta yıpranmıştı ve Türk saldırısına karşı koyamayacak hale gelmişti.

Savaş devam ederken doktrini değiştirilmesi oldukça kritik bir karardı. Subayların yeni doktrinin prensipleriyle yürütülmüş bir operasyon deneyimi olmamıştı ve muharebe öncesinde talim yapmaya da fırsat yoktu. Bu durumun bir takım sorunlara yol açacağı barizdi. Ancak yüksek komuta kademesinin kararlılığı sayesinde ortaya çıkan komuta-kontrol sorunları operasyonu kontrolden çıkaracak boyutlara ulaşmamış ve taktikler şaşırtıcı şekilde başarıyla uygulanmıştı. Ayrıca şu da göz önünde bulundurulmalıdır ki Türk Ordusu'ndaki doktrin değişimi Yunan saflarında daha ciddi bir kafa karışıklığına yol açmıştır. Yunanlılar, Türk saflarında yaşanan komuta-kontrol sorunları ile yüksek komuta kademesi ile cephedeki komutanlar arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanmak bir yana, Türk Ordusu'nun yeni taktiklerini anlayamamaları yüzünden kritik hatalar yapmışlardı. Yunanlıların planları statik bir hat savunmasını etkisiz hale getirmek üzerine kuruluydu. Karşılaştıkları hareketli alan savunması ise taktiklerini etkisiz kılmış ve Türklerin tam olarak ne yapmaya çalıştıklarını zamanında tespit edememeleri yenilginin boyutunu arttırmıştı. Sakarya, tartışmasız şekilde Yunanlıların 1921'de aldıkları en ağır yenilgiydi.

3.2 Alman Hücum Taktiklerine Adaptasyon

Sakarya zaferi ile Almanlardan Türk Ordusu'na aktarılan savunma deneyimi görevini fazlasıyla yapmış oluyordu. Şimdi ise sırada düşmanı Anadolu'dan tamamen atmak için saldırı deneyimlerine adaptasyon vardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştığı cepheler bir doktriner değişim talep etmediği için Alman savunma doktrinleri gibi saldırı doktrinleri de Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Ordusu'na ithal edilmemişti. Sakarya zaferi kazanıldıktan sonra savaşı bitirecek operasyonun tahkimli bir mevziye karşı gerçekleştirileceği kesinleşince ordunun bu saldırıya uygun bir biçime girmesi zorunlu hale gelecekti. Savunmada olduğu gibi saldırıda da statik bir savunma hattını kıracak en etkin formül Almanlardan gelmişti. Sakarya Muharebesi'nden sonra Türk Ordusu'nun savaşı sona erdirmek için böyle bir hatta saldırması zorunlu hale gelmesiyle birlikte Alman hücum taktiklerine adaptasyon da zorunlu hale gelmişti.

Sakarya Muharebesi'nin aksine Türk Ordusu'nun bu taktiklere gereği gibi adapte olması için fazlasıyla zaman mevcuttu ve savunmanın aksine saldırı doktrinlerine adapte olabilmek için eğitim ve tatbikat zorunluydu. Nitekim ordu, Sakarya ile Büyük Taarruz arasındaki dönemde tam bir eğitim kurumuna dönüşerek topyekûn bir değişim sürecine girecek ve Almanların 1918 başında yaptığı gibi hücum taktiklerine adapte olacaktı. 1922 Ağustosunda da bu taktikler başarıyla uygulanacaktı.

3.2.1 Kurtuluş Savaşı Öncesinde Alman Hücum Taktiklerinin Osmanlı Ordusu'na İthali

Stumtrupp taktikleri, aslen 1916'den itibaren Osmanlı Ordusu'na ithal edilmeye başlanmıştı. Galiçya Cephesi'ne birliklerin gönderilmesiyle beraber, 19. Tümen dahilinde, Tümen Komutanı Yarbey Sedat (Doğruer) komutasında ilk deneysel hücum kıtası kurulacaktı. Bu kıta, 1916 tamamlanmadan akınlar gibi küçük çaplı operasyonlara girecek ve başarı gösterecekti. Sedat Bey, bu zaman zarfı içerisinde Wilhelm Rohr'un yazdığı hücum birliği talimnamesini de Türkçe'ye çevirecekti. Ancak bu talimname 1920'den önce basılmayacaktı.³⁸⁵

Enver Paşa, deneysel hücum kıtasının başarısı üzerine Osmanlı Ordusu dâhilinde hücum taburlarının kurulmasını onaylayacaktı. İlk Osmanlı hücum taburu bugünkü Ukrayda'da yer alan Dublany'deki hücum birliği eğitim kampında eğitilmişti. Eğitim 1917 Mart'ı başında tamamlanmıştı. Enver Paşa, Mayıs ayında Maltepe'deki piyade eğitim merkezinde özel bir hücum birliği eğitim alanı kurulmasını emredecekti. Bu eğitim alanında, diğer eğitim unsurlarının yanı sıra, 460

³⁸⁵ ATASE, BDH (Büyük Dünya Harbi), Klasör: 4395, Dosya: 174, Belge: 29.

metre uzunluğunda, aralarından tarafız bölge geçen sahte bir karşılıklı siper hattı yer alacaktı. Hücum taktiklerinin çalışıldığı bu alanda savaş alanında görülebilecek her tür siper, makineli tüfek yuvası, bomba çukuru gibi unsurlar yer alacaktı. Verilen eğitim iki Alman subayının gözetiminde (Yüzbaşı Dort ve Teğmen Reinicke) ve eğitimini Berlin’de almış olan Yüzbaşı Şükrü Bey (Yenibahçeli Şükrü Bey) komutasında verilmekteydi. Dublany’de eğitilen hücum taburu da eğitim taburu olarak atanmıştı.³⁸⁶ İstanbul’un yanı sıra, 1917 yazında Filistin Cephesi’nde de hücum taburu eğitimi verilmekteydi. Kress von Kressentein inisiyatifinde 7. Tümen bünyesinde bir hücum kıtası kurulmuştu.³⁸⁷

Hücum birlikleri modern Osmanlı Ordusu’ndaki ilk elit birlik denemesi değildi. Birinci Dünya Savaşı öncesinde “nişancı alayları” adı verilen, en iyi askerlerin bir araya toplandığı elit bir birlik mevcuttu. Ancak bu birlik yüzünden standart piyade birliklerinin olması gerekenden daha zayıf hale geldiği bahanesiyle nişancı alayları Balkan Savaşı’ndan sonra lağvedilmişti. Hücum bölük ve taburlarının kurulması, nişancı alayları lağvedilirkenki tartışmaları tekrardan doğurmuştu. Bir kısım subay, iyi askerlerin tek bir birlik altında toplanmasının nişancı alayları örneğinde olduğu gibi standart piyade birliklerini zayıflatacağını öne sürmüştü. Bir kısım subay da bundan bağımsız olarak “elit birlik” anlayışının standart birliklerdeki askerlerin kendilerini gereksiz olarak düşünmelerine yol açacağını ve bunun da moral üzerinde olumsuz etki yaratacağını iddia etmekteydi.³⁸⁸

Her iki grupta karar alıcıları etkilemekte başarısız olacaktı ve hücum birlikleri giderek artan sayıda Osmanlı Ordusu’nun parçası olacaktı. Ancak görünüşe göre muhalif gruplardan biri konuyla dolaylı yoldan alakalı bir konuda fikirlerini kabul ettirmekte başarılı olmuş gibi görünmektedir. Almanya’da hücum birlikleri sıkça propaganda da yer almış ve “ideal savaşçı” olarak lanse edilmişti. Benzer bir durum İtalyan muadilleri olan *Arditi* için de söz konusuydu. Osmanlılar ise elit birlik kavramının propagandadaki değerini tamamen yok saymışlardı ve gerek Birinci

³⁸⁶ ATASE, BDH, Klasör: 4395, Dosya: 174, Belge: 4, ATASE, BDH, Klasör: 1386, Dosya: 8, Belge: 29, ATASE, BDH, Klasör: 1386, Dosya: 8, Belge: 15, ATASE, BDH, Klasör: 1497, Dosya: 3, Belge: 1, Gerhard Grüşshaber, *The “German Spirit” in the Ottoman and Turkish Army, 1908-1938*, Berlin, De Gruyter, 2018, s. 86.

³⁸⁷ Edward Erickson, *Palestine: The Ottoman Campaigns of 1914-1918*, Barnsley, Pen and Sword, 2016, s. 98.

³⁸⁸ A. e., 99.

Dünya Savaşı'nda ve gerekse Kurtuluş Savaşı yıllarında *Mehmetçik* ideal asker, kahramanlığın simgesi olarak lanse edilmişti. Hücum taburları ise törenler haricinde propagandanın parçası olmamıştı.

Bu durum, Alman ve İtalyan özel siper baskını birliklerinin Birinci Dünya Savaşı tarihi yazımında sıkça karşılaşılan bir figür haline gelmesini ve aynı şeyin Türkler için ne Birinci Dünya Savaşı, ne de Kurtuluş Savaşı için söz konusu olmamasını açıklayabilir. *Sturmtruppen* ve *Arditi*'nin ortak özelliklerinden biri aşırı propaganda sonucunda iki birliğinde siyasi sembol haline gelmesi ve savaştan sonra aşırı milliyetçilerin milis güçlerine model teşkil etmesiydi. Hitlerin *Sturmabteilung*'u (Kahverengi Gömlekliler) *Sturmtruppen*'dan, Mussolini'nin *Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale*'si de (Kara Gömlekliler) *Arditi*'den gelmekteydi. Buna benzer bir durum Türkiye'de asla söz konusu olmamıştı ve hücum birlikleri Kurtuluş Savaşı sonundaki lağvlarıyla birlikte unutulup gitmişlerdi.

Eğitilen hücum taburları 1917 Eylül'ünden itibaren Orta Doğu cephelerinde görev almaya başlayacaktı. Bu birlikler, gerek Almanya'dan gelen ekipmanları gerek, organizasyonları, gerekse en iyi askerlerden müteşekkil olmaları bakımından Alman muadillerine denkti. Buna karşın, bu birlikler gerek Orta Doğu'da mevzi harbinin yaşanmaması, gerekse Osmanlıların 1917 sonlarına doğru inisiyatifi kaybederek geri çekilmeye başlamaları bakımından gerçek vazifeleriyle istihdam edilmeyeceklerdi. Hücum birlikleri, doktrinleri gereği olabildiğince savunma tutulmayarak geri hatta bekletilmişti. Karşı-taarruzlarda ise aktif şekilde yer alarak kendilerini göstermişlerdi.³⁸⁹

Bazı Osmanlı subayları da Almanlar gibi hücum birliklerini ordunun geri kalanı için bir model olarak değerlendiriyorlardı. Ancak *Sturmtrupp* organizasyonu ve doktrini Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Ordusu'nda sadece özel hücum taburlarıyla sınırlı kalacaktı. Ateşkesle birlikte hücum taburları lağvedilecek ve özel ekipmanı ellerinden alınarak depolara kaldırılacaktı. Bu aşamaya gelindiğinde hücum taburları da ordunun geri kalanı gibi gayet yıpranmış durumdaydı. 20 Eylül'de 8. Kolordu'nun hücum taburunda sadece 80 asker kalmıştı.³⁹⁰

³⁸⁹ A. e., 145-146.

³⁹⁰ ATASE, BDH, Klasör: 3220, Dosya: 64, Belge: 1, ATASE, BDH, Klasör: 1386, Dosya: 8, Belge: 29.

3.2.2 Kurtuluş Savaşı Esnasında Hücüm Taburlarının Tekrardan Kurulması

Hücüm taburlarının tekrardan kurulması 1921'den önce gerçekleşmeyecekti. Milli mücadele başladığında ana amaç ordunun belkemiğini ıslah etmektir. Özel birlik oluşturacak kaynak olmamasının yanı sıra Türk Ordusu henüz daha saldırıya geçecek durumda olmadığı için taktik yönden böyle bir gereksinim de yoktu. Ancak 1921'de ordunun yavaş yavaş saldırıya geçebilecek konuma gelmesiyle bu durum değişecekti. 1920 Aralığında imzalanan Gümrü Antlaşması'ndan sonra her tümene bir adet hücüm taburu eklenmesine karar verilecekti.³⁹¹

1921 başlarında kurulan hücüm taburları sadece kağıt üzerinde hücüm taburuydu. Hücüm birliklerine özel ekipman mevcut olmadığından ve hücüm birliklerine özel eğitim kampları kurulmamış olduğundan, hücüm birliği eğitimi verilememektedir.³⁹² Bunun yanı sıra, 1921 muharebelerindeki gereklilikleri de tartışmalıydı. 1921 muharebelerinde, lokal karşı-taarruzlar haricinde tahkimli mevzilere hücüm edilmemişti. Bundan dolayı çoğu zaman hücüm birlikleri istihkâmî olarak görevlendirilmişlerdi.³⁹³

Buna karşın *Sturmtrupp* doktrininin karakteristik özelliklerinin görüldüğü örnekler de mevcuttu. Sakarya Muharebesi esnasında 5. Kafkas Tümeni'nin Hücüm Taburu, Yunan 10. Tümeni'nin (İzmir Tümeni) unsurlarından bir tepeyi hücüm taktikleri ve süngü hücumu karşımı bir yöntemle almışlardı. İlk etapta üç adet bombacı mangası, tüfekçilerin koruma ateşi altında, arazideki ekinlerden istifade etmek suretiyle düşman ateşine yakalanmadan Yunan mevzilerine bomba atacak menzile girmişlerdi. Bomba atışlarını takiben süngü hücumu başlamış, süngü hücumunu takiben de Yunanlıların morali çökerek kaçmaya başlamışlardı. Yunanlılar Türk resmi tarihine göre arkalarında 300 ölü bırakarak geri çekilmişlerdi. Türk tarafındaki kayıplar ise düşüktü. 1 kişi ölmüş, 2 kişi kaybolmuş, 10 kişi de yaralanmıştı. Hücüm taburu, tepe alındıktan sonra düşman karşı-taarruzundan kaçınmak üzere geri alınacak (doktrin bunu tavsiye etmekteydi) ve tepeyi standart bir

³⁹¹ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, III. Cilt, Doğu Cephesi, 1919-1921**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1965, s. 245.

³⁹² İzzeddin Çalışlar, **Gün gün, Saat Saat İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2009, s. 137.

³⁹³ Doruk Akyüz, "Legacy of the Stormtroop: The Influence of the German Assault Troop Tactics in Great Offensive", ed. by Konstantinos Travlos, **Salvation and Catastrophe: The Greek-Turkish War, 1919-1922**, London, Lexington Books, 2020, s. 206.

birliğe teslim edecekti.³⁹⁴ Bu örnek, Birinci Dünya Savaşı'nda kazanılmış olan deneyimin henüz daha unutulmamış olduğunun ispatıydı.

3.2.3 Hücüm Taktiklerinin Resmi Doktrin Olarak Kabul Edilmesi ve Ordunun Doktrin Kaideleri Gereğince Eğitilmesi

Yunanlılar, Sakarya'da aldıkları stratejik yenilgiden sonra inisiyatifi kaybederek Afyon-Eskişehir hattına çekilmişlerdi. Yunan hattı İzmir'in güneyinden başlayıp, demiryoluna paralel şekilde Afyon'a gidiyor, oradan kuzeye yönelerek Gemlik Körfezi'nde sona eriyordu. Hattın uzunluğu 700 kilometreden fazlaydı. Savunma sistemi, Batı Cephesi'ndeki gibi kesintisiz devam eden siper hatlarından değil, birbirlerinden bağımsız, ancak birbirlerini kollayacak şekilde inşa edilmiş direniş merkezlerinden oluşmaktaydı.³⁹⁵ Olası bir çevirme harekâtı düzenleyebilecek bir boşluk veya kanat bulunmamaktaydı ve tek yol cepheden yapılacak bir taarruzdu. Direniş merkezleri, birbirine paralel siper hatlarından, mazgallı makineli tüfek yuvalarından ve bombardımana dayanıklı sığınaklardan oluşmaktaydı. Çoğu direniş merkezinin önünde birbirine paralel iki dikenli tel hattı geçmekteydi. Kritik mevzilerde bu hat üçe çıkıyordu.³⁹⁶

Sakarya Savaşı sona erdiğinde Türk Ordusu, böyle bir operasyonu düzenleyebilecek kabiliyete sahip olmaktan çok uzaktı. Taarruz kolaylıkla durdurulabilir ve savaş Sakarya Muharebesi'nde olduğu gibi yıpratma savaşına dönüşebilirdi.³⁹⁷ Türk tarafının uzun soluklu bir muharebe için yeterli kaynağı yoktu ve muharebenin bu yöne evrilmesi durumunda hedeflenen sonuç olan düşmanın Anadolu'dan atılması gayesine ulaşılma ihtimali görülmüyordu. Düşman kısa süre

³⁹⁴ ATASE, İSH (İstiklal Harbi), Klasör: 1375, Dosya: 5, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat, 5. Kısım, 2. Kitap**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s. 195.

³⁹⁵ Afyon'dan İzmir'e doğru gidildikçe direniş merkezlerinin arasındaki mesafe birbirlerini kollayamayacak şekilde açılmaktaydı ve hat zayıflamaktaydı. Buna karşın lojistik sebeplerden dolayı hattın güney ve güney batı bölgesine taarruz edilmesi zordu.

³⁹⁶ Kemal Niş, **Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 6. Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1968, s. 17-18, 102, Hellenic Army General Staff, **A Concise History of the Campaign in Asia Minor 1919-1922**, Atina, Hellenic Army History Directorate, 2003, s. 360.

³⁹⁷ Sakarya Muharebesi'nde Türkler, Yunanlıların ardı ardına düzenledikleri taarruzlara direnmişlerdi. Yunanlılar, operasyonun 22. gününde tükenerek geri çekilme kararı almışlardı.

içerisinde nakavt edilmeliydi.³⁹⁸ Alman hücum taktikleri bu sonucu vaat ediyordu ve Türk hücum birliklerinin uzun süreden beri bekledikleri an gelmişti.

Türk Ordusu Sakarya ve Büyük Taarruz arasındaki dönemde tam bir eğitim kurumuna dönüşmüştü. Ancak yapılan, sistematik bir ders çıkartmadan ziyade Batı Cephesi'nde çıkartılarak doktrin getirilen derslerin Türk Ordusu'na aktarılmasıydı. Birinci Dünya Savaşı'nda üretilen ve Birinci Dünya Savaşı'nda Türkçe'ye çevrilmeyen askerî literatür, Sakarya Savaşı'ndan önce “Harb-i Umumide Neşr Olunan Ecnebi Ordulara Aid Talimname ve Nizamnameler Külliyyatı” ve “Harb-i Umumi Tecaribine Müstenid Asar-ı Resmiye Külliyyatı” isimli seriler dahilinde ve bu serilerden bağımsız olarak Türkçeye çevrilmeye başlanmıştı. Bu kitapların tamamı Almancaydı ve büyük çoğunluğu Alman talimname ve yönetmelikleriydi. Bu kitaplar dâhilinde Almanların ürettiği literatürün yanı sıra Almanların İngiliz ve Fransızlardan ele geçirerek Almancaya çevirdikleri kitaplar da bulunmaktaydı. *Mevzi Harbinde Taarruz*, 1921'de Eskişehir'de (muhtemelen gizlice) basılmıştı. Bu kitap doktrinin manifestosu olduğu için Fevzi Paşa önsözünde tüm kurmay subayların bu kitabı hatmetmeleri gerektiğini belirtmişti. Hazırladığı Büyük Taarruz planından da kendisinin doktrini çok iyi surette hatmettiğini görmekteyiz. Hücum kıtası talimnamesi de ilk olarak 1920'de *Hücum Kıtaatının Talim ve Terbiyesi* adıyla, 1921'de de *Hücum Talim ve Terbiyesi* adıyla İstanbul'da (bu da muhtemelen gizlice) basılmıştı.³⁹⁹ Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Alman subaylar ülkeyi terk ettikleri için bu kitaplar kritik rol oynamış ve eğitim sürecinin kalbinde yer almıştı.

Anadolu'nun her yanına her branştan (makinelî tüfek, topçu, vesaire) kurs ve eğitim kampları açılmıştı. Konya'da açılan topçu talimgâhında *Mevzi Harbi'nde Taarruz*'da yer alan bombardıman tipleri olan imha, tahrip ve silindir atışı usulleri tatbik edilmişti.⁴⁰⁰ *Sturmtrupp* doktrin ve organizasyonunun tüm ordu tarafından benimsenmesi kararı alındıktan sonra hücum taktiklerine yönelik pek çok kamp da

³⁹⁸ Doruk Akyüz, “Legacy of the Stormtroop: The Influence of the German Assault Troop Tactics in Great Offensive”, ed. by Konstantinos Travlos, **Salvation and Catastrophe: The Greek-Turkish War, 1919-1922**, London, Lexington Books, 2020, p. 206.

³⁹⁹ A. e., 211. Bu kitaplar Sedat Beyin 1916'da yaptığı çevirinin gözden geçirilmiş halidir. 1916'daki basılmamış çevirinin adı *Hücum Taburunun Talim ve Terbiyesi*'dir. Bu kitap çevirme taktikleriyle alakalı hiçbir şey içermemekte ve hücum birliğinin eğitimiyle alakalı teknik konuları ve siper baskını ile alakalı küçük çaplı taktikleri içermektedir. Bkz. Wilhelm Rohr, **Hücum Talim ve Terbiyesi**, İstanbul, Matbayı Askeriye, 1337 (1921). *Sturmtrupp* taktikleri ise bir karma sınıf doktrini olarak *Mevzi Harbi'nde Taarruz*'da yer almaktadır.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Tümerdem, **Türk İstiklal Harbi: Yunan cephesi**, Ankara, Yedek Subay Matbaası, 1943, s. 152.

açılmıştı. Bu kamplarda da Maltepe'deki gibi taklit siper hatları bulunmaktaydı. Her gün farklı bir birlik bu siperlerde mevzilenmekte, başka birlikler de bu mevzilere sahte taarruzlar düzenlemekteydi. Eğitim esnasında yanaşık düzene dayalı nizamlar kesin bir şekilde yasaklanmıştı ve yanaşık düzenin sadece eğitim kamplarına giderken ve gelirken kullanılmasına izin verilmişti. Eğitimler, manga (haftada iki gün), müfreze (haftada iki gün) ve bölük (haftada iki gün) bazında verilmekteydi.⁴⁰¹

11. Tümen Hücum Taburu Teğmeni Ali Kadri (Köprülü), *Strumtrupp* eğitimi verilen kampları “hücum parkı” olarak tanımlamıştır. Anılarında bahsettiği kadarıyla Afyon yakınlarındaki Bovadin kasabasındaki hücum parkı kendi sorumluluğu altında hazırlanmıştır. Ali Kadri Bey'e göre bu kampın inşası 14 Kasım'da başlamış olup, kısa sürede tamamlanarak eğitime geçilmişti.⁴⁰² Ali Kadri Bey maalesef hücum parkı hakkında detaylı bilgi vermemiştir ve anıları 1922 başında sona ermektedir.

Eğitim süreci oldukça sıkı geçmesine rağmen hücum taktikleri bazında Türk Ordusu'nda ciddi bir eksiklik bulunmaktaydı. Alman Ordusu'nda subaylar, üstten asta olmak üzere operasyon öncesinde hareketin detayları hakkında bilgilendirilirler ve kendilerine verilen görevi nasıl yapacakları konusunda özgür bırakılırlardı. *Auftragstaktik* adı verilen bu sistem mangaların taktik bir birim haline gelmesiyle, manga komutanı olan ast-subaylara kadar uzatılmışlardı. Bu uygulama hücum taktiklerinin belkemiğini oluşturmaktaydı ve Fransızların “sızma taktikleri” olarak tanımladığı küçük birimlerin bağımsız hareketine olanak sağlamaktaydı.⁴⁰³ Türk Ordusu'nda ise görev hakkında bilgilendirilen en düşük rütbeli subay teğmendi. Türk Ordusu'nda da mangalar Alman Ordusu'nda olduğu gibi taktik bir birim olarak değerlendirilmekteydi. Ancak manga komutanlarına kendi başlarına hareket edebilecekleri türden bir eğitim verilmemişti. Bundan dolayı muharebe esnasında mangalar bağlı oldukları birliklerden hedefe yaklaştıklarında ayrılmaya başlayacaklardı ve bu ayrılma kademeli şekilde olacaktı.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Fahri Belen, **Büyük Türk Zaferi, Afyon'dan İzmir'e Kadar**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1999, s. 21, **ATASE**, İSH, Klasör: 1435, Dosya: 71, **ATASE**, İSH, Klasör 1794, Dosya: 131. **ATASE**, İSH, Klasör: 1436, Dosya: 70.

⁴⁰² Ali Kadri Köprülü, **Anadolu'da Hayat ve Hatıratım: Anadolu'da İstiklal Mücadelesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 135-137.

⁴⁰³ U. S. Marine Corps, **MCDP-1: Warfighting**, Washington D. C., United States Marine Corps, 1997, s. 87.

⁴⁰⁴ Akyüz, **a. g. e.**, 209-210.

Auftragstaktik'in ast-subay seviyesine çekilme kararı, yüksek rütbeli komutanların saldıran birliklerin düşman derinliklerine ilerlemeleriyle kontrolü kaybetmeleri sonucunda alınmıştı. Bu sorun düşük rütbeli subaylara inisiyatif verilerek kapatılmıştı. Türk Ordusu'ndaki ast-subayların bağımsız hareket edecek kabiliyete sahip olmamaları ise mangaların ait oldukları bölük ve taburlara belli mesafede kalmasını zorunluluk kılmakta ve bu da taktik ölçekte saldıran birliklerin düşmanın derinliklerine sızma yeteneğini sınırlamaktaydı.⁴⁰⁵

Buna karşın doktrin, Yunan hattı gibi sığ bir derinliğe sahip bir savunma sistemine karşı yapılan harekâtın komuta-kontrol mekanizmasını çok zorlamayacağını ve böyle bir operasyonun katı emirlerle yönetilebileceğini belirtmekteydi.⁴⁰⁶ İnisiyatifin sınırlı tutulduğu bu yaklaşım büyük bir operasyonel başarı vaat etmese de günü kurtarmak için yeterliydi. Yunan Ordusu'nun sınırlı kaynakları bu şekilde yürütülen bir operasyonun başarıya ulaşmasını mümkün kılmaktaydı. Hattın cılızlığı sayesinde büyük birimler (alay) kolayca nüfuz ederek çevirme hareketi yapabilirlerdi (Hutier'in Riga'da yaptığı gibi). Bu da küçük birimlerin hedeflerine çok yakinken bağlı oldukları büyük birimlerden ayrılmasına imkân tanımaktaydı.⁴⁰⁷

Manga komutanlarının yetersizliklerinin yanı sıra ekipman ve mühimmat eksikliği de doktrinin kapsamlı bir şekilde uygulanmasının önüne geçen önemli bir sorundu. *Mevzi Harbinde Taarruz*, kitabında yer alan kaidelerin harfî harfine uygulanabilmesi için Almanya gibi güçlü bir endüstriye sırtını dayamış bir ordu gerekliydi. Osmanlılar, Birinci Dünya Savaşı esnasında gerekli olan silah ve mühimmatı Almanya'dan ithal ederek bu sorunu kısmen de olsa çözmüşlerdi. Ancak Kurtuluş Savaşı yıllarında ithalat ve üretim oldukça sınırlıydı. Anadolu hareketinin içinde bulunduğu şartlar doktrinin “uygulanabildiği kadar” uygulanmasına yol açacaktı. Ateş gücü eksikliği süngüyle kapatılacak ve muharebe esnasında *Mevzi Harbinde Taarruz*'da yer almayan doğaçlama uygulamalar görülecekti.

⁴⁰⁵ Akyüz, a. g. e., 210.

⁴⁰⁶ Geyer, a. g. e., 52-55.

⁴⁰⁷ Akyüz, a. g. e., 210.

3.3 Büyük Taarruz'a Hazırlık

3.3.1 Operasyonel Seviye Planı

Büyük Taarruz hareket planı Fevzi Paşa tarafından hazırlanmıştı. Operasyon, Almanların 1918 Bahar Taarruzları gibi yarma tarzında cereyan edecekti. Türk Ordusu, Yunan savunma hattına cepheden saldırarak ve hat yarıldıktan sonra birinci amaç düşman birliklerini kuşatarak imha etmek, ikinci amaç ise İzmir'i ele geçirmektir. Hat yarıldıktan sonra düşman ordusunun düzenin bozulacağı ve birliklerin en kısa zamanda İzmir'e ulaşmaya çalışacakları hesaplandığından aslen ikinci amaç, birinci amacın bir parçasıydı.

Plan, doktrini mükemmel surette yansıtmaktaydı. Fevzi Paşa, *Mevzi Harbinde Taarruz*'da yer alan prensiplere Türk Ordusu'nun imkanları dahilinde uyabildiği kadar uymuştu. Öyle ki Almanların planlamada es geçtiği bazı noktaları dahi es geçmemişti. Örneğin doktrin mümkün olduğu kadar iki noktadan taarruzu tavsiye etmekteydi. Almanlar ise 1918'deki tüm taarruzlarında tek bir noktaya odaklanmışlardı. Fevzi Paşa'nın planında ise bir ordu yanıltma taarruzlarına ayrılmıştı.

Sakarya Muharebesi gibi istisnalar haricinde Türk-Yunan Savaşı, doğu-batı ekseninde cereyan etmişti. Büyük Taarruz öncesinde de Türk ve Yunan birlikleri bu doğrultuda birbirlerine bakmaktalardı. Fevzi Paşa, Yunanlıların Sakarya'da uygun gördükleri gibi ağırlık noktasını değiştirerek güneyden kuzey tarafına bir operasyon planlamıştı. Taarruz, Afyon'un güneyinden Afyon'un hemen gerisine gerçekleşecekti. Bu kararın iki sebebi bulunmaktaydı. İlki Yunan güçlerinin büyük çoğunluğunun Afyon ve Eskişehir arasında mevzilenmiş olması sonucunda hedeflenen yarma bölgesinin zayıf nokta niteliği taşımasıydı. Alman taktik anlayışının sıkı bir takipçisi olan Fevzi Paşa için "zayıf nokta" aynı zamanda stratejik öneme haiz bir bölge anlamına gelmekteydi. İkincisi ise Yunan güçlerini besleyen demiryolu hattının yarma bölgesinin hemen kuzeyinden geçmesi bakımından harekâtın operasyonel derinlik (stratejik kuşatma) potansiyelinin yüksek olmasıydı. İzmir-Afyon demiryolu hattı Afyon ve kuzeyinde bulunan Yunan birliklerini besleyen yegâne lojistik yoluydu. Bu hattın kesilmesi bölgede bulunan Yunan güçlerini de izole hale getirecekti. Bu aşamadan sonra birliklerin batıya doğru geri çekilmemesi durumunda kuşatılmaları kaçınılmazdı. Türk komuta kademesi,

yarmanın gerçekleşmesi ve Yunan birliklerinin Dumlupınar'daki tahkimli mevzilere ulaşmasına mani olunması durumunda Yunan geri çekilmesinin düzensiz bir kaçışa dönüşeceğini düşünmekteydi. Bu da Yunan Ordusu'nun imhası için uygun koşulların sağlanması anlamına geliyordu.⁴⁰⁸

Yukarıda bahsedilen kazanımların sağlanabilmesi için operasyonun güneyden kuzeye doğru yapılması şarttı. Doğudan batıya yapılacak bir operasyonun elle tutulur bir kazanım vaadi olmamasının yanı sıra başarı şansı da daha düşüktü. Yunan hattının doğu kanadı savunmanın en güçlü olduğu noktaydı. Haliyle bu durum yarma girişiminin başarı ihtimalini de düşürüyordu. Hattın yarılması durumunda da çıkılan noktanın stratejik önemi güneye göre daha düşüktü. Güney bölgesinin aksine Yunan Ordusu'na demiryolu hattının kesilmesi gibi kritik bir darbe vurulamıyordu. En iyi senaryoda Yunanlılar İzmir'e doğru düzenli bir geri çekilme yapıyorlardı. Türk güçleri, Yunan güçlerini yüksek ihtimalle kuşatarak imha edemiyor, savaş bir doğu-batı mücadelesi olarak sürmeye devam ediyordu.⁴⁰⁹

Buna karşın planın ciddi riskleri de bulunmaktaydı. Fevzi Paşa, düşmanın zayıf noktasına güçlü bir darbe indirme niyetinde olsa da mevcut plan Türklerin en kritik bölgesini zayıf nokta haline getiriyordu. Ordunun büyük bir kısmının güneye alınması durumunda Ankara yolu düşmana açılmaktaydı. Yunanlıların Türk taarruzunu durdurmaları durumunda Birinci Ordu'nun geri çekilebileceği stratejik bir nokta yoktu ve Yunanlılar yapacakları bir karşı-taarruzda Ankara'yı kolayca alabilirlerdi. Daha da kötüsü taarruzu yapan Birinci Ordu'ya yapılacak bir karşı-taarruzda geri çekilen birlikler Akdeniz'le Yunanlılar arasında sıkışarak imha olabilirlerdi. Planın bir B planı yoktu. Plan topyekûn bir başarı vaat ettiği kadar başarısızlık durumunda başarısızlık da topyekûn olacaktı.⁴¹⁰

Bundan dolayı Fevzi Paşa'nın planına muhalefet eden subaylar olmuş ve planlama safhasında Fevzî Paşa'yı istifaya teşebbüs ettirecek boyutta tartışmalar yaşanmıştı. İkinci Ordu Komutanı Yakub Şevki Paşa planın en ciddi muhaliflerindendi ve ona göre operasyon doğu-batı ekseninde gerçekleşmeliydi. Yakub Şevki Paşa'nın fikrine göre doğu-batı eksenindeki bir operasyonun başarısız olması halinde ordu Eskişehir'le Ankara arasında bir noktaya çekilebilir ve yaralar

⁴⁰⁸ A. e., 213-214.

⁴⁰⁹ İncedayı, a. g. e., 183.

⁴¹⁰ Akyüz, a. g. e., 211.

sarıldıktan sonra tekrardan bir deneme yapılabilirdi. Ancak Yakup Şevki Paşa'nın muhalefeti ikinci bir taarruz için yeterli kaynak olmadığı karşı-muhalefetiyle bastırılacaktı.⁴¹¹

Sonuç itibariyle Fevzi Paşa'nın planı Atatürk tarafından da onaylanacaktı. Plan, tam olarak Atatürk'ün istediği stratejik sonucu vaat etmekteydi; düşmanın tek seferde Anadolu'dan atılması. Risk almayı seven bir komutan olarak kararlı bir *Blitzkrieg* Atatürk için de yegane çare olarak değerlendirilmişti.

3.3.2 Aldatma ve Gizlilik

Operasyonun gerçekleştirilebilirliği yarma bölgesinin “zayıf nokta” olmasına bağlıydı. Zafer için bu koşul gerek operasyon öncesinde, gerekse operasyon sırasında değişmemeliydi.

Operasyondan önce “zayıf nokta” koşulu aldatmaca ile sağlanmıştı. Yunanlılar, Türk kuvvetlerinin büyü kısmının doğuda olduklarını zannetmekteydi. Bu zannın devam ettirilmesi gerekiyordu. Bundan Afyon güneyine ve Kocatepe arkasına yapılan intikal son derece gizli tutulmuştu. *Mevzi Harbi'nde Taarruz*'un yazarı Hermann Geyer'e göre intikali düşmandan gizli tutmanın ve baskın etkisini arttırmanın en iyi yolu birlikleri operasyon bölgesinden uzak bir yerde toplamak ve operasyonun başlayacağı sabahın gecesinde hücum çıkış bölgelerine göndermekti. Bu taktik ancak birlikleri gizleyebilecek arazi şekillerinin mevcut olmasıyla mümkündü.⁴¹² Bu şekilde saldırı için toplanan birlikler düşmanın kara keşfinden gizli kalacaktı. Almanlar bu yöntemle Michael Operasyonu'nda İngilizleri başarıyla aldatmayı başarmışlardı. Operasyon öncesinde topçunun ihtiyaç duyduğu alt yapıyı gizlice hazırlamışlardı ve operasyonun başlangıcından birkaç saat önce operasyonun parçası olacak tüm unsurları sahaya indirmişlerdi.⁴¹³

Aynı yöntemi Türk yüksek komuta kademesi Büyük Taarruz'da da uygulayacaktı. Yarma bölgesinden 7-8 kilometre kadar uzakta kalan Kocatepe birlik ve ikmal yığılmasını gizleyecek mükemmel bir engel vazifesi görmekteydi ve dağın bulunduğu mevki yarma bölgesinin seçiminde kilit rol oynamıştı. Buna karşın Kocatepe ile Yunan mevzileri arasındaki arazinin alt yapı eksikliği topçunun hareketi

⁴¹¹ Başkomutan Meydan Muharebesi, 22.

⁴¹² Geyer, **a. g. e.**, 58.

⁴¹³ Zabecki, **The German 1918 Offensives**, s. 129.

ve pozisyonlanması açısından bir problem teşkil etmekteydi. Bu problemin üstesinden gelmek için arazide sadece gece vakti gizlice yol ve iletişim çalışmaları yapılmış, belirlenen top bataryası bölgelerine gizlice cephane depolanmıştı. Gerek yollar, gerekse bataya pozisyonları iyice kamufle edilmişti.⁴¹⁴

Verilen tüm ehemmiyete rağmen Kocatepe gerisine yapılan intikal Yunan hava keşfine yakalanmıştı. Bunun yanı sıra bir Yunan casusu 21 Ağustos'ta her an Afyon güneyine bir taarruzun yapılabileceğini bildirmişti. Ancak her ne kadar belli önlemler alınmış ve belli sayıda asker güneye kaydırılmış olsa da Yunanlılar taarruzun tam olarak nereye yapılacağını kestirememişlerdi. Bundan dolayı da ihtiyat kolordusu olan B Kolordusu Eskişehir güneyinde, olduğu yerde tutulmuştu. Güneye gönderilen tek kayda değer ihtiyat B Kolordusu'nun parçası olan 7. Tümen'di. Bu birlik 26 Ağustos günü operasyon başladıktan saatler sonra hatta varmıştı.⁴¹⁵

Yunan saflarındaki değişimler Türk hava ve kara keşfinin de gözünden kaçmamıştı. Yunanlıların hattın güney kısmını güçlendirmeleri Türk yüksek komuta kademesini, Yunanlıların yapılacak olan Türk taarruzundan haberdar olduklarına inandırmıştı.⁴¹⁶ Ancak Türklerin gözlediği ana unsur ana ihtiyat birliği olan B Kolordusu'ydu. 7. Tümen'in hareketi 25 Ağustos gecesi başladığından Türklerin gözünden kaçmıştı ve o andan önce B Kolordusu'ndan hiçbir birliğin güneye kaydırılmaması hattın güney kesiminin hala zayıf nokta olarak değerlendirilmesini sağlamıştı.⁴¹⁷ 7. Tümen'in hareketi gözden kaçmış olsa da tek bir tümen kabul edilebilir bir ihtiyattı ve Türklerin güneydeki sayısal üstünlüğünü yok edemeyecekti.

Operasyon başladıktan sonra da yarma bölgesinin “zayıf bölge” statüsü aldatmaca ile sağlanacaktı. Bu sefer aldatmacanın aracı gizlilik değil sahte saldırılar olacaktı. Yarma esnasında İkinci Ordu ve kuzeyde bulunan Kocaeli Grubu'nun yegane amacı Yunan Ordusu'nun büyük kısmını hattın doğu kesiminde, yarma bölgesinden uzakta tutmaktır. Bu birliklerin amacı yapacakları gösteriş saldırılarıyla Yunanlıları olduğu yere çivilemek ve güneye ihtiyat göndermelerine mani olmaktır.⁴¹⁸

⁴¹⁴ Niş, **a. g. e.**, 2, 29. Başkomutan Meydan Muharebesi, 20-21.

⁴¹⁵ Hellenic Army General Staff, **A Concise History of the Campaign in Asia Minor 1919-1922**, s. 371.

⁴¹⁶ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi** 129, Belge No: 18 ve 22. **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi** 60, Belge No.: 1365.

⁴¹⁷ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi** 97, Belge No.: 2593.

⁴¹⁸ Tümerdem, **a. g. e.**, 176-177.

Bu tutum yönetmelikte “madun hedeflerle taarruz” (*Angriffe mit begrenzten Ziele*) adıyla tanımlanmıştı. Bu göreve haiz birliklerin amacı toprak zapt etmek olmasa da doktrin, düşmanın kesin olarak aldatılabilmesi için düşmana çok güçlü bir şekilde saldırılmasını ve düşman üzerinde kesintisiz bir baskı kurulması gerektiğini tavsiye etmekteydi. Madun hedeflerle taarruz ne kadar inandırıcı olursa olsun düşman ancak sadece bir müddet aldatılabilir ve İkinci Ordu ile Kocaeli Grubu sadece bu süreyi bir müddet daha uzatabilirlerdi. Bundan dolayı doktrin yarmanın bir gün içerisinde tamamlanmasını tavsiye ediyordu. Yarma girişiminin uzaması halinde düşmanın yarma bölgesine ihtiyatlarını göndermesi ve saldıran tarafın sayı üstünlüğünü kaybetmesi kaçınılmazdı.⁴¹⁹ Bundan dolayı Fevzi Paşa da yaptığı planda yarmanın ilk gün gerçekleştirilmesini şart koşmuştu.

3.3.3 Taktik Seviye Planı

Taktik plan, olması gerektiği gibi Alman hücum taktiklerini yansıtmaktaydı. Öncelikle Yunan direniş merkezlerinin etrafı çevirilecek, sonrada hücumla alınacaktı. Bu şekilde direniş merkezleri etkisiz hale getirilerek hattın 12 kilometre kadarlık bölgesi ele geçirilerek yarma sağlanacaktı. *Mevzi Harbi'nde Taarruz* aslen Batı Cephesi gibi direniş merkezlerinin birbirlerine siper hatlarıyla bağlı olduğu tahkimli bir hatta yapılacak bir taarruzu teorize etmekteydi. Ancak Yunan savunma hattındaki direniş merkezlerinin birbiriyle organik bir bağı bulunmamaktaydı. Bu direniş merkezleri Sakarya Muharebesi'nde olduğu gibi çoğunlukla tepelere konuşlandırılmıştı ve çevrelerindeki arazi boştu. Direniş merkezlerinin birbiri arasındaki mesafe çoğunlukla 3-4 kilometre kadardı, ancak bazı bölgelerde bu mesafe 10 kilometreye yaklaşıyordu. Yunan hattının önünde, Sakarya'daki Türk hattında olduğu gibi ilk taarruzu köreltecek ve sızmaların önüne geçebilecek bir ileri karakol hattı bulunmamaktaydı. Sadece taktik seviyede baskın etkisini azaltmak için direniş merkezlerinin önleride az sayıda ileri karakollar bulunmaktaydı. Yunan mevzilenmesi muharebe öncesinde büyük birliklerin hatta nüfuz etmelerine ve direniş merkezlerini çevirmelerine olanak sağlıyordu. Çevrede çok sayıda vadi ve sırt gibi piyade yürüyüşlerini düşman görüşünden kesecek yer şekli bulunmaktaydı. Arazi sarptı ancak bu sarplık çevirme yapan birlikleri düşman görüşünden kapatması

⁴¹⁹ Geyer, a. g. e., 6. *Angriffe mit begrenzten Ziele*.

bakımından çevirme hareketını mümkün kılmaktaydı.⁴²⁰ Planlama safhasında bu bölgeler dikkatle seçilmiş ve sızma rotaları oluşturulmuştu.

Mevcut şartlar hücum taktiklerini *Mevzi Harbi'nde Taarruz*'da tarif edildiğinden daha kolay uygulanabilir kılmaktaydı. Batı Cephesi'nde direniş merkezleri arasında hiçbir açıklık bulunmadığından yönetmelik ilk cephe taarruzlarının daima zayıf noktaları hedef almasını, güçlü noktalara ise çevirme yapmadan hücum edilmemesini tavsiye etmekteydi.⁴²¹ Batı Cephesi'nde zayıf nokta statüsünde olan bölgeler Yunan hattında tamamen boş bölgeydi. Bundan dolayı sızmalar hiçbir direnişle karşılaşılardan yapılacak ve Yunan mevzilerinin çevrilmesi çatışmalar başlamadan tamamlanacaktı. Hazırlanan plana göre ilk hattaki tüm Yunan direniş merkezleri muharebe başladığında çevrilmiş halde olacaktı.

Mevzi Harbi'nde Taarruz, hiçbir boşluğun mevcut olmadığı bir hatta yapılacak bir taarruzu teorize ettiğinden süvari tamamen yönetmeliğin dışında tutulmuştu. Ancak Yunan hattının şartları süvarinin harekate katılmasını mümkün kılmaktaydı. Direniş merkezlerinin arasındaki boşluklar süvarinin doğrudan düşman hatlarının ardına sızmasını mümkün kılmaktaydı. Düşman gerilerine sızmış bir süvari çevikliği ve hızıyla pek çok imkanı da beraberinde getirmekteydi.

5. Süvari Kolordusu Ahır Dağları üzerinden düşman gerilerine sızmakla görevlendirilmişti. Sonrasında da birliklerinin bir kısmıyla çeşitli noktalara akınlar yapacak, bir kısmıyla da hattı tamamen arkadan çevirecek, bir kısmıyla da cepheye giden düşman ihtiyatlarını oyalayacaktı. Süvarinin arkadan çevireceği bölgeler, ön hattaki bölgelere nazaran zayıf konumda olsa da bu görev süvari için hala iddialı bir boyuttaydı. İhtiyatları oyalama görevi de kendinden çok daha kalabalık birlikleri kapsadığından kolay değildi. Demiryolu ve telgraf hattına yapılacak akınlar ise süvarinin üstlendiği standart görevlerdi ve başarı şansı yüksekti.⁴²²

Yarma görevini üstlenen Birinci Ordu 1., 2., 4. Kolordulardan, 5. Süvari Kolordusu'ndan ve bir bağımsız tümendenden oluşmaktaydı. Toplam tümen sayısı on iki piyade, üç süvari idi. 1. ve 4. Kolordular ve bağımsız 6. piyade tümeni yarmayla

⁴²⁰ Hellenic Army General Staff, **A Concise History of the Campaign in Asia Minor 1919-1922**, s. 373. Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı, Askeri ve Siyasal Yönleriyle**, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, 1973, 422.

⁴²¹ Geyer, **a. g. e.**, 51-52.

⁴²² Başkomutan Meydan Muharebesi, s. 32.

görevlendirilmişti. 2. Kolordu ihtiyatta bırakılmıştı. Yarma 12 kilometre uzunluğunda bir bölgede yapılacaktı.

Yarma bölgesini 1. ve 4. Yunan Tümenlerinin unsurları işgal etmekteydi. Komşu bölgelerdeki birliklerin de operasyon başladıktan sonra ihtiyat olarak yarma bölgesine gönderileceği barizdi. Bundan dolayı hattın toplamda 32 kilometrelik bir kısmı muharebe bölgesi olarak değerlendirilmişti. Yarma bölgesinin sağındaki ve solundaki onar kilometrelik alandaki birlikler gösteriş taarruzlarıyla oyalanacaktı. İhtiyatlarla birlikte beklenen direniş 35.000 kişi kadardı.⁴²³ Harekat başladığında 32 kilometrelik muharebe alanındaki sayısal üstünlük üçe birdi. Yarma bölgesinde ise bu rakam çok daha fazlaydı.⁴²⁴ Ancak bu oran gün içinde ihtiyatların sahaya ulaşmasıyla azalmıştır.

3.3.4 Topçunun Operasyondaki Yeri

Tahkimli mevzilere düzenlenen tüm operasyonlar gibi Alman hücum taktiklerinin başarısı da topçunun iyi kullanımına bağlıydı. Topçu desteği olmadan piyadenin düşman mevzilerine yaklaşması ve manevra yapması mümkün değildi. Keza düşman piyadesini ve topçusunu bastıracak yegane unsur topçuydu. Bunun yanı sıra sadece topçu sayesinde düşmanın taktik derinliğini vurmak suretiyle düşmanın manevra kabiliyeti azaltılabilir veya tamamen yok edilebilirdi. Bu şekilde düşman birlikleri oldukları yere çivilenebilir, yarma bölgesi dışında kalan düşman birliklerinin de yarma bölgesine girmelerine mani olunabilirdi. Topçu bu kabiliyetlerinden dolayı hücum taktiklerinin olmazsa olmaz bir parçası olarak yer almış ve hatta yönetmelikte en fazla sayfayı işgal etmişti.

Buna karşın topçu, Türk Ordusu'nun yetersizliklerinden dolayı Fevzi Paşa'nın planında doktrinden en fazla uzaklaşılan kaideydi. Doktrin, çok geniş bir alanın bombardıman altına alınmasını tavsiye etmekteydi. Ancak böyle bir görevi sadece Alman Ordusu gibi sırtını çok güçlü bir endüstriye dayamış bir askeri yapılanma üstlenebilirdi. Türk Ordusu'nun ise böyle bir imkanı yoktu ve bundan dolayı da doktrinde yer alan topçu kaidelerinin ancak bir kısmı uygulanabilecekti.

⁴²³ Niş, a. g. e., 26. Celal Erikan, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2010, 328.

⁴²⁴ A. e., 328.

Yarma bölgesinde 137 top muharebeye dâhil olacaktı.⁴²⁵ 23. Tümen'in kurmay subayı Yüzbaşı (daha sonra General) Fahri (Belen), böyle bir operasyon için en az 200 top gerektiğini ve Batı Cephesi'nde aynı boyutta bir alanın bombalanması için 400 ila 500 topun ayrıldığını belirtmiştir.⁴²⁶ Bunun sonucu olarak Yunan taktik derinliğinin bombardımanı için sadece üç adet uzun menzilli 105'lik top ayrılacaktı. Bu toplar Afyon tren istasyonunu vurmakla görevlendirilmişti. Geri kalan toplar direniş merkezlerine odaklanacaktı. Direniş merkezlerine ve düşman topçusuna odaklanan toplar yüzeysel bombardıman yaparak mevzilerdeki askerleri sindirecek, makineli tüfekleri ve topçuyu susturacak ve dikenli telleri tahrip edecekti. Topçu bu işi bir saatlik hazırlık bombardımanında yapacaktı. Piyade harekete geçtikten sonra ise topçu piyadeye destek verecek ve hala aktif olan düşman topçusu ile düelloya girecekti.⁴²⁷ Bu görev başarılı bir şekilde yerine getirilecekti.

Ancak düşmanın derinliği vurulamadığı için operasyon tam olarak kontrol altına alınamayacaktı. Yetersiz top, direniş merkezlerinin izole edilmesinin önüne geçmiş olsa da Yunanlıların ellerindeki imkânların sınırlı olması bu eksiklikleri kısmen de olsa kapatacaktı. Örneğin Yunan hattındaki telefon kabloları, Batı Cephesi'ndeki gibi yer altına alınmamıştı. Bunun sonucu olarak da bombardıman başladığı anda direniş merkezlerinin Afyonla olan iletişimi kesilecekti.⁴²⁸ Türkler, Yunanlıların taktik derinliğini vurmamalarına rağmen hattın primitif yapısı sayesinde iletişim açısından izole etmeyi başaracaklardı. Ancak aynı durum ihtiyatlar için geçerli değildi. Taktik derinliğin vurulamaması yüzünden karşı-taarruza kalkan Yunan birlikleri kolayca Türklerin ele geçirdiği mevzilere ulaşmaya ve yorgun askerleri mevzilerden atmaya muvaffak olacaklardı. Topçunun yetersizliği yüzünden Yunanlılar çatışma esnasında pek çok kez mevzilere yardım ulaştırabilecek ve kaybettiği mevzilerin büyük çoğunluğunu da karşı-taarruzlarla geri alabilecekti. Bundan dolayı topçunun yetersizliği yarmanın ikinci güne sarkmasının temel sebebini oluşturmuştur denilebilir.

⁴²⁵ Niş, **a. g. e.**, 64, 79.

⁴²⁶ Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri ve Siyasal Yönleriyle**, s. 428.

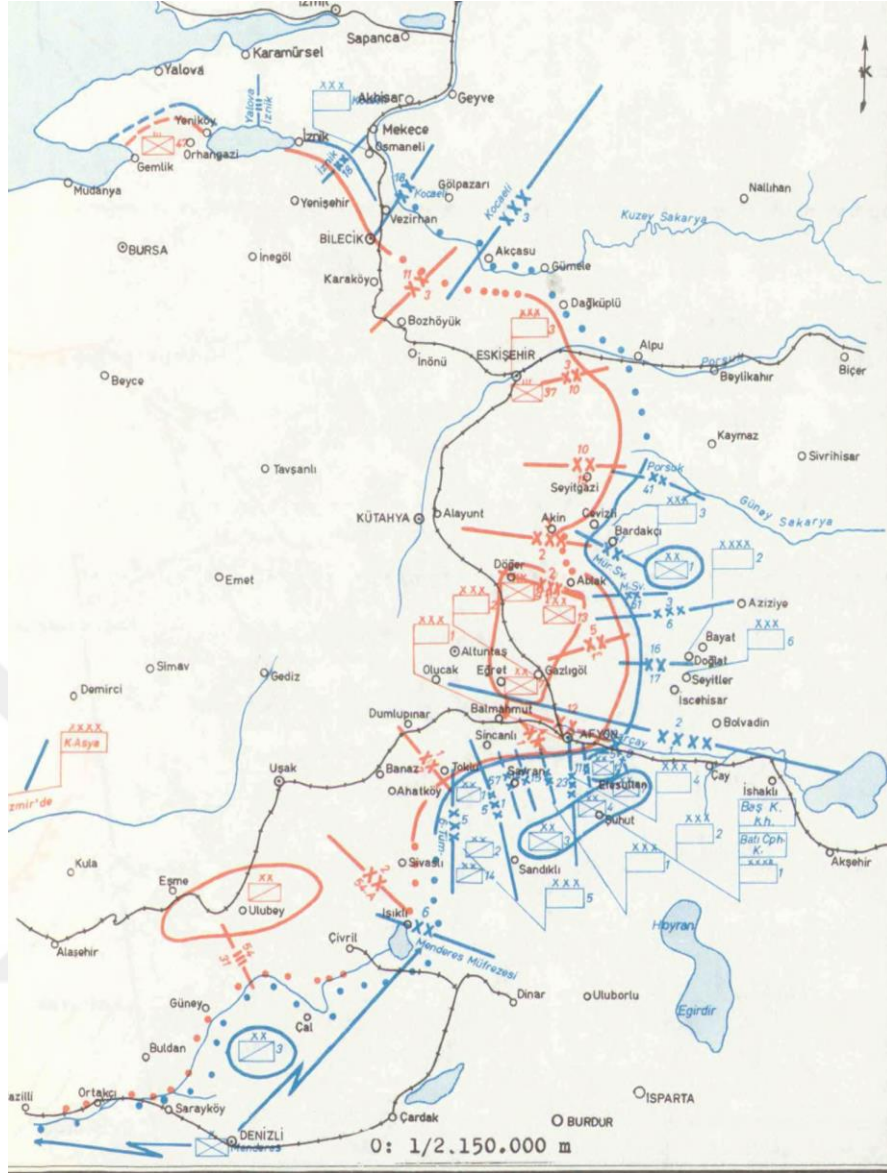
⁴²⁷ Niş, **a. g. e.**, 30.

⁴²⁸ Akyüz, **a. g. e.**, 220-221.

3.4 Büyük Taarruz

25 Ağustos'u 26'ya bağlayan gece birlikler harekete geçmişti. Gece karanlığından ve görüş kesen doğal engellerden faydalanarak (vadiler, nehir yatakları gibi) direniş merkezleri muharebe başlamadan önce kanatlardan çevrilmiş, topçu da önceden hazırlanmış olan mevzilere yerleşmişti. Yunanlıların Batı Cephesi'ndekine benzer ileri karakol hatlarının olmamasından dolayı bu manevralara engel olamazlardı. Mevcut küçük karakol noktaları da ancak taktik baskın etkisini ortadan kaldırılabildi ki bu zaten beklenmiyordu. Pozisyonlara yerleştikten sonra mangalar ana birliklerinden ayrılarak saldırıya hazır hale gelmişlerdi. Muharebe başladığı anda hedeflerle aralarındaki mesafe 400-500 metre kadardı. Piyade taarruzu yarım saatlik topçu ateşinden sonra başlayacaktı. Bir kaç saat içinde tüm ilk hat mevzileri düşmüştü. Birliklerin Yunan hattının derinliğine ilerlemesiyle birlikte kontrol kaybı yaşanacaktı ikinci hat mevzileri taarruzun ilk günü alınamayacaktı.⁴²⁹

⁴²⁹ Akyüz, a. g. e., 221-224.

Harita 8: Harekat başlamadan önce tarafların durumları.⁴³⁰

Başarısızlığın birincil sebebi, ikinci hattı almakla görevlendirilen birliklerin ilk hattı baypas etmeyerek ilk hat mevzilerinin düşmesini beklemesiydi. Birliklerin araziye yayılma kabiliyetinin düşük olduğu bir orduda böyle bir girişim düzenin bozulması ve ağır kayıplarla sonuçlanabilirdi. Bundan dolayı Almanların yaptığı gibi ilerlenebildiği kadar ilerlemek yerine Müttefikler gibi kademe kademe ilerleme yoluna gidilmişti. Buna rağmen ikinci hatta tümenle arası uyum sağlanamamış ve taarruzlar ilk hatta olduğu gibi güçlü bir topçu ateşi ardından koordineli bir şekilde başlatılmadığı için Yunanlılara nefes alma fırsatı verilmiş, onlar da ilk gün

⁴³⁰ Niş, a. g. e., 388.

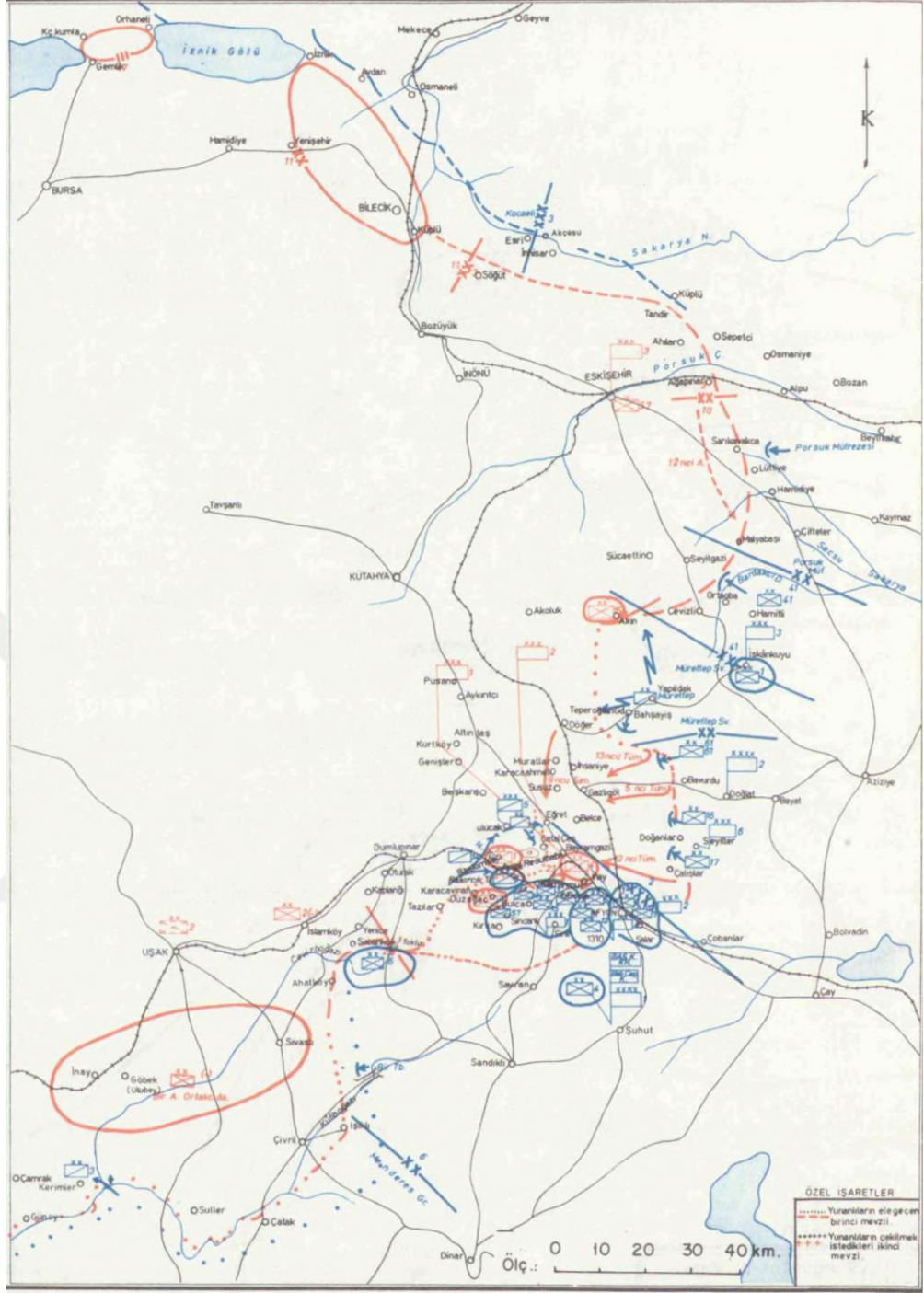
mevzilerini tutmayı başarmışlardı.⁴³¹ İkincil sebep ise Yunan ihtiyatlarının beklenenden fazla olmasıydı. Özellikle zamanında muharebe alanına ulaşan ihtiyatlar, ikinci hat mevzilerinin düşmesine mani olmuşlardı ve karşı-taarruzlarla bazı ilk hat mevzilerini geri almayı başarmışlardı.⁴³²

İkinci gün, taarruz ilk gün gibi topçunun hazırlık bombardımanı ardından koordineli bir şekilde tekrarlanacak ve yine ilk günkü gibi çok kısa süre içerisinde mevziler alınarak, sabah saatlerinde hat yarılmış olacaktı. Hat yarıldıktan sonra hızla ilerlenerek demiryolu bağlantısı da kesilecek (demiryolu hattı 26 Ağustos'ta süvari tarafından havaya uçurulduğu için 27 Ağustos günü herhangi bir işlevi bulunmamaktaydı) ve taktik başarı birkaç saat içerisinde operasyonel başarıya dönüştürülecekti. Demiryolu hattının kesilmesinden sonra Yunan hattının geri kalanının İzmir ile bağlantısı tamamen kopartılarak ikinci aşamaya (imha aşaması) geçilmişti. Bu aşamadan sonra Yunan birlikleri tamamen kuşatılmamak için siperlerinden çıkacak ve düzensiz bir şekilde İzmir istikametine doğru geri çekilmeye başlayacaklardı.⁴³³

⁴³¹ Akyüz, **a. g. e.**, 225-226.

⁴³² **A. e.**

⁴³³ Yunan başarısızlığında sefer komutanı Hacıanesti'nin yanlış kararlarının da büyük rolü olmuştu. Türk taarruzunun ilk gün durdurulması, Hacıanesti'yi muharebenin kontrol altında olduğuna inandırmış ve yarma bölgesine daha fazla ihtiyat göndermek yerine Konya yönüne doğru bir karşı-taarruz emretmişti. Bu hatalı karar, Yunanlıların elindeki altın değerindeki zamanın uçup gitmesine yol açmıştı.

Harita 9: 27 Ağustos 1921 akşamı. Hat yarıldıktan sonra.⁴³⁴

Türkler, harekatta süvariye de yer vererek *Sturmtrupp* taktiklerine kendi yorumlarını katmışlar ve taktik derinlikle operasyonel derinliği aynı anda yakalamaya yönelik benzersiz bir konsept ortaya çıkartmışlardı. Süvari, Batı Cephesi'nde "kullanılmaz" olarak nitelendirildiğinden *Mevzi Harbinde Taarruz*'da hiç yer almamıştı ve Almanlar 1918'deki hiçbir operasyonda süvariye yer

⁴³⁴ Niş, a. g. e., 405.

vermemişlerdi. Ancak Anadolu’da Yunan hattındaki gedikler süvari harekâtını gayet mümkün kılmaktaydı. 5. Süvari Kolordusu tüm unsurlarıyla Ahır Dağı üzerinden gece karanlığında hattın arka tarafına geçmişti. Süvarinin muharebeye düşman hattının gerisinde başlaması pek çok avantajı beraberinde getiriyordu. Süvari, hattı arkadan çevirerek (bu görevde başarı sağlanamamıştı), ani baskınlar yaparak ve ihtiyatları üzerine çekerek düşman taktik derinliğinde faaliyet gösterirken, aynı anda demiryolunu havaya uçurmak ve telgraf tellerini kesmek gibi görevlerle düşmanın operasyonel derinliğini de etkileyecekti. Yarma başarıya ulaştıktan sonra ise süvarinin önemi çok daha artacaktı. Yarma tamamlandığı esnada süvarinin zaten hattın arkasında olması, sınırsız bir operasyonel derinliğin elde edilmesinde büyük rol oynamıştı. Süvari, geri çekilmekte olan Yunan tümenlerini önünü kesmeye çalışarak (konumu gereği takip etmesine gerek yoktu) bu birlikleri yavaşlatacak ve imhadan kaçmalarına ve Dumlupınar’daki tahkimli mevzilerde tekrardan güçlü bir hat oluşturmalarına mani olacaktı.⁴³⁵

Türkler, süvariye çok iyi bir şekilde operasyona adapte ederek tam olarak Almanların 1918’de arzuladıkları operasyonel çözümleri elde etmişlerdi. Her ne kadar Batı Cephesi’ndeki şartlar, Kurtuluş Savaşı yıllarından çok daha farklı olsa da süvarinin bir şekilde bahar taarruzlarına adapte edilmesi durumunda sonuçlar çok daha farklı olabilirdi ve özellikle Ludendorff bahar taarruzlarında süvariye yer vermemesinden dolayı çok ağır eleştirilere maruz kalmıştı.

Türkler, taktik açıdan Almanların seviyesine ulaşamamış olsalar da operasyonel açıdan Almanları geçtikleri iddia edilebilir. Büyük Taarruz, operasyonel açıdan 1918’deki bahar taarruzlarına göre ayakları daha fazla yere basan bir harekâttı. Bahar taarruzlarının aksine hedef gayet belirgindi ve tüm amaç bu hedefe ulaşmak üzerine kuruluydu. Almanlar ise hedeflere ulaşmaktan ziyade obsesif bir şekilde hattı yarmaya odaklanmışlardı ve operasyonlar devam ederken taarruzun yönü ve ağırlık noktası defalarca değiştirilerek vakit kaybedilmişti. Operasyon, dar bir alanda icra edilen bir yarma harekâtı olduğu için ele geçirilen alan da dar oluyordu. Zapt edilmiş olan bu sınırlı bölgenin operasyonel boyutta bir anlam ifade edebilmesi için kritik bir rol oynaması zorunluydu ve *Mevzi Harbinde Taarruz* da operasyonun tam olarak böyle kritik önemi olan bir alana yapılması tavsiye

⁴³⁵ Akyüz, a. g. e., 228-229.

etmekteydi. Ludendorff, bu kaideyi dikkate almayarak stratejik önemi olan bir bölgeye odaklanmak yerine düşmanın zayıf olduğu noktalara odaklanmayı seçmişti. Fevzi Paşa'nın seçtiği bölge ise tam olarak doktrinin tavsiye ettiği nitelikleri taşımaktaydı. Zapt edilen bölge, savunma sisteminin tamamını işlevsiz hale getirecek bir konumdaydı ve Yunan Ordusu'nu imhanın eşiğine gelecek kadar tehlikeli bir duruma düşürüyordu (ve sonuç itibarıyla imha olacaktı).

Türk başarısında Anadolu'nun alt yapı eksikliğinin de önemli payı bulunmaktaydı. Batı Cephesi'ndeki birlikler, Yunanlılar gibi tek bir lojistik hattına bağlı olmadıkları için bu kadar katî bir sonucun Batı Cephesi'nde alınabilme ihtimali yoktu. Ancak Almanların yaptıkları hatalar sonucunda taarruzlarda sınırlı operasyonel başarılar dahi kazanılamamıştı. Almanlar, taktik açıdan Türklerden çok daha üstün bir beceri göstermelerine rağmen bu başarı operasyonel seviyeye taşınmadığı için hiçbir işe yaramamıştı.

Türklerin (harekatın başarısız olması durumunda) hatalı sayılabilecekleri tutumu ise operasyonel boyutta aldıkları riskti. Fevzi Paşa'nın savaşın eksenini kuzey-güney boyutuna çekmesiyle Ankara ile Yunanlılar arasında kayda değer bir güç kalmamıştı. Taarruzun durdurulması durumunda Yunanlılar, Ankara'yı kolaylıkla alabilirlerdi ve daha da kötüsü, karşı-taarruza geçmeleri durumunda Birinci Ordu, deniz ile Yunan güçleri arasında sıkışarak imha olabilirdi. Operasyonun başarıya ulaşması durumunda kazanımlar çok fazlaydı ancak başarısızlık durumunda hiçbir alternatif yoktu. Fevzi Paşa'nın planının zayıf yönü "B planı" olmamasıydı.

Türkler, bu zaferi mükemmel surette çıkarttıkları derslere ve Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen doktrinlere başarılı bir şekilde uyum sağlamalarına borçluydular. Sakarya Savaşı'ndan sonra taktik gerçekler çok iyi değerlendirilmiş ve hiçbir yanlış adım atılmamıştı. Sakarya Savaşı sonrasında ordu sadece savunma düzeninden saldırı düzenine geçirilmekle kalmamış, tahkimli bir savunma hattına başarıyla saldırabilecek konuma getirilmişti. "Saldırı psikolojik üstünlüğü beraberinde getirir" veya "savunmacı kırılması çok zor bir avantaja sahiptir" gibi varsayımlar üzerinde durulmayarak yapılması gereken, gerektiği gibi yapılmıştı. Bunun sonucu olarak da Yunanlıların Sakarya'da yaşadığı gibi muharebe kontrolden çıkmamış ve tam olarak elde edilmesi istenen sonuca ulaşılmıştı. Çıkartılan derslerin

doğruluğu varsayımların da gerçekçi olmasını sağlamıştı. Gerçekçi varsayımlar üzerine bina edilen hazırlık ve plan da zaferi getirmişti. Operasyonel boyutta, Almanlardan çok daha iyi bir iş çıkartıldığı göz önünde bulundurulacak olursa, Almanların 1918’de yaptığı hatalardan da ders çıkartılmış olabilir.

Türkler, bu başarıyı Almanların siper savaşı taktiklerini en iyi surette özümseyerek başarmışlardı. Türklerin, Birinci Dünya Savaşı’ndaki deneyimleri sınırlıydı ve savaş esnasında kullandıkları yöntemler de demodeydi. Kurtuluş Savaşı yıllarında da Batı Cephesi’ndeki siper savaşı deneyimini Türk Ordusu’na taşıyacak Alman subaylar mevcut değildi. Bundan dolayı Almanların ürettiği yazılı literatür hayati rol oynamıştı. Hatta *Mevzi Harbi’nde Taarruz*, Almanların üç yıllık siper savaşı deneyiminin özlü bir şekilde bir araya getirilmiş hali olduğu ve pek çok Alman subayının kitaptaki kendilerini alakadar eden konulara aşina olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, Türkler için daha devrimsel nitelik taşıdığı söylenebilir. 1918’e gelindiğinde *Mevzi Harbi’nde Taarruz*’da geçen bütün kaideler zaten Alman Ordusu’nun hafızasında yer almaktaydı ve savaş alanında pek çok kez test edildikten sonra uygulamaya konmuştu. Ordunun sahip olduğu deneyim başlı başına bir doktrindi. *Mevzi Harbi’nde Taarruz*’un önemi ise bu deneyimi resmi hale getirmektir. Türk Ordusu’nda ise (hücum taktiklerine aşina subaylar haricinde) böyle bir hafıza mevcut değildi. Taktikler kitaplardan öğrenilmişti ve savaş alanında test edilmeden, sadece dört tane manevrayla tatbik edilerek uygulamaya konmuştu.

Büyük Taarruz iki savaş arası dönemin önemli muharebelerindendir. Bu muharebe, Almanların ürettiği taktik çözümlerin sağlaması olmuş ve statik savunma hatlarının güvenilmez olduğunu bir kez daha (bu sefer kesin bir şekilde) ispatlamıştır. Ancak I. Dünya Savaşı’nın getirdiği bıkkınlık bu gerçeğin gerektiği gibi değerlendirilmemesine yol açmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda, Balkan Savaşı ve Rus-Japon Savaşı gibi bir gözlemci akını yaşanmamış ve muhtemelen bu savaş hakkında detaylı analizler yapılmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İLK İKİ YILI: 1919-1940

4.1 İki Savaş Arası Dönemde Almanya

4.1.1 Alman Ordusu'nun Yeniden Yapılanması

Alman Ordusu, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan şartlar sonucunda hatalarından ders çıkartmak ve yeni doktrinler geliştirmek için benzersiz bir fırsat yakalayacak ve kurum neredeyse tamamen bu alana yoğunlaşacaktı. Versailles Antlaşması sonucunda, Alman Ordusu'nun operasyonel kabiliyetini tamamen yok etmek amacıyla personel 100.000 kişiyle sınırlandırılacak ve tank, uçak gibi sofistike ağır silahlar envanterden çıkartılacaktı. Müttefikler, bu şekilde Alman Ordusu'nu bir polis gücüne çevirmeyi amaçlasalar da yeni Alman Ordusu'nu şekillendirme yönünde hiçbir adım atmamışlar ve niceliksel küçülmeyi yeterli bulmuşlardı. Nitelik yönünde atılan tek adım genelkurmayın ortadan kaldırılması ve ağır silahları envanterden çıkartarak ordunun yıkım üretme kabiliyetini oldukça sınırlandırmak olmuştu. Savaştan sonra ordunun başına geçecek olan Hans von Seeckt, zekice kararlarla bu kısıtlamaları fırsata çevirecek ve Versailles Antlaşması'ndaki tüm açıklardan en iyi surette faydalanarak Weimar Ordusu'nu iki savaş arası dönemde başka hiçbir ordunun yapamadığı boyutta doktriner atılımların yapılacağı bir kuruma dönüştürecekti.⁴³⁶

Seeckt, bu başarıyı ordunun geleneksel konsepti olan saldırı anlayışının terk edilmesine mani olarak sağlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra ordu içinde ordunun taktik duruş biçiminin (savunma, saldırı veya caydırıcılık) ne yönde olacağı konusunda ciddi tartışmalar mevcuttu. Savunma veya caydırıcılık duruşlarının seçilmesi topyekun bir doktriner değişim manasına geliyordu. Seeckt, pek çok subayın muhalefetine maruz kalmış olsa da saldırı odaklı örgütlenme kararından vazgeçmeyecekti.⁴³⁷ Dönemin siyasal şartları ve dış tehditler göz önünde bulundurulacak olursa bu kararın ciddi riskler taşıdığı görülür.

⁴³⁶ Matthias Strohn, "Hans von Seeckt and his Vision of a Modern Army", **War in History**, Vol. 12, No. 3 (2005), s. 320.

⁴³⁷ Strohn, **a. g. e.**, 320-321.

Weimar Ordusu, 100.000 kişilik personeliyle, savunma veya caydırıcı bir doktrin benimsemesi durumunda potansiyel düşmanları olan Polonya ve Fransa'ya karşı öyle ya da böyle varlık gösterebilirdi (bu doktrinleri savunan subaylar, profesyonel askerlerin yanı sıra gönüllü milisleri de hesaba katıyorlardı). Ancak Seeckt'in perspektifiyle olası bir savaş durumunda Alman Ordusu'nun savaş kazanma ihtimali (böyle bir savaş kaçınılmaz olarak savunma savaşı olurdu) çok düşüktü. Seeckt'in yegane amacı, mevcut doktrinleri gerekli olması durumunda uygulamaya koymak değil, muhafaza ederek ordunun hafıza kaybı yaşamamasına mani olmaktı. Her ne kadar görünürde ordu saldırı konseptine göre örgütlenmiş olsa da potansiyel düşmanlarına karşı ne saldırı, ne savunma, ne de caydırıcı bir işlevi yoktu. Weimar Ordusu'nun etkili olduğu alan ise eğitim ve bilgi birikimiydi.⁴³⁸

Bu açıdan Müttefikler Versailles'da muazzam bir hataya imza atmışlardı. Başta Fransa olmak üzere Müttefiklerin derdi Alman Ordusu'nu bir daha geniş çapta operasyon düzenleyemeyecek hale getirmektir. Görünürde bunu sağlamışlardı. Gerçekte ise Hans von Seeckt, ordunun bir polis gücüne dönüşmesini reddederek, orduyu çok daha büyük bir silahlı gücün çekirdeği şeklinde muhafaza etmişti. Alman Ordusu'nun Versailles sonrasında aldığı şekil Müttefikleri tatmin etmiş olsa da Versailles engellerinin kaldırıldığı anda çok daha güçlü bir şekilde geri dönebilecek bir kuruma dönüştüğünü gözden kaçırmışlardı. Ordunun, birincil vazifesi olan organize şiddet üretimine yönelik kısıtlamalar, tüm enerjisini doktrin geliştirmeye yoğunlaşmasına yol açacaktı.⁴³⁹

Seeckt yeni ordu tipini daha Müttefikler Versailles'da dayatmadan tasarlamıştı. Ordunun geleneksel yapısı değişerek, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki İngiliz Sefer Gücü gibi küçük ve elit bir güç haline gelecekti. Profesyonel ordu, üç aylık eğitimi olan milislerle desteklenecekti (illegal). Bu milisler olası bir savaş durumunda kullanılması gereken acil durum gücünü oluşturacaktı.⁴⁴⁰ Versailles görüşmelerinde

⁴³⁸ Posen, a. g. e., 185, Strohn, a. g. e., 331, Gordon A. Craig, **The Politics of the Prussian Army, 1640-1945**, Oxford, Oxford University Press, 1964, s. 393. Buna karşın 1924'ten itibaren Truppenamt, detaylı seferberlik planları hazırlamıştı. Bu planlar, ordunun çok sayıda milisle desteklenmesi üzerine kuruluydu ve Versailles'ı ihlal etmekteydi. (James S. Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, Lawrence, University Press of Kansas, 1992, s. 174)

⁴³⁹ Tank, uçak ve diğer ağır silahlara getirilen yasak, bu silahların test edilmesi ve manevralarda yer almasının önüne geçerek, doktriner gelişimin önünde ciddi bir engel teşkil etmiş olsa da çeşitli yöntemlerle (Rusya'da gizli üsler kurmak gibi) bu yasaklar delinecekti.

⁴⁴⁰ Strohn, a. g. e., 321-322, 325.

Müttefikler kritik bir hata yaparak astsubay sayısına bir limit getirmemişlerdi. Almanlar bu hatayı sonuna kadar sömürerek 100.000 kişilik personelin 60.000'den fazlasını astsubay olarak atayacaklardı.⁴⁴¹ Ordunun bu haliyle çok daha büyük bir yapılanmanın temelini oluşturduğu barizdi.

Versailles gereği Kasım 1919'da genelkurmaylık lağvedilmiş, yerine *Truppenamt* (Birlik Dairesi) adı verilen yönetim birimi kurulmuştu. Seeckt, genelkurmayın kalbi olan Operasyon Branşı'nı *Truppenamt*'ta değişik isimler altında dört farklı birim olarak devam ettirecek, genelkurmayın diğer kurumları da (Harp Tarihi Branşı gibi hayati önemi olmayan kurumlar) diğer hükümet departmanlarına transfer edilecekti. Seeckt Operasyon Branşı'nın 60 subayını da *Truppenamt*'a adırmayı başarmıştı. Bu subaylar genelkurmay kültürünü devam ettireceklerdi. Seeckt, ordunun çekirdeği gibi genelkurmaylığın çekirdeğini de tekrardan kurulma vakti gelene kadar başarıyla muhafaza edecek bir sistem oluşturmuştu.⁴⁴²

4.1.2 Hans von Seeckt'in Başlattığı Ders Çıkartma Süreci

Truppenamt'ın ilk büyük vazifesi ders çıkartma alanında olacaktı. Seeckt, *Truppenamt*'ın kurulmasından bir hafta sonra Birinci Dünya Savaşı deneyimlerini bir araya getirmek ve analiz etmek için kapsamlı bir program başlatmıştı. Seeckt'in elini çabuk tutmasının sebebi, savaşın deneyimlerinin hala canlı olması ve savaşa katılan subayların büyük çoğunluğunun hala hayatta ve görevlerinde olmasıydı. Farklı konuları araştıran toplamda 57 adet komite ve alt komite kurulacak ve bu komitelerde 400'den fazla subay görev alacaktı. Komiteler, alanlarındaki en yetkin subaylardan oluşmaktaydı. Bruchmüller, topçu komisyonunun başına, Caparetto Operasyonu'nu yöneten von Below dağ savaşı komisyonunun başına, ilk tank bölümünü yöneten Yüzbaşı Wegener tank komitesine atanmıştı.⁴⁴³

⁴⁴¹ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 30, 47-48. Mevcut astsubay sistemi bizzat Seeckt tarafından oluşturulmuştu. Weimar Ordusu'nda astsubaylık standartları öncesine göre yükseltilmiş ve astsubay olabilmek zorlaştırılmıştı. Seeckt, bu astsubayların, ordunun büyüme zamanı geldiğinde subay kadrosuna alınmasını planlamıştı ve gerçekte ordu, 1933-1934 yıllarında büyümeye başladığında pek çok çavuş, subaylığa yükseltilmişti. (Craig, **a. g. e.**, 398)

⁴⁴² Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 35-37, Craig, **a. g. e.**, 398-400.

⁴⁴³ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 37-38, Williamson Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", **The Dynamics of Military Revolution, 1300-2050**, Ed. by MacGregor Knox, Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 158.

Komitelere atanan subaylar şu dört temel maddeyi göz önünde bulundurarak savaştaki deneyimlerini kısaca yazmakla yükümlüydüler: Savaştan önce göz önünde bulundurulmayan ve savaş esnasında orta çıkan yeni şart nelerdir? Savaş öncesindeki bakış açımız, ortaya çıkan bu yeni şartlarla başa çıkmakta ne kadar yeterli oldu? Savaşta kullanılan yeni silahlar için geliştirilen ilkeler nelerdir? Savaşta ortaya çıkan ve henüz çözüm getirilmeyen yeni sorunlar nelerdir? Hazırlanan raporlar, değerlendirilmek üzere Eğitim Branşı'na (T-4) teslim edilmişti. Eğitim branşı, toplanan veriler ışında 1920 boyunca 29 ek çalışma daha başlatacaktı. 1920'de *Truppenamt*'daki havacılar da aynı uygulamayı havacılık alanında başlatacak ve 100'den fazla havacı subay bu uygulamaya katılacaktı.⁴⁴⁴

Toplanan veriler, *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe (Führung und Gefecht der verbundenen Waffen)* isimli yeni yönetmelikte toplanmıştı. Bu yönetmelik, 1921-1923 yıllarında parça parça hazırlanarak tamamlanmıştı. Yeni yönetmelik, mevzi harbi yerine hareket savaşını bir norm olarak alması haricinde Birinci Dünya Savaşı yönetmeliklerinin devamı niteliğindeydi. Bu yönetmelikle birlikte Moltke'den beri Alman Ordusu'nun sahip olduğu kuşatma anlayışı terk edilerek, Birinci Dünya Savaşı'nda sıkça gerçekleştirilen “yarma hareketleri” ordunun resmi konsepti haline geliyordu. Manevra yoluyla imha hala ordunun temel vazifesini oluşturmaktaydı. Ancak bu düşmanın çevresinden dolaşılarak değil, hat belli bir noktadan yarılarak (bu nokta, “sıklet merkezi” (*Schwerpunkt*) olarak tabir edilmekteydi, konsept de *Schwerpunkt* adıyla anılmıştı) ve bu yarma sonucunda düşmanın belli bir kısmı kuşatılarak yapılacaktı. Bu anlayışın yerleşmesinde kritik rol oynayan Seeckt, bu kararı düşmanın çevresinden dolaşmanın savaş alanını gereksiz yere büyüttüğünü düşünerek almıştı. Bunun yanı sıra kuşatma ister istemez kitlesel bir ordu gerektirirken yarma mevcut gücün ekonomik şekilde kullanımını öngörüyordu ve o anki Alman Ordusu, kuşatma hareketleri için yetersiz kalabilirdi.⁴⁴⁵ *Schwerpunkt* konsepti gelecekte geliştirilecek olan *Blitzkrieg* taktiklerinin temelini oluşturacaktı.

⁴⁴⁴ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 37-38.

⁴⁴⁵ Martin Samuels, “Doctrine for Orders and Decentralization in the British and German Armies, 1885–1935”, **War in History**, Vol. 22, No. 4 (2015), s. 458, Michael Vianueva, “Unleashing the Blitzkrieg: Precursors of a Tactical Revolution”, Eastern Michigan University, **Yayınlanmamış Senior Honors Tezi**, Ypsilanti, 2009, s. 15-18, Murray, “May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA”, s. 158-159, Strohn, **a. g. e.**, 325-326.

4.1.3 Alman Ordusu'nun Doktrini

Birinci Dünya Savaşı'ndaki hataların stratejik ve operasyonel kararlarda aranması, Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen taktikleri hüküm giymekten kurtarmıştı ve yeni yönetmelik, taktik seviyede köklü bir doktrin değişimi getirmemekteydi.⁴⁴⁶ Yeni yönetmelik, 1918 yönetmeliği gibi astsubaylara giderek artan oranda inisiyatif verilmesini tavsiye ediyordu. Taktikler, küçük birimlerin gerektiğinde bağımsız ve yeri geldiğinde yukardan emir almadan hareket etmeleri üzerine kuruluydu. Yeni yönetmelikle beraber süvari de karma sınıf konseptinin parçası haline geliyordu. Süvariye Büyük Taarruz'da olduğu gibi düşmanın iletişim sistemlerini vurma görevi verilmişti.⁴⁴⁷ Envanterde yer almayan tanklar ve uçaklar da karma sınıf dahilinde yönetmelikte yer almıştı.⁴⁴⁸ Bu birimler, bağımsız görev yapan unsurlar olarak değil, piyade destek unsurları olarak tanımlanmıştı.⁴⁴⁹

Seeckt'in teorileri ve yeni yönetmelik pek çok subay tarafından muhalefetle karşılanmıştı. Komuta kademesindeki savunma ekolünün başını çeken generallerden olan Walther Reinhardt, neredeyse tüm savaşı Batı Cephesi'nde geçirmiş bir subay olarak Fransızlar gibi ateş gücünün ön plana çıktığı ve mobilitenin ikinci planda kaldığı statik savunma hatlarına dayalı bir doktrinin benimsenmesi gerektiğini savunmaktaydı. Reinhardt, Alman Ordusu'nun dönemin şartlarına uygun biçimde örgütlenmesi gerektiğini iddia etmekteydi. Doğudan Polonya, batıdan Fransa, güneyden Çekoslovakya tarafından tehdit edilen ve kaynaklarını tamamen tüketmiş bir Almanya'nın taktik duruşu tartışmasız şekilde savunma olmalıydı. Reinhardt, 1919'da hükümetin Versailles'i reddederek, savaşa devam edilmesi ve Batı Cephesi'nde olduğu gibi statik savunma hatları kurularak düşmanın bu mevzilerde karşılanması gerektiğini belirtiyordu. Reinhardt, kalitesi nasıl olursa olsun kitlesel bir

⁴⁴⁶ Savaşın sona, ülke genelinde yenilginin sebebi olarak aslen ordunun savaş alanında çökmediği ve siviller (büyük ölçüde Yahudiler) tarafından sırtından bıçaklanması sonucunda savaşın kaybedildiği efsanesi dolaşıyor olsa da subayların büyük çoğunluğu bu hikayeye inanmamıştı. Seeckt de dahil olmak üzere bu subaylar yenilgiyi komuta kademesinin stratejik hatalarına bağlayarak, anılarında Moltke, Falkenhayn ve Ludendorff'u acımasızca eleştirmişlerdi. Reichstag Komitesi'nin 1928'de yayınladığı 8 ciltlik çalışmaya sonucunda "sırttan bıçaklama" iddiası çökecekti. Bu çalışma, Ekim ve Kasım aylarında ordunun çökmenin eşiğine geldiğini ispatlamaktaydı. (Wilhelm Deist, "The Military Collapse of the German Empire: The Reality Behind the Stab in the Back Myth", **War in History**, Vol. 3, No. 2 (1996), s. 186, 187, 192, 202)

⁴⁴⁷ *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe*'de önerilen süvari tümeni tasarımı Doğu Cephesi deneyimlerini yansıtmaktaydı. (Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 46-47)

⁴⁴⁸ Yönetmelik, bu açıdan Versailles Antlaşması'nı ihlal etmekteydi. Tanklar ve uçakların yanı sıra Versailles'da yasaklanmış olan top tipleri de *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe*'de yer almıştı.

⁴⁴⁹ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, 40, 42.

güçle düşmanın durdurulabileceğine ve 1813'te olduğu gibi Almanya'nın işgale uğraması durumunda tüm halkın seferber olarak düşmanla savaşacağına inanmaktaydı.⁴⁵⁰

Caydırıcı ekolün savunucuları, Reinhardt'ın "halk ordusu" idealini bir üst noktaya taşıyarak doktrinlerinin merkezine oturtacaklardı. Bu anlayış, düşmanın ülkeyi işgal etmesi durumunda geçerli olan bir doktrindi ve Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi gerilla ve düzenli ordunun bir arada kullanılarak ülkeye giren düşman güçlerinin imhası veya ülkeden kovulması üzerine kuruluydu. Bu ekol, özellikle 1923'te Fransa'nın Ruhr bölgesini işgal etmesiyle birlikte taraftar edinmişti. Ekolün önde gelen savunucularından Yarbay Joachim von Stülpnagel, 1924'te yazdığı *Geleceğin Savaşı* isimli kitapta, Almanya'nın "halk savaşı" (*Volkskrieg*) adını verdiği ekole adapte olması gerektiğini savunmuştur. Stülpnagel'in önerdiği doktrin, olası bir işgal anında önce asker ve sivillerden oluşan gerilla gruplarının düşman saldırısını yavaşlatması veya durdurması, sonrasında da iyi eğitilmiş ve iyi donanımlı piyadeyle karşı-taarruz yapmak üzerine kuruluydu. Stülpnagel, bu senaryoyla yıpratma savaşıyla hareket savaşını bir araya getiriyordu. Gerilla, düşmanın hareket kabiliyetini sınırlandırıp onu zayıflatırken, ordu düşmana son darbeyi vuracak saldırıyı gerçekleştiriyordu.⁴⁵¹

Stülpnagel'in önerisi sıra dışı ve acımasız (sivil kayıpları kaçınılmaz olarak yüksek olacaktı ve ülke topyekûn yıkıma gidebilirdi) olsa da Almanya'nın o yıllarda içinde bulunduğu durum göz önünde bulundurulacak olursa makul sayılabilecek bir çözümdü. Buna karşın, Seeckt, paramiliter gruplara karşı bir kişi olarak (gerillanın asla kontrol altında tutulamayacağına inanmaktaydı) *Volkskrieg* anlayışına şiddetle karşı çıkmıştı.⁴⁵²

Savunma ve caydırıcılık taraftarlarını yanı sıra Wilhelm Gröner gibi saldırı taraftarları da Seeckt'in fikirlerini onaylamamışlardı. Schlieffen'in takipçilerinden olan Gröner, kitlesel ordu ve operasyonel seviyede kuşatma taktiklerinin terk edilmemesi gerektiğini savunuyordu. Gröner'e göre Almanya daima iki cephe

⁴⁵⁰ A. e., 55-56, Posen, a. g. e., 185.

⁴⁵¹ Gil-li Vardi, "The Enigma of German Operational Theory: The Evolution of German Military Thought in Germany, 1919-1938", London School of Economics, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Londra, 2008, s. 110, 116-118, Strohn, a. g. e., 332.

⁴⁵² A. e., 99-100, 110, Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 64, Posen, a. g. e., 187. Ludendorff da gerilla savaşının savunucularındandı. (Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 64)

savaşa hazır ve barış zamanı ordunun mevcudu en az 350.000 kişi olmalıydı. Bu kaidelerin haricinde, Birinci Dünya Savaşı'nda mevzi harbinin Almanya'nın mahvına sebep olduğunu iddia ederek, Seeckt gibi ordunun hareket savaşına uygun şekilde örgütlenmesi gerektiğini savunmaktaydı.⁴⁵³

Seeckt, bu senaryoların tamamının Almanya'yı çok daha kötü bir yıkıma sürükleyeceğine inanmaktaydı (alternatif doktrin öneren subayların tamamı Versailles'ın reddedilmesini öneriyorlardı) ve hiç birinin kesin sonuç getireceğine inanmıyordu.⁴⁵⁴ Bundan dolayı orduyu iç ve dış sorunlara karşı kullanmayı reddederek kapalı bir kutu haline getirmişti.⁴⁵⁵ Seeckt'e göre Alman Ordusu'nun tekrardan saldırıya geçebilecek güce ulaşana kadar beklemek en doğru karardı. Seeckt'in fikirleri ise çoğu subay tarafından desteklenmemekteydi. Ancak kendisi de demokratik bir kişi değildi ve nihai karar alıcı olarak son sözü söyleyecek olan kişiydi. Muhafif subaylar da Seeckt'in fikirlerini onaylamamalarına rağmen ona sadakatle bağlı kalmışlardı.

Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe'nin kullanıma girmesiyle iki savaş arası dönemde Alman Ordusu'nun doktriner ve teknolojiye adaptasyon yönündeki gelişimi ivme kazanacaktı. Yeni yönetmelik, mevcut piyade doktrinlerine kayda değer bir yenilik getirmemiş ve *Sturmtrupp* taktikleri geçerliliğini korumuştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan kalan bir adet olarak *Sturmtrupp* eğitimi özel olarak hazırlanmış siper hatlarında verilmeye devam edilmişti. Seeckt, bu talimlerin tahkimli mevzilerden ziyade açık alanda yapılmasını teşvik etmişti. Robert Citino, saldırıya yönelik piyade talimlerinin Almanya'nın o anki stratejik gereklilikleri açısından hiçbir geçerliliği olmadığını ve Seeckt'in geleceğe yatırım amacıyla bu tipteki eğitimi devam ettirdiğini iddia etmektedir.⁴⁵⁶

Piyade taktiklerindeki en önemli yenilik ise 1922'de *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe*'ye uygun şekilde yayınlanan piyade talimnamesiyle uygulanmaya başlanan "savaş kümesi" (*Kampfgruppe*) doktriniydi. Savaş kümesi doktrini, verilen göreve uygun şekilde, doğaçlama olarak bir karma sınıf birimi

⁴⁵³ Vardi, a. g. e., 78-79, 84-85, Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 53.

⁴⁵⁴ Posen, a. g. e., 185-187.

⁴⁵⁵ Craig, a. g. e., 385-389.

⁴⁵⁶ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 1920-1939, 18.

hazırlanması üzerine kuruluydu. Bu anlayış, Wilhelm Rohr'un dizayn ettiği karma sınıf sistemini bir adım öteye götürerek görev öncesinde komutanın, muharebede gerekli olacak unsurları bir araya getirerek amaca tam olarak uygun bir birim elde etmesini sağlıyordu. Savaş kümesi, spesifik hedefler için spesifik silah tercihi seçeneğini getirerek karma sınıf anlayışını daha da yalınlaştırmaktaydı. Örneğin sahra topları açık alan muharebesinde etkiliyken havan topları siper savaşında etkili olan silahlardı. Savaş kümesi, siper hatlarına yapılacak bir baskında sahra toplarının hareket dışı bırakılıp, yeterli sayıda havan topunun operasyona dâhil edilmesini teşvik ediyordu.⁴⁵⁷

Saldırı alanında olduğu gibi savunma ekseninde de kayda değer herhangi değişikliğe gidilmemiş ve 1916'da geliştirilen karşı-taarruza dayalı savunma anlayışı muhafaza edilmişti. Yeni yönetmeliğin, Birinci Dünya Savaşı uygulamalarından temel farkı ise kesintisiz siper hatlarına dayalı sistemi reddederek, bağımsız makineli tüfek yuvaları ve tüfekçiler için direniş merkezlerine dayalı bir konsepti benimsemesiydi. Yönetmelik bu mevzilerin olabildiğince kamuflle edilerek kullanılmasını tavsiye ediyordu.⁴⁵⁸

4.1.4 Mekanizasyon ve Tankçılık

Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe'nin Alman Ordusu'na getirdiği asıl yenilik ise motorizasyon yönünde olmuştu ve bu açıdan yeni yönetmelik Alman Ordusu'nda yeni bir sayfa açmıştı. Motorizasyon, Almanların 1918 taarruzlarında yaşadığı lojistik sorunların çözümü gibi duruyordu. Düşmanın derinliğine sızmış olan birliklerin desteklenememesi, 1918'deki taktik sorunların temel kaynağı olarak değerlendirildiği için iki savaş arasındaki en ciddi yenilikler de bu alanda olacaktı.⁴⁵⁹

Ekonomik sorunlardan dolayı motorizasyon programının başlatılması 1926'yı bulmuştu. Hangi branşa hangi tipte motorlu aracın gerekli olduğu detaylı bir şekilde araştırılmış ve ağırlık, arazide hareket kabiliyeti, hız gibi detaylar tespit edilerek endüstriyle irtibata geçilmişti. *Truppenamt*'in Silah Ofisi (*Waffenamt*), sivil araçları inceleyerek, modifiye edip ekipmana katmak yerine en son teknolojiye sahip kendi

⁴⁵⁷ Donald Cameron Watt, **Too Serious a Business: European Armed Forces and the Approach to the Second World War**, Los Angeles, University of California Press, 1975, s. 63-64.

⁴⁵⁸ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 1920-1939, 20.

⁴⁵⁹ Posen, **a. g. e.**, 190-191.

tasarımlarının üretilmesi yoluna gitmişti. Bu durum maliyetleri altından kalkılamaz duruma getirmişti. Tasarım sayısının fazla olması da standardizasyon ve bakım maliyeti sorununu doğuracaktı (1920 sonları ve 1930 başlarında toplamda 36 farklı firmadan taşıt satın alınmıştı). Sonuç itibarıyla motorizasyon Reichswher'in başarısızlıkları arasında yer alacaktı.⁴⁶⁰ Ordunun ufak boyutuna rağmen Hitler iktidara gelene kadar küçük bir kısmı motorize hale getirilebilmişti. İkinci Dünya Savaşı başladığında da motorize ve mekanize birlikler ordunun küçük bir kısmını teşkil etmeye devam edecekti.

Tank programı, motorizasyon programından bir yıl önce, 1925'te Silah Ofisi'nin ileri görüşlü subayı Oswald Lutz tarafından başlatılacaktı.⁴⁶¹ Tankçılık alanında savaşın sonundan itibaren ordu dâhilinde giderek artan bir ilgi bulunmaktaydı. *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe* yazıldığı esnada tank hakkındaki bilgi birikimi henüz yetersiz olduğu için yönetmelikte tanka çok az yer verilmiş olsa da her geçen gün yeni teori üretiliyordu. Bu teoriler Seeckt'in 1923'te sahte tanklarla eğitim programını başlatmasıyla birlikte pratiğe dökülmeye başlamıştı.⁴⁶²

Tankçılık alanında da motorizasyon programına benzer bir deneme-yanılma süreci yaşanmıştı. Ancak Almanya'nın o tarihlerde tank sahibi olması yasak olduğu için büyük maliyetler altına girilmeyecek ve eldeki tank sayısı test amaçlı birkaç tankla sınırlı kalacaktı. Silah Ofisi Almanya'nın ilk savaş sonrası tankları için Daimler, Krupp ve Rheinmetall'le anlaşmıştı. Her firma ikişer prototip üretecekti. Sipariş edilen tankların tamamı ağır tanklardı ve gizlilik açısından bu araçlar "ağır traktör" olarak tanımlanmıştı. Bu tankların üretimi tamamlanır tamamlanmaz (1928 yılında), her firmaya ikişer adet "hafif traktör" siparişi verilecekti (Daimler daha sonra bu projeden çıkacaktı ve toplamda 4 adet hafif tank üretilirdi). 75 milimetre topa sahip ağır zıhlı tanklar, piyade destek silahı olarak değerlendirilirken, 37 milimetrelik topa sahip hafif tanklar, "tank katili" olarak nitelendirilmişti.⁴⁶³

⁴⁶⁰ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 199-121.

⁴⁶¹ Oswald Lutz, 1924-1938 yılları arasında zıhlı araç gelişiminin başında yer almıştı. (A. e., 119)

⁴⁶² A. e., 133.

⁴⁶³ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 112-114. Lutz'un başlattığı program, Ferdinand Porsche gibi geleceğin önde gelen tank tasarımcılarının keşfedilmesi yönündende önemli rol oynayacaktı. Porsche, 1925'te Daimler'in tank programının müdürüydü. (A. e., 114)

Hafif tankların prototipi bir buçuk yıl sonra tamamlanacaktı. 1930'a gelindiğinde Alman Ordusu'nun elinde dünya genelinde var olan iki tank tipi de mevcuttu. Tanklar beş yıllık bir süre içinde başarıyla dikkat çekilmeden üretilmişti. Ancak asıl sorun üretim aşamasının tamamlanmasından sonra başlıyordu. Üretimi gizli bir şekilde gerçekleştirmek kolayken yasaklı silahların gözden uzak şekilde sahada test edilmesi oldukça tehlikeli bir işti. Bu sorun testlerin Rusya'daki gizli üslere kaydırılmasıyla çözülecekti.

Almanlar savaşın hemen ardından Rusya'yı Versailles'ın getirdiği yasakların delinebileceği uygun bir ortam olarak görmüşlerdi. Seeckt, 1919'dan itibaren arkadaşı Enver Paşa üzerinden Ruslarla görüşmeye çalışmaktaydı. 1920-1921 yıllarında da Rusya'da gizli hava ve tank üsleri kurulması için Ruslarla görüşmeler yapacak bir heyet oluşturulmuştu. Yoğun girişimlere rağmen Rusya'daki Alman zehirli gaz üretim tesisleri, hava ve tank üsleri 1926'den önce açılmayacaktı. Ruslarla yapılan işbirliğine rağmen, 1926 ve 1927'de Almanların elinde hiç tank olmadığı için ve 1928'de üretilen tankların da 1929'dan önce Kazan'a ulaşmamasından dolayı Kazan'daki üssün faaliyete geçmesi 1929'u bulacaktı.⁴⁶⁴

Almanlar, kendi tank doktrinlerini geliştirmeye başladıklarında diğer ülkelerdeki tankçılık üzerine yapılan gelişmeleri ve ortaya atılan teorileri de takip etmişlerdi. Diğer ordulardaki bilgi birikimi Almanlara ya yetersiz gelmişti ya da bu teoriler karma sınıf sistemine dayalı geleneksel Alman doktrinlerine uyumsuzdu.⁴⁶⁵ Örneğin, İngiltere'de General Fuller'in ortaya attığı tank teorisi (hiçbir zaman doktrin haline gelmedi), tankın kitlesel olarak tek başına kullanımı üzerine kuruluydu. Bu teoride piyade ve diğer unsurlara kısıtlı oranda rol biçilmekteydi. Fuller'in teorisi, tankı durdurulamaz bir silah olarak görmeyen Alman tank teorisyenleri tarafından kabul görmemişti (teori genel olarak reddedilmiş olsa da Fuller'in bazı fikirleri (tanklara telsiz takılması gibi) Alman tank doktrininde yer alacaktı). Diğer teoriler ve doktrinlerde de cevaplanmamış pek çok soru bulunmaktaydı. Bu sorunların başını "tank-piyade işbirliğinin nasıl sağlanacağı"

⁴⁶⁴ Watt, a. g. e., 64, Mary R. Habeck, **The Storm of Steel: The Development of Armor Doctrine in Germany and the Soviet Union, 1919-1939**, London, Cornell University Press, 2003, s. 83, Craig, a. g. e., 392-393.

⁴⁶⁵ Alan Millett ve Williamson Murray, "Armored Warfare: the British, French and German Experiences", **Military Innovation in the Interwar Period**, Ed. by, Allan R. Millett ve Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 39-41.

çekiyordu. Almanlar tankçılığın geleceğini belirleyecek olan bu ve diğer sorulara tek başlarına cevap arayacaklardı.

1920'lerdeki Alman tank teorisyenleri de tankı, piyade destek silahı kategorisinden çıkartma amacındaydılar. Ancak bu teorisyenler Fuller gibi tanka tam bağımsız bir rol biçmek yerine karma sınıf sınırları dâhilinde bir yere koymaya çalışmışlardı. Birinci Dünya Savaşı'nda teğmen rütbesiyle tankçı olarak görev yapmış ve Alman tank doktrinlerinin temelini oluşturan teorisyenlerden biri olan Ernst Volckheim, 1924'te yayınladığı iki kitabında⁴⁶⁶ tankın gelecekte daha hızlı, daha mobil ve daha güçlü silahlara sahip olacağını belirterek pek çok görevin tek başına üstesinden gelebileceğini iddia etmiştir. Volckheim'a göre bu aşamaya gelindiğinde tank, piyade destek unsuru olmaktan çıkacak ve piyade yardımcı unsur olarak tankın yanına verilecekti. Volckheim'den bir sene sonra *Tank Cepkitabı* (*Taschenbuch der Tanks*) isimli kitabı yazan Fritz Heigl, tankın gelecekteki manevra savaşına yön verecek ana unsur olacağını belirterek, piyadeye ayak uydurmak uğruna kesinlikle yavaş gitmemesi gerektiğini ve piyadenin tanka yetişmek için yüksek hızlı "piyade traktörleri" kullanması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁶⁷ Heigl'in çözümü, o an için tartışma statüsünde kalsa da İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Alman tank-piyade işbirliği bu yönde olacaktı.

Almanya'da tankçılık fikirleri yükselirken, tank muhalifleri de kendi tezlerini ortaya koymaktalardı. Muhaliflerin ana tezi tankların savaş alanında ciddi bir taktik rol oynayamayacağı ve tanklaşma sonucunda piyadenin yüksek tuttuğu moralin ister istemez düşeceği yönündeydi. Friedrich von Taysen, 1923'te *Militär-Wochenblatt*'ta yazdığı "Material oder Moral?" isimli makalede tankı bir Fransız unsuru olarak tanımlayarak, Fransızların personel eksikliği yaşamaları sonucunda teknolojiye ağırlık verdiklerini iddia etmiştir. Taysen, tankın taktik ve teknik olarak kusurlu bir araç olduğunu ve muharebe alanında insanın yerini almasının hata olduğunu belirtmiştir. Bunların yanı sıra tank ordusu kurmanın pratikte bir işe yaramayacağını, çünkü rakiplerin de reaksiyon olarak ant-tank silahlarına ağırlık vereceğini ve anti-

⁴⁶⁶ *Betrachtungen über Kampfwagen-Organisation und Verwendung: Zu einer Abhandlung des englischen Majors Sherbrooke ve Der Kampfwagen in der heutigen Kriegführung: Organisation, Verwendung und Bekämpfung: Ein Handbuch für alle Waffen.* Volckheim'in tankçılık üzerine pek çok makalesi de bulunmaktaydı.

⁴⁶⁷ Habeck, a. g. e., 49-50.

tank eğitimi almış piyadenin tank saldırısını kolaylıkla bertaraf edebileceğini iddia etmekteydi.⁴⁶⁸

Alman Ordusu'ndaki subayların büyük çoğunluğu Taysen'in fikirlerini paylaşıyor olsa da Seeckt ve Seeckt'ten sonra ordunun başına geçecek olan generaller tankçılığa olumlu yönde baktıkları için Alman Ordusu'nda tankçılığın gelişimi giderek hız kazanacak ve bu alana önemli oranda bütçe ayrılacaktı. 1920'lerde Alman tankçılığının gelişimi, tank hayranı küçük bir zümre tarafından yönetilecek ve üretilen doktrinler neredeyse tamamen bu zümrenin fikirlerini yansıtacaktı. Volckheim, *Günümüz Savaşlarında Tank (Der Kampfwagen in der heutigen Kriegführung)* yüksek komuta kademesi tarafından onaylanarak doktrin haline getirilecekti. Bunun yanı sıra yazdığı bazı makaleler de (Militär-Wochenblatt'ta yayınlanan iki düzineden fazla makalesi bulunmaktaydı) risale olarak çoğaltılarak dağıtılacaktı. Volckheim'in doktrini, 1927'de Albay Alfred von Vollard-Bockelberg tarafından kurulan ve sahte tanklardan oluşan prototip bir tank taburuyla uygulamaya konacaktı. Bockelberg, 1929'da tank organizasyonunu kendi bakış açısına göre modifiye ederek daha "tank merkezli" bir konsepte çekecekti. Bockelberg'in 1929 revizyonu tank haricindeki diğer unsurları tamamen mekanize ve motorize hale getiriyordu ve bu yapı gelecekte kurulacak olan panzer tümenlerinin çekirdeğini oluşturacaktı.⁴⁶⁹

Üretilen tankların 1929'da Kazan'a ulaşmasıyla birlikte Almanlar ilk kez gerçek tanklarla testler yapma fırsatı bulmuşlardı. Almanların elindeki tank sayısı manevra yapmaya yeterli olmasa da bu açık Rus manevraları izlenerek ve bazen bizzat dâhil olunarak kapatılmıştı. Bu açıdan Kazan tank tasarımları kadar doktrin bazında da kilit rol oynamıştı.⁴⁷⁰ 1931 yılında yapılan testler sonucunda tanklara takılan telsizlerin operasyonu hayati derecede etkilediği görülmüştü. Telsiz sayesinde tanklar birbirleriyle, destek unsurlarıyla ve karargahla devamlı olarak irtibat halinde kalabiliyordu. Telsiz, komuta-kontrol sorununu çözmekteydi ve tankların karma sınıf konseptinin parçası olma yolunda önemli bir adımdı. Telsizin yanı sıra Kazan'da

⁴⁶⁸ A. e., 52-53.

⁴⁶⁹ Habeck, a. g. e., 50, 102, Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 127, 136, Albert Seaton, **The German Army, 1933-1945**, New York, Meridian, 1985 s. 62, Charles Messenger, **The Blitzkrieg Story**, New York, Charles Scribner's Sons, 1976, s. 88-89, Samuel W. Mitcham, **The Rise of Wehrmacht, The German Armed Forces and World War II, Volume 1 and 2**, London, Praeger, 2008, s. 54-55.

⁴⁷⁰ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 194.

çıkan sonuçlar, hafif tankların ağır tanklara göre çok daha iyi performans verdiği yönündeydi.⁴⁷¹ Hafif tanklar, manevra kabiliyetleriyle subayların aradığı şok etkisini hantal ağır tanklara göre çok daha iyi veriyordu. Bunun yanı sıra pek çok subay ağır tankların yavaşlığından dolayı top ateşine hafif tanklara oranla daha dayanıksız olduğunu düşünmekteydi. Hafif tankların maliyetinin daha düşük olması cezbedici başka bir unsurdur. 1931’de mevcut hafif tanklardan daha hafif ve sadece makineli tüfekle silahlanmış, 3.5 tonluk bir tank siparişi verilecekti (Pz. I).⁴⁷² Bir süre sonra da ağır tank konseptinden tamamen vazgeçilerek tamamen orta ve hafif tanklara odaklanılacaktı.

4.1.5 *Blitzkrieg*’in Doğuşu

Oswald Lutz, 1932’de o tarihe kadar tankçılık hakkındaki bilgi birikimini bir araya getirerek *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe*’nin revize edilmesi için bir ders çıkartma raporu hazırlamıştı. Lutz’un vardığı sonuç, piyade, tank, topçu ve hava kuvvetlerinin işbirliği içinde olduğu bir karma sınıf doktrininin zaferin tek anahtarı olduğu ancak tankların en kritik rolü oynayacağı ve diğer unsurların yardımcı unsur rolünden öteye gidemeyeceği yönündeydi. Lutz’a göre tanklar, *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe* ile resmileşen “sıklet merkezi” (*Schwerpunkt*) üzerinde kullanılması gereken bir silahtı ve en iyi performans için diğer sınıflardan bağımsız kullanılması şarttı. Sıklet merkezine yapılan hızlı ve güçlü taarruzlarla düşmanın derinliğine kolayca girilebilirdi. Mobil birliklerle hat bir kere yarıldıktan sonra yakalanabilecek operasyonel derinliğin limiti yoktu. Lutz, tankın *Schwerpunkt* haricinde kullanılmasını israf olarak değerlendiriyordu ve bu yorumuyla gelecekte kurulacak olan panzer tümeninin ve *Blitzkrieg*’in ana görevini tanımlamış oluyordu. Robert Citino, Lutz’un tankı, piyadenin yavaş hızından kopartan ve taarruzun çekirdeği haline getiren egzersiz ve görüşlerini *Blitzkrieg*’in doğumu olarak tanımlamıştı. Ancak o tarihte doktrin henüz daha emekleme aşamasındaydı ve

⁴⁷¹ Robert Citino, “Beyond Fire and Movement: Command, Control and Information in German *Blitzkrieg*”, **Journal of Strategic Studies**, Vol. 27, No. 2 (2004), s. 332-333, 335. Volckheim, Fuller’den etkilenecek tanka telsiz takılmasını 1920’lerde tavsiye etmişti. (Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 129).

⁴⁷² Habeck, a. g. e., 143-145, Seaton, a. g. e., 68.

Lutz'un da kafasındaki en büyük soru tankın diğer sınıflarla bağlantısının nasıl kurulacağıydı.⁴⁷³

Lutz'un görüşleri etkili anti-tank silahlarıyla tankın kolayca nakavt edilebileceğini savunan tank muhalifleri tarafından gerçekçi bulunmamıştı. Bu subayların yanı sıra bazı subaylar da tankın, Lutz'un tasvir ettiği boyutta etkili olabileceğine inanmıyorlardı. Tankın, muharebe alanındaki tartışmasız ana unsur olarak kabul edilmesine karşı çıkan bu subaylar, tank ile piyade arasında denge bulmaya çalışarak "orta yolcu" bir doktrin arayışında olacaktı. Tank-piyade işbirliği alanında Lutz ile farklı bir "altın oran" kavrayışına sahip orta yolcu subaylar, tankın güçlü yönleri kadar zayıf yönlerinin de olduğunu belirtmekte ve tanklara sınırlı görevler vermenin en doğrusu olduğunu savunmaktaydılar. Buna karşın Lutz'un fikirleri komuta kademesi tarafından 1933'te (Hitler'in iktidara gelmesinden önce) onaylanarak resmileşecekti.⁴⁷⁴ Bu durum Alman tankçılığının gelişiminin hala tank hayranlarının tekelinde kalması anlamına geliyordu.

Tankçılık önündeki muhalefetin doktriner olduğu kadar ekonomik sebepleri de bulunmaktaydı. Alman Ordusu'nun Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki finansal durumu zayıf olduğu için mekanize birliklere odaklanmak demek mevcut kaynağı bir yerden alıp başka bir yere aktarmak anlamına geliyordu. Bu durum doğal olarak diğer branşların tankçılığa negatif yönde yaklaşmasına yol açıyordu.⁴⁷⁵

Alman tankçılığı Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte gerçekte olması gereken ivmeyi kazanacaktı. 1930 ortalarına kadar büyük ölçüde teori seviyesinde kalan Alman tankçılığı, Hitler'in Versailles'ın getirdiği yasakları yok saymasıyla birlikte gerçek anlamda pratiğe dökülmeye başlanmıştı. Bunun yanı sıra Hitler'in katî sonuç getirecek bir silah olarak değerlendirmesi sonucunda tankçıların ihtiyaç duyduğu finansal destek de sağlanmıştı.⁴⁷⁶

Hitler'in 1935'te zorunlu askerlik kanununu çıkartmasıyla birlikte ordunun büyüme süreci başlamıştı. Doktriner açıdan Reichswehr'den Wehrmacht'a geçiş pürüzsüz olmuştu ve Weimar döneminde geliştirilen tüm doktrinler olduğu gibi

⁴⁷³ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 202-204, Habeck, **a. g. e.**, 163, Watt, **a. g. e.**, 65, Seaton, **a. g. e.**, 63, Messenger, **a. g. e.**, 88-89, Mitcham, **a. g. e.**, 55.

⁴⁷⁴ Habeck, **a. g. e.**, 141-143, 164, 194.

⁴⁷⁵ **A. e.**, 208.

⁴⁷⁶ Seaton, **a. g. e.**, 63-64, Messenger, **a. g. e.**, 88-89, Mitcham, **a. g. e.**, 56-57.

Hitler dönemine taşınmıştı. Oswald Lutz, 1934'te kurulan Panzer Birlikleri Komutanlığı'nın başına getirilmişti ve 1935'te Almanya'nın tank sahibi olmasının önündeki engelin kalkmasıyla beraber yardımcısı Heinz Guderian'a panzer tümenini kurma görevini vermişti. Guderian, Lutz'un kaidelerini dikkate alarak, tank, piyade, topçu, mühendis birlikleri ve diğer unsurların bir araya toplandığı tamamen motorize ve mekanize bir mobil karma sınıf birliği tasarlamıştı. Birliğin organik unsurlarının yanı sıra, panzer tümeninin hareketi yakın hava destek unsurlarının yardımını da içeriyordu. Panzer tümeninin ortaya çıkmasıyla birlikte 1920'lerden itibaren biriken bilgi somutlaşmış oluyordu.⁴⁷⁷

1936'ya kadar üretilen teoriler ve Pz. I tankı İspanyol İç Savaşı'nda ilk kez muharebe alanında uygulamaya konacaktı. Çıkan sonuçlar tank tasarımı açısından olumsuz, doktrin açısından ise belirsizdi. Sadece makineli tüfeklerle silahlandırılmış hafif Pz. I tankı, ne operasyon esnasında başının çaresine bakabiliyor, ne de can yakabilecek boyutta ateş üretebiliyordu. Pz. I'ler Rus T-26'ları karşısında tamamen çaresiz kalmışlardı ve Pz. I fiyaskosu Almanların hafif tank teorilerini ve tasarımlarını tekrardan gözden geçirmelerini zorunlu kılmıştı. Tankın hız ve manevra kabiliyetinin artırılması zırh ve ateş gücü eksikliklerini kapatamıyordu. Tasarımlarda bu üç unsur arasında denge kurulması şarttı.⁴⁷⁸

Savaşa gönderilen tek tip tankın neredeyse hiçbir işe yaramıyor olması doktriner testlerin de yapılmasına mani olmuştu. İspanyol İç Savaşı'nda test edilmeyi bekleyen üç temel teori vardı. İlki Lutz'un savunduğu tankın ve diğer motorize birliklerin tek başına görev aldığı operasyonel testler, diğeri ise orta yolcu Genelkurmay başkanı Ludvig von Beck'in savunduğu tankların piyade ile eş güdümlü olarak operasyona katıldığı taktik testlerdi. Üçüncüsü ise kara ve hava işbirliğine yönelik testlerdi. Almanlar, eldeki materyalin yetersizliği sonucunda ilk iki soruya cevap bulamamışlardı. Savaşa katılan Alman subayları, Cumhuriyetçilerin tank kullanımı gözlemleyip bazı yargılara varmış olsalar da İspanyol İç Savaşı'ndan çıkartılan genel sonuç tankın geleceği hakkında yargıya varmanın çok zor

⁴⁷⁷ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 229-230, Habeck, **a. g. e.**, 208, Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 202, Seaton, **a. g. e.**, 64-65, Messenger, **a. g. e.**, 88-89, Mitcham, **a. g. e.**, 33, 43-44, 57-58.

⁴⁷⁸ Habeck, **a. g. e.**, 248-250.

olduğuydu. Üçüncü test ise başarıyla sonuçlanmış ve yakın hava desteğinin oldukça kritik olduğu ortaya çıkmıştı.⁴⁷⁹

Almanlar, ilerleyen yıllarda da tank-piyade işbirliğinin nasıl olacağı yönünde tatminkâr cevaplar bulamayacaklardı (gerek orta yolcular, gerekse zırhlı birlik savunucuları). İkinci Dünya Savaşı patlak verip, Almanlar yıldırım savaşına dayalı taktiklerini uygulamaya koyduklarında dahi bu sorulara cevap aramaktaydılar. Orta yolcular ile zırhlı birlik savunucuları arasındaki tartışmalar savaş esnasında da devam edecek ve operasyonlar esnasında fikir ayrılıklarına ve emre itaatsizliklere yol açacaktı. İki savaş arası dönemde orta yolcu subaylar çoğunluğu oluşturmuşlardı. İkinci Dünya Savaşı'nda da çoğunluğu oluşturacaklardı. Bunun yanı sıra panzer tümenlerinin sayısı da daima piyade tümenlerine oranla bir hayli az olmuştu. Ancak Hitler'inde desteklemesiyle savaş esnasındaki hareket prensipleri çoğu zaman *Blitzkrieg* merkezli olacaktı.

Almanlar, tankı ciddi bir şekilde ele alıp doktrin geliştirmeye başladıklarında dünya genelinde tankçılık emekleme dönemindeydi ve cevap aradıkları sorulara Almanya dışından pek az cevap bulabilmişlerdi. Diğer doktrinlerden esinlenme söz konusu olduysa da hiçbir zaman kopya etme söz konusu olmadı. Almanlar, İngilizler dahil olmak üzere dünya genelindeki tüm doktrinleri yetersiz buldular. Bundan dolayı İkinci Dünya Savaşı'nda *Blitzkrieg* olarak adlandırılacak olan doktrini iki savaş arası dönemde hemen hemen sıfırdan inşa ettiler.

Almanlar, iki savaş arası dönemde zırhlı birliğe dayalı doktrinleri tam olarak oturtamamış olmalarına rağmen rakiplerine oranla en etkin doktrini geliştirenler de onlardı.⁴⁸⁰ Rakiplerinden çok daha fazla emek sarf etmişlerdi ve diğer ülkelerde savaşın getirdiği bıkkınlık sonucunda savaşla alakalı mevzulardan uzaklaşılırken Almanlar canla başla savaşındaki hatalarından ders çıkartmışlardı.⁴⁸¹ Harcanan emek göz önünde bulundurulacak olursa öyle ya da böyle etkin bir doktrinin ortaya çıkartılması kaçınılmazdı.

⁴⁷⁹ Bellamy, **a. g. e.**, 86, Habeck, **a. g. e.**, 254-257. Diğer orduların İspanyol İç Savaşı'ndan hemen hiçbir ders çıkartmamış oldukları göz önünde bulundurulacak olursa bu çıkarım nispeten olumlu bir sonuçtu. (Bellamy, **a. g. e.**, 86)

⁴⁸⁰ Alan Millett ve Williamson Murray, "Armored Warfare: the British, French and German Experiences", s. 47.

⁴⁸¹ Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 161-162.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ordunun başına geçen Hans von Seeckt, orduyu *Blitzkrieg* kaidelerinin temelini oluşturan yapılanmada muhafaza ederek doktrinin gelişimi önündeki askerî altyapıyı hazırlamıştı. Bunun yanı sıra Versailles'a açıkça meydan okuma taraftarı subayları sindirerek doktrinin gelişimi için gerekli olan siyasi ortamı da hazırlamıştı. Seeckt, Versailles'ın sadece doktrin geliştirme amacıyla ihlal edilmesine izin vermiş ve illegal milis yapılanması gibi uluslar arası krize yol açabilecek ihlalleri başarıyla kontrol altında tutmuştu. Seeckt'in emirleriyle Versailles'ın yasakladığı silahlar gizlice üretilmişti. Tank, gaz, uçak gibi yasaklı silahların testleri Rusya'da yapılırken, Versailles'ın izin verdiği silahlar da Almanya'da test edilmekteydi. Versailles'ın getirdiği kısıtlamalar Almanlara bu yönde beklenmedik bir avantaj sağlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen silahların pek çok sorunu bulunmaktaydı. Versailles sayesinde Almanlar, envanterlerini demode hale gelmiş silahlardan arındırmışlardı. Müttefiklerin ise böyle bir israfa bahaneleri yoktu. Sonuç itibarıyla Müttefikler, iki savaş arası dönemde demode hale gelmiş ekipmanı ellerinde tutmakla yükümlülerken, Almanlar geliştirdikleri taktiklere uygun modern ekipmanlarla çalışmışlardı.⁴⁸²

İkinci Dünya Savaşı başladığında, *Blitzkrieg*'in hala bir takım eksiklikleri bulunuyor olsa da⁴⁸³ Almanlar operasyonel derinliği yakalayabilecek ve düşmanı başarıyla çevirerek imha edebilecek bir doktrin yaratmışlardı. Ortaya çıkan doktrin 1918'dekinin çok daha gelişmiş haliydi. Ordunun, düşmanın derinliğine sızma kabiliyetinin kat be kat artmasının yanı sıra temponun (bir çatışma tamamlandıktan sonra başka bir çatışmaya girme ve operasyona devam etme hızı)⁴⁸⁴ Birinci Dünya Savaşı'na göre çok daha uzun süre muhafaza edilmesi pek çok yeni fırsatı da ortaya çıkartmaktaydı. Taktiklerin teknolojiye daha iyi adapte edilmesi, yapılan işin daha iyi yapılmasının yanında birliklerin daha önce altından kalkmaları söz konusu olmayan değişik yan görevleri de üstlenebilmelerini sağlamıştı. Örneğin, düşmanın derinliğine sızmış mobil birlikler savunmasız pek çok noktaya peş peşe saldırılar düzenleyebilir ve bu şekilde düşmanın kafasını karıştırarak istihbarat sistemini çökertebilirdi.⁴⁸⁵ Böyle bir etkinin Birinci Dünya Savaşı'nda yaratılabilmesi neredeyse imkânsızdı ve

⁴⁸² Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 99-101.

⁴⁸³ Lojistik bu eksikliklerin başında gelmekteydi. Almanlar 1918'de harekâtın tıkanmasına yol açan bu temel sorunu hala çözmemişlerdi ve ordunun büyük bir kısmı hala at arabalarıyla yapılan ikmalle beslenmekteydi. (Thomas R. Wallace, **By Two Many Names – Operational Momentum**, Newport, Naval War College, 1994, s. 14)

⁴⁸⁴ A. e., 5.

⁴⁸⁵ Posen, a. g. e., 206-207.

düşmanın operasyonel derinliğine etki edecek opsiyonlar İkinci Dünya Savaşı'na göre oldukça düşüktü.

4.1.6 Hava Kuvvetlerinin Kara Harekatındaki Rolü

Blitzkrieg konseptinde mekanize birlikler kadar uçakların da kilit rolü bulunmaktadır. Hava kuvvetleri Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Alman karma sınıf anlayışının parçası haline gelmişti. Almanlar, kara taktikleri gibi iki savaş arası dönemde havacılık yönünde geliştirdikleri taktikleri de Birinci Dünya Savaşı uygulamaları üzerine bina edeceklerdi. Hava kuvvetleri, her ne kadar panzer tümeninin organik bir unsuru olmasa da panzer tümeninin dâhil olduğu karma sınıf zihniyetinin bir ayrılmaz bir parçasıydı. Bundan dolayı yıldırım harbi doktrinini hava kuvvetleriyle birlikte değerlendirmek zorunludur.

Birinci Dünya Savaşı esnasında bombardıman uçağı üreten tek taraf Almanlardı ve bunu piyade hareketini desteklemek amacıyla yapmışlardı. Müttefikler de uçaklarını yer saldırılarında kullanmış olsalar da bu göreve özel bir uçak geliştirmemişlerdi. Almanlar bahar taarruzlarında kullandıkları müşterek sınıf doktrinine uçakları da eklemişlerdi. Taktik hava desteği için uçakların bir kısmı ihtiyata ayrılmış ve bu uçaklar piyade komutanlarından çağrı beklemişlerdi. Piyade taarruzunun sıkıştığı yerlerde bu uçaklar desteğe giderek piyade harekâtına yardımcı olmuşlardı. Bu konsept çok etkili olmuştu ve topçunun yetersiz kaldığı yerlerde uçaklar devreye girerek operasyonun kesintisiz devam etmesini sağlamışlardı.⁴⁸⁶

Almanlar havacılığa olan bakış açılarını savaştan sonra da değiştirmeyeceklerdi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında hava unsurları dünya genelinde bağımsız hava kuvvetlerine dönüşerek kara ve deniz kuvvetlerinin yanında üçüncü ana kuvvet olarak yerlerini almışlardı. Her ne kadar Alman Hava Kuvvetleri (*Luftwaffe*) de 1935 yılında bağımsız bir hava kuvveti olarak kurulmuş olsa da Almanlar karma sınıf merkezli bakış açılarından dolayı hava kuvvetlerini büyük ölçüde kara kuvvetlerinin destek kolu olarak değerlendirmeye devam edeceklerdi.

Savaş sona erdiğinde Almanlar karada olduğu gibi havada da yönünden bariz bir taktiksel üstünlüğe sahipti.⁴⁸⁷ Her ne kadar Versailles, Almanya'nın uçak

⁴⁸⁶ James S. Corum, "The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918-1941", **The Journal of Military History**, Vol. 59, No. 1 (Jan., 1995), s. 55-56.

⁴⁸⁷ Corum, **The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, s. 13-14.

sahibi olmasını yasaklamış ve antlaşma gereğince Hava Servisi (*Luftstreitkräfte*) lağvedilmişse de savaş esnasında geliştirilen taktikler kara taktikleri gibi başarıyla muhafaza edilecek ve iki savaş arası dönemde geliştirilen kara taktiklerine paralel bir şekilde, karma sınıf anlayışının parçası olarak geliştirilmeye devam edilecekti.

Seeckt, hava gücünün önemini kavramış bir subay olarak, Versailles görüşmeleri esnasında *Luftstreitkräfte*'in tamamen lağvedilmemesi için elinden geleni yapmıştı. Versailles'da başarısızlığa uğramasından sonra elinden geldiği kadar hava subayını elinde tutmaya çalışacak ve 180 tanesinin *Reichswehr* bünyesinde istihdam edilmesini sağlayacaktı. Bu subayların bir kısmı, *Truppenamt*'ın T-2 kodlu Organizasyon Branşı'nın alt organizasyonu olan TA-L'de ("L" *Luft* anlamına gelmektedir) istihdam edilecek, diğer subaylar da *Truppenamt*'ın diğer branşlarına dağıtılacaktı. Bu subaylar Almanya'nın hiç savaş uçağına sahip olmadığı yıllarda doktrin ve teknoloji yönündeki çalışmalara yoğunlaşacaklardı. *Luftstreitkräfte*, lağvedilmeden önce, 1919'da kara kuvvetleri gibi kendi sistematik ders çıkartma programını başlatmıştı. Toplanan veriler, *Luftstreitkräfte* lağvedildikten sonra *Truppenamt*'ın Eğitim Branşı'na (T-4) teslim edilmişti ve buradaki havacı subaylar tarafından değerlendirilmeye alınmıştı. Elde edilen veriler *Komuta ve Karma Sınıflarla Muharebe*'de yer alarak resmi doktrin haline gelmişti.⁴⁸⁸

Seeckt'in emekleri sonucunda kara kuvvetleri gibi gelecekte kurulacak olan hava kuvvetlerinin de iskeleti muhafaza edilmişti. 1926'da Rusya'nın Lipetsk şehrindeki gizli hava üssü faaliyete girene kadar yapılan çalışmalar büyük ölçüde teorik seviyede olmuş, sivil uçaklarla yapılan uçuşlar ve resmi olarak emeklilik statüsünde olan pilotların Rus Hava Kuvvetleri bünyesinde yaptığı uçuşlarla sınırlı kalmıştı. Lipetsk'in birincil amacı savaş pilotu eğitmek olsa da üretilen teorilerin test edilmesi açısından da kilit rol oynamıştı.⁴⁸⁹

Alman Hava Kuvvetleri (*Luftwaffe*), 1935'te kurulduğunda, *Luftstreitkräfte*'in yakın hava destek odaklı misyonunu devralmıştı. *Luftwaffe*'nin kurulduğu tarihte pek çok hava kuvveti, uçağı düşmanın kalbini vurabilecek bağımsız bir unsur olarak değerlendirirken, Almanlar hava güçlerini kara güçleriyle koordine bir şekilde kullanma konseptini terk etmemişlerdi. Uçaklar, özellikle tankın hızına fazlasıyla

⁴⁸⁸ Corum, *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform*, s. 144, 147-148, 155.

⁴⁸⁹ Corum, "The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918-1941", s. 57.

ayak uydurabilecek bir destek unsuru olarak değerlendirildiğinden, Alman karma sınıf konseptinin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmişti. Oswald Lutz, 1936'dan itibaren panzer tümenlerinin, özellikle telsiz koordinasyonu ve keşif amacıyla *Luftwaffe* birimleriyle eğitilmesini emretmişti. 1937 manevraları da panzer birlikleriyle hava kuvvetlerinin koordine operasyonunu canlandırmıştı.⁴⁹⁰ *Sturmtrupp* taktiklerinde ana bombardıman unsuru topçuyken, *Blitzkrieg*'de bu rolü hava kuvvetleri üstlenecekti.

Kara Kuvvetleriyle koordineli operasyon anlayışı, uçak seçimlerine de etki etmişti. Almanlar, uzun menzilli büyük uçaklardan ziyade çok sayıda küçük uçak üretmişlerdi. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Müttefiklerin kabusu haline gelen pike bombardıman uçağı *Stuka* bu koordinasyonun simgesi haline gelecekti.⁴⁹¹

Alman Hava Kuvvetlerinin birinci vazifesi düşmanın geri hattını vurmaktır. Bu ana vazifenin öncelikli alt vazifesi de düşman hava gücünü hava alanlarında etkisiz hale getirmektir (yakın hava desteği için önce hava üstünlüğü sağlanmalıydı). Sonrasında da iletişim hatları ve diğer kilit noktaları vurarak, düşman güçlerini felç etmek ve ihtiyatları yavaşlatmaktır. İkinci vazife ise harekât esnasında birliklere yakın hava desteği sağlamaktır. Bu vazife çoğu zaman ihtiyatta hazır bekleyen uçakların ön hattaki birlikler tarafından çağırılmasıyla gerçekleştiriliyordu.⁴⁹² Geliştirilen doktrinler İspanyol İç Savaşı'nda test edilecek ve beklenen sonucu alacaktı.⁴⁹³

İki arası dönemde, hava kuvvetlerinin kara kuvvetleriyle koordinasyon kabiliyeti ciddi oranda geliştirilmiş ve amaçlanan görevleri tam olarak yerine getirecek bir güç tasarlanmıştı. *Luftwaffe*, ordunun operasyonel kabiliyetini arttırmasının yanı sıra taarruzun sıkıştığı anda devreye girmesiyle Birinci Dünya Savaşı'ndaki gibi muharebenin durağanlaşmasına da mani olarak yıldırım savaşı konseptinin çekirdeğinde yer alacaktı. Almanlar efektif yakın hava destek kabiliyetleriyle savaşa diğer ordulara oranla çok avantajlı başlamışlardı.⁴⁹⁴ Buna

⁴⁹⁰ Posen, a. g. e., 213-215, Corum, "The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918-1941", s. 58, 59, 61., Bellamy, a. g. e., 83.

⁴⁹¹ Corum, "The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918-1941", s. 62-64.

⁴⁹² Posen, a. g. e., 213-214.

⁴⁹³ Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 163, Corum, "The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918-1941", s. 67. James Corum'a göre Almanlar, İspanyol İç Savaşı'nda havacılık derslerini tek doğru çıkartan taraftı.

⁴⁹⁴ Bellamy, a. g. e., 92.

karşın hava kuvvetleri Britanya Savaşı gibi tek başına görev aldığı yerlerde aynı performansı gösteremeyecekti.

4.2 İki Savaş Arası Dönemde Fransa

4.2.1 Savunma Anlayışının Doktrinin Merkezine Yerleşmesi

Fransızlar da iki savaş arası dönemde Almanlar gibi Birinci Dünya Savaşı'nı derinlemesine analiz etmişlerdi. Buna karşın çıkartılan dersler büyük ölçüde önyargılar üzerine kuruluydu ve İkinci Dünya Savaşı bu derslerin hatalı olduğunu gösterecekti. Almanlar, Batı Cephesi'ndeki siper savaşını, savaştan önceki hatalı bakış açısının yarattığı bir "ara dönem" olarak nitelendirmişlerdi. Fransızlar ise 20. yüzyılın değişmez (ya da değişmesi çok zor) gerçeği olarak değerlendireceklerdi. Keza Fransızlar Birinci Dünya Savaşı boyunca siper savaşı paradoksunu kırabilmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Ancak ne kendileri, ne müttefikleri, ne de düşmanları siper savaşı şartlarını ortadan kaldırıp hareket savaşına geçmeyi becerememişti.⁴⁹⁵ Birinci Dünya Savaşı'nda olup bitenler Fransızları manevra savaşı üzerine yapılan yatırım ve harcanan emeklerin nafile olduğuna ikna etmişti. Bunun sonucu olarak "sabit bir pozisyondan olabildiğince fazla ateşi düşman üzerine gönderme" üzerine kurulu taktikler Fransız doktrinlerinin kalbine yerleşecekti.⁴⁹⁶

Fransızların Birinci Dünya Savaşı deneyimi savunmanın üstünlüğüne aşırı bir önem vermelerinin yanı sıra taktik bakış açılarının da 1918'e sabitlenmesine yol açmıştı. Fransızlar da Almanlar gibi iki savaş arasında benimsedikleri doktrinleri Birinci Dünya Savaşı deneyimlerinin üzerine kurmuşlardı. Ancak bu deneyimler, Almanlarıki gibi bir "temel" vazifesi görmekten ziyade doktrinin büyük bir kısmını kapsamaktaydı. Keza Fransızlar ne savunma ne de (metodik savaş üzerine kurulu) saldırı doktrinlerini Almanlar kadar geliştirmemişlerdi. Birinci Dünya Savaşı'ndan

⁴⁹⁵ Fransızlar, Almanların geliştirdiği hücum taktiklerinin savaşın şartlarını değiştirebilecek potansiyele sahip olmadıklarını düşünmekteydiler. 1925'te Harp Akademisi'nde yapılan bir konferansta Almanların 1918'deki başarıları ani ve şiddetli topçu ateşine bağlanmıştı. Alman bahar taarruzları, en iyi askerlerin ve hatırı sayılır oranda materyalin israfı olarak nitelendirilmiş ve Almanya'nın yenilgisini hızlandırdığı iddia edilmişti. (Robert Allan Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, Connecticut, Archon Books, 1975, s. 85)

⁴⁹⁶ Eugenia Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", **The Challenge of Change: Military Institutions and New Realities, 1918-1941**, Ed. by Harold R. Winton ve David R. Mets, London, University of Nebraska Press, 2000, s. 4, J. E. Kaufman, H. W. Kaufmann, **Fortress France: The Maginot Line and French Defenses in World War II**, London, Preager, 2006, s. 2-3.

miras kalan “ateş gücünün manevraya üstünlüğü” ön kabulü, Fransızları güçlü bir savunma hattı kurmanın yeterli olduğuna ikna etmişti.⁴⁹⁷

Fransızların savunmaya yönelmesinde Birinci Dünya Savaşı’ndan çıkartılan derslerin yanı sıra siyasal ve stratejik şartların da etkisi olmuştu. Fransızlar, 1914’te saldırıya geçmeleri sonucunda kaynaklarının büyük çoğunluğunun yer aldığı kuzey ve kuzey batı sınırlarındaki bölgeyi Almanlara kaptırmışlardı. Ham madde ve sanayi açısından kritik bölgelerin kaybedilmesi Fransa’nın savaşı finanse etmesini güçleştirmiş ve İngiltere’ye olan bağımlılığını arttırmıştı. Aynı senaryonun tekrarlanmaması için iki savaş arası dönemde bu bölgenin savunulması amacıyla olağanüstü tedbirler alınacaktı.⁴⁹⁸

Siyasal şartlar ise toplumda ciddi boyutlara ulaşmış savaş karşıtlığından kaynaklanmaktaydı. Alman toplumunda savaşın getirdiği bıkkınlık durumu kadar Versailles ve sonrasında devam eden aşağılanmanın doğurduğu bir rövanş istediği de bulunmaktaydı. Ancak Fransa’da zaferin toplum üzerinde hiçbir olumlu etkisi olmamıştı. Fransız halkında gözle görülür bir bıkkınlık durumu söz konusuydu ve bundan dolayı hükümet, üç yıllık askerlik süresini bir yıla indirmek zorunda kalacaktı. Askerlik süresinin kısaltılması, askerî karar alıcıların savunma doktrini benimsemelerinin sebeplerinden biriydi. Keza taarruza dayalı taktiklerin pürüzsüz uygulanabilmesi için üç yıllık zorunlu askerliğin şart olduğuna inanılmaktaydı. Eğitim seviyesi düşük askerlerle ise sadece savunmada etkili olunabileceği düşünülmüştü. Zorunlu askerlik önce 1924’te 18 aya, 1928’de de 12 aya indirilecekti. 1927’de çıkartılan bir kanunla da savaş durumunda silahlı altına alınacak asker sayısı azaltılmıştı.⁴⁹⁹

Fransa’nın topyekun savunmaya odaklanması, Birinci Dünya Savaşı’nda geliştirilen tutumların kesintisiz devamı olarak değil, Birinci Dünya Savaşı’nın doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği şartlar sonucunda kademeli olarak gerçekleşmişti. Fransız Ordusu’nda da Alman Ordusu’nda olduğu gibi ordunun gelecekteki taktik ve operasyonel duruşu üzerine tartışmalar yaşanmıştı. Bu

⁴⁹⁷ Eugenia C. Kiesling, “If It Ain’t Broke, Don’t Fix It: French Military Doctrine between the World Wars”, **War in History**, Vol. 3, No. 2 (1996), s. 210.

⁴⁹⁸ Posen, **a. g. e.**, 107, Robert J. Young, **In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933-1940**, Massachusetts, Harvard University Press, 1978, s. 157.

⁴⁹⁹ Posen, **a. g. e.**, 108, Watt, **a. g. e.**, 37, Kiesling, “Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France”, s. 6-9.

tartışmaya dahil olan subayların hemen hemen tamamı Birinci Dünya Savaşı'nı "hataların savaşı" olarak nitelendirmekteydi ve en büyük hata da saldırının gücüne atfedilen aşırı önemdi. Bundan dolayı bazı subaylar saldırı fikrine saplantılı bir şekilde muhalefet edecekti. Saldırıyı savunanların subayların sayısı ise hem azdı hem de argümanlarını savunma taraftarları kadar savunacak pozisyonda değillerdi. Keza saldırı taraftarları tüm kredilerini Birinci Dünya Savaşı'nda harcamışlardı. Gelişen şartların da giderek savunmayı talep eder hale gelmesi, savunma taraftarlarının elini güçlendirmişti. Askerliğin bir yıla indirilmesi, topyekün savunma anlayışının son adımı olmuştu.⁵⁰⁰

Mevcut şartlar altında iki savaş arası dönemdeki Fransız askerî doktrini Versailles Antlaşması'nın kazanımlarını muhafaza etme stratejisi çevresinde gelişecekti. Temel amaç, Almanya'nın tekrardan güçlenmesi durumunda Fransa'ya ayak basmalarının önüne geçmektir. Fransızlar, Almanlarla yeni bir savaşın kaçınılmaz olduğuna inanıyorlardı ve onlara göre bu savaş da Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi bir yıpratma savaşı olacaktı. Bu tipte bir savaşta saldırının aşırı maliyetli olduğu düşünüldüğünden savaş için gerekli olan kaynakları muhafaza etmeye dayalı bir savunma tipinin optimum yöntem olduğuna karar verilmişti.⁵⁰¹ Bu bağlam gereğince kaynakların büyük çoğunluğu savunma sistemi inşasına aktarılacaktı.

4.2.2 Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Fransız Ordusu'nun Resmi Doktrini

Fransız Ordusu'nun savaştan sonraki ilk yönetmeliği 1921'de *Büyük Birliklerin Taktik İstihdamı Üzerine Geçici Yönerge (Instruction Provisoire Sur L'Emploi Tactique des Grandes Unités)* adıyla yayınlanmıştı. Bu yönetmelik, savunmanın gücüne aşırı vurgu yapıyor ve standart muharebe yöntemi olarak tanımlıyordu. Saldırıya başarılı bir savunmadan sonra geri püskürtülen sersemlemiş ve zayıflamış

⁵⁰⁰ Young, *In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933-1940*, s. 18-20, Judith M. Hughes, *To the Maginot Line: The Politics of French Military Preparation in the 1920's*, Massachusetts, Harvard University Press, 2006, s. 9-20. Bu tarihten sonraki gelişmeler savunma anlayışını güçlendirmeye devam edecekti. Örneğin Hitler'in Versailles'ı yok sayarak, 1935'te Ren Bölgesi'ne askerlerini sokması, Fransızların olası bir savaş durumunda Ren Bölgesi'ne girme planlarını iptal etmelerine yol açmıştı. Bu tarihten sonra, savaş durumunda Belçika'ya sokulacak birlikler haricinde tamamen "hareketsiz cephe" anlayışına yoğunlaşmıştı. (Doughty, *The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939*, s. 36)

⁵⁰¹ Enno Kraehe, "The Motives Behind the Maginot Line", *Military Affairs*, Vol. 8, No. 2 (1944), s. 111-112, Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", s. 5-6.

düşmanı tamamen yenilgiye uğratmak üzere yer verilmiş ve yapılacak saldırı da metodik savaşla sınırlandırılmıştı. Komuta-kontrol operasyonel kabiliyetten önce gelmekteydi. Amaç düşmanı manevra ile dezavantajlı bir konuma sokmak değil, düşmanın ve düşmanın sahip olduğu savaş malzemelerinin ateş gücüyle imhasıydı. 1936'da yenilenen yönetmelikte de bu kaideler değişmeyecekti.⁵⁰²

Yeni yönetmelikle birlikte metodik savaş kültürü Fransız Ordusu'nun kalbine iyice yerleşecekti. Bütün subaylar bu anlayışı benimsemiyor olsa da ordunun standart doktrini haline gelmesi bakımından yapılan tüm hazırlıklar bu ilke üzerine bina edilecekti. Planlar, tek merkezden kontrol edilecek şekilde, son derece detaylı ve harfi harfine uygulanmak üzere hazırlanacaktı. Doğaçlamaya kesinlikle yer yoktu. Karar alma görevi sadece yüksek komuta kademesine tahsis edilmişti ve alt kademeler inisiyatif almaya açık değillerdi. Bu anlayış zaman içinde kemikleşecekti ve iki savaş arası dönemde yüksek komuta kademesi dogmalarına daha da sarılarak esnekliğini tamamen yitirecekti. Doktrin bir süre sonra şartlar her ne olursa olsun uygulanması gereken bir öğretiye dönüşecekti.⁵⁰³

Zorunlu askerliğin bir yıla indirilmesiyle birlikte yenilenen piyade talimnamesi, doktrinin esnekliğini daha da kaybetmesi sürecinde önemli bir aşama olmuştu. Küçük birimler, özerkliklerini biraz daha kaybederek, üst kademeler tarafından daha sıkı kontrol edileceklerdi. Taktikler de bu anlayışa uygun şekilde revize edilmişti. 1928'de kullanıma giren piyade talimnamesi, ateş gücüne daha fazla ağırlık vererek, manevraya daha az yer vermişti. Bir yıllık askerlerin karmaşık manevraların altından kalkamayacağı düşünülerek olabildiğince sabit mevzilerde durmaları teşvik edilmiş ve düşman mevzilerinin çevresinden dolaşmak yerine, onları gerektiği kadar mühimmatla vurmaya yoğunlaşmıştı.⁵⁰⁴

1921 yönetmeliği, saldırıya geçilmesi için düşmandan gözle görülür biçimde üstün olunmasını zorunlu kılmıştı. Materyal ve asker sayısının fazla olmasının yanı sıra düşmanın sarsılmış ve kan kaybetmiş durumda olması da gerekliydi.

⁵⁰² Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 10, 91, 93, James Corum, **A Clash of Military Cultures: German and French Approaches to Technology between the World Wars**, A Paper for the USAF Academy Symposium, September 1994, s. 12-14.

⁵⁰³ **A. e.**, 34-36.

⁵⁰⁴ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 35, Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", s. 8, 10, Kiesling, "If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars", s. 213-214.

Yönetmelik, sayısal üstünlük halini üç kat fazla piyade, altı kat fazla topçu ve on beş kat fazla mühimmat olarak somutlaştırmıştı. Metodik savaş, operasyonel seviyede kesin sonuçlar vaat etmiyor olsa da taktik seviyede kesin sonuçlar hedeflenmekteydi ve saldırı ancak bu kesin sonuçlara ulaşılabilecek şartlar müsaitse icra edilmeliydi.⁵⁰⁵ Bu şartlara uyulması halinde Fransız Ordusu'nun nadiren saldırıya geçeceği ve bu saldırıların da kısa süreli olacağı ve sınırlı bir alanı kapsayacağı barizdi.

Yönetmelik, saldırıyı birbirini takip eden hareketler olarak tanımlamıştı ve her hareketi üç temel safhaya ayırmıştı: hücum, hedefin alınması ve konsolidasyon. Konsolidasyon sonrasında yeni hedeflere saldırı karargahtan gelen emirle beraber yapılmaktaydı. Piyadeyi yöneten komutanlar, yeni hedefe topçu ateş açılıp açılmayacağını veya açılacaksa, yapılacak olan bombardımanın ne kadar süreceğini bilmedikleri için bu uygulama şarttı. Saldırıya devam kararı alınması durumunda bu süreç tekrarlanıyordu.⁵⁰⁶

Yönetmelik, Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi topçuyu doktrinin merkezine almakta ve tüm harekâtın topçunun etkili olduğu sınırlar içinde gerçekleşmesini şart koşmaktaydı. Birbirini takip eden hareket konsepti, yani harekâtın belirli aralıklarla durdurulması, topçu-piyade işbirliğini en üst düzeyde tutma amacıyla uygulamaya konmuştu. Doktrin gereğince piyade bir veya iki kilometre ilerleyince dur emri verilip topçu ateşinin yeniden düzenlenmesini beklemekteydi. Bundan dolayı piyadeye verilen görevler de bir-iki kilometrelik mesafeleri aşmıyordu. Dört-beş kilometre sonra da taarruz tamamen durarak topçunun öne alınması bekleniyordu.⁵⁰⁷

75 milimetrelik, orta boyutta bir topun beş kilometre kadar öne alınması için üç ila dört saat gerekliydi. 155 milimetre gibi ağır toplarda bu süre çok daha artmaktaydı.⁵⁰⁸ Bu süre içerisinde ilerleme tamamen durarak topların yeniden ateşe hazır hale gelmesi beklenmekteydi. Bu uygulama, harekâtı aşırı derecede

⁵⁰⁵ Watt, **a. g. e.**, 69, Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", s. 10.

⁵⁰⁶ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 92-93, 106.

⁵⁰⁷ **A. e.**, 94, 101, Kiesling, "If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars", s. 215-216.

⁵⁰⁸ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 101.

hantallaştırıyordu ancak ateş üstünlüğünü asla kaybetmek istemeyen Fransızlar için topçu şemsiyesinden çıkmak söz konusu dahi değildi.⁵⁰⁹

Topçunun, metodik savaş ilkeleri dâhilinde tek merkezden yönetilmesi, ordunun geri kalanı gibi topçuyu da hantallaştırmıştı. Fransız bombardıman sistemi, küçük birlikler yerine büyük birlikleri desteklemekte ve topçu geniş bir alanı bombalamaya yatkındı. Bir birlikten topçu desteği talebi geldiğinde, önce bombardımanın dost birliklerin manevrasını etkileyip etkilemeyeceği araştırılıyor ve ona göre karar veriliyordu. Eğer talebi yapan tabur komutanıysa önce alay komutanına bildiriyor, alay komutanı da topçu taburuna bildiriyordu. Topçu taburu komutanı, bombardımanın diğer birliklerin harekâtına etki etme ihtimaline göre tümen karargahıyla irtibata geçiyor veya atış emri veriyordu.⁵¹⁰ Fransızların, 1936'da pozisyonu belli bir düşmana topçu ateşi açmaları en az sekiz dakika sürüyordu. Çeşitli etmenlerin araya girmesiyle bu süre yarım saate kadar çıkabiliyordu.⁵¹¹

Sırf topçunun bu şekilde istihdamı dahi Fransız Ordusu'nun taktiklerinin Almanlar karşısında etkisiz olması için yeterliydi. Metodik savaşın işe yarayabilmesi için her şeyden önce düşmanın Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi sabit mevzilere dayalı bir savaş tarzını benimsemiş olması gerekiyordu. Almanlar ise bu konsepti tamamen terk etmişlerdi. Almanların geliştirdiği doktrin, düşmanın güçlü olduğu yerden kaçarak zayıf olduğu yeri vurmak üzerine kuruluydu. Bundan dolayı Fransızlar ateş üstünlüğünü ele geçirseler dahi ateşi Almanların üzerine göndermeye hazır oldukları anda muhtemelen Alman güçleri o bölgeyi çoktan terk etmiş olacaktı.

Metodik savaş, Fransızların bildiği tek yöntem değildi, ancak Almanlara karşı bu yöntemle savaşmakta kesinlikle kararlıydı. Fransızlar, iki savaş arası dönemde pek çok kolonial savaşa girmişlerdi. Bu savaşlarda metodik savaş taktikleri yerine hareket savaşı yöntemlerini uygulamışlar ve çoğu zaman başarıya ulaşmışlardı. Ancak Avrupa dışında cereyan eden bu örnekler Fransızların bakış açısına hiçbir etkisi olmayacaktı ve Fransızlar, (Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi) Avrupa'da yapılacak bir savaşın çok daha farklı şekilde gelişeceğini düşüneceklerdi.

⁵⁰⁹ A. e., 103.

⁵¹⁰ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 99-100.

⁵¹¹ Bellamy, a. g. e., 83, Kiesling, "If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars", s. 214-215.

Kendi dahil oldukları savaşlar haricinde Japonya'nın Çin'le yaptıkları savaşları, İspanyol İç Savaşı'nı ve muhtemelen Kurtuluş Savaşı'nı da (özellikle Büyük Taarruzu) dikkate almamışlardı.⁵¹² Bu savaşların tamamı Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'ndeki formata aykırı şekilde cereyan etmişti.

4.2.3 Savunma Doktrininin Somutlaşması: Maginot Hattı

Fransa'nın nasıl savunulacağı Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren tartışılan bir konuydu. Tartışmalar, tek karar alma mekanizması olan Yüksek Savaş Konseyi'nde gerçekleşmekteydi. Konsey üyesi subaylar kendi fikirlerini veya başkanı oldukları komisyonların topladıkları argümanları sunmaktaydılar. Zaman içinde çok çeşitli öneriler gelmişti ve değişen şartlar tartışmaları da etkilemişti.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yıllarda, Fransız Ordusu henüz daha topyekun savunmaya odaklanmamışken, tamamen savunmaya odaklı sistemler kadar karşı-taarruza dayalı sistemler de getirilen öneriler arasındaydı. Saldırı karakteri taşıyan savunmanın savunucuları olan Foch ve Joffre, direniş merkezlerine dayalı bir sistemi önermekteydiler. Bu sistemin amacı, hattın arkasına yeterli birlik toplanana kadar düşmanı oyalamaktı. Pétain, ordunun kesin olarak savunma yapacağı yerlere güçlü tahkimatlar yapılmasını, geri kalan bölgelerin de manevra savaşına ayrılmasını savunmaktaydı. 1921 yönetmeliğini hazırlayan komisyonu yöneten General Debeney ve General Hellot, ve Genelkurmay Başkanı General Buat ise Dunkirk'den Basel'e kesintisiz devam eden savunma hatlarının savunucuydular. Pétain, bu anlayışın savunucusu değilse de yapılabilir olarak değerlendirmekteydi. Savunma ile saldırı arasında bir denge kurulması gerektiğini savunan Foch ve Joffre böyle bir sisteme karşı çıkmaktaydı. 1922'deki Yüksek Savaş Konseyi toplantısında Joffre, modern bir Çin Seddi'nin ülkeyi felakete götüreceğini iddia etmiş, Foch da Joffre'u savunarak ülkenin daha önce manevra yapan ordular tarafından savunulduğunu belirterek, tüm ağırlığın savunma hatlarına verilmesine dayalı bir anlayışa karşı çıkmıştı. Zorunlu askerlik süresinin azaltılması gibi belirleyici şartlar ortaya çıkana kadar bu tartışmalarda mutabakat sağlanamayacaktı.⁵¹³

⁵¹² Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 87-89.

⁵¹³ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 47-48, Watt, **a. g. e.**, 95, Hughes, **a. g. e.**, 188-189, J. E. Kaufman, H. W. Kaufmann, **a. g. e.**, 5, 9, Young, "Preparations for Defeat: French War Doctrine in the Interwar Period", s. 162-163.

Toplumda giderek artan savaş karşıtlığı ve 1924 kanunundan sonra 1927 kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte savunma sistemlerinde saldırı karakteri aranmasından vazgeçilecek ve beton koruganlara dayalı savunma tipinde karar kılınacaktı. Tartışmaların sonraki safhasını hattın derinliği oluşturacaktı. Savunma sisteminin derinliğinin önemi Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkartılan önemli derslerdendi. Ancak Fransa'nın coğrafi konumunda geniş bir derinliğe yayılmış bir savunma sistemi demek doğal kaynaklarının ve sanayi merkezlerinin tehlikeye girmesi demektir. Fransızlar bu bölgenin Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Almanlara kaptırılması durumunda topyekun savaş için gerekli olan kaynaklardan yoksun olacaklarını varsaymışlardı (Birinci Dünya Savaşı'nda bu sorun müttefiklerinin yardımlarıyla çözülmüştü). Bundan dolayı savunmanın ne kadar derinliğe yayılacağı tartışmanın kilit konularından olmuştur.⁵¹⁴

Pétain olabildiğince yüksek derinliğe sahip bir hattın gerekliliğini diğer konsey üyelerine kabul ettirmiş olsa da geniş bir alana yayılan beton koruganların birbirlerini desteklemeyebilmesi için çok sayıda inşa edilmesi ve hattın idamesi için çok sayıda personelin istihdam edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştı. Fransa'nın asker sayısının azaldığı bir dönemde böyle bir sistemin tam verimle kullanılabilmesi şüpheliydi. Pétain, bunun üzerine tam sınır bölgesinde çok güçlü tahkimatlardan oluşan ama derinliği çok az bir sistemi konseye sunmuştu. Bu tasarımda ileri karakol bölgesi olarak tanımlanabilecek bir ihtiyat hattı mevcut değildi ve bütün savunma sistemi ana hattan ibaretti. Tahkimatların büyük kısmı yer altında bulunmaktaydı ve tünellerle birbirlerine bağlanmışlardı. Yüzeyde kalan kısımları olabildiğince küçük ateş pozisyonlarından ibaretti. Savunma sisteminin büyük bir kısmının yer altında olması topçu ateşine karşı önemli bir koruma sağlamaktaydı. Daha sonra Maginot Hattı adıyla anılacak bu konsept 12 Ekim 1927'de Yüksek Savaş Konseyi tarafından kabul edilecekti.⁵¹⁵

Hat, Almanya sınırı boyunca planlandığı gibi kesintisiz şekilde inşa edilecekti. Ana taarruz yolu olarak kabul edilen, savunulması nispeten çok müsait olmayan bölgelere güçlü tahkimatlar, coğrafi olarak savunulması kolay ve Alman taarruzunun beklenmediğini noktalara ise zayıf tahkimatların inşasına karar verilmişti.

⁵¹⁴ Kraehe, **a. g. e.**, 113-116, Hughes, **a. g. e.**, 193-194, Young, "Preparations for Defeat: French War Doctrine in the Interwar Period", s. 161-163.

⁵¹⁵ Young, **In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933-1940**, s. 14. 18-19, J. E. Kaufman, H. W. Kaufmann, **a. g. e.**, 20.

Almanların Birinci Dünya Savaşı'ndaki saldırı yolu olan Belçika sınırına ise tahkimat yapılmama kararı alınmıştı.⁵¹⁶

Yer altından birbirine bağlı beton koruganlardan oluşan Maginot Hattı, türünün ilk örneği olsa da Birinci Dünya Savaşı'ndaki savunma hatlarının biraz daha gelişmiş versiyonundan ötesi değildi. Maginot Hattı muhtemelen mevzi harbinin en güçlü enstrümanıydı. Ancak Fransızlar bu enstrümanı devreye soktuklarında mevzi harbi demode bir yöntem haline gelmişti. Fransızlar o an bunun farkında olmasalar da⁵¹⁷ zaten Almanların Maginot Hattı'na bir cephe saldırısı yapmayacaklarını, Belçika sınırında açık bırakılan kapının Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Almanları Belçika üzerinden saldırmaya sevk edeceğini düşünmüşlerdi. Bu durum Fransızların Maginot Hattı'nı yapmalarındaki asıl niyeti de açık etmekteydi.⁵¹⁸

4.2.3.1 Maginot Hattı'nın Gerçek Amacı

Fransızlar, gelecekte Almanlarla yapacakları savaşı başta İngilizler olmak üzere müttefiklerle yapmayı hedeflemişlerdi ve grand stratejilerini bu anlayış üzerine bina etmişlerdi. Buna karşın İngiltere'nin Fransa'nın yanında savaşa gireceğinin herhangi bir garantisi bulunmamaktaydı. İngilizler Fransızlara hiçbir söz vermemişlerdi ve Fransızların ortak kurmay toplantısı tekliflerini daima reddetmişlerdi. İngilizler Belçika'nın dokunulmazlığı konusunda ise kesinlikle taviz vermiyorlardı ve Belçika'nın saldırıya uğraması durumunda İngiltere'nin savaşa girmesi neredeyse kesindi. Fransa'nın Belçika sınırının tahkim edilmemesi, Almanların Fransa'ya yapacakları taarruzun Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Belçika üzerinden geçmesi için açık bir davetti ve bunun gerçekleşmesi durumunda İngiltere'nin yanlarında savaşa girmesini hemen hemen garantiye almış oluyorlardı.⁵¹⁹

⁵¹⁶ Almanların 1940'ta sıklet merkezi olarak belirleyeceği Ardennes bölgesi de zayıf bırakılan bölgelerden biriydi ve teknik olarak Maginot Hattı bu bölgeye uzatılmamıştı. Ardennes, dağlık ve bol ağaçlı ormanlarıyla özellikle mekanize bir gücün geçmekte oldukça zorlanacağı bir bölge olarak kabul edilmişti. Almanlar bu engelleri hızla aşıya bile genişliğiyle ciddi bir mani teşkil eden Meuse Nehri'ne toslayacaklardı. Meuse Nehri'ni de aşsalar bile, Fransızlar Almanların sıklet merkezi olarak belirlediği noktayı gereken oranda birlikle takviye edeceklerinden eminlerdi. (Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 59)

⁵¹⁷ O tarihte bu farkındalık dünya genelinde mevcut değildi ve Maginot Hattı benzeri yapılar diğer ülkelerde de görülmekteydi. (Fuller Jr., **a. g.e.**, 42) Türkiye'deki Çakmak Hattı bunun örneklerindendir.

⁵¹⁸ Posen, **a. g. e.**, 112-113.

⁵¹⁹ **A. e.**, 113-114. Bu kurnazca hamle tabii ki İngilizler ve Belçikalılar tarafından fark edilmişti. İngilizler, Fransızların kendilerini savaşa sürüklemeye çabasından hoşnut olmasalar da Almanların

Bu hamle, Fransız devletinin grand stratejisinin ordunun benimsediği doktrinle uyumlu olmadığını göstermiş ve Foch gibi bazı generallerin Belçika sınırının tahkim edilmemesi durumunda Maginot Hattı'nın hiçbir operasyonel kıymetinin olmayacağını defalarca belirtmesine rağmen karardan dönülmemiştir. Maginot Hattı'nın sadece Almanya sınırıyla sınırlı kalmasıyla Almanlarla gelecekte yapılacak olan muharebelerin (veya başlangıç muharebelerinin) Belçika'da verileceği neredeyse kesinleşmişti. Belçika sınırının tahkim edilmemesi, Fransa'nın savaşın maliyetini müttefikleriyle paylaşma çabası açısından gerekli bir hamleydi ancak orduyu hazırlıklı olmadığı bir muharebe şekline sürüklemişti. Fransızlar, komuta kademesinin neredeyse on yıl boyunca yaptığı tartışmalarda hedeflenen muharebe tipinin aksine hareket savaşında Almanlarla rekabete girecekler ve hiç de yatkın olmadıkları tesadüf muharebeleri yapmak zorunda kalacaklardı.⁵²⁰

Ordunun doktrinlerini revize etmesiyle bu durum değişebilirdi. Keza Maginot Hattı'nın Almanları Belçika'ya sevk edeceğinin kesinleşmesiyle birlikte Belçika'da yapılacak olan muharebe Fransız savaş planlarının merkezine yerleşmişti. Ancak stratejik seçimler ve bu seçimler sonucunda hazırlanan planlar herhangi bir doktriner değişim tetiklememiştir. Fransızların hazırladıkları tüm planlar, birliklerin hızla Belçika'ya girip bir savunma hattı kurarak Alman taarruzunu beklemesi üzerine kuruluydu.⁵²¹

Yenilenen planlarla birlikte yaşanan değişim ise organizasyon alanında olacaktır. Ordu, "Belçika'ya hızla girme" görevini ifa edebilmesi için pek çok motorize piyade ve topçu birliği kurulacak ve süvari de tamamen motorize hale getirilecekti. Bu birlikler, sadece stratejik hareketlilik kazanmak üzere kuruldukları için taktikleri ve uygulamaları standart piyade birlikleriyle tamamen aynıydı.

Belçika topraklarındaki varlığı İngiltere için çok daha ciddi bir sorundu ve zaten süreç bu raddeye varmadan savaşa dahil olacaklardı. Belçikalılar ise defalarca Fransızları protesto etmişler ve hattın Dunkirk'e kadar uzatılmasını talep etmişlerdi. Fransızların protestolar üzerine göstermelik olarak inşa ettikleri sınırlı sayıda tahkimata rağmen 1936'da geçici bir süre için ittifaktan çıkarak tarafsızlıklarını ilan edeceklerdi. Barry Posen, Fransız General Maurice Chauvineu'nun 1939'da yayınladığı anılarında Belçika sınırının tahkim etmeme sebebini itiraf ettiğini belirtmektedir. (Posen, **a. g. e.**, 114) Maginot Hattı, İsviçre sınırına da uzatılmamıştı. İsviçre'nin arızalı arazisi olası bir operasyonu ciddi manada yavaşlatacak bir coğrafi engel olduğu için kimse Almanların İsviçre üzerinden gelmesini beklememiş ve İsviçre, Belçika gibi bir tartışma konusu olmamıştı. (**A. e.**, 86-87)

⁵²⁰ Barry Posen, **a. g. e.**, 114-115, Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 59-63.

⁵²¹ **A. e.**, 66-67.

Askerlerin korunaklı bir yerde kamyonlarından inip standart piyade gibi savaşması beklenmekteydi.⁵²²

Fransızların ordularını motorize hale getirerek hareket kabiliyetlerini arttırmaları, ancak bu değişikliğe paralel bir doktrin değişikliğine gitmemeleri Birinci Dünya Savaşı'ndan ne tür dersler çıkarttıklarına dair çok güzel bir ipucu vermektedir. Yenilenen planlarla birlikte organizasyon alanındaki değişim ordunun yeniliklere açık ve adaptasyon kabiliyetine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndaki Batı Cephesi'nden başka bir senaryo tahayyül edemediklerinden dolayı var olan tüm değişimler savunma anlayışı sınırları içinde gerçekleşmişti. Fransızların Birinci Dünya Savaşı deneyimi kendilerini duvarları doktrinden örülmüş bir korugana hapsedmelerine yol açmıştı. Sağlam sandıkları duvarların ise ne kadar kırılgan olduğunu fark ettiklerinde iş işten geçmiş olacaktı.

4.2.4 Mekanizasyon ve Tankçılık

Fransızlar, bir saldırı silahı olarak değerlendirdikleri tanka da genel olarak doktrinlerinde saldırıya ağırlık verdikleri ölçü de yer vermişlerdi. Dünyanın genelinde olduğu gibi Fransa'da da tankın önemine yönelik tartışmalar süregelmiş ve tankçılık belli ölçüde gelişmişti. Fransızlar, tanka bir “refakatçi” gözüyle bakmaktalardı.⁵²³ İki savaş arasında süregelen bu bakış açısı İkinci Dünya Savaşı esnasında da değişmeyecekti ve Fransızların geliştirdiği tank doktrinleri bu bakış açısı çevresinde şekillenecekti.

Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, henüz daha Fransa'nın savunmaya mı saldırıya mı odaklanacağı yönündeki tartışmalar sonuçlanmamışken, Birinci Dünya Savaşı'ndaki tankçılık deneyimlerinden ders çıkartmak amacıyla pek çok çalışma yapılmıştı. Bu çalışmalardan elde edilen veriler Birinci Dünya Savaşı'ndaki Fransız tank kolunun kurucusu General Jean Estienne, refakat (hafif), muharebe (orta), yarma (ağır) olmak üzere üç tip tanktan oluşan yeni bir tank programı başlatmak istemişti. Estienne, tankı piyadenin alt unsuru bir anlayışın parçası olmaktan çıkartarak kendine has doktrinlere sahip olmasını amaçlamaktaydı. 1921'de başkanlığını yaptığı komisyon tarafından hazırlanan tank talimnamesi pek çok

⁵²² A. e., 68, 105, Kiesling, “Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France”, s. 13-14.

⁵²³ Young, “Preparations for Defeat: French War Doctrine in the Interwar Period”, s. 160.

yenilikçi fikir barındırmaktaydı. Ancak fikirleri diğer karar alıcılar tarafından benimsenmemiştir ve ordunun giderek savunmaya odaklanmasıyla zaman içinde tamamen rafa kaldırılacaktı. 1929'da yürürlüğe giren iki yeni tank talimnamesi (biri hafif tanklar, diğeri orta tanklar için, ağır tank programı sona erdirilmişti), Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi tanka piyade destek silahı olmaktan öte bir rol biçmemiştir. Bu iki talimname de Estienne'in fikirlerini yansıtmıyordu (Estienne 1927'de emekliye ayrılmıştı).⁵²⁴

Estienne'in emekli edilmesi, tankın rolü üzerine yapılan tartışmaları sonlandırmamıştır. Tank genel olarak mükemmel bir piyade refakatçısı olarak değerlendirilmekteydi. 1930'larda Fransız tankçılığının başını çeken subaylardan olan General Julien Martin, tankı, gerek hızı gerekse isabetli atışlarıyla topçudan daha iyi bir ateş destekçisi olduğunu belirterek, olmazsa olmaz bir unsur olarak değerlendirmişti.⁵²⁵ Fransızlar, Estienne'in yolundan gitmemiş olsalar da "refakatçi" konsepti sınırları dahilinde tankın savaştaki rolünü arttırmanın yolunu aramışlardı. Bu bağlamda 1930'larda tankın kitlesel kullanımını hedefleyen büyük tank birliklerinin kurulması tartışmaya açılmıştı.

Fransızlar iki savaş arası dönemde pek çok çeşit tankla testler yapmışlardı. Bu testler çoğunlukla tankı sınırlı etkiye sahip bir birim olduğunu ortaya koymuş ve sonuç itibarıyla topçuyla zayıflatılmamış, anti-tank ve mayınlara sahip bir düşmana karşı başarısızlığın kaçınılmaz olduğuna karar verilmişti. Mevcut bakış açısı altında Fransa'nın bağımsız tank birliklerine sahip olması neredeyse imkânsızdı ve bu fikirler 1930'larda anti-tank silahlarının etkinliğinin artmasıyla daha da güçlenmişti. Fransızlar, elde edilen veriler ışığında tankın kesinlikle tek başına hareket edemeyeceği ve topçu desteğinin şart olduğu sonucuna varmışlardı. Tank-top koordinasyonunun nasıl sağlanacağı sorusuna üretilen çözüm ise tankı olduğu gibi metodik savaş konseptine oturtmak olmuştu. Aynen piyadede olduğu gibi tankın hareketi da topçu zaman çizelgelerine dayandırılmıştı ve hareket mesafesi olarak 1500 ila 2000 metre arası belirlenmişti. Piyadenin aksine tankın bir işgal unsuru olarak değerlendirilmemesi piyade ile yakın koordinasyonu da şart koşmaktaydı. Bu

⁵²⁴ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 138, 141-142, Hughes, **a. g. e.**, 73-75, Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", s. 17, Strachan, **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005, s. 150.

⁵²⁵ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 150.

fikirler kurulması planlan tank tümeni için hazırlanan 1937 tank talimnamesi ile resmi doktrin haline gelecekti (tümen 1940'tan evvel kurulmayacaktı).⁵²⁶

1939'da yenilenen talimname ile tankın hızı baz alınarak büyük tank birlikleri için metodik savaş kaideleri biraz daha esnetilmişti. Sıçrama mesafeleri üç ila dört kilometreye çıkartılmıştı ve gerekli görüldüğü takdirde topçunun öne alınması beklenmeden harekate devam edilmesi kararı alınmıştı. Bunun yanı sıra tankın hızlı bir şekilde düşman derinliklerine girmesi söz konusuysa topçunun merkezden kopartılarak tank birliklerine bağlanmasına izin verilmişti. Bu kaideler sadece tankın kitlesel kullanımı için üretilmişti ve tümenin bağımsız istihdamı söz konusu değildi. Tank tümeninin amacı, katî sonuç alacak muharebelere girmek değil, ordu ve kolordu gibi kendinden daha büyük birliklerin manevrasına refakat etmektir. Bu açıdan değişen tek şey ölçektir.⁵²⁷

Tank tümeninin 1940'tan önce kurulamayacak olmasının sebebi manevra tankı olarak nitelendirilen orta tankların üretiminin çok yavaş olması ve tank tümeninin hazırlanan planlarda kilit bir rolü olmamasıydı (bundan dolayı orta tank üretimine öncelik verilmemişti). Süvariye ise Belçika'da yapılacak savaşta kilit bir rol biçildiği için modern süvari olarak tanımlanabilecek "hafif mekanize tümen" 1935'te hazır hale getirilmişti.⁵²⁸

Bu birlik, Belçika'ya giren Alman birliklerini yavaşlatmak ve motorize piyadenin hareketini perdeleme amacıyla kurulmuştu. Bağımsız olarak görev yapması gereken bu tümen, katî sonuçlar beklenmeyen akın görevleri için dizayn edildiğinden dolayı muhtemelen Fransız Ordusu'ndaki en esnek doktrine sahip birlikti. Tümen, süvariye atfedilen hız, sürpriz ve baskın gibi yöntemleri benimsemesi açısından diğer Fransız birlikleriyle tamamen farklı bir doktrine sahipti. Esnek yapısının yanı sıra sadece bu birliğe refakat için tasarlanan Somua tankı geri kalan Fransız tanklarının tamamından daha iyiydi (1940'daki Alman tanklarından da iyiydi). Bu açıdan birlik uzun süre kendi başının çaresine bakabilmeyi de vaat

⁵²⁶ A. e., 145, 154-155, 158, Kiesling, "Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France", s. 15, 18, Kiesling, "If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars", s. 217-219.

⁵²⁷ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 167-169, Kiesling, "If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars", s. 220-222.

⁵²⁸ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 161,165.

ediyordu. Somua tankları dikkate alınarak hazırlanan 1939 süvari talimnamesi, birliğin gerektiğinde ön cepheden düşmana saldırılabileceğini ancak her daim kanattan saldırmanın yollarının aranması gerektiğini belirtmekteydi.⁵²⁹ Bu tümen, İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransızların hareket savaşına uygun tek birliği olacaktı.

4.2.5 İkinci Dünya Savaşı Başında Fransız Ordusu’nun Doktriner Açıdan Durumu

Almanlar, iki savaş arası dönemde ordularını kıta Avrupası’nda işlevsel olabilecek sınırlı bir savaş tipine hazırlamışlardı. Fransa’nın hazırlandığı savaş tipinin sınırları ise çok daha dardı. Yirmi yıllık bir süreyi, Birinci Dünya Savaşı’nda deneyimledikleri tek bir muharebe tipine hazır olmak için harcamışlardı. Sonuç itibarıyla ortaya çıkan ordu, topyekun savaş tipinde bir mevzi harbi vermek haricinde hiçbir işlevi olmayan bir yapılanmaydı. Bunların yanı sıra grand stratejilerinin doktrinleriyle uyumlu olmaması gidişatı iyice allak bullak etmişti.

Fransızların, dış politikada Almanlar gibi izole bir konumda olmaması olası bir savaş durumunda güçlü müttefiklerle (en azından görünürde) birlikte savaşma fırsatını ortaya çıkartmaktaydı. Ancak doktrinlerini müttefikleriyle uyumlu bir operasyon gerçekleştirecek şekilde değil, Almanlar gibi tek başlarına savaşacakmış gibi geliştirmişlerdi. Fransız Ordusu’nun hazırlandığı savaş tipi Fransa dâhilinde verilecek bir savunma savaşına uygundu. Doktrinin çizdiği sınırların dışına çıkılarak Maginot Hattı’nın yarım bırakılması ve Fransa dışında verilecek bir muharebeye hazırlanılması çok ciddi askerî hataların yapılmasına yol açacaktı.

Maginot Hattı’nın yarım bırakılması Birinci Dünya Savaşı’ndan çıkartılan derslere yapılan bir ihanetti. Fransızlar, tüm kaynaklarıyla mevzi harbine hazırlanmalarına rağmen savaş mevzi harbine dönüştürme kapasitesine sahip yegane enstrümanı grand stratejileri uğruna feda etmişlerdi. Bu ihanet sonucunda İkinci Dünya Savaşı’nda doktrinleriyle uyumsuz bir savaş vermek zorunda kaldıkları gibi müttefiklerine de hiçbir faydaları dokunmayacaktı. Fransızların benimsediği doktrin, orduyu Fransa sınırları dışında operasyon yapabilecek kabiliyetten çıkartmış ve bunun sonucu olarak da ordunun “caydırıcı” özelliği kalmamıştı. Bundan dolayı Hitler Versailles kaidelerini teker teker ihlal ederken ve Avusturya ile Çekoslovakya’yı ilhak ederken protesto etmenin ötesine geçemeyecekler ve hatta

⁵²⁹ A. e., 170-171.

savaş patlak verdikten sonra dahi saldırıya geçmeye cesaret edemeyerek müttefikleri olan Polonya'yı yalnız bırakacaklardı.

Fransızlar, yaptıkları stratejik hataların yanı sıra savunmanın saldırıya olan tartışmasız üstünlüğü konusunda da yanılmaktalardı. Fransız Ordusu, Alman Ordusu ile savaşmak üzere örgütlendiğini iddia eden bir yapılanma olmasına rağmen düşmanın potansiyelini tespit etmekte başarısız olmuştu ve bunun sonucu olarak da etkili bir karşı-doktrin geliştirememişti. Bu durum tamamen varsayımlara saplanıp kalmaktan kaynaklanmaktaydı.

Robert Allan Doughty'ye göre Fransızların, iki savaş arası dönemde Almanların geliştirdikleri doktrinin nelere kadir olduğunu anlayamamaları Almanların Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirdikleri taktikleri hatalı olarak nitelendirmelerinden kaynaklanmaktaydı. Alman taktik anlayışını en başından itibaren dikkate almamaları, taktiklerin geçirdiği evrimi tespit etmelerine de mani olmuştu. Fransızlar, korktukları gibi Alman Ordusu tekrardan büyümeye başladığında, yenilenen askerî yapı hakkında pek çok yazı yazılmışlardı. Bu yazılar genel olarak Alman Ordusu'nu Fransa'ya ciddi bir tehdit oluşturabilecek bir güç olarak tanımlamamaktaydı. Yine Doughty'ye göre bu durumun bir diğer sebebi Fransızların Almanların benimsediği kuşatma konseptine sahip olmamalarından kaynaklanmaktaydı. Almanların Birinci Dünya Savaşı'ndaki başarısızlığı bir yarmanın ne denli tehlikeli sonuçlar doğurabileceği gerçeğini perdelemişti. Bundan dolayı Fransızlar, yarma başarıya ulaşırsa dahi taarruz eden birliklerin nefesinin kesildiği anda yeni bir hat kurabileceklerine inanmaktaydılar. Fransızların Birinci Dünya Savaşı deneyimlerinden çıkarttıkları ders, başarılı bir yarmanın belli başlı bölgelerdeki savunma mevzilerini işlevsiz hale getireceğinden ibaretti ve zırhlı birliklerle dahi bu yöntemle katî sonuç alınamayacağını düşünmektelerdi.⁵³⁰ Fransızların şahit oldukları yarmaların aksine Büyük Taarruz, başarılı bir yarmanın savunma hattını tamamen etkisiz hale getirebileceğini ispatlayarak operasyonel boyutta ne kadar etkili olabileceğini göstermişti. Görünüşe göre Fransızlar Büyük Taarruz'u tamamen yok saymışlardır.⁵³¹

⁵³⁰ Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s., 86, 105-109.

⁵³¹ Bir ihtimal, Büyük Taarruz'u Avrupa'da yapılacak bir savaşı yansıtmayacağı düşüncesiyle dikkate almamış olmaları da muhtemeldir.

4.3 Polonya Seferi: Yenilenen Doktrinin İlk Sınavı

İkinci Dünya Savaşı Almanların 1 Eylül 1939'da Polonya'ya savaş ilan etmeden saldırmasıyla başlayacaktı. Alman taarruzunu İngiltere'nin ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmeleri izleyecekti. Normal şartlarda Almanlar Polonya'ya yoğunlaşmışken, Almanya'nın batısına yapılan bir Fransız saldırısı her şeyin sonu olabilir ve İngilizler hava kuvvetleriyle Almanları baskı altına alabilirdi. Almanlar, Fransızların doktrinlerini ve savaş hazırlıklarını iyi analiz etmişler ve bu analiz üzerinden savaş durumunda ne tür bir davranış tarzı içinde olacaklarını doğru bir şekilde kestirmişlerdi. Fransa ile İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan etmesi hiçbir şeyi değiştirmeyecekti. Fransa saldırmayacaktı (İngiltere'den de beklenen hava saldırıları gelmemiştir). Almanlar bu öngörülerine dayanarak bir kumar oynayacaklar ve kağıt üzerinde yüz tümeni bulunan Fransız Ordusu'na karşı Batı sınırında kırk dört tümen bırakarak geri kalan tüm gücüyle Polonya'ya yoğunlaşacaktı.⁵³² Oynadıkları kumar tutacaktı. İngiltere'nin ve Fransa'nın benimsediği savaş tipi, Almanlara kıta Avrupası'nda sınırsız bir inisiyatif alma özgürlüğü verecekti ve Fransız-Alman savaşı, ancak Almanların istediği zaman gerçekleşecekti.

Almanlar, modern teçhizatlarıyla gerek nitelik, gerekse niceliksel yönden Polonyalılara karşı tartışmasız bir üstünlüğe sahiptilerdi. Polonya Ordusu'nun ekipmanı büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı'ndan kalmaydı. Sahip oldukları 935 uçağın yarısından fazlası üstü açık, demode uçaklardı. Polonya'nın kağıt üzerinde (on tanesi ihtiyat olmak üzere) kırk piyade ve on bir süvari tümeni bulunmaktaydı. Ellerindeki tankların tamamı eskiydi ve sadece bir tugayı donatmaya yetecek sayıdaydı. Alman tanklarına karşı koyacak anti-tank silahları da gayet az sayıdaydı. Buna karşın Almanların altı zırhlı, on mekanize olmak üzere toplamda altmış iki tümenleri bulunmaktaydı. Ellerindeki modern uçak sayısı da 1300'dü.⁵³³ General Friedrich von Mellenthin, Polonya ve Alman materyal kalitesini ve sayısını baz alarak bir Polonya tümeninin bir Alman alayına denk olabileceğini belirtmişti.⁵³⁴ Almanların sahip olduğu doktrin, bu eşitsizliği daha ciddi hale getirecekti.

⁵³² John Keegan, **İkinci Dünya Savaşı**, İstanbul, Say Yayınları, 2016, s. 50, Robert M. Kennedy, *The German Campaign in Poland* (1939), 131.

⁵³³ Keegan, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 50.

⁵³⁴ F. W. von Mellenthin, **Panzer Battles**, Old Saybrook, Konecky&Konecky, 1956, s. 3.

Savaş başladığında *Blitzkrieg* hala geliştirilme aşamasındaydı ve operasyon Hans von Seeckt'in hareket savaşı kaideleri üzerine bina edilmişti. Buna rağmen, Oswald Lutz ve diğer *Blitzkrieg* öncülerinin kaideleri de Heinz Guderian'ın komuta ettiği Kuzey Ordu Grubu'na bağlı mekanize tümenler de uygulanma fırsatı bulmuştu. Bu savaş, zırhlı birlikleri bağımsız kullanmaya yönelik teorilerini uygulamaya koyduğu mükemmel bir test olacaktı. Ordunun geri kalanında ise zırhlı birlikler ordu ve kolordulara dağıtılmıştı.⁵³⁵

Blitzkrieg, *Schwerpunkt* konseptinin üzerine bina edilen bir anlayış olduğu için piyadenin tanklara yetişememesi haricinde herhangi bir uyumsuzluk yaşanmamış, tam tersine Guderian'ın komuta ettiği birlikler tüm muharebe boyunca kendini en çok gösteren unsurlar olmuştu. Polonya seferi, Alman zırhlı birlik doktrininin tam bir sağlaması olmuştu. Aslen Polonya Ordusu'nda Alman tanklarıyla başa çıkabilecek anti-tank silahları mevcuttu. Ancak doktrinleri, düşmanın zırhlı birliklerini bir arada kullanmasını öngörmediğinden dolayı anti-tank silahlarının savaş alanına dağıtılması üzerine kuruluydu. Almanlar ise tanklarını bir arada kullandıklarından dolayı çatışmalarda Polonya anti-tank silahlarına karşı bire ona varan üstünlükler yakalamışlardı. Haliyle Polonya Ordusu'nun anti-tank unsurları Alman zırhlı gücünü durdurmakta tamamen etkisiz kalmıştı.⁵³⁶ Guderian'ın komuta ettiği panzer tümenleri, *Schwerpunkt*'un şok etkisini en üst düzeye çıkartırken, tankların piyade birliklerine dağıtıldığı diğer birlikler de bu boyutta bir verim alınmamıştı. Polonya seferinden sonra tüm dünya Alman Ordusu'nu panzer tümenleriyle tanımıştı. *Blitzkrieg* terimi de seferden sonra Amerikalı bir gazeteci tarafından icat edilerek bu tarihten sonra kullanılmaya başlanacaktı.⁵³⁷

Polonya seferi, doktrinin gerektirdiği gibi *Luftwaffe*'nin hava alanlarını, demiryolu kesişim noktalarını ve Polonya Ordusu'nun toplanma merkezlerini vurmasıyla başlamıştı. Yapılan hava akınları sonucunda birliklerin seferberliği yavaşlamıştı. Başarıyla seferber edilenlerin de hareket kabiliyeti kısıtlanmış ve lojistik sistemleri çökmüştü. Polonyalılar zaten sayısal yönden Almanlardan zayıflardı. *Luftwaffe*'nin Polonya'nın operasyonel derinliğine yaptığı saldırılarla, bu

⁵³⁵ A. e., 5, Robert M. Kennedy, **The German Campaign in Poland (1939)**, Washington, Government Printing Office, 1956, s. 131.

⁵³⁶ Steven J. Zaloga, "Polish Anti-Tank Defense and the 1939 Campaign", **The Polish Review**, Vol. 34, No. 3 (1989), s. 254. Buna karşın 700'e yakın Alman tankını savaş dışı bırakmayı da becermişlerdi. (A. e., 255)

⁵³⁷ Kennedy, a.g. e., 131.

birliklerin muharebeye sokulması geciktirilmiş ve taktik seviyede Almanların sayısal üstünlüğü daha da arttırmıştı. Polonya hava kuvvetlerinin de neredeyse tamamı imha edilmişti. Polonyalılar ellerinde yeteri kadar uçak savar olmamasından dolayı bu saldırılara karşı hemen hiçbir şey yapamamışlardı.⁵³⁸

Alman güçleri sınırı geçtiğinde direniş çok cılızdı. Almanlar kolayca operasyonel derinliği yakalayarak iki hafta içinde Polonya Ordusu'nu imha etmişlerdi. İlk darbeden sonra Polonya güçleri Varşova yönüne doğru geri çekilmeye başlayacaklardı. Ancak Polonyalılardan daha hızlı ilerleyen Alman panzer birlikleri geri çekilmekte olan Polonya birliklerini çevirerek imha edeceklerdi. Muharebenin ikinci haftasına girildiğinde Alman işgaline karşı varlık gösterebilecek bir Polonya gücü kalmamıştı ve Almanların hedefi baypas edilen kaleleri ve başkenti alarak kapanış hamlesini yapmak olmuştu. Bu aşamadan sonra pek çok birlik olası bir Fransız ve İngiliz taarruzunu karşılamak üzere batıya sevk edilmişti. Güçlü tahkimatlarla çevrili Varşova'nın teslim olması 27 Eylül'ü bulacaktı. Varşova'nın ele geçirilmesiyle sefer fiilen tamamlanmış oluyordu.⁵³⁹

Almanlar toplamda 27.278 kayıp vererek Polonya Ordusu'nun tamamını imha etmişler ve ülkeyi Ruslarla birlikte işgal etmişlerdi. Operasyon sırasında 270 tank ve 400 kadar uçak kaybedilmişti.⁵⁴⁰ Elde edilen sonuçların yanı sıra verilen kayıpların azlığıyla da yeni taktikler gayet işlevseldi.

Tüm olumsuzluklara rağmen kahramanca savaşan Polonya güçlerinin başarıları da olmuştu. 9-12 Eylül tarihlerinde Bzura Nehri boyunca gerçekleştirdikleri karşı-taarruzda aşırı derecede araziye yayılmış olan Alman 24. Ve 30. Piyade Tümenlerine bir ders vererek, tümenleri nehir boyunca sürmüşlerdi. Almanlar, Poznan Ordusu'nun başarısıyla bir süreliğine terlemiş olsalar da hareket üstünlükleriyle kısa süre içerisinde muharebeyi tekrardan kontrolleri altına almışlardı. Bunun yanı sıra Polonyalılar, yaptıkları gece taarruzlarıyla bu konuda Almanlardan daha üstün olduklarını ispatlamışlardı.⁵⁴¹

⁵³⁸ Mellenthin, **a. g. e.**, 3.

⁵³⁹ Kennedy, **a. g. e.**, 91-92, 109, 113.

⁵⁴⁰ **A. e.**, 120.

⁵⁴¹ Citino, "Beyond Fire and Movement: Command, Control and Information in German *Blitzkrieg*", s. 339, Kennedy, **a. g. e.**, 134-135.

4.3.1 Almanların Operasyondan Çıkarttıkları Dersler

Heinz Guderian'ın komuta ettiği, mekanize tümenlerden oluşan 19. Kolordu, tank muhaliflerini kesin bir şekilde susturmuş ve Almanları klasik hareket savaşı kaidelerini terk ederek tamamen *Blitzkrieg*'e odaklanmaları konusunda ikna etmişti. Polonya seferi, Erwin Rommel gibi tanka şüpheyle yaklaşan subayların önyargılarını yıkacaktı (Rommel, gelecekte *Blitzkrieg*'in en iyi uygulayıcılarından olacaktı). Operasyonel başarının yanı sıra verilen kayıpların azlığı da tankların etkisiyle bağdaştırılmıştı. *Luftwaffe*'nin sakatladığı Polonya ihtiyatları, etkin bir savunma hazırlayamadan hızla ilerleyen panzer tümenleri tarafından imha edilmişti. *Blitzkrieg*, hızı ve yarattığı baskın etkisiyle düşmanın toparlanmasına ve etkin bir şekilde savaşmasına fırsat vermemiş ve haliyle kayıplar da düşük olmuştu. Guderian'ın *Blitzkrieg* kaideleriyle yönettiği 19. Kolordu toplamda 2236 kayıp vermişti. Bu, kolordunun toplam gücünün %4'ünden azına tekabül ediyordu. Guderian'ın teşkil ettiği örnekle, panzer tümenleri ve motorize birlikler gelecekteki muharebeler de çok daha fazla ön plana çıkacaktı.⁵⁴²

Polonya seferi, *Blitzkrieg*'in o ana kadar yapılmış en iyi testi olmuştu ve doğal olarak manevraların ortaya çıkartmadığı bilinmezleri ortaya çıkartmıştı. Çıkartılan dersler çoğunlukla *Blitzkrieg* taraftarlarının fikirlerini onaylamaktaydı. Örneğin hareket, Polonyalıların inatçı direnişiyle defalarca sıkışmış ve her seferinde telsiz vasıtasıyla hava kuvvetlerinden yardım istenmişti. *Stukalar* da direnişi ezerek savaşı mevzi harbine çevirebilecek unsurları yok etmişti.⁵⁴³ Bu uygulamayla önceki muharebelerde olduğu gibi taarruzun durdurulması halinde oturup ağır topçunun beklenmesi döneminin geçtiği ispatlanmış oluyordu. Bunun yanı sıra Polonya seferiyle birlikte telsizin karma sınıfları birbirine bağlayan ve hareket savaşının devamlılığını sağlayan olmazsa olmaz bir unsur olduğu da onaylanacaktı. Robert Citino, Polonya seferi değerlendirilirken en çok ön plana çıkan unsurun tank olduğunu, ancak en kilit rolü oynayan unsurun telsiz olduğunu belirtmiştir. Telsiz, manevralar muazzam bir süratle ulaştığında dahi komuta-kontrolün muhafaza edilmesini sağlamıştı.⁵⁴⁴

⁵⁴² A. e., 132-133.

⁵⁴³ Bazen de kazara kendi birliklerini vurmuştu. (Kennedy, a. g. e., 130)

⁵⁴⁴ Citino, "Beyond Fire and Movement: Command, Control and Information in German *Blitzkrieg*", s. 338-339, Bellamy, a. g. e., 92.

Tank teorisyenlerinin, tank piyadeyi beklemeden en hızlı şekilde hareket etmelidir iddiaları haklılığını ispatlamıştı. Ancak Polonya’da elde edilen başarı tank-piyade-lojistik işbirliğinin bir şekilde sağlanmasının zorunlu olduğu gerçeğini değiştirmiyordu. Keza Piyadenin, tankların hızına yetişebilmek için günde 40-45 kilometre yürüdüğü olmuştu. İkmal kollarının büyük çoğunluğu da hala atlarla çekilen yük arabalarına dayalıydı.⁵⁴⁵ Doktrin rüştünü ispatlamıştı ancak ordunun büyük çoğunluğu *Blitzkrieg*’e ayak uydurabilecek şekilde organize olmamıştı. Tüm ordunun motorize hale getirilmesi ekonomik açıdan imkânsız olduğundan dolayı bu sorunun nasıl çözüleceği muammaydı.

Polonya seferiyle birlikte *Blitzkrieg* konseptinin olgunlaşmasının tamamlandığı söylenebilir. Harekat Seeckt’in hareket savaşı kaidelerinin de işe yarar olduğunu ispatlamıştı. Ancak genelkurmaylık, Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi saldırıya aşırı bir önem atfedilmediğinden emin olmak için sistematik bir ders çıkartma süreci başlatmıştı. Sonuç itibariyle Polonya kolay bir rakipti ve Alman Ordusu’nun gücüne denk bir rakibin karşısına çıkılmadan önce taktiklerin işlevselliğinden emin olunması gerekiyordu. Genelkurmaylık, harekatın tamamlanmasıyla birlikte taktik ve teknik deneyimlerini kağıda dökerek rapor olarak sunmalarını talep etmişti. Bu raporlar ışığında doktrin revize edilmiş ve Ekim ayında yeni bir eğitim programı başlatılmıştı. Eğitim programı 1940 Nisanı’nda sona erdiğinde Almanlar Fransa seferine hazırlardı.⁵⁴⁶

Küçük pürüzlerin haricinde ders çıkartma sürecinin sonunda oluşan genel kanı olumlu yöndeydi. Sınıflar arası işbirliğinin yeteri kadar tatmin edici olmadığı ortaya çıkmıştı. Birlikler topçu desteğini her zaman gerektiği gibi alamamışlardı. Tank-piyade işbirliğinde ise daha ciddi sorunlar mevcuttu ve çatışmanın olmadığı zamanlarda da tank-piyade işbirliğinin sorunlu olduğu raporlar arasındaydı. Bu sorunun çözümü için piyade birliklerinden daha fazla motorlaşma talebi gelmiş olsa da mevcut araçlar *Schwerpunkt*’ta kullanılmaya ayrıldığı için bu talebe o an için cevap verilmesi mümkün değildi.⁵⁴⁷

⁵⁴⁵ Kennedy, a. g. e., 130.

⁵⁴⁶ Williamson Murray, “The German Response to Victory in Poland: A Case Study in Professionalism”, **Armed Forces and Society**, Vol. 7, No. 2 (Winter 1981), s. 286-289.

⁵⁴⁷ A. e., 287-289.

Raporlara yansıyan, ast-subayların kendilerinden beklendiği kadar inisiyatif almamaları, birliklerin kendilerini gerektiği gibi kamufle etmemeleri (hava üstünlüğü sayesinde kamuflaj konusunda tembellik yapılmıştı, ancak Fransa ve İngiltere gibi güçlü hava kuvvetlerine sahip düşmanlar karşısında bu durum ciddi bir sorun olabilirdi) ve disiplin (generaller ordunun çok hızlı bir şekilde büyümesi sonucunda eski ordunun kalitesinden uzaklaşıldığı kanaatindelerdi) gibi sorunlar ise eğitim döneminde olabildiğince çözülecekti. “Eğitimde gerçekçilik” Almanların özellikle üzerinde durduğu bir husus olduğundan dolayı Polonya Seferi deneyimleri eğitimin merkezine alınmıştı. Polonya Seferi’nden çıkartılan dersler özellikle savaş kabiliyeti düşük, 1939’da aceleyle kurulmuş ihtiyat tümenleri açısından önemli olmuştu. Bu tümenler dönemin şartlarına en uygun eğitimi almıştı ve eğitim süreci tamamlandığında birinci sınıf birliklere dönüşmüşlerdi.⁵⁴⁸ İkinci Dünya Savaşı başladığında Alman Ordusu doktriner açıdan savaşa hazırды. 1940 Nisanı’na gelindiğinde ise yeni taktikleri iyice sindirerek eğitim yönünden de hazır hale gelmiş olacaktı.

Yapılan değişimlerle birlikte yönetmelik güncellenmeyecek ve 1933 yönetmeliği ile yola devam edilecekti.

4.3.2 Fransızların Polonya Seferinden Çıkarttıkları Dersler

Fransızlar, Almanların Polonya’ya saldırmasıyla birlikte Alman Ordusu’nun beklediklerinden çok daha etkin bir güç olduğunu anlayacaklardı. Fransızlar, Polonya seferi sonucunda planlarda, organizasyon yapısında bir takım değişiklikler yapmışlar ve ellerindeki silah sayısını arttırmışlardı. Doktriner yönden ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Köklü bir doktriner değişime gidilmesi durumunda ordunun yeniden yapılanma dönemine girmesi gerekeceği için savaşın ortasında böyle bir durum söz konusu olamazdı. Yapılan değişikliklerin bazıları olumlu yönde etki gösterirken (silah sayısını arttırmak gibi), Genelkurmay Başkanı Maurice Gamelin’in savaş planını revize etmesi Fransız yenilgisini hızlandıracaktı.

Fransızlar, savaşı gözlemlemek ve Polonyalıları tavsiyeler vermek üzere Polonya’ya askeri bir heyet göndermişlerdi. Bu heyet, kendi raporlarının yanı sıra muharebelerde yer alan pek çok Polonyalı subayın yazdığı raporu da Fransa’ya yollamıştı. Bu raporlar, Alman taktikleri üzerine zengin bilgiler içermekteydi.

⁵⁴⁸ A. e., 288-293.

Fransızlar ilk kez bu raporlarla *Blitzkrieg*'in tam olarak ne olduğunu anlamışlardı. Raporların sentezlenmiş hali *Remarques Sur la Tactique Allemande Utilisée en Pologne* adıyla yayınlanmıştı. Bu kitap, Almanların, düşman savunmasında dar bir alana odaklanarak geniş çaplı zıhlı birliklerle yarma yaptığı ve sonrasında da mekanize birliklerle Polonyalıların geri çekilmesine mani olarak imha ettiğini vurgulamaktaydı. Hava kuvvetleri ve kitlesel bir şekilde çok hızlı hareket eden panzerler Polonya birliklerini felç ederek inisiyatifin kesintisiz şekilde Almanlarda olmasını sağlamıştı.⁵⁴⁹ Görünüşe göre artık Fransızların elinde Alman taktiklerinin ve panzer tümenlerinin nelere kadir olduğunu anlatan bir kaynak bulunmaktaydı.

Polonya'daki gözlemciler iki kilit nokta üzerinde durmuşlardı (Polonya'nın akıbeti belli olduğunda Romanya'ya kaçarak raporlarını Romanya'dan göndereceklerdi). İlki Almanların çok hızlı bir şekilde saldırımları ve savunmayı delerek operasyonel derinliğe hızlı bir şekilde akmalarıydı. Gönderilen raporlara göre Almanlar, Polonya'nın seferberliğini tamamlamadan saldırıya geçerek çok büyük avantaj kazanmışlar ve Polonyalılar, diplomatik kriz sürerken seferberlik ilan etmemeleriyle kritik bir hata yapmışlardı. Fransızlar, Almanların Polonya'ya saldırdıkları gün seferberlik ilan ederek aynı hataya düşmemişlerdi.⁵⁵⁰ Ancak Almanların Fransa'ya yönelmesi Mayıs ayından önce gerçekleşmeyeceği için seferberlikte gecikme yaşansa dahi bu kritik bir hata olmayacaktı.

İkincisi ise hava kuvvetlerinin operasyonel derinliğe olan etkisiydi. Açılış hamlesini yapan *Luftwaffe*'nin ulaşım sistemini çökertmesi sonucunda seferber edilen ihtiyatların hiçbir işe yaramadıkları ve savaşa girmeleri gereken yerlere ulaşamadıkları kaydedilmişti. Toplanma merkezlerinde hava saldırılarına maruz kalan ihtiyatlar, tren istasyonlarını terk etmişler ve küçük gruplar halinde yürüyerek muharebe alanlarına ulaşmaya çalışmışlardı. Bu raporlarla Fransız komuta kademesi, Alman Hava Kuvvetlerinin operasyonel derinliğe olan etkisini dikkate almaya başlayacaklar ve panzerlerden önce bombardıman uçaklarının saldırısını bekleyeceklerdi.⁵⁵¹

⁵⁴⁹ Robert Parker, ““Ou est la Masse de Manoeuvre?”: Maurice Gamelin and the Lessons of *Blitzkrieg* in Poland”, Concordia University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Montreal, 2013, s. 13-14.

⁵⁵⁰ A. e., 15-17.

⁵⁵¹ Parker, a. g. e., 18-19.

Polonya’da olup bitenler, Almanların hareket savaşı konseptini tekrardan Avrupa’ya getirdiklerini ispatlamakla kalmamış, stratejik ihtiyatları geciktirmek gibi yepyeni bir savaş tipine geçtiklerini ortaya koymuştu. 1939 öncesinde *Blitzkrieg*’in temel prensiplerini anlayamamış olsalar bile Polonya seferinden sonra böyle bir mazeret geçerli değildi. Buna karşın Fransızlar, Polonya seferinden çıkartılan taze dersler yerine Birinci Dünya Savaşı’ndan çıkarttıkları dersler üzerinde durarak Almanlarla başa çıkmanın yollarını aramışlardı.⁵⁵²

Fransızları, alarma geçiren bir diğer unsur istihbaratın Alman birliklerinin sayısını olduğundan daha fazla göstermesiydi. Fransızlar, 1940 Ocağı’nda Almanların 135 tümenleri olduğunu zannediyorlardı ve bu rakamın Nisan veya Mayıs aylarında 200’e ulaşacağını tahmin ediyorlardı. Ancak Fransa seferine 93 tümen katılmıştı (toplamda 157 tümenleri vardı). Tank sayısının da 7000 ila 10000 arasında olduğunu sanıyorlardı. Gerçek rakam ise 2100 civarlarındaydı. Fransızlar gerek tümen sayısı, gerekse tank sayısı (3200) bakımından Almanlardan üstünlerdi. Hava kuvvetlerinde de 3100 uçaklarına karşılık Almanların 14000 uçağı olduğunu zannediyorlardı. Gerçekte ise avcı ve bombardıman uçağı sayısı 3400’dü. 2000 kadar da diğer tipte uçaklar mevcuttu.⁵⁵³ Almanların sayısal üstünlüğe erişmesi, Fransızların Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki en büyük korkusuydu. Almanların geliştirdikleri taktiklerin beklenenin üzerinde etki etmesinin üzerine sayısal üstünlüğün kaybedildiği iddialarının da eklenmesi Fransızları acil önlemler almaya itmişti.

Genelkurmay Başkanı Maurice Gamelin’in *Blitzkrieg*’e karşı aldığı önlem, savunma hatlarının derinliğini arttırılmasını ve karşı-taarruzlarda tank kullanımının öncelikli hale getirilmesini emretmek olmuştu ve orijinal plan olan Escaut Planı’nından daha dar bir alanın savunmasını ön gören alternatif Dyle Planı’na geçilmesine karar vermişti. Gamelin, derinliği yarma denemesi karşısındaki en büyük engel olarak değerlendirmekteydi ve geniş bir derinliğe sahip bir savunma hattı tanklarla desteklenmiş karşı-taarruz yetişene kadar tutabilirdi. Yarma girişimi başarıya ulaşsa bile savaş alanını olabildiğince doygun tutulması halinde hattın arkasına geçmeyi başaran Alman birliklerinin aşırı derecede yıpranmış olacaklarını düşünmüştü. Fransızlar, bu yöntemi Polonyalılara da tavsiye etmişler ve

⁵⁵² A. e., 19-20.

⁵⁵³ A. e., 9-12.

Polonyalıların savunma hatlarını cılız tutmalarını yenilginin önemli sebeplerinden biri olarak varsaymışlardı.⁵⁵⁴

Savunma hatlarının derinliğinin artması demek, mevzilerde istihdam edilen personelin de arttırılması anlamına geliyordu. Bundan dolayı Belçika'daki tümen sayısının arttırılmasına karar verilecekti. Hattın derinliğinin arttırılma kararının yanı sıra, Almanların ulaşım sistemini felç eden yöntemler geliştirmiş olması, savaşın Belçika'da yapılacağını öngören Fransızların planlarını revize etmelerine yol açan bir başka unsurdur. Gamelin, *Luftwaffe*'nin stratejik seviyedeki ihtiyatları felç etmesi sorununu Belçika'ya daha fazla tümen göndererek çözmeye çalışmıştı. Dyle Planı orijinal haliyle on Fransız, beş İngiliz tümenini kapsamaktaydı. İhtiyat tümenleri Fransa'da bekleyecek ve Almanların saldırdıkları noktalara sevk edilecekti. Gamelin Eylül ayında Dyle Planı'na yedi tümen daha eklemişti. Ekim ayında da stratejik ihtiyat olarak tayin edilmiş 7. Ordu'yu Belçika'ya gönderilmesine karar vererek operasyonel ihtiyat olarak tayin etmişti. Bu şekilde Belçika'ya gönderilecek tümen sayısı yirmi dokuza çıkmış oluyordu.⁵⁵⁵

Gamelin, zaman içinde daha fazla ihtiyatın ön hatta rol almasına karar verecekti. 20 Mart'ta Dyle Planı'na "Breda Değişimi"ni ekleyerek 7. Ordu'nun Hollanda'nın Breda şehrine gitmesine karar vererek ihtiyat birliği olmaktan çıkartıp ön hat birliği haline getirmişti. Breda eklentisiyle birlikte hat, Escaut Planı'ndakinden daha uzun bir hale geliyordu ve Dyle Planı'nın sunduğu avantaj ortadan kalkıyordu. Bu revizyonla birlikte Belçika ve sonradan plana eklenen Hollanda'daki birlik sayısı otuza çıkmış olacaktı. 7. Ordu, bir hafif mekanize tümen ve iki motorize piyade tümeniyle birlikte kritik bir noktaya hızlıca sevk edilmek üzere tasarlanmış bir birlikti (üç adet de normal piyade tümeni vardı). 7. Ordu'nun tüm unsurlarıyla Breda'da savaş düzeni almış olması demek mobil birliklerinin operasyonel seviyedeki hareket kabiliyetinin feda edilmesi demekti.⁵⁵⁶

Gamelin Dyle Planı'na gerçek riskli bir karar almıştı. Escaut Planı'nın en riskli yönü, birlikler henüz daha yerleşecekleri mevzilere ulaşmadan hızlı ilerleyen Alman panzerlerine yakalanabilecek olmasıydı. Alman sınırına daha yakın bir hat üzerine

⁵⁵⁴ Parker, **a. g. e.**, 25-26, 47, J. E. Kaufman, H. W. Kaufmann, **a. g. e.**, 118.

⁵⁵⁵ Parker, **a. g. e.**, 31, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 165.

⁵⁵⁶ Parker, **a. g. e.**, 31-32, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 165.

kurulu Dyle Planı'nda bu risk daha artıyordu. Çok daha geniş bir alana yayılmayı ön gören Dyle-Breda Planı'nda ise bu risk çok daha yüksekti. Bu plan, muharebelerin resmi Fransız doktrininin kesinlikle kaçınılması gerektiğini vurguladığı ve Fransız Ordusu'nun hazırlıklı olmadığı ve daha da kötüsü Almanların gayet hazırlıklı olduğu tesadüf muharebesi şeklinde yapılması ihtimalini arttırmaktaydı. Ancak Polonya'da yaşanan savaş, Gamelin'i stratejik ihtiyatların muharebe başladıktan sonra savaş alanına gönderilmesinin daha riskli bir eylem olduğuna ikna etmişti. Eğer ihtiyatlar, Alman taarruzunun çarpacağı potansiyel noktalarda önceden yerlerini alırlarsa şansları daha fazla olabilirdi.⁵⁵⁷

Gamelin *Luftwaffe*'nin etkisini azaltmak için sadece gece ilerleyişlerini emretmişti. Ancak panzerlere yakalanılması halinde yapacak hiçbir şey kalmıyordu (ve sadece geceleri ilerlenecek olması bu ihtimali arttırıyordu). Bunların yanı sıra savunma mevzilerinin inşası Belçikalı mühendis birliklerinden beklenmekteydi. Gamelin, Hindenburg Hattı gibi sofistike bir savunma hattı ardında savaşmayı planlamıştı. Ancak Fransız Genelkurmayı'nın kontrolünde olmayan Belçika Ordusu'nun Fransızlar gelmeden önce savunma hattını gerektiği gibi inşa edeceğine dair hiçbir garanti yoktu. Sonuç itibariyle Belçikalılar iyi iş çıkartmayacaklardı ve savunma mevzisi olması beklenen bazı bölgelerde de tesadüf muharebesi verilecekti. En kötüsü ise Almanların ana yarmayı yapacakları Ardennes bölgesine gönderilecek olan mobil ihtiyatlar artık yoktu.⁵⁵⁸

Gamelin, kritik hatalara imza atmış olsa da bakış açısı genel olarak Fransızların geri kalanıyla aynıydı. Fransızlar, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanların Belçika üzerinden gelmeye çalışacaklarını tahmin etmişler, ancak birliklerinin ne kadarını Belçika'ya ayıracıklarını kestirememişlerdi. Polonya seferi ile birlikte Almanların *Schwerpunkt* doktrininin tespit edilmesinden sonra, Gamelin de pek çok Fransız gibi Almanlar Fransa'ya yöneldiğinde *Schwerpunkt*'un Belçika'da bir yer olacağını düşünmüştü. Eğer Alman taarruzunun çekirdeğini oluşturan panzer tümenleri Belçika'yı hedef alacaksa ihtiyatların da Fransa'da tutulmasının hiçbir anlamı kalmıyordu. Polonya'da olup bitenler, Gamelin'i Belçika'da savaşmak üzere tayin edilen birlikleri hiç zaman kaybetmeden görev yerlerine göndermeye itmişti. Birliklerin *Luftwaffe* harekete geçmeden önce Belçika'ya ulaşarak, potansiyel savaş

⁵⁵⁷ Parker, **a. g. e.**, 32, 38, Posen, **a. g. e.**, 87, 92.

⁵⁵⁸ Parker, **a. g. e.**, 32-33.

alanını Almanların manevra yapamayacakları düzeyde “doygunluğa” ulaştırmaları gerekiyordu.⁵⁵⁹

Tankların Polonya’daki performansı ile Fransızların kafalarındaki soru işaretleri ortadan kalkmış ve tank programı hızlandırılmıştı. 1940 başlarında iki tank tümeni oluşturulmuştu ve Mayıs ayında muharebe başladığında üçüncüsü ve dördüncüsü de yoldaydı. Bu tümenlerde kağıt üzerinde 156 adet tank bulunmaktaydı. Bu sayı, 300’den fazla tanka sahip panzer tümenlerinin yanında çok düşük kalıyordu. Birliklerin aceleyle oluşturulması, muharebe başlayana kadar yeterli eğitimin verilememesiyle sonuçlanmıştı. Bu iki tümen Mayıs muharebelerinde kötü performans gösterecekti.⁵⁶⁰

Fransızlar tankın gücünü anlamalarıyla birlikte anti-tank toplarının önemini de anlamışlardı. Savaş başladığında Fransızların 47 milimetrelik, Almanların elindeki tankların tamamının zırhını delebilecek çok etkili bir top olmasına karşın bu silahın sayısı çok azdı. Polonya seferi başladığında sadece on altı tümen 47 mm. APX toplarıyla donatılmıştı. Fransız endüstrisinin Almanlar taarruza geçene kadar tüm birlikleri APX toplarıyla donatması imkansızdı. Muharebe başladığında birliklerin çoğu, Alman tanklarının zırhlarını delmekte zorlanan demode eski toparla çatışmaya girecekti.⁵⁶¹

4.4 Fransa Seferi: *Blitzkrieg*’in Doruk Noktası

Almanlar, Polonya Seferi sona erdiğinde, batıda benzer sonuçları alabileceklerine inanmıyorlardı. Polonya Ordusu, başarıyla imha edilmiş olsa da bu düşman, Almanya’nın sınırlarını zorlayacak kapasitede bir rakip değildi. Fransız Ordusu’na ise Alman Ordusu’nun sınırlarını fazlasıyla zorlayacak bir rakip gözüyle bakılıyordu. Hazırlanan ilk planlar bu bakış açısı üzerine bina edilecek ve olabildiğince az riskli olması hedeflenecekti.

Almanların 1939’da hazırladıkları plan Schlieffen Planı’nın nispeten benzeriydi. Bu planda panzer tümenleri de dahil olmak üzere ordunun büyük kısmı

⁵⁵⁹ Parker, a. g. e., 46-47, 54.

⁵⁶⁰ A. e., 52., Robert Doughty, **The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, s. 167.

⁵⁶¹ Parker, a. g. e., 52-54.

(Fransızların da tahmin ettiği gibi) Belçika'ya, bir kısmı da Hollanda'ya giriyordu (Schlieffen Planı'ndan en farklı olduğu kısım burasıydı). Bu aşamadan sonra birliklerin Fransa'ya girmesi hedeflenmekteydi. Barry Posen, bu planın uygulanması halinde ve Fransızların Escaut Planı'nı uygulamaları halinde Almanların Escaut Hattı'nda durdurulabileceğini ve bölgedeki Fransız ve İngiliz güçlerinin imhasında başarısız olunabileceğini belirtmektedir. Posen, Fransızların uygulamaya koyduğu Dyle-Breda Planı'na karşılık bu planın uygulamaya konması durumunda ise Almanların Hollanda ve Belçika'yı işgal edeceğini ve Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Fransa'nın kritik kaynaklarının yer aldığı bölgeleri ele geçireceklerini ancak İngiliz ve Fransız Ordularını imha etmekte başarısız olacaklarını iddia etmektedir. Posen'e göre bu plan kesinlikle *Blitzkrieg*'in potansiyelini yansıtmamaktaydı. Plan Erich von Manstein'in daha sonra hazırladığı plana göre daha risksizdi ancak getirileri de aynı oranda düşüktü. Ancak bu sonuç Almanya'yı stratejik yönden daha riskli bir konuma getiriyordu.⁵⁶²

Plan hakkında bilgiler taşıyan bir uçağın Belçika'ya düşmesi ve generallerle Hitler'in plan hakkındaki şüpheleri, planın rafa kaldırılmasıyla sonuçlanacaktı. Manstein'in hazırladığı yeni plan, Müttefiklerin en zayıf olduğu noktayı *Schwerpunkt* olarak tayin ediyordu. Bu plan, farklı noktalara yönelmiş üç ordu grubunun hareketi üzerine kuruluydu. B Ordu Grubu'nun görevi, kuzeyde Hollanda ve Belçika'ya şiddetle saldırarak Müttefikleri *Schwerpunkt*'un bu bölgeler olduğuna inandıracaktı. Hedef, olabildiğince fazla ihtiyatı bu bölgeye hapsetmekti ve hareketin gerçekçi görünmesi için kilit noktalara paraşütçüler dahi atılacaktı. En güneyde yer alan C Ordu Grubu da Maginot Hattı'nda mevzilenmiş garnizonlara yoklama saldırıları yapacak ve mümkünse hattı yaracaktı. Yedi panzer tümeniyle ana taarruz gücünü oluşturan A Ordu Grubu ise (B Ordu Grubu'nda üç panzer tümeni vardı, C Ordu Grubu'nda hiç panzer tümeni yoktu) Fransa'nın kuzeydoğusunda yer alan (büyük çoğunluğu Belçika topraklarında yer alan) Ardennes bölgesinden ve Lüksemburg üzerinden yarmayı yapacak, Meuse Nehri'ni aşarak Sedan'a ulaşacak ve bu aşamadan sonra Manş Denizi'ne kadar giderek Belçika ve Hollanda'daki Müttefik güçlerinin Fransa ile bağlantısını kesecekti. Yarma için hedef alınan bölge Maginot Hattı'nın neredeyse bittiği noktaydı (ancak savaşın başından Fransa seferine

⁵⁶² Posen, a. g. e., 87, Robert Doughty, **The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, Mechanicsburg, Stackpole, 1990, s. 20, Mellenthin, a. g. e., 10-11, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 166-167.

kadar olan süreçte Sedan çevresindeki korugan sayısı arttırılmıştı). Arazinin zorlu koşulları göz önünde bulundurularak bu mevkideki savunma sistemleri zayıf bırakılmıştı. Çok sert bir araziye sahip Ardennes Ormanları mekanize birlik saldırısı beklenen en son yerlerden biriydi. Müttefiklerin Sedan alınana kadar *Schwerpunkt*'un yerini tespit edememesi durumunda inisiyatifin bir daha geri dönülemez şekilde ele geçirileceği umuluyordu.⁵⁶³

B Ordular Grubu'nun düşmanı yanıltma görevi Ardennes Ormanlarının dokuz günden önce aşılamayacağı düşünüldüğü için verilmişti (Fransızlar da Almanların en erken dokuz gün içinde nehre ulaşabileceklerini hesaplamışlardı). Fransızlar bu süre içerisinde yarma bölgesine ihtiyatlarını göndermeleri durumunda Almanları durdurabilirlerdi. Ancak enerjik Alman generallerinin komuta ettiği mekanize birlikler üç gün içinde Meuse kıyılarına dayanacaklardı.⁵⁶⁴

Manstein'ın hazırladığı plan, *Blitzkrieg*'in tüm avantajlarını operasyonel ve stratejik seviyeye yansıtmaktaydı. Bu plan, önceki planın aksine mekanize birliklerin derin bir yarma yapma kabiliyetlerini merkeze almaktaydı ve yarmanın sonucunda Fransa'nın kuzeyinde kalan Müttefik birliklerinin imhasını vaat ediyordu. Eski plan, Alman Ordusu'nu Müttefiklerin en kalabalık olduğu ve tahkimli mevziler ardında savaşmayı hedefledikleri noktaya sevk etmekteydi. Manstein Planı ise Müttefiklerin en hazırlıksız olduğu noktayı hedef aldığı için Müttefiklerin bu girişime karşı koymalarının tek yolu güçlerini Almanların üzerine sevk etmektir. Bu da Almanların hazırlıklı, kendilerinin ise hazırlıksız olduğu açık alanda yapılan tesadüf muharebeleri anlamına geliyordu.⁵⁶⁵ Bu açıdan Müttefikler Escaut Planı'nı uygulamaya koysalar bile *Schwerpunkt* Belçika olmadığı için hala Almanlar avantajlı konumda olacaklardı.

Yarmanın ana unsurunu A Ordular Grubu'na bağlı Edwald von Kleist'in Panzer Ordusu oluşturmuyordu. Bu ordudaki beş panzer tümeni ve beş motorize piyade tümeni Ardennes'in arızalı arazisini ve Meuse Nehri'ni aşarak Fransa'nın içlerine dalacaktı.⁵⁶⁶ Panzer tümenlerinin Manş Denizi'ne ulaşmasıyla birlikte,

⁵⁶³ Posen, a. g. e., 87-88. Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, 66, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 167-168.

⁵⁶⁴ Doughty, *The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940*, s. 36.

⁵⁶⁵ Posen, a. g. e., 88, 91.

⁵⁶⁶ Kleist'in komuta ettiği ordular grubunda 1.600'den fazla zırhlı araç ve 41.000 motorlu taşıt bulunmaktaydı. Kleist'in daha sonra belirttiği üzere komuta ettiği birliklerdeki tüm taşıtların tek şeritli

Belçika'daki Müttefik birlikleri, Alman birlikleri ile deniz arasında sıkışıp kalarak kuşatılmış olacaktı. Kleist'in Panzer Ordusu'yla birlikte mekanize birlikler ilk kez Oswald Lutz'un tarif ettiği şekilde operasyonel seviyede diğer unsurlardan bağımsız bir şekilde kullanılmış oluyordu.⁵⁶⁷ Bu açıdan Fransa Seferi *Blitzkrieg*'in ilk kez gerçek anlamda hayata geçirildiği operasyon olarak tanımlanabilir.

Belçika güçleri, Ardennes Ormanları'nda direniş merkezlerine dayanan iki hatlık zayıf bir savunma sistemi kurmuşlardı. Bölgedeki Belçika ve Fransız güçleri Almanlara karşı varlık gösteremeyecek kadar az sayıdaydı. *Blitzkrieg*'in özünü kavrayamamış komuta kademesinin aksine 19. Panzer Kolordusu'na komuta eden Heinz Guderian, bu savunma hattını ilk gün aşmayı planlıyordu. Guderian, bu hedefe ulaşmakta başarısız olsa da (bölgede bulunan küçük Belçika birliği (*Chasseurs Ardennais*) kendinden beklenmeyecek bir direniş göstermesinin yanı sıra muharebeye, köprüleri yıkacak ve araziye tahrip edecek şekilde hazırlanmıştı) operasyonun ikinci günü (11 Mayıs) savunma hattını aşacaktı. Üçüncü gün de komuta ettiği birlik Sedan'a girerek Meuse Nehri'ne ulaşmıştı. Ertesi gün de nehir geçilecekti.⁵⁶⁸

Nehrin geçişi esnasında eksik olan ateş desteği *Luftwaffe* tarafından giderilmişti. Bin kadar uçak, sık formasyonlarda uçarak Fransız topçusunu tamamen susturmuştu. Tahkimli mevzileri de Fransızlara nefes aldirmeden bombardımana tutsalar da bombardımana dayanıklı koruganları imha etmekte başarılı olamamışlardı. Bundan dolayı tüm noktalarda sert direnişle karşılaşmış ve geçişin denendiği altı noktanın üçünde başarılı olunmuştu. Başarılı olunan bölgeler, Alman öncü birliklerinin nehri geçerek Fransız koruganlarını imha ettikleri noktalardı. Nehri geçmeyi başaran askerler, Birinci Dünya Savaşı'ndaki *Sturmtrupp* taktikleriyle önce

bir yola ard arda dizilmesi durumunda 1000 kilometreyi geçen bir konvoy oluşurdu. Birlikler son derece detaylı zaman çizelgeleriyle taarruz başlangıç noktalarında yerini almıştı. Mekanize birliklerin geçeceği bölgede karşılarına çıkabilecek tüm engellerin fotoğrafları çekilerek, engellerin nasıl aşılacağı detaylı bir şekilde planlanmıştı. Yarma alanı çok dar olduğu için hesaba katılmayan küçük bir engel muazzam bir trafik sıkışıklığına yol açabilirdi. Bunun önüne geçilmesi için son derece detaylı bir plan hazırlanmıştı ve çok sayıda personel trafik kontrolüne ayrılmıştı. Ancak tüm önlemlere rağmen Ardennes Ormanlarında o ana kadar Avrupa'da görülmuş en büyük trafik sıkışıklığı yaşanacaktı. Trafik sıkışıklığı nedeniyle pek çok birlik Fransa'daki muharebelere gecikmeli olarak girmişti. (Doughty, **The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, s. 24, "Battle Group Kleist and the Breakthrough in France, 1940", **Historical Perspectives of the Operational Art**, Ed. by Michael D. Krause, R. Cody Philips, Washington, Center of Military History, United States Army, 2005, s. 174)

⁵⁶⁷ A. e., 169-170, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 168.

⁵⁶⁸ Doughty, **The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, s. 29-30, 36, 58-60, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 169-170.

hattın arkasına sızarak koruganları arkadan çevirmişler, sonra da imha etmişlerdi. Direnişin tamamen kırılmadığı bölgelerde denemeler başarısızlıkla sonuçlanmış, botlar makineli tüfek ateşiyle patlatılmış (bazı noktalarda daha suya indirilmeden patlatılmıştı) ve ağır kayıplar verilmişti. Mellenthin'in yorumuna göre Fransız topçusunun varlık göstermesi durumunda nehir geçilemezdi (*Luftwaffe* harekete geçene kadar nehir kıyısında toplanan birliklere kayda değer kayıp verdimişlerdi). Guderian'a göre Alman topçusunun Meuse kıyılarına gelip, etkili bir topçu ateşi için hazırlıklarını tamamlaması 14 Mayıs'ı bulurdu. Bu açıdan *Luftwaffe* operasyonda çok kritik bir rol oynamıştı.⁵⁶⁹

Elde edilen sonuç, Guderian için fazlasıyla yeterli, Alman komuta kademesinin geri kalanı için beklenmedik ölçüde harikaydı. Fransızların hesapladığı gibi Ardennes'in arızalı arazisi ve genişliği çok yüksek Meuse Nehri, Almanları ne buradan gelmekten alı koymuş, ne de yavaşlatmakta yeterli olmuştu. Bölgedeki Müttefik güçleri ileri karakol vazifesi görmekten öteye gidemezlerdi. Almanlar, nehir ve arazinin engelleriyle cebelleşirken ilerleyişlerini gerçek anlamda tek yavaşlatacak (veya durdurabilecek) unsur Fransız topçusuydu. O da hava kuvvetleri tarafından etkisiz hale getirilmişti. Sonuç, Alman teorilerinin Fransız teorilerine tam bir galibiyetiydi. Meuse'un aşıldığı an savaş Fransızların kontrolünden çıkmak üzereydi. Artık A Ordular Grubu'nun harekâtına karşı koyabilecek hiçbir tahkimli mevzi yoktu. Ancak 13 Mayıs sona erdiğinde Almanların Meuse batısında elde ettikleri köprübaşı çok küçüktü.⁵⁷⁰ Fransızlar ertesi gün bir karşı-taarruz başlatsalar da Almanları geriye atamayacaklardı.

Fransızlar, Ardennes'den geçen panzer kütlesini tespit edememişler ve 12 Mayıs'ta dahi *Schwerpunkt*'un Ardennes olduğunu anlamamışlardı. Alman tanklarının Ardennes Ormanlarındaki varlığının tespit edilmesi durumunda bombardıman uçakları, bir arada duran Alman tanklarına ağır kayıplar verdirebilirdi. Ancak Fransız ve İngiliz bombardıman filosunun büyük çoğunluğu Belçika'ya sevk edilmişti (ve burada Almanlara ağır kayıplar verdimişlerdi). 13'ünde Almanlar Meuse Nehrini geçmeye başladıklarında, bazı subaylar Ardennes üzerinden gelen birliklerin ana taarruz kütlesi olduğunu anlasalar da Gamelin ve karargahı Belçika'ya

⁵⁶⁹ Mellenthin, a. g. e., 11, 13-15, Julian Jackson, **The Fall of France: The Nazi Invasion of 1940**, Oxford, Oxford University Press, 2003, s. 44-45, Murray, "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", s. 171.

⁵⁷⁰ Doughty, **The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, s. 89.

odaklanmaya devam etmişti (13 Mayıs'ta kara birliklerinin yanı sıra *Luftwaffe* de *Schwerpunkt*'un neresi olduğunu işaret etmişti). Tek yapılan Sedan'a tedbir amaçlı gönderilen ihtiyatlardı.⁵⁷¹

Bu başarıda Belçika'da ilerlemekte olan birliklerin de payı bulunmaktaydı. B Ordu Grubu, rolünü çok güzel oynayarak Belçika'da bulunma amacın düşmanı yoklamak değil, o bölgeden en çabuk şekilde geçmek olduğuna herkesi inandırmıştı. Belçika'da cereyan eden muharebenin şiddeti Fransızları, Almanların Schlieffen Planı'nı tekrarladıklarına ikna etmişti. Alman taarruzunun başlamasından birkaç saat sonra Dyle-Breda Planı uygulamaya konmuş ve Fransız birlikleri Belçika ve Hollanda'ya doğru hareket etmişti. Fransızlardan önce davranılarak Hollanda'ya paraşütçü birlikleri indirilmiş ve Fransızların Hollanda'ya girmelerine mani olunarak Dyle Planı'nın Breda eklentisinin iptal edilmesine yol açılmıştı. Belçika kaleleri, şiddetli piyade taarruzlarıyla teker teker alınmaktaydı. Fransız süvarisi ise Almanları, birliklerin Dyle Planı'nda hedeflenen yerlere ucu ucuna ulaşmalarını sağlayacak kadar yavaşlatabilecekti (bunda Somua tanklarının önemli rolü olmuştu).⁵⁷²

Bölgeye öncü olarak gönderilen süvari birliklerinin komutanı, Belçikalıların Almanları yavaşlatamayacağını ve Fransızlarla İngilizler için hazırladıkları mevzilerin çok kötü tahkim edildiğini gördüğünde (bu yüzden çatışmalar büyük ölçüde tesadüf muharebesi biçiminde cereyan edecekti) yüksek komuta kademesine Dyle Planı'nın iptal edilerek çok daha güvenli Escaut Planına geçilmesini önermişti. Ancak bu öneri reddedilerek Belçika'ya gönderilen birliklerin hızlandırılmasıyla yetinilmişti. Birliklerin 14 Mayıs'ta pozisyonlarına yerleşmesi beklenmekte ve bu tarihten sonra muharebenin kontrol altına alınacağı düşünülmekteydi. Beklentiler gerçekleşmiş ve birlikler zamanında pozisyonlarına yerleşmişlerdi. Dyle Hattı'nda Almanlarla ilk temaslar ise 15 Mayıs'ta gerçekleşecekti. Komuta kademesi ise 14 Mayıs'ta (Almanlar Meuse'u aşp, köprübaşını garanti altına aldıktan sonra) güneyden geldiğini anlamıştı. 16 Mayıs'ta da birliklere güneye doğru hareket etme emri verilmişti.⁵⁷³

Fransızlar, Sedan'daki Alman yarmasına ani bir karşı-taarruzla cevap vermişlerdi. Ancak artık Almanlar avantajlı konumdaydı ve iş işten geçmişti. Sedan

⁵⁷¹ A. e., 43-47, 59-60, Jackson, a. g. e., 40-41.

⁵⁷² A. e., 37-38.

⁵⁷³ A. e., 38-39, 47.

Muharebesi dahilinde yapılan karşı-taarruzlardan biri Fransızlarla Almanların tesadüf muharebesinde karşı karşıya gelmeleri durumunda ortaya nasıl bir sonuç çıktığına dair çok güzel bir örnektir. 14 Mayıs günü öncü olarak ilerleyen bir Alman motorize piyade alayı, hava destekli bir Fransız zırhlı tugayı ile karşı karşıya gelmişti. Fransızların operasyonu iyi yönetememeleri ve tanklarının hantallığı sonucunda, tanklar çatışmaya girdiğinde Almanlar anti-tank toplarını muharebe alanına yetiştirmişlerdi. Almanlar, yetenekleri sayesinde tanka karşı en etkili ve en ekonomik silahı muharebeye sokmayı başarmışlardı. Yeteneksiz Fransızlar ise tankın hareket kabiliyetinden faydalanamayarak asıl hedefleri olan Alman tankları yerine kaçınmaları gereken anti-tank toplarıyla karşı karşıya gelmişlerdi. Muharebeye giren Alman tankları da telsiz sayesinde Fransız tanklarına karşı hareket üstünlüğünü yakalamışlardı. Sonuç itibariyle elli kadar Fransız tankı savaş dışı kalmıştı.⁵⁷⁴

14-15 Mayıs arasında gerçekleşen Sedan Muharebesi'nde tüm Fransız karşı-taarruzları başarıyla durdurulmuştu. Fransızların muharebe başındaki avantajı, A Ordu Grubu'nun çok az unsurunun Meuse Nehri'ni aşmış olmasıydı. Fransızlar, bu muharebede yeni oluşturdukları zırhlı birlikleri muharebeye sürmüşlerdi. Almanların avantajı ise Fransızların tahkimli mevzilerini aşmış olmalarıydı. Zaman içinde daha fazla birliğin Meuse Nehri'ni geçmesiyle, Fransızların sayı üstünlüğü de kaybolacaktı. Fransızların, Meuse üzerindeki köprüleri havaya uçurmak için gönderdikleri demode ve yavaş savaş uçakları ise Almanların karadan açtığı uçaksavar ateşleriyle düşürülmüştü. Fransızlar, Sedan Muharebesi'nden sonra başka bir geniş çaplı karşı-taarruz yapma şansları kalmadığı için geri çekilmeye başlamışlardı.⁵⁷⁵ Almanlar da hazırladıkları planın ikinci aşaması olan Belçika'daki birliklerin Fransa ile olan bağlantısını kesme aşamasına geçmişlerdi.

Sedan Muharebesi'nde hızlı ilerleyen piyadenin, zırhlı birliklerle karşı karşıya gelmesi durumunda ağır zayıat verebileceği anlaşılmıştı. O tarihe kadar tank birlikleriyle piyade ayrı ayrı kullanılırken, muharebeden çıkartılan ders sonucunda Savaş Kümesi Doktrini çerçevesinde (*Kampfgruppe*), karma gruplar halinde kullanılmasına karar verilmişti. Bu tutum, İkinci Dünya Savaşı boyunca terk

⁵⁷⁴ Mellenthin, a. g. e., 15.

⁵⁷⁵ Mellenthin, a. g. e., 16.

edilmeyecekti.⁵⁷⁶ Bu yaklaşım sadece piyade için geçerliydi ve panzer tümenlerini kapsamamaktaydı.

Fransız karşı-taarruzu bertaraf edilir edilmez A Ordular Grubu'ndaki panzer tümenleri arasında Manş Denizi'ne doğru bir yarış başlamıştı. 15 Mayıs'ta 41. Panzer Kolordusu'na bağlı Werner Kempf'in komuta ettiği 6. Panzer tümeni birinci olsa da 16 Mayıs'tan itibaren 15. Kolordu'ya bağlı Erwin Rommel'in komuta ettiği 7. Panzer tümeni birinciliği ele alacaktı. Rommel'in birlikleri gece-gündüz ilerleyerek 15-17 Mayıs arasında 110 kilometrelik bir mesafeyi kat edecek 17 Mayıs'ta Fransız 5. Motorize Piyade Tümeniyle temasa geçmesiyle birlikte durmak zorunda kalacaktı. Rommel'in aşırı hızından dolayı karargahıyla olan telsiz bağlantısı kopmuş ve bu noktada *Auftragstaktik* devreye girerek kendi başına karar almaya başlamış ve ilerlemeye devam etmişti. Rommel'in zorunlu duraklamasıyla birlikte Guderian'ın komuta ettiği panzer tümenleri öne geçecek ve 21 Mayıs'ta Manş Denizi'ne ulaşacaklardı (Somme Nehri'nin denize döküldüğü nokta). Müttefikler, 20 Mayıs'ya piyade birliklerinden uzaklaşan panzer tümenlerini kısıp almak için Belçika üzerinden bir karşı-taarruz planlamış olsalar da yeterli sayıda gücü bir araya toplayacak zamanları olmamıştı. Toplanan kuvvetler de hava kuvvetleri tarafından aralıksız bombardımana tutulmuştu.⁵⁷⁷

Sedan Muharebesi'nden sonraki takip harekatı, tam olarak Oswald Lutz'un hayalini kurduğu operasyonel sonuçtu. Ancak panzer tümenlerinin yıldırım hızındaki ilerleyişi yüksek komuta kademesindeki orta yolcu subaylar için fazla cüretkâr. Panzer tümenleri, A Ordu Grubu'ndan uzaklaştıktan sonra olası bir Fransız karşı-taarruzuyla kısıp alınabilir, kuşatılabilir (ilerlemekte olan panzer tümenlerinin kanatları tamamen açıktaydı) ve imha edilebilirdi.⁵⁷⁸ *Blitzkrieg* kaideleri, düşmanın kuşatılması gibi operasyonel kazanımlar için bu tür riskli hamleleri tavsiye etmekteydi ve subayların inisiyatif almasına dayalı Prusya askeri ekolü gereği Berlin'deki subayların cephedeki subaylara müdahale etmemesi gerekiyordu. Ancak panzer tümenlerinin takip harekâtının getirdiği risk yüksek komuta kademesinin kayıtsız kalamayacağı kadar büyüktü ve orta yolcu subaylar resmi doktrin olmayan bu kaidelere karşı çıkmaktaydı. Yarma esnasında piyade ve zırhlı birlikler

⁵⁷⁶ A. e.

⁵⁷⁷ Frieser, a. g. e., 178. İngilizler, 21 Mayıs günü küçük çaplı ve düzensiz bir saldırı düzenlemiş olsalar da Rommel'in birlikleri saldırıyı kolayca püskürtmüştü. (Mellenthin, a. g. e., 18)

⁵⁷⁸ Doughty, **The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, s. 97-98.

birbirlerine yakın surette muharebe girmişlerdi ve bu harekât tipi orta yolcu subayların bakış açısına uygundu. Ancak takip harekâtında mekanize birlikler tek başlarına sahnede kalmışlardı. Tankların, piyadenin yardıma koşamayacağı kadar uzakta istihdam edilmesi orta yolcu subaylar için kesinlikle kabul edilemez bir durumdu.

Nihai komuta orta yolcularda olmasına rağmen enerjik panzer tümen ve kolordu komutanları sayesinde *Blitzkrieg* tam olarak uygulanmıştı. Buna karşın doktriner fikir ayrılıklarının küçük çaplı bir kriz yaratmasından kaçınılamamıştı. Yüksek komuta, 17 Mayıs'ta operasyonun kontrolden çıkmakta olduğuna hükmetmiş ve dur emri vermişti. Emir, telsiz bağlantısının kopmasından dolayı Rommel'in tümenine ulaşmamıştı. Bu durum Berlin'deki subayları ve Hitler'i ciddi anlamda strese sokmuştu. Emir Guderian'ın eline ulaştığında ise komuta ettiği üç panzer tümeni de durmaları gereken noktayı çoktan geçmişlerdi. Bu durum sonucunda görevden alınsa da birkaç saat sonra tekrardan makamına iade edilmişti. Operasyonun olumlu geçmesi sonucunda cephedeki komutanlara karışılmamasına karar verilecekti.⁵⁷⁹

Yüksek komuta kademesinin kaygılarının aksine Fransızların duruma müdahale edebilecek hiç operasyonel ihtiyatı yoktu. Boştaki tüm birlikler Belçika'ya gönderilmişti. Gerçekleşen tek şey yol üzerinde panzer tümenlerine denk gelen Fransızların hazırlıksız yakalanması olmuştu. Rommel, 17 Mayıs'ta girdiği muharebede sadece 36 kayıp vererek 10.000 kadar esir almıştı (ve bu başarı dakikalar içinde sağlanmıştı). 1. Fransız Tank Tümeni, ağır tankları akaryakıt ikmali yaparken Hermann Hoth'un Panzer Kolordusu'na yakalanmıştı. 2. Tank Tümeni, tanklarının tamamı trenlerden indirilmeden Hans Reinhardt'ın Panzer Kolordusu'na yakalanmıştı. 3. Tank Tümeni, Sedan Muharebesi'nde imha edilmişti. Henüz daha kurulumu tamamlanmamış, de Gaulle'ün komuta ettiği 4. Tank tümeni de 17 Mayıs'ta Alman kanatlarına tek düzgün sayılabilecek karşı-taarruzu yapmış olsa da bu saldırı *Luftwaffe* tarafından bertaraf edilmişti.⁵⁸⁰

Savaş, beklenmedik (ve Seeckt'in dahi hayal etmediği) ölçüde hareket savaşı taraftarları tarafından şekillendirilmekteydi. Operasyonel seviyede yakalanan baskın

⁵⁷⁹ A.e., 100-101.

⁵⁸⁰ Frieser, a. g. e., 176-177.

etkisi pek çok noktada taktik seviyede baskın etkisine dönüştürülüyordu. Komuta kademesi kaygıyla yaklaşmış olsa da aslen gerçekleşmekte olan Almanların inisiyatife dayalı sisteme yaptıkları yatırımın meyvelerinin toplanmasıydı. Cephedeki enerjik komutanlar, Berlin'dekilerin göremedikleri fırsatları görmüşler ve bunu hiç zaman kaybetmeden değerlendirmişlerdi. Almanlar, Lüksemburg'dan Manş Denizi'ne 400 kilometrelik bir alanı çevirerek, neredeyse 1.700.000 Müttefik askerini kuşatmışlardı. Bu birliklerin arasında Müttefiklerin en iyi askerleri bulunmaktaydı.⁵⁸¹ Operasyonun *Blitzkrieg* prensipleri dâhilinde yürütülmemesi durumunda bazı birliklerin kuşatmadan sıyrılarak güneye ineceği ve bu boyutta bir gücün kuşatılarak imha edilemeyeceği barizdi. Alman başarısında Gamelin'in aldığı son derece hatalı kararların da payı bulunmaktaydı. Hazırladığı planın fiyaskoya dönüşmesinden sonra 20 Mayıs'ta görevden alınacak ve yerine General Maxime Weygand atanacaktı.⁵⁸²

Bu aşamada muharebenin Müttefikler için kaybedildiği neredeyse kesindi. Ancak elde (öyle ya da böyle) savaşmaya hazır birlikler olduğu için hala umut vardı. Weygand, 20 Mayıs'ta yapılması planlanan ve iptal olan kuşatmayı yarıp geçme harekâtını tekrardan planlamıştı. Birlikler kuzeyden ve güneyden panzer tümenlerinin gerilerine saldırarak yattı yarıp geçecek ve arkadan yürüyerek gelmekte olan piyade ile bağlantısını keserek kısıpaca alacaktı. Ancak kriz artık kontrol edilemez duruma gelmişti. İngilizler, Almanlar kendilerini hem doğudan hem de güneyden çevirmişken ve hızla çember daralırken, panzer tümenlerini kısıpaca alma fikrini gerçekçi bulmamışlardı. 24 Mayıs'ta birliklerin İngiltere'ye geri dönmesine karar verilmişti ve 26 Mayıs'tan itibaren İngiliz birlikleri limanlara yönelmişti. İngilizlerin oyundan çıkma kararı alması, zaten zayıf olacak olan taarruza başarı şansı bırakmamıştı. Bunu 28 Mayıs'ta Belçikalıların teslim olması takip edecekti (her ne kadar savaşın gidişatına etki etmeyecek bir karar olsa da moral bozucu bir durumdu).⁵⁸³

Muharebe bu aşamaya geldiğinde Almanlar, kuşattıkları birlikleri imha etmek amacıyla limanlara yönelmişlerdi. Ancak Hitler, 24 Mayıs'ta nedeni belli olmayan üç günlük bir dur emri vermişti. Aşırı derecede kritik bir anda verilen bu karar,

⁵⁸¹ A. e., 174.

⁵⁸² Jackson, a. g. e., 59.

⁵⁸³ Jackson, a. g. e., 88-93.

kaçmakta olan İngilizlere nefes aldırarak ve hayati önemi olan bir zaman kazandıracaktı. Alman tanklarının tekrardan harekete geçtiği 27 Mayıs tarihinde Dunkirk'te tahliyeler başlamıştı ve artık Belçika'da sıkışıp kalan Müttefik güçlerinin tamamını imha etmek mümkün değildi. Dunkirk, 6 Haziran'da Almanlar tarafından ele geçirilene kadar toplamda 338.226 (198.315'i İngiliz, 139.911'i büyük çoğunluğu Fransız olmak üzere çeşitli ülkelerden Müttefik askerleri) asker tahliye edilecekti. Hitler dur emrini verdiğinde Almanlar Dunkirk'e 24 kilometre kadar uzaktaydı.⁵⁸⁴ Kaçmayı başaramayan birlikler parça parça Almanlar tarafından esir alınmıştı. Alman panzerlerinin duraklamaması halinde alınacak esir sayısının çok daha yüksek olacağı açıktır.

Almanlar, Belçika'da savaş tamamlandıktan sonra son aşama olan Fransa'nın işgali aşamasına geçmişlerdi. Artık sayısal üstünlük bariz şekilde Almanlardaydı. Buna karşın Fransızlarda herhangi bir moral bozukluğu ibaresi yoktu. Süregelen muharebede anti-tank silahlarının Alman tanklarının zırhını kolayca delebileceğini, kendi tanklarının zırhının ise Almanlar tarafından zorlukla delinebildiğini anlamışlardı. Ellerindeki tanksavar silahları az olsa da doğru şekilde kullanıldığında Alman tanklarını durdurabileceklerini biliyorlardı.⁵⁸⁵

Fransızlar, savaşın son safhasında da bildikleri yöntemlerle savaşıacaklar ve Weygand Hattı olarak anılan bir savunma hattı kuracaklardı. Hat yüksek derinliğe sahipti ve direniş merkezlerine dayalıydı. Direniş merkezleri köyler ve ormanlık arazi gibi mekanize birliklerin kolayca ilerleyemeyeceği bölgelerden oluşmaktaydı. Fransızlar ellerindeki tanksavar silahları çok az olduğu için Weygand Hattı'nın Almanları durduramayacağını biliyorlardı. Amaç barış görüşmeleri başlayana kadar Almanlara olabildiğince kayıp verdimektir.⁵⁸⁶

Weygand Hattı, pek çok yerde Almanları durdurmayı başarmıştı ve neredeyse harekâtı felce uğratacak kadar tank savaş dışı kalmıştı. Ancak Almanlar, bir noktada durdurulduklarında geri çekilip başka bir noktada şanslarını tekrardan deniyorlardı ve eninde sonunda hattı yarıyorlardı. Fransızların savaşın başında umdukları gibi savaşın durağanlaşması söz konusu değildi. Ancak Weygand Hattı, Fransızların en başından itibaren doktrinlerine uygun şekilde savaşmaları durumunda başarı şansları

⁵⁸⁴ A. e., 96-97, Mellenthin, a. g. e., 19.

⁵⁸⁵ Keegan, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 89-90.

⁵⁸⁶ Keegan, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 89-91.

olduğunu göstermişti. Hat 5 Haziran'da yarılacaktı. Almanlar 14 Haziran'da Paris'e gireceklerdi. 25 Haziran'da da ateşkes yürürlüğe girerek Fransa Seferi resmen sona erecekti.⁵⁸⁷

Almanlar tüm harekât boyunca birkaç defa Maginot Hattı'na saldırmışlardı. İlk saldırı 16 Mayıs'ta hattın kuzey tarafında bittiği noktada bulunan La Ferte'deki tahkimatlara yapılmıştı. Bölgedeki tahkimatlar 1934'ten sonra inşa edilmişti ve ilk yapılan tahkimatlar kadar güçlü değillerdi. Buna karşın Almanların tahkimli bölgeyi ele geçirmesi üç gün sürmüştü. Almanlar, savunma sisteminin gücünü gördükten sonra başka noktalara saldırmaya çekinmişlerdi ve bir sonraki saldırıyı bir ay kadar sonra (14 Haziran) hattaki asker sayısı yarı yarıya azaldığında gerçekleştirmişlerdi. Sarre Nehri civarındaki zayıf bir bölgeye yaptıkları saldırıda bu sefer iki gün içerisinde hattı yarmışlardı. 15 Haziran'da bir başka zayıf noktaya yaptıkları saldırıda da aynı gün hattı yarmışlardı. 19 Haziran'da hattın güçlü olduğu üç noktada başlattıkları saldırı ise başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Fermont, Michelsberg ve Haguneau bölgelerine yaptıkları saldırıları 23 Haziran'da durdurmuşlardı. İtalyanların saldırdıkları bölgelerde de benzer sonuçlar alınmıştı. İtalyanlar, 10 Haziran'da başlattıkları saldırılar sonucunda ağır kayıplar vermişler ve çok az başarı sağlamışlardı.⁵⁸⁸ Maginot Hattı, girdiği tüm çatışmalarda kolay lokma olmadığını göstermiş ve bunu ihtiyatlarla desteklenmeden, yarım güçle yapmıştı. Eğer olması gerektiği gibi ihtiyatlarla desteklenesi halinde saldırılar çok daha uzun bir süre durdurulabilirdi. Hattın Fransa sınırını boydan boya kapatması halinde savaşın gidişatının çok daha farklı olacağı açıktır.

Fransızlar da Almanlar da savaşın kendi benimsediği doktrinler çerçevesinde şekilleneceğini düşünmüştü ve iki taraf da bu sonuca Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları dersler üzerinden varmışlardı. Oynanan kumarda taraflardan biri kaybetmeye mahkûmdu. Fransızlar, saldırı ve hareket savaşı anlayışlarına karşı geliştirdikleri önyargılar sonucunda savaşa gerçekçi olmayan bir şekilde hazırlanmışlardı. Bu hatalı yaklaşımın üzerine son derece hatalı bir planlamanın eklenmesiyle birlikte felaket kaçınılmaz hale gelmişti. Fransızların planı pek çok

⁵⁸⁷ A. e., 91-94.

⁵⁸⁸ Robert Doughty, *The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939*, s. 69-70.

yönden doktrinlerinden sapmıştı. İhtiyatların Belçika'ya gönderilmesinin Fransızların benimsediği doktrinde yeri yoktu. Maginot Hattı, Almanları nihai surette durdurmak üzere değil, ihtiyatlar yetişene kadar oyalamak amacıyla tasarlanmıştı. Ardennes bölgesi de doğal yapısı itibariyle bu vazifeyi üstlenebilecek şartları sağladığı için tahkimatsız bırakılmıştı. İhtiyatların cepheye gönderilmesi, oluşturulan savunma sistemini görevini tam olarak yerine getiremeyecek duruma getirdiği gibi ihtiyatların da tesirsiz hale gelmesine yol açmıştı. Almanlar yaptıkları manevralarla bu birlikleri kolayca kuşatarak imha etmişlerdi.⁵⁸⁹

Almanların planı ise muharebenin başından sonuna kadar doktrinlerini yansıtmıştı ve muharebe hiçbir aşamada kontrollerinden çıkmamıştı. Fransa Seferi *Blitzkrieg*'in ve *Blitzkrieg* taraftarlarının tartışmasız bir zaferiydi. Ancak kazanılan zaferde, uygulanan taktiklerin çok yeni olmasının ve rakibin bu taktiklere nasıl cevap vereceğini bilmemesinin de payı bulunmaktaydı. Almanlar, bu harekâtla birlikte savunmanın üstünlüğünü savunan önyargıyı tamamen yıkmışlardı ve ilerde karşılarına çıkacak olan Amerikalılarla İngilizler bu kadar hazırlıksız yakalanmayacaklardı.

Doktrinlerinin aksine Alman tankları yarmada kullanılmaya uygun değillerdi. Ortalama güce sahip bir tanksavar silahı, Almanların 1940'daki bütün tanklarının zırhını delebiliyordu. Panzer kütlesi, *Schwerpunkt*'ta çarptığı anda düşmanın anti-tank silahları tarafından ağır kayıplar alabilirdi. Şans eseri, Ardennes ve Sedan bölgelerinde Fransızların anti-tank silahları çok az olduğu için ağır kayıplar verilmemişti. Ancak Almanlar, Fransız Char B1 ve İngiliz Mathilda gibi zırhlarını delemedikleri tanklarla karşılaştıkları pek çok noktada çaresiz kalmışlardı. Muharebenin belirleyici unsuru, Almanların tankları bir araya toplayarak kullanması ve Müttefiklerin kendi tanklarını piyade birliklerine dağıtması olmuştu.⁵⁹⁰ Almanlar, yüksek ateş gücüne dayanabilecek zırha sahip tankları 1943'ten önce istihdam etmeyeceklerdi.

⁵⁸⁹ Posen, a. g. e., 94.

⁵⁹⁰ Mellenthin, a. g. e., 12.

4. 5 *Blitzkrieg*'in İflası

Fransa zaferiyle birlikte Almanlar mevcut doktrinleriyle kazanabilecekleri en büyük başarıyı kazanmışlardı. Geliştirdikleri doktrin bu başarının daha ötesini vaat etmiyordu. Nitekim 1940 sonrasında Fransa gibi kendilerine denk bir rakibi savaş dışı bırakamayacaklardı.

İlk yenilgi, Fransa Seferi sonrasında İngiltere'ye karşı giriştikleri hava savaşında gelecekti. Almanlar hiçbir zaman İngiltere'ye karşı verilecek bir savaşa hazırlanmamışlardı. Hitler, savaşın başında İngilizlerle savaşmak yerine aralarındaki husumeti diplomasiyle çözmeyi hedefliyordu. Polonya Seferi'nden sonra İngilizlere ve Fransızlara barış teklif etmiş, ancak olumsuz yanıt almıştı. Diplomasi yolunun tıkanması üzerine Fransızlara iyi bir ders verilmişti. Ancak İngiltere'ye karşı nasıl bir savaş verileceği muammaydı. Almanlar, İngiliz Donanması'nın üstesinden gelinmeden İngiltere'ye ayak basamazlardı ve mevcut donanmalarıyla İngilizlere kafa tutmalarına imkân yoktu. İngilizler de bunun farkında olduklarından dolayı Fransa'nın savaş dışı kalmasından sonra barış için hiçbir adım atmamışlardı. Panzer tümenleri son derece korkutucu bir güç olabilirdi ancak denizde gidemediklerinden dolayı İngilizler için hiçbir caydırıcı etkisi yoktu.

Mevcut şartlara İngilizler kadar gerçekçi yaklaşmayan Hitler ise rüşünü ispatlamış *Luftwaffe*'nin yardımıyla birliklerin İngiltere'ye sevk edilebileceğini düşünmekteydi ve daha Fransa Seferi tamamlanmadan, 16 Haziran'da çıkartma hazırlıklarına (*Seelöwe* (Ayıbalığı) Operasyonu) başlanması için emir vermişti. *Luftwaffe*'nin görevi çıkartma yapılacak bölgeyi düşmandan arındırmak ve çıkartma esnasında birlikleri düşmanın kara, deniz ve hava unsurlarından korumaktı. Ancak *Luftwaffe* daha “hava üstünlüğünü ele geçirme” aşamasında başarısız olacak ve *Seelöwe* Operasyonu askıya alınacaktı.⁵⁹¹

Almanların İngiltere'yi işgal etmesi pratikte imkansız bir operasyondur. Bunun teoriye dökülmesi ve *Luftwaffe* ile ön hazırlıklara başlanması dahi saçmaydı. Almanya hiçbir açıdan böyle bir operasyonu yürütebilecek konumda değildi, bundan dolayı da İngiltere'nin işgal planı daha yürürlüğe konmadan rafa kaldırılmıştı. Sonraki operasyonlar, Almanların doktrinleri ve savaş hazırlıklarıyla tamamen uyumlu olmasa da uzun bir süre yürütebilecekleri operasyonlardı. Bu durum

⁵⁹¹ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 98-106.

başarısızlığın maliyetini de arttıracaktı. İngiltere'ye yapılan hava saldırıları sonucunda birkaç yüz uçak ve Almanya'nın çok sayıda kıymetli pilotu kaybedilmişti. Kuzey Afrika'da ve Rusya'da ise Alman Ordusu'nun büyük çoğunluğu imha olacaktı.

Kuzey Afrika'daki operasyon, 1941 başında Erwin Rommel'in emrine verilen bir panzer tümeni ve bir motorize piyade tümeniyle başlamıştı. Neredeyse tamamı çölden oluşan savaş alanı, motorize ve mekanize birlikler için gayet uygun bir ortam gibi görünse de alt yapı eksiklikleri ve çölün derinliklerine girilemiyor olması hareket bölgesini ciddi anlamda sınırlamaktaydı. Avrupa'da operasyonel derinliği yakalamak için konulan hedeflerin Kuzey Afrika'daki tek karşılığı limanlardı. Limanlar stratejik önemi olan yegane yerlerdi. Başka bir lojistik merkezi ve demiryolu gibi ulaşım imkanları olmadığı için hareket alanının sınırlarını belirleyen tek unsurdu. Deniz taşımacılığı ve limanların oynadığı kritik rol Almanlar için bir dezavantaj, İngilizler içinse avantajdı. Almanlar, karada sayısal azlıklarına rağmen taktik açıdan üstünlüğe sahiptiler ve kısa bir süre için sayısal yönden de üstün hale geleceklerdi. Ancak İngilizler de denizde üstündü ve ikmalin denizaşırı yoldan gelmesi Almanlar için çok ciddi bir sorundu. İngilizler, aldıkları ağır kayıplara rağmen deniz ulaşımı sayesinde kayıplarını fazlasıyla yerine koyabiliyordu. Almanlar ve İtalyanların ise böyle bir lüksü yoktu ve çoğu zaman ellerindekilerle yetinmek durumunda kalmışlardı. Coğrafi şartların orduların operasyonel kabiliyetini kısıtlaması da İngilizlerin işine yarayacaktı. Almanların, Avrupa'da olduğu gibi yıldırım hızıyla hareket edememeleri sonucunda Almanlara direnme fırsatı bulacaklardı.

Rommel, başta elindeki az sayıda güce rağmen gerek savunma gerekse saldırı savaşlarında İngilizleri yenilgiye uğratmış, hatırı sayılır bir alanı işgal etmiş ve Tobruk'u kuşatmıştı. Sekiz ay süren kuşatmada, Tobruk'daki Avustralya garnizonu zaman içinde Almanlarla nasıl başa çıkacağını öğrenmiş ve zırhlı birlikleri tanksavar silahlarının üzerine çekip, sonrasında karşı-taarruz düzenlemek gibi Almanlardan öğrendikleri taktikleri Almanlara karşı başarıyla kullanmışlardı. Afrika'ya gönderilen birlik ve tankların yeterli sayıya ulaşmasıyla birlikte Mısır üzerinden saldırıya geçen İngilizler kuşatmayı kaldırarak Almanları geriye itirmiş olsalar da Almanlar,

yaptıkları karşı-taarruzlarla kaybettikleri toprakları geri almışlardı. 1942 yazında Tobruk'u da ele geçirmişlerdi ve Mısır'a doğru ilerlemektelerdi.⁵⁹²

1942 ortalarında Almanlar bariz bir üstünlüğe sahiplerse de Amerikalıların savaşa dahil olması ve Afrika'ya destek yollama kararı almaları sayısal üstünlüğü ciddi anlamda Müttefik lehine çevirecekti. Bunun yanı sıra Tobruk'un kaybedilmesinden sonra İngiliz birliklerinin başına getirilen Montgomery, kararlı ve yapılan hatalardan ders çıkartarak Almanlara karşı uygun çözümleri üretebilecek bir komutandı. Montgomery Eylül başında Almanların İskenderiye'ye doğru yaptıkları ilerleyişi durdurmayı başarmıştı. Montgomery, Ekim'de yaptığı taarruza önce metodik savaşla başlamış, Alman savunması çatırdamaya başlayınca hareket savaşı konseptine geçmiş ve Almanlar gibi tankı operasyonun merkezine alarak mekanize birlikleri tek başına kullanmıştı. Ekim ayında Alameyn Muharebesi'ndeki kıran kırana mücadelede Almanların elindeki tankların büyük çoğunluğunu yok etmiş ve ağır bir yenilgiye uğratmıştı.⁵⁹³ Hitler'in geri çekilmeyi yasaklaması kayıpları daha da arttırmış ve Rommel, birlikleri kuşatılmak üzereyken Hitler'in emirlerine karşı gelerek geri çekilme kararı almıştı. Montgomery, Alameyn Muharebesi'nde Rommel'in güçlerini fiilen operasyon yapamaz hale getirirse de Almanya'dan ve İtalya'dan gönderilen ihtiyatlarla Mihver güçleri tekrardan saldırıya geçebilecek duruma geleceklerdi. Ancak Müttefiklerin eline ulaşan ihtiyat çok daha fazlaydı ve zaman içinde savaşmayı da öğrenmişlerdi. Sonuç itibarıyla geri çekilmekte olan Mihver güçleri, geri çekilecek bir mevki kalmayana kadar savaşacaklar ve sonrasında da teslim olacaklardı. 13 Mayıs 1943'de Kuzey Afrika'da savaş sona erdiğinde 275.000 Mihver askeri Müttefiklerin eline geçmişti.⁵⁹⁴

Almanya'nın yenilgisinin altında Kıta Avrupası için geliştirilmiş bir doktrinin denizaşırı bir cephede kullanılması yatıyordu. Kuzey Afrika'daki harekât, Avrupa'da yürütülen operasyonlara nazaran çok maliyetli olmuştu ve maliyete oranla ordunun etkisi çok azdı. *Blitzkrieg* çok fazla kaynak talep eden bir yöntemdi ve başta akaryakıt olmak üzere kaynakların yetersiz olması, harekâta katılan birliklerin operasyonel kabiliyetini doğrudan etkilemekteydi. Rommel hiçbir zaman istediği

⁵⁹² Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 340-343.

⁵⁹³ Rommel, Eylül ayında sağlık sorunlarından dolayı Almanya'ya dönmüştü. Alameyn Muharebesi'nin kritik bir konuma gelmesiyle komutayı tekrardan almasına karar verilmişti. (A. e., 345)

⁵⁹⁴ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 344-352.

lojistik desteği alamamıştı ve Afrika'ya gönderilen gemilerin neredeyse yarısı yolda batırılmıştı. Altyapı ve lojistik sorunları Almanların hedeflerine ulaşmasına mani olarak savaşı uzun soluklu bir hale getirmişti. İngilizler bu süreçte Almanların savaş sanatını başarıyla öğrenerek kendilerine karşı kullanmışlardı. 1942'ye gelindiğinde İngilizlerin uyguladığı taktikler ve zırhlı birlik organizasyonu pek çok yönden Almanlarla benzerlik göstermekteydi.⁵⁹⁵ Sayısal stnlğn de ezici bir şekilde Müttefiklerin eline geçmesiyle Almanların hiçbir şansı kalmamıştı.

Rusya Cephesi'ndeki sorun ise operasyon alanının Almanların başa çıkamayacağı kadar büyük olması ve Kuzey Afrika'daki kadar olmasa da altyapının yetersiz olmasıydı. Almanlar, Fransa'da 250 kilometre kadar bir mesafeyi kat ederek Müttefiklerin hareket alanındaki silahlı gücünün büyük kısmını kuşatarak imha etmişlerdi. Bu başarı, optimum hareket mesafesi ve komuta-kontrol kabiliyetinin sınırları zorlanarak sağlanmıştı. Rusya için ise bu mesafeler ciddi bir önem arz etmiyordu ve Fransa'da olduğu gibi düşman ordusunun tamamını tek seferde savaş dışı bırakmanın imkanı yoktu. Nitekim Almanlar, Doğu Cephesi'nde stratejik hedeflerinin hiçbirine ulaşamayacaklardı.

Aslen Fransa savaş dışı kalana kadar Rusya'nın işgal edilmesi hiçbir zaman düşünülmemiş ve ordu böyle bir operasyon için hazırlanmamıştı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda Rus Ordusu oldukça zayıf bir konumdaydı. 1937 ve 1938 yıllarında Stalin, komuta kademesinin tamamını ve orta seviye subayların bir kısmını tasfiye etmişti (tasfiye edilen subayların bir kısmını da kurşuna dizdirmişti). Yönetim kadrosunun acemi ve yeteneksiz subaylardan oluşuyor olması ordunun etkinliğini oldukça düşürmüştü. Kurşuna dizilen subaylar arasında tank doktrinlerini geliştirmekte olan Mareşal Mihail Tukaevski de bulunmaktaydı. Tukaevski'nin idamıyla birlikte (her ne kadar tankçılık konusunda Almanlardan bir hayli geri olsalar da) tank merkezli sofistike doktrinlerin gelişimi de sona ermiş ve komuta kabiliyeti düşük subayların yönetebileceği hantal doktrinlere geri dönülmüştü. Bu tasfiyelerle birlikte yenilenen komuta kademesinin altından kalkamayacağı bariz olmasında rağmen ordunun büyütülmesi kararı alınmıştı. 1938-

⁵⁹⁵ Messenger, a. g. e., 177, Posen, a. g. e., 102.

1941 yılları arasında Rus Ordusu aşırı derecede büyümüştü. Ancak bu düzensiz büyüme ortaya komuta-kontrol yönünden son derece yetersiz bir güruh çıkartmıştı.⁵⁹⁶

Rus Ordusu'nun yetersizliği 1939'da başlayan Rus-Fin Savaşı'ndaki fiyaskoyla teyit edilecekti. Bu savaştan sonra fiyaskoya imza atan komuta kademesi, savaşta başarı gösteren subaylarla tekrardan değiştirilmişti. Ancak dışarıdan bakıldığında bu tasfiye de oldukça olumsuz bir imaj çizmekteydi. Bu durum Almanları Fransa'da uyguladıkları yöntemlerle hızlı bir zafer kazanılabileceğine inandırmıştı. Almanların tespit etmekte başarısız olduğu kritik unsurlar ise Rusların dayanıklılığı ve savaşma azmi, kaynaklarını seferber etme yeteneği ve muazzam boyuttaki üretim kabiliyetiydi.⁵⁹⁷ Rus Ordusu'nun etkinliği düşüktü, ancak Ruslar çok hızlı bir şekilde kayıplarını telafi edebilecek kapasitedeydiler ve Almanların ne sahip oldukları doktrin ne de savaş hazırlıkları bu sorunun altından kalkabilecek kapasitede değildi.

Blitzkrieg prensipleri Ruslara karşı meydan muharebesi kazanmakta çok işe yaramıştı. Almanlar, Michael Operasyonu, Polonya ve Fransa Seferlerinde olduğu gibi güçlerini son dakikada operasyonun başlayacağı noktaya göndererek hem operasyonel hem de taktik seviyede baskın etkisini elde etmişlerdi. Taktik yeterlilikleri çok düşük ve hareketli savunma dahi yapamayan Rus birlikleri, sayıca Almanlardan fazla olmalarına rağmen teker teker kuşatılarak imha edilmişti. Rus kayıpları muazzam boyuttaydı. Ruslar ilk şoku atlattıktan sonra da sonuç değişmemişti. Almanlar Rusya'nın derinliklerine doğru ilerledikçe Rus kayıpları daha da artmış ve Rusların geniş çaplı karşı-taarruzlarının tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştı.⁵⁹⁸

Almanların başarılı taktiklerine rağmen çatışmalar beklenilenden daha uzun sürmekteydi. Azimli Rus askerleri, Avrupa ülkelerinin askerileri gibi kuşatılır kuşatılmaz panik yapmamakta ve kararlılıkla savaşmaya devam etmekteydi. Bu noktada *Blitzkrieg*'in önerebileceği pek bir şey yoktu. Kuşatılan birlikleri kısa sürede savaş dışı bırakmanın tek yolu üzerlerine hücum etmektir. Bu yaklaşım kayıpları oldukça arttıracığı ve birlikleri yıpratacağı için sürdürülebilir değildi. Uzayan

⁵⁹⁶ Andrei A. Kokoshin, **The German Blitzkrieg Against the USSR, 1941**, Cambridge, Belfer Center Paper, 2016, s. 297-298.

⁵⁹⁷ A. e., 8-9, 12.

⁵⁹⁸ A. e., 45-47, 51, Strachan, **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005, s. 167-168.

kuşatmalar, Alman birliklerini ilerlemekten alıkoyuyor ve *Blitzkrieg*'in hız avantajını törpülüyordu.⁵⁹⁹

Almanlar, kaybettikleri zamana rağmen Rus Ordusu'nu imha ettiklerini ve Ruslardan kayda değer bir direniş gelemeyeceği için başta Moskova olmak üzere stratejik hedeflerinin tamamını kolayca ele geçirebileceklerini düşünmekteydiler. Buna karşın Rusların insan ve materyal kaynağı tükenmemekteydi ve karşılıklarına daima yeni birlikler çıkmaktaydı. Almanlar tüm muharebelerden zaferle ayrılırlarsa da sınırlı kaynaklarını ve enerjilerini harcamakta ve daha da önemlisi hayati öneme sahip zamanı kaybetmekteydiler. Keza operasyonun kısa sürmesi demek çok zor şartlar altında savaşılması anlamına geliyordu. Almanlar bundan kaçamamışlardı ve ancak Aralık ayında Moskova'ya ulaşabilmişlerdi. Almanlar, Moskova'ya ulaştıklarında altı aydan beri savaşmaktalardı ve enerjileri tamamen tükenmişti. Tam bu esnada Rusların taze birliklerle gerçekleştirdiği karşı-taarruz bitirici darbeyi indirmişti. Almanlar, ağır bir yenilgi alarak ellerindeki materyalin büyük çoğunluğunu kaybetmiş ve 150 ila 200 kilometre kadar geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Almanlar, 1941'de son muharebe hariç tüm muharebeleri kazanmışlardı. Ancak kaybettikleri son muharebe operasyonun tamamen durması için yeterli olmuştu.⁶⁰⁰

Savaşın sona ermesine daha çok zaman olsa da 1941'deki başarısızlık *Blitzkrieg*'in iflası anlamına geliyordu. Almanlar görkemli zaferler kazanmış olsalar da stratejik hedeflerinin hiçbirine ulaşamamışlardı. *Blitzkrieg* kıta Avrupası'nda çok etkiliydi. Fransızlar, bir defa kontrolü kaybettiklerinde Almanlar bir daha toparlanmalarına izin vermeden savaşı sonuçlandırmışlardı. Aynı durum Rusya'da geçerli değildi. Ruslar da Fransızlar gibi çok kritik hatalara imza atmışlardı. Ancak coğrafyaları bu hataların yenilgiye dönüşmesinin önüne geçmişti. 1941 sona erdiğinde Almanların elde ettiği yegane stratejik başarı Rus Ordusu'nun büyük bir kısmını imha etmek olmuştu. Ancak Ruslar kayıplarını telafi edecek durumda oldukları için bu başarı Almanları zafere götürmeyecekti.

Kuzey Afrika ve Barbarossa Operasyonu'yla birlikte Almanlar Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları derslerin kredilerini tamamen harcamış oluyorlardı.

⁵⁹⁹ Kokoshin, a. g. e., 50.

⁶⁰⁰ A. e., 52-53.

Fransızlar, kolayca müttefik bulma imkanının büyümesine kapılarak doktrinlerinin ve stratejik hedeflerinin dışına çıkmışlardı ve doktrinlerinin değişen strateji ile birlikte revize edilmemesi sonucunda başarısızlığa uğramışlardı. Almanlar ise beklenmeyen, kolay zaferlerin büyümesine kapılarak doktrinlerini kapsamı dışında kullanmışlardı. Kıta Avrupası'nda kolayca kazanılan başarıların verdiği cüretkarlık, ordunun altından kalkamayacağı operasyonlara sokulmasının yanı sıra Almanya'nın yeni düşmanlar kazanmasına da sebep olmuştu.

Almanlar taktik yönden İngilizlerden de Ruslardan da çok üstünlerdi. Ancak Kuzey Afrika'da ve Rusya'da verilen savaş, taktiğin yanı sıra diğer stratejik etmenlerin de rol aldığı bir savaş olmuştu. Bu cephelerindeki hareket, Alman Ordusu'nun operasyonel açıdan altından kalkamayacağı, taktik yetkinlikle üstesinden gelinemeyecek operasyonlardı. Almanlar bu cephelerde Avrupa'da olduğu gibi hızlı sonuç alabilecek bir pozisyonda değillerdi. Savaş uzadıkça taktik üstünlüklerinin etkisi de azalmıştı. Almanlar, 1941-1943 yılları arasında sınırlı kaynaklarını sonuçsuz operasyonlarda harcarlarken rakipleri de çıkartmaları gereken dersleri çıkartarak aradaki taktik uçurumu kapatmışlar ve Almanlara saldırabilecek konuma gelmişlerdi.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte askerî yapılanmaların üzerinde dogmaların etkisi had safhadaydı. Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanacakların sinyalleri uzun zamandan beri verilmekteydi ve bu sinyaller sistematik bir şekilde dikkate alınmamıştı. Zamanın gerçeklerine kulak tıkamak, endüstriyel savaşın zirveye çıktığı Batı Cephesi'nde tarafları taktik bir açmaza götürecekti. Uzun yıllar önce demode hale gelmiş taktiklerde ısrar edilmesi, savaş alanında tarihte eşi benzeri görülmedik bir simetri doğurmuştu. 1914'te, taktik açıdan İngilizler ve Fransızlardan üstün konumda olan Almanlar dahil olmak üzere hiçbir taraf birbirini üzerinde üstünlük kuracak konumda değildi. Saldırıya geçmek suretiyle dengeyi bozmaya çalışan taraf ise ağır kayıplar verecek ve bunun karşılığında çıkartılan birkaç ders haricince hemen hiçbir sonuca ulaşamayacaktı.

Bu şartlar Birinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önce oluşmaya başlamıştı. 1853'te patlak veren Kırım Harbi'nden itibaren gelişmekte olan silah teknolojisiyle mevcut doktrinlerin uyumsuzluğu ortaya çıkmış ve bu iki unsur arasındaki farklılık Birinci Dünya Savaşı'na kadar uçuruma dönüşmüştü. Rus-Japon Savaşı bu uçurumun iyice derinleştiği, mevcut sorunun akut hale geldiği ve inkar edilemeyecek bir boyuta ulaştığı bir dönemde yaşanmıştır. Rus-Japon Savaşı ve yedi yıl sonra gerçekleşecek olan Balkan Savaşı'nın ortak özelliği Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanacak olan her şeyin bu savaşlarda da yaşanacak olmasıdır. Birinci Dünya Savaşı'nda görülen taktik sorunların tamamı bu savaşlarda da görülmüştür. Bu açıdan bu iki savaş tarihçiler tarafından Birinci Dünya Savaşı'nın provaları olarak tanımlanmıştır.

Bu iki savaşın bir diğer ortak özelliği de dünyanın dört bir yanından savaş gözlemcilerinin savaş alanına akın etmeleri ve savaş sistematik bir şekilde mercek altına almalarıdır. Savaş alanlarında olan-biten hemen her şey detaylıca kayda alınmıştır ve haliyle sıkça karşılaşılan taktik sorunlar da bu kayıtlara dahildir. Yani başka bir deyişle Batılı güçlerin bu savaşta olup bitenleri, kendileri savaşa dahil olmuş gibi bildiklerini söyleyebiliriz. Ancak bu detaylı gözlem, ders çıkartma süreçlerine yansımamıştır. Bundan dolayı da bu iki savaş günümüzde “çıkartılmayan derslerin savaşı” olarak anılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ise yaşanan taktik kriz dolayısıyla uzun zaman önce kabullenilmesi gereken bu durum kabullenilmiş ve değişim süreci başlamıştır. Buna karşın, Birinci Dünya Savaşı'nda pek çok değişim yaşanmasına rağmen mevcut teknolojinin sunduğu imkânların sınırları zorlanmadan savaş sona ermiştir. Bundan dolayı savaştan sonra bir kısmı gerçekçi olmaktan uzak pek çok teori ve iddia ortaya atılacaktı. Savaş başladığında en çok ön plana çıkan unsur piyadeydi. İlk muharebelerden sonra ateş gücü giderek artan şekilde ön plana çıkacaktı. Almanların hücum taktiklerini uygulamaya koymasıyla birlikte kısa bir süreliğine ateş gücü-piyade dengesi sağlanmış olsa da bu taktiklerden bir sonuç alınamaması üzerine savaş, ateş gücü merkezli taktiklerle sona ermişti. Bunun sonucu olarak da savaştan sonra ateş gücünün manevraya olan üstünlüğü askerî ve sivil zihniyet üzerinde tahakküm kuracaktı.

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde siper savaşı paradoksunu gerçek anlamda tek çözen taraf Almanlardı ve Rus-Japon Savaşı gibi bu savaşın da taraflar üzerinde son derece yanıltıcı etkisi olmuştu. Müttefikler savaşı kazanmışlar ancak etkin bir doktrin geliştirmekte başarısız olmuşlardı. Deneme-yanılma süreci etkin bir çözüm üretilmeden 1917 yılında iflas etmiş, saldırı ve savunma arasına bir denge oluşturulmadan savaş sona ermişti. Zamanın taktik sorunlarına mantıklı bir doktrinle cevap verilemiyor olması kaçınılmaz olarak bu cevapların “önyargılarla” verilmesine yol açacaktı. Taarruz kültürü ölmüştü, ancak yerini savunma kültürü almıştı. Savaştan sonraki İngiliz ve Fransız askerî zihniyeti, iç ve dış politikası tartışmaya kapalı şekilde savunma merkezli olacaktı. Weimar Cumhuriyeti iç ve dış politikası da (zorunlu olarak) saldırı seçeneğini tartışmaya kapatacaktı. Buna karşın Alman Ordusu, hala zamanın askerî gerçeklerine en doğru şekilde yaklaşan taraftı.

Savaş esnasındaki Alman taktik başarısı ise ürettikleri fikirlerin zamanın gerçekleriyle örtüşüyor olmasından kaynaklanmaktaydı. Almanlar, şartları kendi ve düşmanın içinde bulunduğu duruma, silahlar ve teknolojiye, yer şekillerine, alan, mesafe ve zamana göre değerlendirmişlerdi. Veri toplama, olabildiğince sistemli ve hiçbir kanıtı es geçmeyecek şekilde gerçekleşmişti. Toplanan veriler sistematik bir şekilde mantık süzgecinden geçirilerek, savaş alanında uygulanabilir duruma

dönüştürülmüş yani doktrin haline getirilmişti. Her değişimin ardında önemli sebepler yatmaktaydı.⁶⁰¹

Örneğin Almanlar, karşı-taarruza dayalı bir savunma doktrini üretmişlerdi çünkü yaptıkları analizler sonucunda saldırıya geçen bir birliğin belli bir süre sonra tükeneceğini (bu daima var olan bir gerçektir) ve bu tükenmenin çok büyük ihtimalle, saldıran tarafın savunma sistemini aşmadan (bu Birinci Dünya Savaşı'na özgüydü) yani kendi kontrollerindeki bir bölgede gerçekleşeceğini tespit etmişlerdi. Sebep-sonuç ilişkisi kurmadaki başarı uygun yöntemin seçimini de kolaylaştırmıştı. Ancak Almanlar bununla da yetinmeyerek karşı-taarruz taktiklerini de mükemmelleştirerek şartlara en uygun hale getirmişlerdi. Savunma mevzilerinin de doktrine uygun şekilde yenilenmesinden sonra Almanların savaş alanında yenilmesinin tek yolu ordunun doktrini uygulayamayacak kadar zayıflatılması olmuştu.

Müttefiklerin doktriner değişim süreci ise çoğunlukla “zannetme” aşamasını geçememişti. İngilizler, Somme’da yeteri kadar top mermisi atmaları durumunda savunmadan geriye pek bir şey kalmayacağını düşünmüşlerdi. Ancak piyade taarruza kalktığında durumun hiç de zannedildiği gibi olmadığı ortaya çıkacaktı. İngilizler, doktrin geliştirme konusunda Almanlar kadar zaman ve emek harcamamışlardı. Kazanımları da aynı oranda düşük olmuştu.

Bunların yanı sıra Almanlar taktik değişimlere ihtiyatlı yaklaşıyorlar ve doktrinle birlikte başka faktörlerin de değişmesi gerektiğini biliyorlardı.⁶⁰² Müttefiklerde ise çoğu zaman bir acelecilik durumu söz konusuydu. Fransızlar, İkinci Artois Muharebesi’nde etkili sayılabilecek siper baskını taktiklerini uygulamaya koymuş olsalar da fikirler henüz daha çok tazeydi ve mevcut ekipman taktiklerin gerektiği gibi uygulanması için yeterli değildi (doktrinin kalbinde el bombası yatmasına rağmen o tarihte Fransız Ordusu’nda modern el bombası yoktu). Taktiklerin zamanından evvel uygulamaya konması başarısızlığı getirmişti. Başarısızlık da Fransızların taktiklerden soğumasına yol açarak başka yöntemler aramalarına sebep olmuştu. Almanlar ise hücum taktiklerini üç yıl boyunca geliştirdikten sonra tüm eksiklerini giderdiklerine kanaat getirdiklerinde uygulamaya koymuşlardı (ki buna rağmen tüm eksikleri henüz daha giderilmemişti).

⁶⁰¹ Lupfer, a. g.e., 55, 57-58.

⁶⁰² Lupfer, a. g. e., 56.

Almanlar doktrinin olgunlaşma sürecinde düşman taktiklerinin gelişimini de hesaba katmışlardı. Verdun'da başarıya ulaşan hücum taktikleri 1916'daki Fransız Ordusu'na göre dizayn edilmişti. Bahar taarruzlarındaki taktikler ise savunma sisteminin ve Müttefik güçlerinin 1918'deki haline göre uyarlanmıştı.⁶⁰³ Müttefikler bu yönden de çoğu zaman sınıfta kalmıştı. Nivelle, 1916'da uyguladığı taktiklerin aynısını Almanların ne yaptıklarını hesaba katmadan 1917'de de uygulamaya kalkmıştı. Sonuç itibariyle 1916'da etkili olan taktikler 1917'de hiçbir işe yaramamıştı.

Savaş sona erdiğinde İngiliz ve Fransız saflarında kimse metodik savaş taktiklerinin etkin bir yöntem olduğunu iddia etmese de alternatifsiz olduğuna ikna olmuşlardı. Almanların savaşı kaybetmesi, başarısızlığının kökeninde lojistik sorunların, ordunun fazlasıyla yıpranmış olduğunun ve Ludendorff'un stratejik ve operasyonel hatalarının yattığı gerçeğini perdeleyecekti. Kendi başarısızlıklarının kökeninde de Almanların çok daha iyi yöntemler geliştirdikleri gerçeğinin yattığını göremeyeceklerdi. 1917'de kendi doktrinlerini mat eden temel unsur ateş gücünün savunmacıya sağladığı avantaj değil, Almanların daha etkin bir doktrin geliştirmiş olmasıydı. Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarından itibaren ateş gücünün savunmacıya sunduğu doğal üstünlük kaybolmaya başlamış ve taktiklerin önemi tekrardan ön plana çıkmaya başlamıştı. Müttefiklerin denediği taktiklerin başarısızlığa uğraması bu durumu göz ardı etmelerine yol açacaktı. 1918'e gelindiğinde "savunmanın üstünlüğü" gayet tartışmalı bir ön kabul haline gelmiş olsa da İngilizler ve Fransızlar bunu "kaide" olarak değerlendirmeye devam edeceklerdi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanların savaş esnasında geliştirdikleri doktrinlerin ilk sağlaması Türklerden gelecekti. Türkler, Kurtuluş Savaşı esnasında önce Almanların geliştirdiği elastik savunma doktrinine adapte olacaklar ve bu doktrini Sakarya Muharebesi'nde etkin bir şekilde uygulamaya koyacaklardı. Sakarya Savaşı'ndan sonra da ordularını hücum taktiklerine adapte edecekler ve 1922'de görkemli bir zafer kazanacaklardı.

Alman doktrinlerinin sağlaması açısından özellikle Büyük Taarruz'un kritik bir önemi vardır. Bu muharebe iki savaş arası dönemde ders çıkarma süreçlerinin

⁶⁰³ Foley, "A Case Study in Horizontal Military Innovation: The German Army, 1916-1918", 802-803.

kalbinde yer alması gerekirken ihmal edilmiştir. Türkler, hücum taktikleriyle Almanların hedefledikleri operasyonel ve stratejik başarıyı kazanmışlar ve doktrinin işe yarar olduğunu ispatlamışlardır. Fransızlar, Almanların Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmiş olması sonucunda hücum taktiklerinin işe yararlılığı konusunda yanılmış olsalar dahi Büyük Taarruz'dan gerekli olan dersleri çıkartmaları gerekirdi. Türklerin hücum taktiklerini kullandıklarını tespit edememiş olsalar dahi bu zafer hala saldıran tarafın savunan tarafa karşı kazandığı ezici bir zaferdi ve tarafların nispeten birbirine denk olması bu muharebeyi önemli kılmakta ve Fransızların Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki varsayımlarını yerlebir etmekteydi. Buna karşın görünüşe göre Büyük Taarruz iki savaş arası dönemde hak ettiği ilgiyi görmemiştir. İkinci Dünya Savaşı başlangıcında uygulamaya konan doktrinler göz önünde bulundurulacak olursa, bu muharebe en azından Almanlar haricinde ders çıkarma süreçlerinin dışında tutulmuştur denilebilir.

Batı Cephesi'nde savaşıyan tüm taraflar, savaştan sonra geliştirdikleri doktrinleri Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarttıkları deneyimler üzerine bina etmişlerdi. Fransızlar bu deneyimleri Almanlara göre daha ham bir şekilde kullanmış ve deneme-yanılma sürecinin savunmanın üstünlüğünü kıramadığı ön kabulüyle iki savaş arasında geliştirdikleri doktrinleri ülkenin stratejik gerekliliklerine göre değil, “ateş gücünün savunmacıya sağladığı avantaj” bakış açısına göre şekillendirmişlerdi. Almanlar ise bu deneyimleri sistematik ders çıkartma süreçleriyle rafine ederek olabildiğince dogmalardan ayırmıştır. Almanlar, ateş gücü saldırıyı veya savunmayı destekler gibi tartışmaların üzerinde durmayarak doktrinlerini geliştirirken stratejik gereklilikleri baz almışlardı. Birinci Dünya Savaşı deneyimleri, Fransızlar gibi doktrinin büyük bir kısmını kapsamamış, sadece temel vazifesi görmüştü. Almanlar, mevcut etkileşimi iyi analiz etmiş ve bunun sonucu olarak etkin bir doktrin üretmişlerdi. Fransızlar ise bu konuda sınıfta kalmışlardı. Onların benimsediği doktrin, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki Alman doktrinini neredeyse tamamen etkisiz hale getiriyor olsa da yenilenen Alman doktrinini gerektiği gibi değerlendirememişler ve etkin bir çözüm üretememişlerdi.

Buna karşın, Almanların da ders çıkartma sürecini mükemmel bir şekilde yürüttükleri söylenemez. Varılabilecek tek kesin yargı Fransızlardan daha iyi yürüttükleridir. Almanlar, Birinci Dünya Savaşı esnasında ve savaştan sonra başlattıkları sistematik ders çıkartma süreçleriyle askerî yapılanmaların gönüllü

körlüğünü en fazla kıran taraf olmuştur. Ancak onlar da Batı Cephesi'ne aşırı derecede odaklanmışlardı. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki gönüllü körlük kırılmış, ancak yerine bir at gözlüğü konulmuştu.

Tarihçiler, Fransızları 1918'in Batı Cephesi'nde donup kalmakla yargılamışlardır. Ancak Almanlar için de “zaman” haricinde benzer bir durum söz konusuydu. Almanlar, iki savaş arası dönemde Birinci Dünya Savaşı'nın sorunlarına takdire şayan çözümler üretmiş olsalar da bu çözümler, Ludendorff'un yapamadığını yaparak Batı Cephesi'ndeki taktik başarıları operasyonel başarıya taşımakla sınırlıydı. Sonuç itibariyle Fransızlar İkinci Dünya Savaşı'na girdiklerinde 1918'deki gibi bir Batı Cephesi'nde savaşmaya hazırlanmışken, Almanlar da 1940'daki bir Batı Cephesi'nde savaşmaya hazırlanmışlardı. Bunun sonucu olarak da savaş, gerçek bir dünya savaşına dönüşmesiyle beraber kontrolü kaybetmeye başlamışlar ve Kıta Avrupası dışındaki (Norveç ve Girit Operasyonu haricinde) hiçbir cephede başarı sağlayamamışlardı.

Tarihçiler, Ludendorff'u taktik açıdan bir deha, operasyonel yönden vasat, stratejik açıdan ise başarısız olarak yorumlamışlardır. Bu yargıya, Ludendorff'un bakış açısı doğrultusunda Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı kararlar sonucu varılmış olsa da aynı bakış açısı Alman komuta kademesinin geneline atfedilebilir. Keza Ludendorff'un, taktik seviyedeki başarıyı operasyonel ve stratejik seviyede başarının takip edeceğine dair tehlikeli varsayımları olsa da Almanlar genel olarak stratejik seviyede tutarlı hedefler belirlemekte ve bu hususta ders çıkartmakta çok başarısızlardı. 1918'deki başarısızlığın sebebi taktik başarının operasyonel seviyeye taşınamaması olarak değerlendirilmişti. Operasyonel seviyede başarı sağlanamadığı için de Batı Cephesi'nde kazılacak olası bir Alman zaferinin stratejik seviyedeki etkilerine şahit olunmamıştı. Fransa savaş dışı bırakıldıktan sonra İngiltere ve Amerika ile nasıl başa çıkılacağı bir sonraki aşamaya bırakılmıştı. Kıta Avrupası'nda hakimiyet sağlandıktan sonra İngiltere ve Amerika'nın barış masasına oturmaya razı olacağı tahmin edilmekteydi. İki savaş arası dönemdeki Alman askerî doktrinlerinin şekillenmesi ve diğer savaş hazırlıkları bu bakış açısı üzerine bina edilmişti. Seeckt'in başlattığı sistematik ders çıkartma süreci dahil olmak üzere Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkartılan tüm dersler Batı Cephesi odaklıydı. İki savaş arası dönemde harcanan emekler, taktik etkinliği daha da arttırmak ve taktik başarıyı operasyonel başarıya dönüştürme üzerine kurulmuştu. Harcanan yoğun emekler sonucunda, Batı

Cephesi'nde karşılaşılabilecek sorunların üstesinden başarıyla gelebilecek mükemmel bir doktrin üretilmişti. Ancak Fransa, Almanya'nın tek potansiyel düşmanı değildi ve yeni bir dünya savaşında Almanya'nın olası stratejik hedeflerine nasıl ulaşacağına kafa yormamışlardı. Bir başka deyişle Fransızlar nasıl taktik açıdan 1918'de donup kalmışlarsa Almanlar da stratejik açıdan 1918'de donup kalmışlardı. 1918'de Fransa'nın savaş dışı kalması neticesinde muhtemelen Amerika ve İngiltere, Almanya ile barış masasına oturmayı kabul ederlerdi. Ancak 1940'taki şartlar çok daha farklıydı ve savaş, doktrinlerinin yetersiz kalacağı cephelere bizzat kendileri taşıyarak yenilginin zeminini hazırlamışlardı.

KAYNAKÇA

Arşiv

ATASE (Askeri Tarih ve Stratejik Etüt) Arşivi.

T. C Genelkurmay **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 57** (Eylül, 1966).

Başkanlığı

_____ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 69** (Eylül, 1973).

_____ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 70** (Mart, 1974).

_____ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 96** (Eylül, 1993).

_____ **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi 131** (Eylül, 2013).

Anılar

Ashmead-
Bartlett,
Ellis:

With the Turks in Thrace, New York, George H. Doran, 1913.

Atatürk,
Mustafa
Kemal:

Nutuk, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2016.

Çalışlar,
İzzeddin:

Gün gün, Saat Saat İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2009.

Gibbs,
Philip ve
Grant,
Bernard:
Köprülü,
Ali Kadri:

The Balkan War: Adventurers of War with Cross and Crescent, Boston, Small, Maynard and Company Publishers.

Anadolu'da Hayat ve Hatıratım: Anadolu'da İstiklal Mücadelesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2011.

Resmi Tarih Çalışmaları

Anonim:

Official History of the Russo-Japanese War: Part II, From the Battle of Yalu to Liaoyang Exclusive, London, Harrion and Sons, 1908.

Anonim:

“The War in the Balkan Peninsula”, **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 57, No. 419 (1913), pp. 134-141.

Hellenic Army
General Staff:

A Concise History of the Campaign in Asia Minor 1919-1922, Atina, Hellenic Army History Directorate, 2003.

Kennedy, Robert

The German Campaign in Poland (1939),

M.:
T.C. Genelkurmay
Başkanlığı:

Washington, Government Printing Office, 1956.
Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 2. Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1999.
Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 5.Kısım, 1. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi'nden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekat, 25 Temmuz-22 Ağustos 1921, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995.
Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 6. Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1968.
Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonrasındaki Harekat, 5. Kısım, 2. Kitap, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995.
Türk İstiklal Harbi, III. Cilt, Doğu Cephesi, 1919-1921, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1965.

Teorik Çalışmalar, Talimnameler ve Yönetmelikler

Baden-Powell, B.
F. S.:

War in Practice: Some Tactical and Other Lessons of the Campaign in South Africa, 1899-1902, London, Isbister&Company Limited, 1903.

Balck, Wilhelm:

Development of Tactics: World War, Kansas, The General Service School Press, 1922.

Tactics: Volume I, Introduction and Formal Tactics of Infantry, Kansas, U.S. Cavalry Association, 1911.

Tactics: Volume II, Cavalry, Field and Heavy Artillery in Field Warfare, Kansas, U. S. Cavalry Association, 1914.

Bauer, Max ve
Hermann Geyer:
Beca, Beca:

Mevzi Harbinde Müdafaa: Def ve Tard, İstanbul, Matbayı Askeriye, 1337 (1921).

A Study of the Infantry Tactics, London, George Allen and Unwin LTD., 1915.

Bruno, Thomas
A.:

“Ignoring the Obvious: Combined Arms and Fire&Manouver Tactics Prior to World War I”, United States Marine Corps University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Quantico, 2002.

The Transformations of War, London, Hugh Rees, 1912.

Colin, Jean:

“Tactical and Operational Depth”, U. S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, **Yayınlanmamış Monografi,** Kansas, 1986.

Crow, Charles L.:

The Principles of War, New York, Henry Holt and Company, 1920.

Deductions of the World War, New York ve London,

- Foch, Ferdinand:
The Knickerbocker Press, 1918.
- Freytag-Lorinhoven, Hugo von:
“The Tactics of Penetration: A Counterblast to German Numerical Superiority”, **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 59, No. 438 (1914), pp. 378-389.
- Fuller, J. F. C.:
Mevzi Harbinde Taarruz, Eskişehir, Matbayı Liva, 1921.
Compulsory Service: A Study of the Question in the Light of Experience, London, John Murray, 1911.
- Geyer, Hermann:
The Science of War: A Collection of Essays and Lectures, 1891-1903, London, Longmans, Green and Co., 1910.
- Hamilton, Ian:
Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th Century, Tactics, Doctrine, and Organization, Washington, U. S. Government Printing Office, 1984.
- Henderson, G. F. R.:
The Roots of Military Doctrine: Change and Continuity of Understanding the Practice of Warfare, Kansas, Combat Studies Institute Press, 2013.
- House, Jonathan M.:
The Attack in Trench Warfare, New York, D. Van Nostrand Company, 1917.
- Jackson, Aaron:
The Evolution of Tactical Ideas in France and Germany During the War of 1914-1918, Paris, 1925.
- Laffargue, André:
“The Dynamics of Doctrine: The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War”, U. S. Army Command and General Staff College, **Yayınlanmamış Monografi**, Kansas, 1981.
- Lucas, Pascal:
“Origins of Operational Depth in the First World War”, School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, **Yayınlanmamış Monografi**, Kansas, 2016.
- Lupfer, Timothy T.:
Battle Studies: Ancient and Modern Battle, New York, The Macmillan Company, 1921.
- Maher, Benjamin M.:
Hücum Talim ve Terbiyesi, İstanbul, Matbayı Askeriye, 1337 (1921).
- Picq, Ardant du:
“The Russo-Japanese War, Lessons not Learned”, Southwest Missouri State University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Springfield, 1991.
- Rohr, Wilhelm:
Actual Experiences in War: Battle Action of the Infantry: Impressions of a Company Commander, Washington, Government Printing Office, 1906.
- Soloviev, L. Z.:
German and Austrian Tactical Studies, Washington, Government Printing Office, 1918.
- U. S. Government:
MCDP-1: Warfighting, Washington D. C., United States Marine Corps, 1997.
- U. S. Marine Corps:
Survey of German German Tactics, Monograph No. 1, Washington DC, Government Printing Office, 1918.
- United States, War Department:

Wallace, Thomas
R.:
Wynne, G. C.:

By Two Many Names – Operational Momentum,
Newport, Naval War College, 1994.
If Germany Attacks: The Battle in Depth in the West,
Santa Barbara, Greenwood Press, 1971.

İkinci El Kaynaklar

Akyüz, Doruk:

“Legacy of the Stormtroop: The Influence of German Assault Troop Doctrines in Great Offensive”, ed. by Konstantinos Tavlos, **Salvation and Catastrophe: The Greek-Turkish War, 1919-1922**, London, Lexington Books, 2020, pp. 194-241.

Arnold, Joseph C.:

“French Tactical Doctrine, 1870-1914”, **Military Affairs**, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1978), pp. 61-67.

Asprey, Robert B.:

The German High Command at War: Hindenburg and Ludendorff Conduct World War I, New York, William Morrow and Company Inc., 1991.

Belen, Fahri:

Büyük Türk Zaferi, Afyon’dan İzmir’e Kadar, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1999.

Bellamy,

Christopher:

Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri ve Siyasal Yönleriyle, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, 1973.

Bidwell, Shelford

ve Graham,

Jonathan:

The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice, London, Routledge, 2016.

Boff, Jonathan:

Fire Power: British Army Weapons and Theories of War, 1904-1945, Barnsley, Pen and Sword, 2005.

Brose, Eric Dorn:

Haig’s Enemy: Crown Prince Rupprecht and Germany’s War on the Western Front, Oxford, Oxford University Press, 2018.

Bull, Stephen:

The Kaiser's Army: The Politics of Military

Technology in Germany During the Machine Age, 1870-1918, Oxford, Oxford University Press, 2004.

Citino, Robert B.:

German Assault Troops of the First World War: Stosstrupptaktik, The First Stormtroopers, Stroud, Spellmount, 2007.

Coffman, Edward
M.:

“Beyond Fire and Movement: Command, Control and Information in German *Blitzkrieg*”, **Journal of Strategic Studies**, Vol. 27, No. 2 (2004), pp. 324-344.

The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army, 1920-39, Mechanicsburg, Stackpole Books, 2008.

Corum, James C.:

The War to End All Wars: The American Military Experience in World War I, New York, Oxford University Press, 1968.

A Clash of Military Cultures: German and French Approaches to Technology between the World Wars, A Paper for the USAF Academy Symposium,

- September 1994.
- “The Luftwaffe’s Army Support Doctrine, 1918-1941”, **The Journal of Military History**, Vol. 59, No. 1 (Jan., 1995), pp. 53-76.
- The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform**, Lawrence, University Press of Kansas, 1992.
- The Politics of the Prussian Army, 1640-1945**, Oxford, Oxford University Press, 1964.
- “The Military Collapse of the German Empire: The Reality Behind the Stab in the Back Myth”, **War in History**, Vol. 3, No. 2 (1996), pp. 186-207.
- “France”, **War Planing 1914**, Ed. by Richard F. Hamilton, Holger H. Herwig, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 143-174.
- “French Operational Art, 1888-1940”, **Historical Perspectives of the Operational Art**, Ed. by Michael D. Krause, R. Cody Philips, Washington, Center of Military History, United States Army, 2005.
- Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War**, Massachussets, The Belknap Press of Harvard University Press, 2005.
- The Breaking Point: Sedan and the Fall of France, 1940**, Mechanicsburg, Stackpole, 1990.
- The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919-1939**, Connecticut, Archon Books, 1975.
- Japan's Imperial Army: Its Rise and Fall, 1853-1945**, Kansas, University Press of Kansas, 2009.
- The War Infantry Knew 1914-1919**, London, King and Son, 1938.
- “On the Brink of the Abyss: The Warrior Identity and German Military Thought before the Great War”, **War and Society**, Vol. 13, No. 2 (Oct., 1995), pp. 23-40.
- Warriors Of The Rising Sun: A History Of The Japanese Military**, New York, Basic Books, 1999.
- Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu**, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2013.
- The Turkish Independence War: A Military History, 1919-1923**, Santa Barbara, Preager, 2021.
- Palestine: The Ottoman Campaigns of 1914-1918**, Barnsley, Pen and Sword, 2016.
- Military Operations: France and Belgium, 1917**, London, Macmillan and Co., Limited, 1940.
- Tanks and Trenches**, Stroud, The History Press, 2009.
- First Strike: Preemptive War in Modern History**, London, Routledge, 2008.
- “A Case Study in Horizontal Military Innovation: The
- Craig, Gordon A.:
- Deist, William ve Feuchtwanger, E. J.:
- Doughty, Robert Allan:
- Drea, Edward:
- Dunn, J. C.:
- Echevarrio, Antulio J.:
- Edgerton, Robert B.:
- Erickson, Edward J.:
- Falls, Cyril:
- Fletcher, David:
- Flynn, Matthew J.:
- Foley, Robert T.:

-
-
-
-
- Freedman, Lawrence:
Frieser, Karl-Heinz:

Fuhrmann, Matthew, Edwarsa, Nathan ve Salomonea, Michael:
Fuller Jr., William C.:

Gilbert, Adrian:

Griffith, Paddy:

Grüsshaber, Gerhard:
Gudmundsson, Bruce:

Habeck, Mary R.:

Hall, Richard:
- German Army, 1916-1918”, **Journal of Strategic Studies**, Vol. 35, No. 6 (May 2012), pp. 799-827.
“Dumb Donkeys or Cunning Foxes? Learning in the British and German Armies during the Great War”, **International Affairs**, Vol. 90, No. 2 (2014), pp. 279-298.
German Strategy and the Path to Verdun, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
“Learning War’s Lessons: The German Army and the Battle of Somme 1916”, **The Journal of Military History**, Vol. 75 (April 2011), pp. 451-504.
“The Other Side of the Wire: The German Army in 1917”, **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, pp. 155-178.
The Future of War, New York, Public Affairs, 2017.
“Battle Group Kleist and the Breakthrough in France, 1940”, **Historical Perspectives of the Operational Art**, Ed. by Michael D. Krause, R. Cody Philips, Washington, Center of Military History, United States Army, 2005.
“The German Offensive of 1914: A New Perspective”, **Defense and Security Analysis**, Vol. 21, No. 1 (2005), pp. 37-66.
“What is a Military Lesson?”, **Strategic Studies**, Ed. by Thomas M. Mahnken, Joseph A. Maiolo, London, Routledge, 2008, pp. 34-49.
Challenge of Battle: The Real History of the British Army in 1914, Oxford, Osprey Publishing, 2013.
Battle Tactics of the Western Front: British Army’s Art of Attack, 1916-18, New Haven, Yale University Press, 1996.
Fortifications of the Western Front 1914-18, Oxford, Osprey, 2004.
The “German Spirit” in the Ottoman and Turkish Army, 1908-1938, Berlin, De Gruyter, 2018.
Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918, Santa Barbara, Praeger, 1995.
“The French Artillery in the First World War”, **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, pp. 62-100.
The Storm of Steel: The Development of Armor Doctrine in Germany and the Soviet Union, 1919-1939, London, Cornell University Press, 2003.
Balkan Savaşları 1912-1913: Birinci Dünya

- Harries, Meririon ve Susie:
Hart, Peter:
- Herrmann, David G.:
Herwig, Holger H.:
- Howard, Michael:
- Hughes, Judith M.:
- İncedayı, Cevdet Kerim:
Jackman, Steven D.:
- Jackson, Julian:
- Jankowski, Paul:
- Jones, Spencer:
- Kaufmann, J. E.,
Kaufmann, H. W.:
Keegan, John:
- Kiesling, Eugenia:
- Kokoshin, Andrei A.:
Kraehe, Enno:
- Krause, Jonathan:
- Savaş'ın Provası**, İstanbul, Homer Yayınları, 2003.
Soldiers of the Sun, New York, Random House, 1991.
The Great War: A Combat History of the First World War, Oxford, Oxford University Press, 2013.
The Arming of Europe and the First World War, Princeton, Princeton University Press, 1996.
The Marne, 1914: The Opening of World War I and the Battle that Changed the World, New York, Random House, 2009.
“Men against Fire: Expectations of War in 1914”, **International Security**, Vo. 9, no. 1 (Summer, 1984), pp. 41-57.
To the Maginot Line: The Politics of French Military Preparation in the 1920's, Massachusetts, Harvard University Press, 2006.
İstiklal Harbi (Garp Cephesi), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.
“Shoulder to Shoulder: Close Control and “Old Prussian Drill” in German Offensive Infantry Tactics, 1871-1914”, **The Journal of Military History**, Vol. 68, No. 1 (Jan., 2004), pp. 73-104.
The Fall of France: The Nazi Invasion of 1940, Oxford, Oxford University Press, 2003.
Verdun: The Longest Battle of the Great War, Oxford, Oxford University Press, 2014.
From Boer War to World War: Tactical Reform of the British Army, 1902-1914, Norman, University of Oklahoma Press, 2012.
Fortress France: The Maginot Line and French Defenses in World War II, London, Preager, 2006.
İkinci Dünya Savaşı, İstanbul, Say Yayınları, 2016.
The First World War, New York, Random House, 1999.
“Resting Uncomfortably on Its Laurels: The Army of Interwar France”, **The Challenge of Change: Military Institutions and New Realities, 1918-1941**, Ed. by Harold R. Winton ve David R. Mets, London, University of Nebraska Press, 2000.
“If It Ain't Broke, Don't Fix It: French Military Doctrine between the World Wars”, **War in History**, Vol. 3, No. 2 (1996), pp. 208-223.
The German Blitzkrieg Against the USSR, 1941, Cambridge, Belfer Center Paper, 2016.
“The Motives Behind the Maginot Line”, **Military Affairs**, Vol. 8, No. 2 (1944), pp. 109-122.
Early Trench Tactics in the French Army: The Second Battle of Artois, May-June 1915, Farnham, Ashgate, 2013.

- Macksey, Kenneth: **Tank Warfare: A History of Tanks in Battle**, New York, Stein and Day, 1972.
- Marble, Sanders: "The British Artillery in World War I", **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, pp. 34-61.
- Mayne, C. B.: "The Balkan War and Some of its Lessons", **Royal United Services Institution Journal**, Vol. 57, No. 423 (1913), pp. 633-660.
- Mellenthin, F. W. von: **Panzer Battles**, Old Saybrook, Konecky&Konecky, 1956.
- Messenger, Charles: **The Blitzkrieg Story**, New York, Charles Scribner's Sons, 1976.
- Middlebrook, Martin: **The First Day on the Somme**, London, Penguin, 2003.
- Millett, Allan R. ve Murray, Williamson: "Armored Warfare: the British, French and German Experiences", **Military Innovation in the Interwar Period**, Ed. by, Allan R. Millett ve Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- Mitcham Jr., Samuel W.: **The Rise of Wehrmacht, The German Armed Forces and World War II, Volume 1 and 2**, London, Praeger, 2008.
- Murray, Williamson: "May 1940: Contingency and Fragility of the German RMA", **The Dynamics of Military Revolution, 1300-2050**, Ed. by MacGregor Knox, Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- _____: "The German Response to Victory in Poland: A Case Study in Professionalism", **Armed Forces and Society**, Vol. 7, No. 2 (Winter 1981), pp. 285-298.
- Murray, Nicholas: **The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914**, Washington, Potomac Books, 2013.
- Murphy, David: **Breaking Point of the French Army: The Nivelle Offensive of 1917**, Barnsley, Pen and Sword, 2015.
- Neilson, Keith: "Great Britain", **War Planing 1914**, Ed. by Richard F. Hamilton, Holger H. Herwig, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 175-197.
- Nenninger, Timothy K.: "Tactical Dysfunction in the AEF, 1917-1918", **Military Affairs**, Vol. 51, No. 4 (Oct. 1987), pp. 177-181.
- Parker, Robert: ""Ou est la Masse de Manoeuvre?": Maurice Gamelin and the Lessons of *Blitzkrieg* in Poland", Concordia University, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Montreal, 2013.
- Passingham, Ian: **All the Kaiser's Men: The Life and Death of the German Army on the Western Front 1914-1918**, Stroud, Sutton Publishing, 2005.
- _____: **The German Offensives of 1918, The Last Desperate Gamble**, Barnsley, Pen and Sword, 2008.
- Porch, Douglas: "The French Army in First World War", **Military**

- Effectiveness: Vol. I, First World War**, Ed. by Allan R. Millett, Williamson Murray, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.
- Posen, Barry R.: **The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany between the World Wars**, London, Cornell University Press, 1984.
- Prior, Robin: “The British High Command at Passchendaele”, **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, pp. 125-136.
- Rankin, Reginald: **The Inner History of the Balkan War**, London, Costable and Company, 1914.
- Samuels, Martin: “Doctrine for Orders and Decentralization in the British and German Armies, 1885–1935”, **War in History**, Vol. 22, No. 4 (2015), pp. 448-447.
 “Shock and Friction as Explanations for Disaster at the Battle of Amiens, 8 August 1918”, **War and Society**, Vol. 35, No. 4 (2016), pp. 275-297.
-
- Saunders, Anthony: **Trench Warfare: 1850-1950**, Barnsley, Pen and Sword, 2010.
-
- Seaton, Albert: **Weapons of the Trench War**, Stroud, Sutton Publishing, 1999.
- Senior, Ian: **The German Army, 1933-1945**, New York, Meridian, 1985.
- Sheldon, Jack: **Invasion, 1914: The Schlieffen Plan to the Battle of the Marne**, Oxford, Osprey, 2014.
- Sheldon, Jack ve Cave, Nigel: **The German Army on the Western Front 1915**, Barnsley, Pen and Sword, 2012.
- Sheffield, Gary: **Ypres 1914: Langemarck**, Barnsley, Pen and Sword, 2014.
- Sheffy, Yigal: “Haig and the British Expeditionary Force in 1917”, **1917, Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, pp. 4-22.
- Showalter, Dennis: “A Model not to Follow: The European Armies and the Lessons of the War”, **The Impact of the Russo-Japanese War**, Ed. by Rotem Kowner, London, Routledge, 2007.
- Sloan, Geoffrey: “Deterrence to Doomsday Machine: The German Way of War, 1980-1914”, **The Journal of Military History**, Vol. 63, No. 3 (Jul., 2000), pp. 679-710.
- Snyder, Jack: “Military Doctrine, Command Philosophy and the Generation of Fighting Power: Genesis and Theory”, **International Affairs**, Vol. 88, No. 2 (2012), pp. 243-263.
- Stackpole, Patrick: **The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914**, London, Cornell University Press, 1989.
- “German Tactics in the “Michael” Offensive, March

- T.: 1918", West Point, United States Military Academy, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, New York, 1981.
- Stevenson, David: **With our Backs to The Wall: Victory and Defeat in 1918**, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.
- Strachan, Hew: **European Armies and the Conduct of War**, London, Routledge, 2005.
- Strohn, Matthias: **The First Word War**, London, Penguin, 2005.
- Sumner, Ian: "Hans von Seeckt and his Modern Army", **War in History**, Vol. 12, No. 3 (2005), pp. 318-337.
- Todd, Frederick P.: **The First Battle of the Marne, 1914**, Oxford, Osprey, 2010.
- Travers, T. H. E.: "The Knife and Club in Trench Warfare, 1914-1918", **The Journal of American Military History Foundation**, Vol. 2, No. 3 (Autumn, 1938), pp. 139-153.
- Travers, T. H. E.: "Technology, Tactics, and Morale: Jean de Bloch, the Boer War, and British Military Theory, 1900-1914", **The Journal of Modern History**, Vol. 51, No. 2 (Jun., 1979), pp. 264-286.
- Travers, Tim: "The Offensive and the Problem of Innovation in British Military Thought, 1870-1915", **Journal of Contemporary History**, Vol. 13, No. 3 (Jul., 1978), pp. 531-553.
- Tuchman, Barbara: **How the War Was Won: Command and Technology in the British Army on the Western Front, 1917-1918**, London, Routledge, 1992.
- Tümerdem, İsmail Hakkı: **The Guns of August**, Londra, Penguin, 2014.
- Watt, David: **Türk İstiklal Harbi: Yunan cephesi**, Ankara, Yedek Subay Matbaası, 1943.
- Wiest, Andrew: **Too Serious a Business: European Armed Forces and the Approach to the Second World War**, Los Angeles, University of California Press, 1975.
- Vardi, Gil-li: "Preferring to Learn from Experience: The American Expeditionary Force in 1917", **1917 Tactics, Training and Technology**, Ed. by Peter Dennis ve Jeffrey Grey, Australian History Military Publications, pp. 137-154.
- Vianueva, Michael: "The Enigma of German Operational Theory: The Evolution of German Military Thought in Germany, 1919-1938", London School of Economics, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Londra, 2008.
- Young, Robert J.: "Unleashing the Blitzkrieg: Precursors of a Tactical Revolution", Eastern Michigan University, **Yayınlanmamış Senior Honors Tezi**, Ypsilanti, 2009.
- Young, Robert J.: **In Command of France: French Foreign Policy and Military Planning, 1933-1940**, Massachusetts,

- _____
Zabecki, David T.:

Zaloga, Steven J.
- Harvard University Press, 1978.
“Preparations for Defeat: French War Doctrine in the Interwar Period”, **Journal of European Studies**, Vol. 2 (1972), pp. 155-172.
“German Artillery in the First World War”, **King of Battle: Artillery in World War I**, Ed. by Sanders Marble, Leiden, Brill, 2015, pp. 101-125.
“Military Developments of World War I”, **International Encyclopedia of the First World War**, 2017.
Steel Wind: Colonel Georg Bruchmüller and the Birth of Modern Artillery, Westport, Preager, 1994.
The German 1918 Offensives: A Case Study in the Operational Level of War, London, Routledge, 2006.
“Polish Anti-Tank Defense and the 1939 Campaign”, **The Polish Review**, Vol. 34, No. 3 (1989), pp. 249-256.

Sözlük

- NATO: **NATO Glossary of Terms and Definitions**, NATO Standardization Office, 2019.

ÖZGEÇMİŞ

Doruk Akyüz 2002 yılında girdiği İstanbul Bilgi Üniversitesi, Tarih Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. 2010 yılında Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde Harp Tarihi ve Strateji Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılında “Pertev (Demirhan) Paşa'nın *Rus-Japon Harbi'nden Alınan Maddi ve Manevi Dersler ve Japonların Esbab-ı Muzafferiyeti* Adlı Eseri” teziyle mezun oldu. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Yakın Çağ Tarihi doktora programına girdi. Eğitimini 2121 yılında “Topyekûn Harp Döneminde Doktrinlerdeki Değişimler ve Ders Çıkarma Süreçleri: 1904-1940” adlı teziyle tamamladı.

